

Mikes International

Magyar szellemi fórum

Hungarian Periodical for Art, Literature and Science

Alapítási év / Founded: 2001.

Internet: www.federatio.org/mikes_int.html

Email: mikes_int@federatio.org

P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Holland

X. évfolyam, 3. szám

Volume X., Issue 3.

2010. július – szeptember / July – September 2010

ISSN 1570-0070

Kiadó

'Stichting MIKES INTERNATIONAL' alapítvány, Hága, Hollandia.

Számlaszám: Postbank rek.nr. 7528240

Cégbejegyzés: Stichtingenregister: S 41158447 Kamer van Koophandel en Fabrieken Den Haag

Terjesztés

A lap a következő Internet-címről tölthető le: http://www.federatio.org/mikes_per.html

Aki az email-levelezési listánkon kíván szerepelni, a következő címen iratkozhat fel:

mikes_int-subscribe@yahoogroups.com

A kiadó nem rendelkezik anyagi forrásokkal. Többek áldozatos munkájából és adományából tartja fenn magát. Adományokat szívesen fogadunk.

Cím

A szerkesztőség, illetve a kiadó elérhető a következő címeken:

Email: mikes_int@federatio.org

Levelezési cím: P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Hollandia

Minden cikkért szerzője felel.

Publisher

Foundation 'Stichting MIKES INTERNATIONAL', established in The Hague, Holland.

Account: Postbank rek.nr. 7528240

Registered: Stichtingenregister: S 41158447 Kamer van Koophandel en Fabrieken Den Haag

Distribution

The periodical can be downloaded from the following Internet-address: http://www.federatio.org/mikes_per.html

If you wish to subscribe to the email mailing list, you can do it by sending an email to the following address:

mikes_int-subscribe@yahoogroups.com

The publisher has no financial sources. It is supported by many in the form of voluntary work and gifts. We kindly appreciate your gifts.

Address

The Editors and the Publisher can be contacted at the following addresses:

Email: mikes_int@federatio.org

Postal address: P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Holland

Individual authors are responsible for facts included and views expressed in their articles.

ISSN 1570-0070

© Mikes International, 2001-2010, All Rights Reserved

TARTALOM

CONTENTS

Kedves Olvasó!	5
Dear Reader,.....	6
Szerzőink / Our authors.....	7
Szerkesztőség / Editors	13
ESEMÉNYNAPTÁR.....	14
Kurultaj 2010. — Bugac	14
Magyarok Országos Gyűlése — Böszörmény.....	14
I. Székely-Magyar Világtalálkozó — Szeged	15
TRIANON 1920 — 2010.....	16
Apponyi Albert trianoni védőbeszéde	16
„Hogyan történhetett?!”	22
Dsidai Jenő : Psalmus Hungaricus.....	23
Sajó Sándor : Trianon	26
TRIANON 1920 — 2010.....	26
PHILOSOPHIA PERENNIS	27
Máté Zsuzsanna : On the One and a Half Century-Presence of Imre Madách's Tragedy of Man in the Fine Arts	27
MADÁCH IMRE AZ EMBER TRAGÉDIÁJÁNAK HATÁSA A KÉPZŐMŰVÉSZEKRE AZ ELMÚLT MÁSODIK ÉVSZÁZADBAN	31
Tonk Márton : Filozófiai kultúra és filozófiatörténet Erdélyben: iskolák, intézmények, kihívások.....	32
PHILOSOPHICAL CULTURE AND HISTORY OF PHILOSOPHY IN TRANSYLVANIA: SCHOOLS, INSTITUTIONS, CHALLENGES	38
ŐSTÖRTÉNET	39
Bérczi Szaniszló : Ismeretrendszerekről I. — A műveltség rétegződése: Gondolkodási és cselekvési rendszerek —	39
Z. Tóth Csaba : Az „Arany Istennő” szobrának uráli legendája és eredetének néhány kérdése	46
PREHISTORY	57
NYELVÉSZET.....	58
Czeglédi Katalin : A magyar nyelv szerepe őstörténetünk kutatásában.....	58
Molnár Zsolt és Molnárné Czeglédi Cecília : A teremtő magyar nyelv és tanítása — Negyedik rész: A képzők és a szóképzés.....	67
LINGUISTICS	73
ŐSI ÍRÁSRENDSZER KUTATÁS.....	74
Mellár Mihály : A 'MAGYAR NYELV Rendszere', 1846	74
ANCIENT WRITING SYSTEM RESEARCH.....	77
NÉPRAJZ — ETHNOGRAPHY.....	78
Bencze Mihály : Az ősi Tatrang	78

Bencze Mihály : The Ancient Tatrang	86
GEOSTRATÉGIAI ÉS VILÁGGAZDASÁGI KITEKINTŐ	95
Tóth Miklós : A Magyar Szellemi Haza — jövőnk a földgömbön	95
GEOSTRATEGIC AND WORLD ECONOMIC OUTLOOK	97
VERSEK	98
Bencze Mihály : Kárpátok között	98
Bendur István : A rab Radnótinak.....	99
Jenei István : Szabad-e verset írni?	100
Jenei István : Istenszéke szelleme megérint.....	101
Tatár Eszter : HÁNYSZOR?	102
Tatár Eszter : FELVIDÉKEM	102
Tatár Eszter : ÉN NÉPEM.....	103
KRÓNKA	104
Azerbajdzsáni díj Obrusánszky Borbálának.....	104
Frigyesy Ágnes : Hatvan éve kezdődtek a kitelepítések	105
Frigyesy Ágnes : Felavatták a Kárpát-Haza Templomát Verőcén.....	107
Tóth Miklós : 1848. március 15. // 15 maart 1848	110
CHRONICLE.....	111
KÖNYV- ÉS LAPAJÁNLÓ — BEMUTATÓ	112
MAGYARSÁGTUDOMÁNYI FÜZETEK 1. — <i>Hogyan lettünk finnugorok?</i> —	112
MAGYARSÁGTUDOMÁNYI FÜZETEK 2. — <i>Győztes csatáink</i> —	113
MAGYARSÁGTUDOMÁNYI FÜZETEK 3. — <i>Letagadott eleink a szkíták (Szkíta olvasókönyv)</i> —	114
Frigyesy Ágnes : Cseppben az élet.....	115
Frigyesy Ágnes : Hantó Zsuzsa — Kitiltott családok (4. rész).....	118
BOOK REVIEW	121
KLASSZIKUS ÍRÁSOK EURÁZSIÁRÓL	122
Friedrich Hirth : Attila családfája	122
CLASSICAL WRITINGS ON EURASIA.....	124
ÍGY ÍRTUNK MI	125
Kállay Miklós : Trianon	125
Yves de Daruvar : Gondolatok egy birodalom bukásáról.....	128
Sulyok Vince : Egy norvég ifjúsági regény a magyar forradalomról.....	131
Sulyok Vince : Karácsony a magány keresztjén	132
Sulyok Vince : Észak fénye alól	134
HIGHLIGHTS FROM THE 20 th CENTURY HUNGARIAN PRESS IN THE WEST.....	135

Kedves Olvasó!

Sulyok Vince rendszeresen készített kulturális beszámolót a *Szabad Európa Rádió*nak az 1960-as és 1970-es években. Ezt az anyagot összegyűjtötte és még halála előtt felhatalmazta a *Mikes Internationalt*, hogy elektronikusan kiadja. Ő maga szerette volna az anyagot sajtó alá rendezni, de ez a munka sajnos váratlan halála miatt nem készülhetett el. Özvegye, Sulyok Éva, elküldte szerkesztőségünknek a teljes anyagot, kronológiailag rendezve. Ezt a nagy történelmi és kulturális értéket hordozó publikálatlan anyagot ezennel elkezdjük közreadni az *ÍGY ÍRTUNK MI* rovatban.

Megjelent a *Journal of Eurasian Studies* II. évfolyam 2. száma. A tartalomjegyzéke a következő:

- **FARKAS, Flórián:** Dear Reader
- **NEWS BRIEF** (compiled and edited by **ZOMBORI, Andor**)
- **CURRENT & UPCOMING EVENTS**
- **CHRONICLE**
 - **Azerbaijani Award to Borbála Obrusánszky**
 - **BENKŐ, István:** Dr. Tibor Tóth (1929-1991) — Discoverer of the Eastern Hungarians in Modern Times —
- **HISTORY**
 - **ARADI, Éva:** The Yue-chis, Kushans and Hephtalites
 - **БАТЦЫРЭН, Барангас:** Уйгур ба Байырку, Есөн татар нар 747-751 онд [BATSUREN, Barangas: *The Uyghurs and Bayirkhus. The Nine Tatar during the Years 747-751*] (in Mongolian)
 - **HORVÁTH, Izabella:** The Tarim Basin Mummies: a Commentary
- **LINGUISTICS**
 - **MARÁCZ, László:** Gábor Bálint de Szentkatolna (1844-1913) and the Study of Kabardian
- **LANGUAGE TEACHING METHODOLOGIES**
 - **MOLNÁR, Zsolt & MOLNÁRNÉ CZEGLÉDI, Cecília:** The Creative Hungarian Language and Its Special Teaching Method — Part 4.: The Creators and the Word-Creation
- **ANTHROPOLOGY OF RELIGION**
 - **NAMATOV, Mirlan:** Das Totem de Wolfes [NAMATOV, Mirlan: *The Wolf Totem*] (in German)
- **GEOSTRATEGY**
 - **URMANBETOVA, Jyldyz:** Revolt and Transition in Kyrgyz Society: Reflections on Recent Economic, Political and Social Change
- **LITERATURE & ARTS**
 - **MÁTÉ, Zsuzsanna:** The Absolute in the Philosophy of Art in the History of Hungarian Aesthetics in the First Half of the Twentieth Century
 - **MURAKÖZY, Éva Patrícia:** At the Birth of Modern Painting
- **BOOK PREVIEW**
 - **BÉRCZI, Szaniszló:** Ancient Arts of Siberia
- **CLASSICAL WRITINGS ON EURASIA**
 - **БАЛИНТ, Габор:** Монгол улсын ёс [BÁLINT, Gábor: *The Custom of the Mongolian People*] (in Mongolian)

A lap itt érhető el: <http://www.federatio.org/joes.html>

A Szerkesztőség

Hága, 2010. július 15.

Dear Reader,

The 2nd issue of the second volume of the *Journal of Eurasian Studies* was recently published. The content:

- **FARKAS, Flórián:** Dear Reader
- **NEWS BRIEF** (compiled and edited by **ZOMBORI, Andor**)
- **CURRENT & UPCOMING EVENTS**
- **CHRONICLE**
 - **Azerbaijani Award to Borbála Obrusánszky**
 - **BENKŐ, István:** Dr. Tibor Tóth (1929-1991) — Discoverer of the Eastern Hungarians in Modern Times —
- **HISTORY**
 - **ARADI, Éva:** The Yue-chis, Kushans and Hephtalites
 - **БАТСҮРЭН, Барангас:** Уйгур ба Байырку, Есөн татар нар 747-751 онд [BATSUREN, Barangas: *The Uyghurs and Bayirkhus. The Nine Tatar during the Years 747-751*] (in Mongolian)
 - **HORVÁTH, Izabella:** The Tarim Basin Mummies: a Commentary
- **LINGUISTICS**
 - **MARÁCZ, László:** Gábor Bálint de Szentkatolna (1844-1913) and the Study of Kabardian
- **LANGUAGE TEACHING METHODOLOGIES**
 - **MOLNÁR, Zsolt & MOLNÁRNÉ CZEGLÉDI, Cecília:** The Creative Hungarian Language and Its Special Teaching Method — Part 4.: The Creators and the Word-Creation
- **ANTHROPOLOGY OF RELIGION**
 - **NAMATOV, Mirlan:** Das Totem de Wolfes [NAMATOV, Mirlan: *The Wolf Totem*] (in German)
- **GEOSTRATEGY**
 - **URMANBETOVA, Jyldyz:** Revolt and Transition in Kyrgyz Society: Reflections on Recent Economic, Political and Social Change
- **LITERATURE & ARTS**
 - **MÁTÉ, Zsuzsanna:** The Absolute in the Philosophy of Art in the History of Hungarian Aesthetics in the First Half of the Twentieth Century
 - **MURAKÖZY, Éva Patrícia:** At the Birth of Modern Painting
- **BOOK PREVIEW**
 - **BÉRCZI, Szaniszló:** Ancient Arts of Siberia
- **CLASSICAL WRITINGS ON EURASIA**
 - **БАЛИНТ, Габор:** Монгол улсын ёс [BÁLINT, Gábor: *The Custom of the Mongolian People*] (in Mongolian)

The periodical can be accessed at: <http://www.federatio.org/joes.html>

The Editors

The Hague, July 15, 2010

Szerzőink / Our authors

APPONYI, Albert György (1846-1933)

Politikus, miniszter, nagybirtokos, az MTA tagja. Jászberény város aranymandátumos képviselője. Az 1920-as párizsi békekonferencián a magyar delegáció vezetője volt. Különböző magyarországi egyetemek, tudósok, illetve politikai csoportok 1911-32 között ötször jelölték Nobel-díjra, ám nem tüntették ki.

Count Albert Apponyi de Nagyappony was a distinguished Hungarian nobleman and politician from an ancient noble family dating back to the 13th century. Became a member of the Hungarian Parliament in 1872 and remained a member of it, with one short exception, until 1918. From the late 1880s, he was the leader of the “united opposition,” which consisted of all parties hostile to the Austro-Hungarian Compromise of 1867. After World War I, Apponyi’s most notable public office was his appointment in 1920 to lead the Hungarian delegation to the Versailles Peace Conference to present Hungary’s case to the Allied and Associated Powers assembled there to determine the terms of the peace treaty with Hungary, which subsequently became known as the Treaty of Trianon on account of it having been signed in the Grand Hall of the Palace of Trianon. In the event, Apponyi’s mission to Versailles was in vain as the Allies refused to negotiate the terms of the peace treaty. Count Apponyi was a noted orator and had wide ranging interests outside politics, encompassing linguistics (he was fluent in six languages), literature, philosophy and music.

BENCZE, Mihály

Matematikus, tanár, költő. Négyfalun született 1954-ben. A kolozsvári Babeş-Bolyai Egyetemen, a Matematika Karon szerzett 1978-ban diplomát. Azóta középiskolákban matematikát tanít, jelenleg Brassóban az Áprily Lajos Gimnáziumban. Emellett a következő területeken fejt ki tevékenységet: tevékenyen részt vett a brassói magyar középiskola rendszer megalapításában; alapítója az Erdélyi Magyar Matematikai Verseny-nek; alapítója a *Wildt József Nemzetközi Matematikai Verseny*-nek; diákjai számára mentorkény működik, akik folyóiratokat szerkesztenek; az OCTOGON MATHEMATICAL MAGAZINE nemzetközi matematikai szaklap főszerkesztője; a *Fulgur* (1993) nevű kiadó alapítója, amely magyar könyvek kiadására összpontosít. Számos könyv (verseskötetek és matematika), valamint több száz matematikai szakkikk szerzője.

Mathematician, teacher, poet. Born in Négyfalu in Transylvania in 1954. Graduated from the Babeş-Bolyai University, Kolozsvár/Cluj/Klausenburg (Transylvania), Faculty of Mathematics in 1978. Since his graduation he is teaching mathematics in high schools, currently in the Áprily Lajos High-School in Brassó/Braşov/Kronstadt (Transylvania). Next to teaching his activities cover the following fields: he was involved in the establishment of a Hungarian high-school system in Brassó/Braşov/Kronstadt; founded the Hungarian Mathematics Competition in Transylvania; founded the *József Wildt International Mathematical Competition*; mentor of students who create student periodicals; editor-in-chief of the international mathematical journal OCTOGON MATHEMATICAL MAGAZINE; founder of the publishing house *Fulgur* (1993), which specializes in publishing Hungarian books. He is author of several books including poetry and mathematics and several hundreds mathematical papers

BENDUR, István

A Pécsi Tanárképző Főiskola magyar-országi szakát végezte el 1968-ban. Tagja volt a Szederkényi Ervin szervezte Jelenkor körnek. Az ELTE BTK-án kiegészítő magyar szakot végzett, majd még többféle végzettségre (könyvtárosi, informatika tanári, segédrendezői) tett szert élete során. 10 éves kora óta versel. A publikálás nem erős oldala Dürnmattal együtt vallja „azért szeretek falun élni, mert kicsiben megtapasztalom azt, ami az országban történik.”

Qualifying at the Hungarian and Russian department he graduated from Teacher Training College, Pécs, in 1968. He was an active member of the Jelenkor creative community organized by Ervin Szederkényi. He got a second degree in Hungarian at the University of Eötvös Lóránd (ELTE) and later on he gained some more qualifications in different fields (librarian, IT teacher, and assistant director). He started writing poems at the age of 10. Publicity and publications are not his strong points. He claims what Dürnmatt says: “I like living in the countryside, thus, on a small scale, I experience all what happens in the country.”

BÉRCZI, Szaniszló

Fizikus, csillagász, planetológus. Az ELTE TTK-n szerzett fizikus-csillagász oklevelet (1975), doktorált matematikából (1987), majd a földtudomány (planetológia) kandidátusa (1995) címet szerezte meg. 33 éve tanít az ELTE TTK-n. Korábban a Csillagászati Tanszék (1975–1978), és a Közettani Tanszék tud. segédmunkatársa (1979),

majd az Általános Technika Tanszék tanársegéde (1979–1988), adjunktusa (1988–1994), docense, jelenleg pedig a Fizikai Intézet docense az Anyagfizikai Tanszéken (2000-tól). Planetológiával, kozmikus és földi anyagvizsgálattal, szimmetria kutatással foglalkozik. A Föld típusú bolygókat, az antarktiszi meteoritokat, a NASA holdközveteket és a marsi meteoritokat vizsgálja, szervezi a Hunveyor-Husar gyakorló űrszonda modellek építését. Az MTA Csillagászati és Űrfizikai Bizottságának, valamint a Geonómiai Tud. Bizottságának a tagja, a Planetológiai Albizottságnak az elnöke (2003-tól), és a MANT alelnöke (2001-től).

Physicist-astronomer who made a new synthesis of evolution of matter according to the material hierarchy versus great structure building periods. This model is a part of his Lecture Note Series Book on the Eötvös University. He also organized a research group on evolution of matter in the Geonomy Scientific Committee of the Hungarian Academy of Science (with Béla Lukács). He wrote the first book in Hungary about planetary science *From Crystals to Planetary Bodies* (also he was the first candidate of earth sciences in topics planetology). He built with colleagues at the Eötvös university the Hungarian University Surveyor (Hunveyor) experimental space probe model for teaching and training purposes and development of new constructions in measuring technologies.

CZEGLÉDI, Katalin

A Szegedi József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar magyar-orsz-altajisztika szakán folytatta tanulmányait, az altajisztikai tudományokból egyetemi doktori címet is Szegeden szerzett. Nyelveket valamennyi magyar állami iskolai típusban, nyelvészetet és idegen nyelveket főiskolán és egyetemen tanított. Kutatási területe az általános és alkalmazott nyelvészetben belül a nyelvészeti őstörténet. Jelenleg a Miskolci Nagy Lajos király Magánegyetemen és a Budapesti Körösi Csoma Magánegyetemen tanít nyelvészeti őstörténetet. Előadásai rendszeresen vesz részt konferenciákon. Eddig mintegy 80 tanulmánya és két könyve (*A szkíta-hun nyelvek története 1. Hangtan 2. Ősmondattan*) jelent meg. Megjelenés alatt: *'3. Alaktan (1. Gyökrendszer 2. A toldalékok rendszere)*'. Feladatának a nyelvünk és népünk igaz történetének a minél jobb megismerését valamint a megszerzett tudás átadását tartja.

Studied Hungarian-Russian-Altaic languages and literatures at the University 'József Attila' in Szeged, Hungary. She was given the title 'dr. univ' at the same University, too. As a teacher Ms. Czeglédi taught foreign languages at all type of state schools, and linguistics at state universities. Her major research topics cover linguistic prehistory in general and applied linguistics. Currently she teaches linguistic prehistory at Private Universities called 'Nagy Lajos király' in Miskolc, Hungary and 'Körösi Csoma' in Budapest, Hungary. She regularly delivers scientific lectures at conferences and meetings. Ms. Czeglédi published about 80 essays and two books: *'History of Scythian-Hunnish languages 1. Phonetics 2. Presyntaxe'*. Currently she is working on the third volume of this series *'3. Accidence (1. System of roots of words 2. System of forming of words.)'*. Her major aim is to learn the history of our language and our people in the best possible way and to convey this knowledge to as many people as possible.

DARUVÁR, Yves de

Köztisztviselő, történész. Apja Daruvári Kacskovics Tibor, anyja francia volt. Törökországban, Isztambulban született 1921-ben. Gyermekként került Franciaországba. A Tengerentúli Főiskola elvégzése után gyarmati szolgálatba lépett. Madagaszkáron, Mauritániában, Elefántcsontparton, Kamerunban, Szomáliában szolgált magasrangú gyarmati tisztviselőként. 1962–63: Camore-szigetek kormányzója. 1963–68: a Francia Atomenergia Hivatal főtisztviselője. Újabbkori magyar történelemmel, főleg a trianoni békével és következményeivel foglalkozott.

Civil servant, historian. Was born in Istanbul in 1921, his father was Hungarian, his mother French. Migrated to France when he was a child. Studied at the l'Ecole nationale de la France d'Outre-Mer, then served in several African countries as imperial civil servant. 1962-63: he was the governor of the Camore Islands. Between 1963 and 1968 he was senior official of the French Atomic Agency. His interests covered modern Hungarian history, especially the Trianon peace treaty and its consequences.

DSIDA, Jenő (1907-1938)

1907-ben született Szatmárnémetiben. Gyermekkorát beárnyékolta az első világháború. Apja orosz hadifogságba került, nagybátyja, akitől keresztnevét kapta, elesett a galíciai harcmezőn. Családjá tönkrement, apjának polgári foglalkozást kellett keresnie. Budapesten, Beregszászon és Szatmárnémetiben végezte tanulmányait. Kora ifjúságától kezdve költőnek készült. Benedek Elek fedezte föl és indította el költői pályáján. Dsida Jenő szívbetegségben szenvedett. 1938-ban meghült, hónapokig feküdt a kolozsvári kórházban, de nem sikerült megmenteni. 1938. június 7-én hunyt el. A Házsongárdi temetőben temették el. Egyik leghíresebb verse, a *Psalmus Hungaricus*, melynek

létezését megpróbálták örökre elfelejteni. Gépírással terjesztették, de nagyon sokáig csak a legendákban létezett.

Hungarian poet, born in 1907 in Szatmárnémeti in Transylvania. His childhood was overshadowed by WW I. Completed his studies in Budapest, Beregszász and Szatmárnémeti. From his early childhood he wished to become a poet; he was discovered by Elek Benedek. Studied Law but did not complete his studies. Dsida suffered from health-problems. In 1938 he caught a cold, and after a few months he passed away. One of his most well-known poems is Pslamus Hungaricus, which was banned for a long time.

FRIGYESY, Ágnes

Újságíró, 1963-ban Kecskeméten született. A Kodály Zoltán Ének-zenei Általános Iskolában és Gimnáziumban kezdte meg tanulmányait, majd a kaposvári Tanítóképző Főiskolán szerzett diplomát. Hét év tanítás után az újságírói pályát választotta. A tanítás mellett magyar szakon megszerezte második diplomáját a szegedi Tanárképző Főiskolán. Külső-, és belső munkatársa volt a Kecskeméti Lapoknak 1989-től, az Új Magyarországnak, a Film, Színház Muzsikának, a Honismeretnek, a Magyarok Világszövetsége lapjainak: a Világszövetségnek, a Magyarok Világlapjának és a Világlapnak. Megjelentek cikkei a Heti Nemzeti Újságban, a Münchenben megjelenő Nemzetörben, majd a magyarországi Magyar Nemzetörben, valamint az Ausztráliai Magyar Életben stb. Több száz interjút készített az elmúlt 15 év alatt. Jelenleg szabadúszó újságíró.

Journalist. She was born in 1963 in Kecskemét. After concluding her primary and secondary school education in her native town, she studied pedagogy in Kaposvár then she earned her second degree in Hungarian language in Szeged. After having spent seven years teaching she turned to journalism. Since the collapse of communism she worked for numerous newspapers and journals both in Hungary and abroad. At present she is freelance journalist.

HIRTH, Friedrich (1845-1927)

Német-amerikai sinológus, Gräfontonna-ban születette. Lipcsében, Berlinben és Greifswald-ban tanult. A kínai tengeri vámhatóság szolgálatában állt 1870 és 1897 között. 1902-ben a New York-i Columbia Egyetem kínai tanszékén professzori katedrát kapott. Számos könyv és cikk szerzője.

German-American sinologist who was born at Gräfontonna, Saxe-Gotha. He was educated at the universities of Leipzig, Berlin, and Greifswald. He was in the Chinese maritime customs service from 1870 to 1897. In 1902, Professor Hirth was appointed to the professorship of Chinese in Columbia University, New York. He is the author of numerous books and articles.

JENEI, István

Szegeden született — színésznőt nem szeretett — (szabadon Babits Mihály után) 1946-ban. Általános és középiskoláit "töretlen" fejlődéssel végezte el. Szegény, de *egyéb* származású lévén — jeles érettségi bizonyítványa ellenére — kétszer is reménytelen volt jelentkezése az egyetemre. Ezután rövid ideig volt építő- és paprikaiipari segédmunkás, tervező vállalati figuráns, majd tudóstanatóriumi ápoló, miután szállodaportás tanulónak állt. Élete során feltűnt még mint kereskedelmi ügyintéző (magyarul számla-felíró), árelőadó, boltvezető, munkanélküli és köztisztviselő. Munkavégzés mellett 1982-ben előbb kereskedelmi üzemgazdász oklevelet, majd 52 éves korában személyügyi szakosító másoddiplomát szerzett. 2005 óta nyugdíjas. Ezidőtájt kezdett el — húszegynéhány év szünet után — újra írni. Húsz éve rendszeresen látogatja Erdélyt, második — *fogadott* — hazáját, mely létezése meghatározó élményévé vált. Megfogadta: amíg Székelyföldet és Erdélyt meg nem ismeri, addig más országba lábát be nem teszi. Így ez egy életre szóló szerelem lett, hiszen Erdélyt megismerni egy egész élet is kevés. Versei és rövidebb írásai ezidőtájt hetilapokban és az Amatőr Művészek Fóruma weboldalon jelentek meg. Az utóbbi évek termése a www.amatormuveszek.hu oldalon található meg jenei szerzői néven.

Born in Szeged in 1946. Though he had A-level diploma at the high school, due to his family background he was blocked twice by the Communist regime from entering university. During his life he performed several jobs, then finally in 1982 he was allowed and could obtain university degrees (in management). Since 2005 he is retired and since this period he writes again. His second home is Transylvania, where he spends most of his time when not at home. His poems and writings are published in literary journals and on the Internet (e.g. www.amatormuveszek.hu under the name jenei).

MÁTÉ, Zsuzsanna

A Szegedi Tudományegyetemen a Juhász Gyula Pedagógusképző Karon oktat magyar irodalmat és esztétikát. Törzstagja a Szegedi Tudományegyetem Málnási Bartók György Filozófiai Doktori Iskolájának. Az MTA Doktori

Bizottságánál 1996-ban szerzett kandidátusi fokozatot, Abszolútum a művészetfilozófiában századunk első felében témában. 2006-ban habilitált a Debreceni Egyetemen Sík Sándor — a szépíró, az irodalomtudós és az esztéta könyvével. Fő kutatási területei: a magyar esztétika története és más komparatistikai esztétikai problémakörök. Számos kötet szerzője.

Works as habilitation professor at the University of Szeged (Juhász Gyula Teacher Training Faculty), she teaches Hungarian literature and aesthetics. Ms. Máté is full member of the doctoral PhD-system in philosophy of Málnási Bartók György at the University of Szeged. She received a PhD-degree in Philosophy: "The Absolute in the philosophy of art in the first half of our century", at the Hungarian Academy of Sciences (1996); Habilitation: "Sándor Sík – the author, the literary scientist and the aesthetician" at the University of Debrecen (2006). Her main field of research are: Hungarian history of aesthetics and other comparative questions of aesthetics. Author of several books.

MELLÁR, Mihály

Matematikus oklevelet szerzett a Belgrádi Tudományegyetemen. 1980 óta Ausztráliában él, ahol ausztráliai aboriginal és pápua-új guineai művészkereskedőként dolgozik. Emellett szerves és endogén kultúrák kutatásával foglalkozik.

Mathematician, Academia of Sciences, Belgrade. Since 1980 he is living in Australia, working as Australian Aboriginal and Papua New Guinean art and craft dealer, researching organic and endogen cultures.

MOLNÁR, Zsolt

Egyetemi doktori fokozatot szerzett Vezetés-Szervezés szaktudományban, a Budapesti Műszaki Egyetem Társadalom és Természettudományi Karán, a „Szervezetek megismeréstani mintái” tárgykörben. Jelenleg jelentéseméleti kutatással foglalkozik a jelentéslétrehozás, különösen a magyar nyelv jelentésalapú vizsgálatának tárgykörében. Ezzel párhuzamosan kutatja az elméleti eredmények anyanyelvtanításban való alkalmazását is.

Received a doctor univ. degree in Management and Organization from the Budapest University of Technology, Faculty of Social and Natural Sciences in the field of “Cognitive Modeling of Organizations”. Currently he is working in the field of cognitive sciences focusing on the research of creation of meaning. His special interest is the investigation of the Hungarian language based on the meaning principle. In line with his research he is also working on new language teaching methods based on theoretical findings.

MOLNÁRNÉ CZEGLÉDI, Cecília

Tanító és tanításmódszertan fejlesztő. Általános iskolában dolgozik, tanításmódszertan fejlesztési területen alkalmazott kutatást és gyakorlati bevezetést végez. Jelenlegi fő tárgyköre a jelentésalapú kutatások elméleti eredményeire épülő új magyarnyelv-tanítási módszertan kidolgozása és bevezetése.

Ms. Molnárné Czeglédi is working as teacher and teaching methodology developer. Currently she is working in an elementary school, does applied research, practical adaptation and effective introductions in the field of teaching methodology development. At present her main area of interest is the development of a new Hungarian language teaching method, based on the theoretical findings of the meaning principle.

SAJÓ, Sándor (1868 — 1933)

Az elemi iskolát Ipolyságon, középiskolai tanulmányait a selmecbányai evangélikus líceumban végezte. Egyetemi tanulmányait Budapesten folytatta, 1895-ben nyert tanári oklevelet. 1891-től a nyitrai polgári és középkereskedelmi iskolában, 1893-tól az újverbászi gimnáziumban tanított, egy ideig a *Verbász és Vidéke* c. lapot is szerkesztette. 1903 után Budapestre került. 1917-1930-ig a kőbányai Szent László Gimnázium igazgatója volt. Ő volt az Országos Középiskolai Tanáregyesület főtitkára és a Magyar Tanárok Nemzeti Szövetségének elnöke is. 1917-ben tagja lett a Kisfaludy Társaságnak. 1930-ban vonult nyugalomba. A Magyar Tudományos Akadémia 1932-ben választotta levelező tagjává. Hazafias és irredenta költemények szerzőjeként vált ismertté. Verseit 1885-től közzélték a fővárosi és vidéki újságok, folyóiratok.

Teacher, poet. Born and educated in northern Hungary. Completed his academic studies in Budapest. During his rich career he taught in several high schools and was a prominent leading figure of several national teachers associations. Next to that he was also member of the prestigious Kisfaludy Society and the Hungarian Academy of Sciences.

SULYOK, Vince (1932-2009)

1932-ben a Győr melletti Ménfőn született és egri főiskolai hallgatóként vett részt a 1956-os forradalomban, amiért utóbb el kellett hagynia Magyarországot. Norvégiában talált második otthonára, ahol egyetemi diplomát szerzett, majd az Oslo-i Egyetemi Könyvtárban évtizedeken át volt a közép- és kelet-európai részleg (s benne a bőséges Hungarica-gyűjtemény) szakértője és vezetője. 1958-ban Rómában jelent meg verseskönyve (*Rámdöntött világ*), 1961-ben Brüsszelben (*Céltalan ég alatt*). A norvég, a német, az orosz és a magyar irodalom jeles műfordítója. Sulyok Vince sok éves munkájának eredményeképp 1995-ben megjelent az *Ungarns Historie og Kultur (Magyarország története és művelődése)* című, 700 oldalas, enciklopédikus mű, mely hiteles és bőséges ismeretet közvetít a magyar kultúráról a skandináv világ számára. 2009. augusztus 9-én hunyt el oslo-i otthonában.

Born in 1932 in Ménfő, near Győr (Hungary). Took part in the 1956 Revolution as a college student in Eger and therefore he ought to leave his country. He found refuge in Norway, where he gained an academic degree and was for decades with the Oslo University Library as the expert and leader of the Central and Eastern-European section. In 1958 his volume of poems entitled '*A world knocked over on me*' was published in Rome and in 1961 another one, '*Under aimless sky*' in Brussels. Mr. Sulyok has an extensive literary translation record; he translates the Norwegian, German, Russian and Hungarian literature. In 1995 his 700 pages large encyclopaedic work written in Norwegian entitled *Ungarns Historie og Kultur (Hungary's History and Culture)* was published, which has already proved to be an invaluable source to the whole Scandinavian world interested in Hungarian history and culture. Passed away on 9 August 2009 in his home in Oslo.

TATÁR, Eszter

1982-ben született Esztergomban. Tizenöt éves kora óta ír verseket. Tóth Árpád versei hatására kezdett el verseket írni. Fiatal kori témái: a viszonzatlan szerelem, az igazságtalanság érzése, illetve az Isten és ember kapcsolata. Később hazafias verseket is kezdett írni és színpadi mű megírásával is próbálkozott. Az érettségi után Miskolcra került, ahol Újságírást és Magyarástudományt tanult. Később természetgyógyász ismereteket is szerzett Budapesten. Versei kötetben még nem jelentek meg, de tervezi a kiadásukat.

Born in 1982 in Esztergom. She is writing poetry since her age of 15, inspired by Árpád Tóth. Studied Journalism and Hungarology in Miskolc, then alternative medicine. Ms. Tatár is intending to publish her poems.

TONK, Márton

A Sapientia-Erdélyi Magyar Tudományegyetem docense, 2006-tól a kolozsvári Természettudományi és Művészeti Kar dékánja. A kolozsvári Pro Philosophia Alapítvány igazgatója, a Kellék filozófiai folyóirat szerkesztője. Kutatási területe az újkori filozófia története, a magyar filozófia története, illetve politikai eszmetörténet. Ph.D. fokozattal rendelkezik, doktori disszertációját Tavasz Sándor filozófiájáról írta. A konferencia témájában megjelent könyve: *Idealizmus és egzisztenciafilozófia Tavasz Sándor gondolkodásában*. Kolozsvár-Szeged: Pro Philosophia, 2002, ugyanakkor számos magyar filozófiatörténeti tanulmány szerzője.

Professor of the Sapientia-Transylvanian Hungarian University. Since 2006 he is the Dean of the Faculty of Natural Sciences and Arts in Kolozsvár. Next to that he is the Director of the Pro Philosophia Foundation, also in Kolozsvár and the editor of the journal of philosophy *Kellék*. His main areas of research include: history of philosophy in modern times, history of the Hungarian philosophy, political philosophy. Mr. Tonk earned his Ph.D. degree with a thesis written about Sándor Tavasz. He also published a book in this topic. Author of numerous articles.

TÓTH, Miklós

Jogász, református teológus. 1949 óta Hollandiában él.

Studies: law and reformed theology. Living in the Netherlands since 1949.

Z. TÓTH, Csaba

Társadalom- és művelődéstörténeti kutató, őstörténész. Művészeti tanulmányok után (Képzőművészeti Főiskola, Budapest, 1979-1981, díszlet-jelmeztervezés tanszék), 1999-től kulturális antropológiát hallgatott a Miskolci Egyetemen. 1990-től több mint nyolcvan írása (tanulmány, esszé, interjú, recenzió) jelent meg, főként folyóiratokban (Harmadik Part, Országépítő, Liget, Kapu, Hitel, Életünk, Képmás, Turán). 2002-2005 között cikksorozata jelent meg az Országépítőben a 19-20. század egyes politikatörténeti vonulatairól. Ebben vizsgálta az anglo-amerikai politikai befolyás szerepét korunkban, különösen Cecil Rhodes és „titkos társasága” tevékenységén keresztül, Carroll

Quigley és Antony Sutton, amerikai történészek munkái nyomán. E sorozatban 2004-ben jelent meg az „Európa elrablása”, az „1914 - az angolszász felelősség kérdése” és más cikkek. 2009-től a Turán negyedéves magyar őstörténeti folyóirat szerkesztője.

Freelance researcher of the cultural and social history and the Hungarian prehistory. After studies of fine arts (Academy of Fine Arts, Budapest, Scenic and Costume Design Faculty, 1979-1981), from 1999 he learned cultural and visual anthropology in the University of Miskolc. Since 1990 he published more than eighty articles, mainly in periodicals (among others in the Harmadik Part, Országépítő, Liget, Kapu, Hitel, Életünk, Képmás, Turán). Since 2002 in the quarterly Országépítő he published a series about the political history of the 19th-20th century. He examined - in the footsteps of Carroll Quigley and Antony Sutton - the Anglo-American political influence in our time, particularly through the analysis of the activities of Cecil Rhodes and his “Secret Society”, the Round Table. In 2004 he published more articles, e.g. *1914 – the question of British responsibility*, in autumn *The Balfour-declaration and the Zionism*, and in the winter issue *The 21st Century – a looking back from 2992*. Since 2009 he is the editor of Turan, the Hungarian prehistorical quarterly.

Szerkesztőség / Editors

FARKAS, Flórián	Hága, Hollandia	/	The Hague, Holland
KIBÉDI VARGA, Áron	Freiburg i.B., Németország	/	Freiburg i.B., Germany
TÓTH, Miklós	Hága, Hollandia	/	The Hague, Holland

Titkár / Secretary

CSANÁDY, Ágnes	Hága, Hollandia	/	The Hague, Holland
-----------------------	-----------------	---	--------------------

ESEMÉNYNAPTÁR

2010 nyarán jónéhány hagyományörző összejövetelre kerül sor Magyarországon. Ezek közül a legkiemelkedőbbeket ajánljuk itt alább:

Kurultaj 2010. — Bugac

2010. augusztus 6-8. között Bugacon kerül megrendezésre a **Nagy Kurultaj**, a Magyar Turán Alapítvány és a Bugaci Önkormányzat szervezésében.

<http://kurultaj.com/>

~ ~ ~ ~ ~

Magyarok Országos Gyűlése — Bösztörpuszta

2010. augusztus 13-15. között Kunszentmiklós-Bösztörpusztán kerül megrendezésre a **Magyarok Országos Gyűlése**, a Magyarok Szövetsége szervezésében.

<http://www.bosztorpuszta.hu/>

~ ~ ~ ~ ~

I. Székely-Magyar Világtalálkozó — Szeged

2010. augusztus 13-15. között Szegeden kerül megrendezésre az I. Székely-Magyar Világtalálkozó, a Magyarok Világszövetsége szervezésében.

http://www.mvsz.hu/szekely_magyar/szekely_magyar_00.html

TRIANON 1920 — 2010

Apponyi Albert trianoni védőbeszéde

Igen tisztelt Elnök úr, Uraim!

Engedjék meg, hogy még egyszer megköszönjem, hogy alkalmat adtak nekünk álláspontunk kifejtésére. Tulajdonképpen szóbeli tárgyalást kívántam, mert nézetem szerint ez az egyedüli eszköz, amely bennünket a megértéshez és az előttünk fekvő szövevényes kérdések helyes megismeréséhez vezethet. A Legfelsőbb Tanács azonban akaratát más irányban már megállapította, így meg kell ez előtt hajolnom. Elfogadom, tehát az élém állított helyzetet és hogy idejüket túlságosan igénybe ne vegyem, egyenesen a tárgyra térek.

A mi szemünkben a tegnapot a mai naptól a békefeltételek hivatalos megismerése választja el. Érzem a felelőség roppant súlyát, amely reám nehezedik abban a pillanatban, amikor Magyarország részéről a békefeltételeket illetően az első szót kimondom. Nem tétovázom azonban és nyíltan kijelentem, hogy a békefeltételek, úgy, amint Önök szívesek voltak azokat nekünk átnyújtani, lényeges módosítás nélkül elfogadhatatlanok. Tisztán látom azokat a veszélyeket és bajokat, amelyek a béke aláírásának megtagadásából származhatnak. Mégis, ha Magyarország abba a helyzetbe állíthatnák, hogy választania kellene ennek a békének elfogadása vagy visszautasítása között, úgy tulajdonképpen arra a kérdésre adna választ: helyesebben öngyilkosnak lennie, nehogy megöljék.

Szerencsére még nem tartunk ilyen messze. Önök felszólítottak bennünket, hogy tegyük meg észrevételeinket. Ezek közül bátrak voltunk már egynéhányat a békefeltételek átvétele előtt átnyújtani. Meg vagyunk győződve róla, hogy Önök a már átnyújtott és a jövőben átnyújtandó megjegyzéseinket a viszonyok nehézsége által követelt komolysággal és lelkiismeretességgel fogják áttanulmányozni. Reméljük tehát, hogy meg fogjuk győzni Önöket. Reméljük ezt annál is inkább, mert nem áll szándékunkban sem ma, sem későbben érzelmeinkkel kérkedni, vagy kizárólag azoknak az érdekeknek szempontjára helyezkedni, amelyeket feladatunk megvédelmezni. A legjobb akarattal iparkodunk keresni oly álláspontot, amely a kölcsönös megértést lehetővé teszi. És, Uraim, ezt az álláspontot már megtaláltuk. Ez a nemzetközi igazságosságnak, a népek szabadságának nagy eszméje, amelyet a Szövetséges Hatalmak oly fennen hirdettek, továbbá a béke közös nagy érdekei, az állandóság és Európa rekonstrukciója biztosítékainak keresése.

Ezeknek az elveknek és érdekeknek szempontjából vizsgáljuk meg a nekünk felajánlott béke feltételeit.

Nem titkolhatjuk el, mindenekelőtt, megütközésünket a békefeltételek mérhetetlen szigorúsága felett. E megütközés könnyen megmagyarázható. A többi háborút viselt nemzettel, Németországgal, Ausztriával és Bulgáriával kötött béke feltételei mindenesetre szintén szigorúak. De közülük egyik sem tartalmazott a nemzet életére lényeges oly területi változtatásokat, mint azok, amelyeket velünk elfogadtatni akarnak. Arról van szó, hogy Magyarország elveszítse területének kétharmad- és népességének majdnem kétharmadrészét, és hogy a megmaradt Magyarországtól a gazdasági fejlődés majdnem összes feltételei megvonassanak. Mert az ország e szerencsétlen középső része, elszakítva határaitól, meg lenne fosztva szén-, érc- és sóbányáinak legnagyobb részétől, épületfájától, olajától, földgázforrásaitól, munkaerejének jórésztől, alpesi legelőitől, amelyek marhaállományát táplálták; ez a szerencsétlen középső rész, mint mondtam, meg lenne fosztva a gazdasági fejlődés minden forrásától és eszközétől, ugyanakkor, amikor azt kívánják tőle, hogy többet termeljen. Ily nehéz és különös helyzet előtt állva, kérdezzük, hogy a fent említett elvek és érdekek mely szempontja váltotta ki ezt a különös szigorúságot Magyarországgal szemben?

Talán az ítélkezés ténye lenne ez Magyarországgal szemben?

Önök, Uraim, akiket a győzelem a bírói székhez juttatott, Önök kimondották egykori ellenségeiknek, a Központi Hatalmaknak bűnösségét és elhatározták, hogy a háború következményeit a felelősökre hárítják. Legyen így, de akkor, azt hiszem, hogy a fokozat megállapításánál a bűnösség fokával arányban kellene eljárni, és mivel Magyarországot sújtják a legszigorúbb és létét leginkább veszélyeztető feltételekkel, úgy azt lehetne hinni, hogy éppen ő az, aki az összes nemzetek közül a legbűnösebb. Uraim! Anélkül, hogy e kérdés részleteibe bocsátkoznánk, hiszen ezt benyújtandó okmányaink fogják megtenni, ki kell jelentenem, hogy ezt az ítéletet nem lehet kimondani oly nemzet fölött, amely abban a pillanatban, amidőn a háború kitört, nem bírt teljes függetlenséggel és legfeljebb csak befolyást gyakorolhatott az Osztrák-Magyar Monarchia ügyeire és amely nemzet ezt, mint a legutóbb nyilvánosságra hozott okmányok bizonyítják, fel is használta arra, hogy helytelenítse azokat a lépéseket, amelyeknek a háborút elő kellett idézniük.

Nem hiszem továbbá, hogy ítélettel állunk szemben, mert hiszen az ítélet oly eljárást tételez fel, amelyben a felek egyforma körülmények között hallgattatnak meg és egyformán tudják érveiket érvényre juttatni. Magyarországot azonban mindeddig nem hallgatták meg; lehetetlen tehát, hogy a békefeltételek ítélet jellegével bírjanak. Vagy talán a nemzetközi igazságosság elvének oly alkalmazásáról van szó, amelynek célja a poliglott államalakulatok helyett, amelyek közé Magyarország is tartozik, olyan új alakulatokat létrehozni, amelyek igazságosabban oldják meg a területi kérdést a különböző nemzetiségek között és amelyek hatásosabban biztosítják azok szabadságát? Ha a tényeket tekintem, úgy kénytelen vagyok kételkedni, hogy ez a törekvés eredményezte a kérdés ily módon való megoldását.

Mindenekelőtt a Magyarországtól elszakítandó 11.000.000 léleknek 35%-a magyar, amely három és félmilliót jelent akkor is, ha a mi érdekeinkre legkedvezőtlenebb számítást vesszük is alapul. Elszakítanak még a békefeltételek körülbelül egy és egynegyed millió németet, ami a magyarság százalékszámával együtt az egésznek 45%-át jelenti. Ezekre nézve a nemzetiségi elv ilyen alkalmazási módja nem előnyt, hanem a szenvedések sorát jelentené. Ha feltesszük tehát — amitől távol állok —, hogy a nemzetiségi elv alkalmazása a fennmaradó 55%-ra nézve előnyösebb állapotot teremtené, mint a történelmi Magyarországon, még mindig az elszakítandó népesség majdnem felére nézve ez az elv nem vonatkozhat, vagy ha vonatkozik, úgy fordított értelemben. Nézetem szerint pedig, ha elvekről van szó, úgy azokat egyenlő módon kell alkalmazni mindazokra, akiket a szerződés rendelkezései érintenek. Menjünk azonban tovább és tekintsük a Magyarország romjain megnövekedett államokat. Megállapíthatjuk, hogy faji szempontból ezek is éppen úgy, vagy talán még jobban részekre lesznek darabolva, mint az egykori Magyarország. Nem célom Önöket, Uraim, kifárasztani azoknak az adatoknak felsorolásával, amelyeket az e kérdésben benyújtandó okmányaink különben is tartalmazni fognak. Addig is azonban, amíg ezeket megismerhetik, kérem Önöket, fogadják el állításaimat, hogy követhessék következtetéseimet, amelyeket levezetni bátor leszek.

Nem látom be, hogy a nemzetiségi elv, a nemzeti egység elve nyerne ezáltal a feldarabolás által. Egyetlen következménye volna ennek, amelyet bátor leszek megemlíteni, anélkül, hogy bárkivel szemben is támadó szándékom lenne. Csak egyszerűen megállapítani kívánom azt a tényt, hogy e következmény a nemzeti hegemoniának átruházása volna oly fajokra, amelyek jelenleg többnyire alacsonyabb kulturális fokon állanak. Következtetésem igazolására egy pár számadatot idézek.

A magyarságnál az írni és olvasni tudók arányszáma megközelíti a 80%-ot; a magyarországi németeknél a 82%-ot; a románoknál a 33%-ot; a szerbeknél az 59 és egynéhány tizedet, majdnem a 60%-ot. Ha a felsőbb társadalmi osztályokat tekintjük és számításba vesszük azokat, akik gimnáziumot végeztek és letették azt a vizsgát, amely Franciaországban a baccalaureat-nak felel meg, úgy megállapíthatjuk, hogy a magyarok arányszáma azok között, akik ily tanulmányokat végeztek, vagy az érettséginek megfelelő képzettséget érték el, 84%, jöllehet a magyarok az összes népességnek csak 54,5%-át teszik; a románok arányszáma az ily tanulmányokat végzettek között 4%, pedig az egész népesség 16%-át alkotják; a szerbeké 1%, jöllehet számuk az egész népesség 2,5%-a. Ismétlem, hogy ez a megjegyzésem nem bír senkivel szemben bántó éllel. Ennek a helyzetnek egyedüli oka, hogy ezek a szomszédos népek történelmük szerencsétlen eseményei folytán későbbben léptek be a művelt népek családjába, mint mi. A tény azonban tagadhatatlan.

Nézetem szerint a nemzeti hegemoniának egy alacsonyabb kulturális fokra való átruházása nem közömbös az emberiség nagy kulturális érdekei szempontjából. Ebben az irányban már most vannak bizonyítékaink. Szomszédaink, akik területünk egy részére törnek, már legalább egy éve hatalmukba kerítették azokat; a fegyverszüneti szerződés értelmében ugyan joguk lett volna ezeknek a területeknek katonai megszállására, de ők kisajátították a kormányzás egész gépezetét is. Ennek látjuk már a következményeit. Külön okmányban fogjuk bemutatni, hogy ez alatt az egy év alatt mily nagy kulturális értékek romboltattak le. Látni fogják, Uraim, ezekben az okmányokban, hogy két egyetemünk, amelyek a kultúra legmagasabb fokán állanak, a kolozsvári, a magyar kultúra egyik régi székhelye és az újabb keletű pozsonyi egyetem, tönkretették. A tanárok elűzettek és szeretném, ha megtudnák Önök, hogy kiket ültettek a helyükbe. Felhívom Önöket, hogy küldjenek ki tudósokból álló bizottságokat, hogy a való helyzetet megismerjék és hogy az összehasonlítást megtehessék. Lehetetlen, hogy ezek az egyetemek és ezek a tanári karok, amelyeknek történelme a messze múltba visszanyúl és amelyek most megsemmisítették, helyettesíthetők legyenek a megszálló nemzetek szellemi erőtartalékaiból. Ezek a nagy kulturális intézmények belátható időben nem pótolhatók.

Hasonló a helyzet az egész közigazgatási gépezetnél és a tanítótestület mindegyik fokánál. Csupán a román megszállott területeken több mint kétszáz ezer gyermek az utca porában nevelődik a tanítóhiány folytán, mivel a magyar tanítókat kiutasították és pótolni őket nem bírják.

Uraim!

Azt hiszem, hogy az emberiség nagy érdekei szempontjából nem lehet sem közömbösen, sem megalégedettséggel szemlélni azt a körülményt, hogy a nemzeti hegemonia oly fajokra száll át, amelyek ha a legjobb reménységgel kecsegtetnek is a jövőre nézve, de ma még a kultúra alacsony fokán állanak.

Láttuk már, hogy a szigor, amellyel Magyarországot sújtják, nem eredhet az ítélkezés tényéből. Láttuk, hogy a nemzetiségi elv sem nyerne ezáltal semmit. Talán akkor oly szándékkal állunk szemben, amely a népek szabadságának eszméjét követi? Úgy látszik, hogy ennek a szándéknak kiinduló pontja az a feltevés, amely szerint Magyarország idegen nyelvű lakosai szívesebben tartoznának oly államhoz, amelyben az államfenntartó elemet fajrokonaik alkotják, mint Magyarországhoz, ahol a magyar hegemonia érvényesül. Ez azonban csak feltevés; és ha a felvételek útjára léptünk, úgy bátor vagyok megjegyezni, hogy e feltevés fordított értelemben alkalmazható arra a 45% magyarra és németre, akik most egy új államhoz csatoltatnak és akikről feltehető, hogy szívesebben maradnának a magyar állam polgárai. Ez az okoskodás nem jelentene mást, minthogy az előnyöket a másik oldalra helyezjük. De miért induljunk ki sejtésekből, és miért helyezkedjünk felvételekre, amikor a valóság megállapítására rendelkezésünkre áll az eszköz, egyszerű, de egyetlen eszköz, amelynek alkalmazását hangosan követeljük, hogy e kérdésben tisztán lássunk. És ez az eszköz a népszavazás.

Amidőn ezt követeljük, hivatkozunk Wilson elnök úr által oly kiválóan szavakba öntött nagy eszmére, amely szerint az embereknek egyetlen kapcsolata, az államok lakosságának egyetlen része sem helyezhető akarata, megkérdése nélkül, mint valami marhanyáj, egy idegen állam fennhatósága alá. Ennek a nagy eszmének a nevében, amely különben az erkölcsi alapon nyugvó egészséges emberi felfogásnak egy axiómája, követeljük a népszavazást hazánk azon részeire vonatkozólag, amelyeket tőlünk most elszakítani akarnak. Kijelentem, hogy előre is alávetjük magunkat e népszavazás eredményének, bármi legyen is az. Természetesen követeljük, hogy a népszavazás olyan körülmények között tartassék meg, hogy annak szabadsága biztosítva legyen.

A népszavazás annál is inkább szükséges, mivel a Nemzetgyűlés, amely végső fokon hivatott a javasolt békefeltételek fölött dönteni, csonka lesz. A megszállt területek lakói nem lesznek itt képviselve. Nincsen olyan kormány vagy Nemzetgyűlés, amely jogi vagy erkölcsi szempontból jogosult volna dönteni azoknak a sorsa fölött, akik ott képviselve nincsenek. Különböző békeszerződés oly kifejezéseket tartalmaz, amelyekben e nehézség sejtelve rejlik. "Magyarország a maga részéről lemond, amennyiben számottarthatna..."; ezek körülbelül a békeszerződés szavai. Valóban nem érezzük magunkat feljogosítva oly határozatok hozatalára, amelyek akár jogi, akár morális kötelezettségeket rónának a lakosságnak arra a részére is, amely a Nemzetgyűlésben képviselve nem lesz.

Maga az eszme kívánja, hogy ezt a követelésünket a Békekonferencia elé terjesszük. Ha egykori területünk, a történelmi Magyarország érdekében felhozandó érveink az önök szemében nem lesznek eléggé döntőek, úgy azt javasoljuk, hogy kérdezzük meg az érdekelt népeket. Előre is alávetjük magunkat ítéletüknek. Ha pedig mi ezt az álláspontot foglaljuk el és ha ellenfeleink követeléseiket és aspirációikat nem merik a nép ítélete alá bocsátani, úgy vajon kinek a javára szól a föltevés?

Még egy szempontból vehetjük tekintetbe a népek önrendelkezési jogát. Megkockáztatható volna az az állítás, hogy talán a nemzeti kisebbségek jogai hatásosabban lennének biztosítva az új államok területén, mint ahogyan Magyarországon voltak. Ez alkalommal nem akarok védőbeszédet tartani azon eljárás fölött, amelyet Magyarországon a nem magyar fajok állítólagos elnyomása tekintetében követtek. Csak annak állítására szorítkozom, hogy nagyon örülnénk, ha a tőlünk elszakított területeken magyar testvéreink ugyanazon jogoknak és előnyökben birtokában lennének, amellyel Magyarország nem magyar ajkú polgárai bírtak. Erre a kérdésre lesz alkalmunk még visszatérni. Ebben a pillanatban nem vagyok hivatva erről beszélni, már csak azért sem, mivel nem állnak rendelkezésemre a nélkülözhetetlen okmányok. De kész vagyok bármikor és bárkivel szemben e kérdést behatóan megvitatni. Állíthatom azonban, hogy ha az egykori Magyarország nemzetiségi politikája még annál is rosszabb lett volna, mint azt elkeseredettebb ellenségeink állították, még akkor is jobb annál a helyzetnél, amelyet szomszédaink és csapataik a megszállt területen teremtettek.

Elő fogunk terjeszteni, Uraim, egy egész sorozat okmányt, különösen azokra a tényekre vonatkozólag, amelyek Erdélyben történtek. Szigorúan megvizsgáltuk az összes jelentéseket, amelyek e tekintetben beérkeztek és jöllehet ezeknek az okmányoknak hitelességét az erdélyi három keresztény egyház, a katolikus, kálvinista és az unitárius egyház vezetői erősítik meg, mégsem kívánjuk — nem kívánhatjuk —, hogy pusztán állításunknak hitelt adjanak, mert hiszen szavaink ellentétben állanak más oldalról származó nyilatkozatokkal. Kérjük azonban Önöket, hogy vizsgálják meg a helyszínen a történeteket, küldjenek ki a végső döntés előtt a helyszínére szakemberekből álló bizottságot, hogy meggyőződhesenek azokról a tényekről, amelyek az említett területen végbemennek. Egyedül mi követeljük Uram, hogy a helyzetet borító homály eloszlattassék, egyedül mi törekszünk olyan döntésekre, amelyek a kérdés helyes ismeretéből fakadnak.

Kérjük még továbbá azt is, hogy abban a végső esetben, ha terület-változtatásokat fognak reánk kényszeríteni, a nemzetiségi kisebbségek jogainak védelme hatásosabban és részletesebben biztosítottassék, mint azt a nekünk átnyújtott békejavaslat tervbe veszi. A mi meggyőződésünk szerint a tervbe vett biztosítékok elégtelenek. Erősebb biztosítékokat kívánunk, amelyeket a Magyarország területén megmaradó idegen ajkú lakosokkal szemben mi is készek vagyunk alkalmazni. E tekintetben meghatalmazottjainkkal már teljes egyetértésre jutottunk. Azt hisszük azonban, hogy szomszédainknál erőteljesebb biztosítékok elérése nehézségekbe fog ütközni, mert hiszen elfoglaltságuk fajttestvéreikkel

szemben ismeretes. A múlt tanulságai is kényszerítenek bennünket arra a feltevésre, hogy e kérdésben szívós ellenállásra fogunk találni. A román csapatoknak a demarkációs vonalra való visszavonása tekintetében, amelyet több ízben kértünk, és amelyet kormányunk a békedelegáció Párizsba való kiküldésének feltételévé tett, a Szövetséges Hatalmak oly erélyesen léptek fel a román kormánynál, hogy lehetetlennek látszott, hogy ne teljesítsék a Szövetséges Hatalmak követelését. És mégis így történt. Azt hiszem, megértik tehát, Uraim, aggodalmainkat, testvéreinket illetőleg, ha ők ezen idegen uralom alá kerülnének.

Sorra vettem, Uraim, az elveket, amelyek a békefeltételek megállapításánál számba jöhetnek és megállapíthatom, hogy nem tudtam a nemzetközi igazságosság, a nemzetiségi és a népek szabadsága elvének oly alkalmazását megtalálni, amely a nekünk felajánlott béke indító okait kellőleg megvilágította volna. Talán a fejtegetéseim bevezetésében már említett érdekek, a béke nagy érdekei, az állandóság és Európa rekonstrukciója sugallták őket?

Uraim! A magyar probléma az általános problémának nem oly kis része, mint azt a statisztika nyers számaiból következtetni lehetne. Ez a terület, amely Magyarországot alkotja és amely jogilag ma is Magyarország, századokon át rendkívül fontos szerepet játszott Európában, különösen Közép-Európában a béke és a biztonság fenntartása tekintetében. A magyar honfoglalást és a magyaroknak a keresztény hitre való áttérését megelőző évszázadokban hiányzott itt a nyugalom és a biztonság. Közép-Európa a legkülönbözőbb barbár népek támadásainak volt kitéve. A biztonság csak ettől a pillanattól fogva állt fenn, amikor a magyar védővonal kialakult. Az állandóság és a béke általános szempontjaiból rendkívül fontos, hogy a zavarok kelet-európai főfészke ne nyerjen tért és ne terjeszkedjék ki Európa szívéig. A történelmi fejlődésnek azonban gátat vetett a Balkán-félszigeten a török hódítás és így az egyensúly ott nem állott helyre. Adja az Ég, hogy ez mielőbb bekövetkezzen. De ma rendkívül fontos, hogy e zavarok, amelyek Európa békéjét oly sokszor háborították meg, és amelyek bennünket már több ízben a háború küszöbére sodortak, onnan ne terjedhessenek tovább.

A történelmi Magyarország töltötte be azt a feladatot, hogy oly államot tartva fenn, amelyben egyensúly és biztonság uralkodott, megvédte Európát a keletről fenyegető közvetlen veszedelmek elől. Ezt a hivatását tíz századon át töltötte be és erre egyedül organikus egysége képesítette. Idézem a nagy francia geográfusnak, Reclus Elisének szavait, amelyek szerint ez az ország oly tökéletes földrajzi egység, amely Európában egyedül áll. Folyóink és völgyeink rendszere, amelyek a határokról kiindulva a középpont felé törekszenek, oly egységet alkotnak, amely csak egységes hatalom által kormányozható. Részeinek gazdasági függése szintén a legteljesebb, miután a közép hatalmas gazdasági üzemet alkot, a szélek tartalmazzák pedig mindazt az anyagot, amire a gazdasági fejlődés szempontjából szükség van.

A történelmi Magyarország tehát Európában egyedülálló természetes földrajzi és gazdasági egységgel rendelkezik. Területén sehol sem húzhatók természetes határok és egyetlen részét sem lehet elszakítani anélkül, hogy a többiek ezt meg ne szenvedjék. Ez az oka annak, hogy a történelem tíz századon át megőrizte ezt az egységet. Önök visszautasíthatják a történelem szavait mint elvet egy jogi konstrukció megépítésénél, de a történelem tanulságát, amelyet az ezer éven át hangoztatott, figyelembe kell venniük. Nem a véletlen, hanem a természet szavai beszélnek itt.

Magyarország az organikus egység minden feltételével rendelkezik, egyet kivéve, és ez a faji egység. De azok az államok, amelyeket a békeszerződés értelmében Magyarország romjain építenének fel, szintén nem rendelkeznek a faji egységgel. Az anyanyelv egysége hiányzott egyedül Magyarországon az egység feltételei közül, és hozzáteszem, hogy az alakítandó új államok az egység egyetlen alapjával sem fognak bírni. Az alakítandó új államok átvágnák a földrajz természetes határait, megakadályoznák a hasznos belső vándorlást, amely a munkást a kedvezőbb munkaalkalmak felé irányítja; megszakítanák a tradíció fonalait, amelyek a századokon át együtt élőket közös mentalitásban egyesítették, akik ugyanazon eseményeket, ugyanazt a dicsőséget, fejlődést és ugyanazokat a szenvedéseket élték át. Jogosult-e a félelmünk tehát, hogy itt az állandóságnak kipróbált oszlopa helyett a nyugtalanságnak újabb fészkei fognak keletkezni? Nem szabad magunkat illúziókban ringatnunk. Ezeket az új alakulatokat az irredentizmus aknázná alá, sokkal veszedelmesebb formában, mint azt Magyarország egyesek fölfedezni vélték. Ez a mozgalom, ha létezett is Magyarország a műveltebb osztály egy részénél, a nép nagy tömegeit sohasem hatotta át. Az új alakulatokat azonban oly nemzetek irredentizmusa aknázná alá, amelyek nemcsak idegen hatalom uralmát éreznék, de az övéknél alacsonyabb kultúrájú nemzet hegemoniáját is. És itt organikus lehetetlenséget kell megállapítanunk. Mindenesetre feltételezhetjük, hogy még egy magasabb kulturális fokon álló nemzetiségi kisebbség is képes a hegemonia gyakorlására egy alacsonyabb fokon álló többséggel szemben, de hogy egy alacsonyabb kulturális fejlettséggel bíró kisebbség, vagy egy igen csekély többség hegemoniával bírhatson, elérhesse a felsőbbiség önkéntes elismerését és a morális egybeolvadást egy magasabb kulturális fokot elért nemzetiséggel szemben, ez, Uraim, organikus lehetetlenség.

Előszóval vádolnak meg bennünket azzal a szándékkal, hogy a kérdések nekünk nem tetsző elintézését erőszakkal fogjuk megváltoztatni. Távol állunk, Uraim, az ily kalandos tervektől. Mi reményeinket az igazságnak és azoknak az elveknek morális erejére alapítjuk, amelyekre támaszkodunk, és amit nem tudunk elérni ma, annak megvalósulását a Népek

Szövetségének békés akciójától várjuk, amelynek egyik feladata lesz orvosolni azokat a nemzetközi helyzeteket, amelyek a béke fennmaradását veszélyeztethetnék. Ezt kijelentem, nehogy szavaiban gyermekes és fölösleges fenyegetést lássanak. De kijelentem azt is, Uraim, hogy olyan mesterkélt rendelkezésekkel, mint amilyeneket a békeszerződés tartalmaz, Európa ennek az általános béke szempontjából oly fontos és sokat szenvedett részében alig lehetséges békés politikai helyzetet teremteni. Közép-Európát a keletről jövő veszedelmekkel szemben egyedül a történelmi magyar terület stabilitása tudja megőrizni. Európának szüksége van gazdasági rekonstrukcióra. A gazdasági fejlődést azonban az új alakulatok bizonyára meg fogják gátolni. Ez a körülmény a megmaradt Magyarország szükségképpen be fog következni. De hasonló lesz a helyzet az elszakított részekben is. E területek alacsonyabb kultúrájú nép alacsonyabb fokú adminisztrációja alá rendelve, elszakítva ennek az organikus egységnek többi részétől, amelyekkel kapcsolatban újból virágzásnak indulhatnak, a stagnálásra, vagy valószínűleg a visszaesésre vannak kárhozthatva.

Európának szüksége van szociális békére. Önök jobban ismerik azokat a veszélyeket, amelyek ezt a békét fenyegetik. Önök jobban tudják, mint én, hogy a háború következményei megzavarták, és egyensúlyából vetették ki a gazdasági élet szellemét és feltételeit. A múlt szomorú tapasztalataiból tudjuk, hogy a felforgató elemek sikerei mind annak a következményei, ami aláta a társadalom morális erejét, tehát mind annak, ami meggyöngítené a nemzeti érzést és előidézte a munkanélküliség nyomorát. Ha Európának ebben a részében, amely még mindig közel áll a bolsevizmus égő fészkehez, megnehezítik a munka feltételeit, megnehezítik a munka újból való megkezdését, ezáltal csak a társadalmi béke veszélyei nyerne újabb tápot. Védővonalak tehetetlenek a járványok, különösen a morális járványok ellen. Mindezekkel a teóriákkal szemben Önök felhozhatják, mint döntő tényezőt, a győzelmet és a győzők jogait. Elismerjük ezeket, Uraim. Elég reálisan gondolkozunk politikai kérdésekben, hogy ezzel a tényezővel kellőképpen számoljunk. Ismerjük tartozásunkat a győzelemmel szemben. Készek vagyunk vereségünk váltságdíját megfizetni. De ez lenne az újjáépítésnek egyedüli elve? Az erőszak volna az egyedüli alapja az építésnek? Az anyagi erőszak lenne az egyedüli fenntartó eleme annak a konstrukciónak, amely összeomlóban van, mielőtt az építés befejeződött volna? Európa jövője igen szomorú lesz ebben az esetben. Nem hisszük, Uraim, hogy a győztes hatalmaknak ez volna a mentalitása; ezeket az elveket nem találjuk meg azokban a nyilatkozatokban, amelyekben Önök megállapították azokat az eszméket, amelyeknek győzelméért harcoltak, és amelyekben megjelölték a háború céljait.

Ismétlem, nem hisszük, hogy ez volna a győztes nagy nemzetek mentalitása. Ne vegyék rossz néven, hogy a most győztes Franciaországon, Anglián és Olaszországon túl meglássam a körvonalait annak a másik Franciaországnak, amely mindig a nagylelkű törekvéseknek előőrse és a nagy eszméknek szöcsöve volt, annak a másik Angliának, amely a politikai szabadságok szülőanyja volt, és annak az Olaszországnak, amely a reneszánsznak, a művészeteknek és a szellemi fejlődésnek a bölcsője volt. És ha duzzogás nélkül ismerem el a győző jogát, úgy azzal a másik Franciaországgal, Angliával és Olaszországgal szemben egész másképp érzek; hálával hajlok meg előttük és szívesen fogadom el őket mestereinkül és nevelőinkül. Engedjék meg, Uraim, hogy azt tanácsoljam: ne veszélyeztessék örökségüknek ezt a legjobb részét, ezt az erkölcsi fölényt, amelyre Önöknek joguk van, az erőszak fegyverének alkalmazásával, amely ma az Önök kezében van, de amelyet holnap más ragadhat meg, míg amaz megmarad.

Bízva ezeknek az eszméknek az erejében, a bennünket környező minden nehézség, minden rosszakarat és minden akadály dacára, amelyeket utunkon felhalmozni iparkodnak, bizalommal lépünk arra az útra, amely végre megnyílt előttünk, hogy részt vehessünk a béke munkájában; és tesszük ezt a legteljesebb jóhiszeműséggel. Bízunk azoknak az eszméknek az őszinteségében, amelyeket Önök kijelentettek. Jogtalanság volna Önökkel szemben másképpen gondolkoznunk; bízunk az erkölcsi tényezők erejében, amelyekkel ügyünket azonosítjuk, és kívánom Önöknek, Uraim, hogy a győztes fegyvereknek dicsőségét szárnyalja túl a béke megteremtésének dicsősége, amellyel Önök az egész emberiséget megajándékozzák. Csak egy pár szót kívánok még, Uraim, némely részletkérdést illetően megjegyezni. Beláthatják, hogy nem térhettem ki a nekünk felajánlott béke részletes tárgyalására. Egyedül a területi kérdéssel foglalkoztam, mert ez a kérdés magában foglalja a többiekét. Fel szeretném hívni azonban figyelmüket még egynéhány pontra, amelyeknek megoldása nézetem szerint rendkívül sürgős.

Mindenekelőtt a humanizmusnak egyik kérdése, a hadifoglyoknak kérdése áll előttünk. A békeszerződés szavai szerint a hadifoglyok hazaszállítása csak a béke ratifikációja után történik meg. Kérem Önöket, Uraim, ne vegyenek tekintetbe egy formalizmust, amely miatt annyi ártatlan család szenvedhetne. A szerencsétlen szibériai hadifoglyok ügyében külön beadvánnyal fordultunk a Legfelsőbb Tanácshoz. Ennek a kérdésnek a megoldásánál hivatkozom az Önök emberies érzésére; oly érzések ezek, amelyeknek még háborús időben is fölötte kell állnia a politikának. Még egy megjegyzést kívánok tenni a pénzügyi határozatokra vonatkozólag. Nézetem szerint a békeszerződés nem veszi eléggé figyelembe Magyarország különleges helyzetét. Magyarországnak két forradalmat, a bolsevizmus négy hónapos dühöngését és több hónapos román megszállást kellett átélnie. Ilyen körülmények között lehetetlen, hogy a szerződés által tervbe vett pénzügyi és gazdasági határozatokat végre tudjuk hajtani. Ha a győztes hatalmak polgárai által részünkre folyósított hitelek a béke aláírásának pillanatában — amint ezt a javaslat kimondja — felmondhatók lesznek, ez a fizetőképtelenséget, a csődöt jelenti,

amelynek visszahatását kétségkívül a győztes hatalmak is éreznék. Elismerem, hogy sok hitelezőnk van az Önök országaiban. A hitelek visszafizethetők lesznek, ha erre nekünk időt engedélyeznek, de nem lesznek visszafizethetők, ha azonnal követelik azokat tőlünk. Azt követelik továbbá tőlünk — és ez is igazolja, hogy mennyire célravezetőbb lett volna bennünket előzőleg meghallgatni —, hogy mi Ausztriának vasércet szállítsunk. Mivel magunk is abban a helyzetben vagyunk, hogy ércet kell importálnunk, ezt a rendelkezést nem tudjuk teljesíteni. Hasonló a helyzet az épületfa tekintetében. Ezekre a részletekre nézve kérem az Önök jó akaratú megfontolását, amelyet már az Önök képviselői részünkre kilátásba helyeztek.

Mielőtt szavaimat befejezném, hálásan köszönöm, Uraim, hogy alkalmat adtak nekem álláspontomnak élőszóval való kifejtésére, és hogy beszédemet oly jóakarátú és állandó figyelemmel kísérték!

Elhangzott: 1920. január 16.

„Hogyan történhetett?!”

Megjelent a Magyarok Világszövetségének a trianoni békeparancs 90. évfordulójára időzített nagy kiadványa, a „Hogyan történhetett?!” – *Kiáltvány Trianon 90. évfordulóján* című dupla CD. Mindenki számára, akinek fáj Trianon! Ára: 3000 Ft.

A Magyarok VII. Világkongresszusa által kezdeményezett, és Magyarok Világszövetségének Küldöttgyűlése által elfogadott, *Igazságot Európának!* című petíciót teljes egészében tartalmazó lemez, az egész ma élő magyar nemzedék, de különösen az ifjúság számára eddig ismeretlen részletességgel, és páratlan tömörséggel tárja fel a trianoni békeparancshoz vezető utat és Trianon máig ható következményeit.

Bartók Béla és **Kodály Zoltán** zenéje vezeti fel és teljesíti ki a történeti, nemzetpolitikai és irodalmi szövegek időrendi és ok-okozati összefüggésben tárlt együttesét, amelyen a legnagyobb magyar költők – **Babits Mihály**, **Dsida Jenő**, **József Attila**, **Juhász Gyula**, **Reményik Sándor**, **Wass Albert** és mások – Trianon ihlette versei is hallhatóak.

A lemez tartalmáért a kiadó, a Magyarok Világszövetsége kezeskedik. A lemez szakmai tanácsadó testületében nem kisebb személyiségek vállaltak szerepet, mint **Koltay Gábor**, a Trianon film készítője, **dr. Raffai Ernő** professzor, a trianoni kérdés kiemelkedő szakértője, **Szabó Pál Csaba** a várpalotai Trianon Múzeum igazgatója és **Bottyán Zoltán**, az *Igazságot Európának!* c. petíció szövegíróje.

A művészi megjelenítés elsősorban **Tomanek Gábor** rendező, **Bátkai József** zenei szerkesztő és **Barcsik Géza** grafikusművész érdeme.

A lemez fővédnökei: **Erkel Tibor**, **Dr. Papp Lajos** professzor és **Rácz Sándor**.

Megrendelés, kedvezmények:

A Magyarok Világszövetsége szeretné, ha a „Hogyan történhetett?!” – *Kiáltvány Trianon 90. évfordulóján* című lemez eljutna **minden magyarhoz, akinek fáj Trianon!** Ezért, azoknak, akik vállalják, hogy a trianoni évforduló előkészületei és rendezvényei keretében árulják a CD-t, jelentős kedvezményt ajánl fel: 10 db fölött az ár 2500 Ft + postaköltség, 25 db fölött az ár 2000 Ft + postaköltség. Megrendeléseket a terjesztes@mvsz.hu és az elnok@mvsz.hu címeken fogadják. A megrendelt tételeket a befizetés megérkezésének másnapján postázzák.

A lemez borítója

A lemez belső borítója

A lemez hátlapja

MVSZ Sajtószolgálat

Dsida Jenő :

Psalmus Hungaricus

I.

Vagy félezernyi dalt megírtam
s e szót: magyar,
még le nem írtam.
Csábitott minden idegen bozót,
minden szerelmet bujtató liget.
Ó, mily hályog borult szememre,
hogy meg nem láttalak,
te elhagyott, te bús, kopár sziget,
magyar sziget a népek Óceánján!
Mily ólom ömlött álmodó fülembe,
hogy nem hatolt belé
a vad hullámverés morzsoló harsogása,
a morzsolódó kis sziget keserű mormogása.
Jaj, mindenből csak vád fakad:
miért kímélted az erőt,
miért kímélted válladat,
miért nem vertél sziklatöltést,
erős, nagy védőgátakat?
Elhagytam koldus, tékozló apámat
s aranyat ástam, én gonosz fiú!
Mily szent vagy te, koldusság
s te sárarany, te szépség, mily hiú!
Koldusapám visszafogadsz-e,
bedőlt viskódban helyet adsz-e,
ha most lábadoz borulok
s eléd öntöm minden dalom
s férges rongyaiddal csókkal illetem
s üszkös sebeid tisztára nyalom?
Nagy, éjsötét átkot mondok magamra,
verset, mely nem zenél,
csak felhörög,
eget-nyitó, poklot-nyitó
átkot, hogy zúgjon, mint a szél,
bölgjön, mint megtépett-szakállú vén zsidó
zsoltáros jajgatása
Babylon vizeinél:
Epévé változzék a víz, mit lenyelek,
ha téged elfelejtelek!
Nyelvemen izzó vasszeget
üssenek át,
mikor nem téged emleget!
Húnyjon ki két szemem világa,
mikor nem rád tekint,
népem, te szent, te kárhozott, te drága!

II.

Ó, én tudom, hogy mi a nagyszerű,
a minden embert megsimogató

IV.

Mit nékem most a Dante terzinái
s hogy Goethe lelke mit hogyan fogant,
mikor tetszhalott véreimre
hull már a föld és dübörög a hant,
mikor a bús kor harsonája
falakat dönt és lelket ingat,
mikor felejtett, ősi szóra
kell megtanítani fiainkat,
mikor rémít a falvak csendje
s elönt a semmi árja minket
és szülni kell és nemzeni
s magunk képére kalapálni
vannyadt gyermekeinket!
Mit bánom én a történelmet
s hogy egykoron mi volt!
Lehetsz-e bölcs, lehetsz-e költő,
mikor anyád sikolt?!
Európa, én nagy mesterem,
lámszak mivé lett fogadott fiad!
Mily koresbeszédű, hitvány,
elvetemült és tagadó tanítvány.
Addig paskolta áztatott kötél,
míg megszőkött és elriadt.
Fáj a földnek és fáj a napnak
s a mindenségnek fáj dalom,
de aki nem volt még magyar,
nem tudja, mi a fájdalom!
Vallom, hogy minden fegyver jogtalan,
a szelíd Isten könnyezett s úgy tanította ezt,
ám annak a kezében, kit fegyver szorongat,
a fegyver megdicsőül és ragyogni kezd.
Ezért nem is hányódom már magamban,
vallom, hogy igazam nincs
és mégis igazam van
és mától fogva énekiem
örökre ez az énekiem:
Epévé változzék a víz, mit lenyelek,
ha téged elfelejtelek!
Nyelvemen izzó vasszeget
üssenek át,
mikor nem téged emleget!
Húnyjon ki két szemem világa,
mikor nem rád tekint,
népem, te szent, te kárhozott, te drága!

V.

Idegen-vérű és beszédű
kenyeres jópajtásaim,

tág mozdulat,
 az élet s halál titkát kutató,
 bölcsen nemes, szép, görög hangulat.
 A hüssel biztató, közös és tiszta tó,
 a szabadság, mely minden tengerekben
 sikongva úszik, ujjong és mulat!
 Kezem gyümölcsöt
 minden fáról szedett.
 Nyolc nemzet nyelvén szóltam életemben
 és minden fajták lelke fürdetett.
 S most mégis, mégis áruló vagyok,
 a minden-eszme sajtó árulója,
 most mégis bösz barlanglakó vagyok,
 vonító vad, ki vackát félti, ója,
 vadállat, tíz köröm
 és csattogó agyar
 s ki eddig mondtam: ember! -,
 most azt mondom: magyar!
 És háromszor kiáltom
 és holtomig kiáltom:
 magyar, magyar, magyar!
 A nagy gyümölcsös fájáról szakadt
 almából minden nép fia ehett,
 de nékem nem szabad,
 de nékem nem lehet.
 Dalolhat bárki édes szavakat
 és búghat lágyan, mint a lehelet
 s bizvást nyugodhatik, hol várja pad,
 s ha kedve támad, bárhová mehet,
 de nékem nem szabad,
 de nékem nem lehet.
 Bűn a mosolygó pillanat, mit lelkem elhenyél,
 szívszakadásig így kell énekelnem
 Babylon vizeinél:
 Epévé változzék a víz, mit lenyelek,
 ha téged elfelejtelek!
 Nyelvemen izzó vasszeget
 üssenek át,
 mikor nem téged emleget!
 Húnyjon ki két szemem világa,
 mikor nem rád tekint,
 népem, te szent, te kárhozott, te drága!

III.

Firenze képei, holland virágok,
 zöld tengerek halk, álmos loccsanása,
 ájultató gyönyörűségek,
 Páris tüze, Velence csillogása,
 még lelkemet is lehúnyom,
 bezárom, hogy ne lássa.
 Ha atomokra bomlik is,
 miattuk minden sejtem,
 ha arcom kékre torzul is,
 mind, mind, mind elfelejtem!
 Hajam csapzottora borzoló,
 mint gubancos csepűt és szürke kócot

kikkel együtt bolyongtam az emberiség ligetét,
 kiket szerettem,
 s kik szerettétek lágy szívem
 nyitott és éneklő sebét,
 nekem is fáj, higgyétek el,
 hogy zord a szóm és homlokom setét.
 Nekem is fáj, hogy búcsuzom,
 mert immár más utakra kell mennem,
 de így zeng most a trónjavesztett
 magyar Isten parancsa bennem
 s én nem tagadhatom meg Őt,
 mikor beteg és reszkető és nincs többé hatalma,
 mikor palástja cafatos és fekvőhelye szalma.
 Nincs más testvérem, csak magyar.
 Ha virrasztok, miatta állok posztan,
 csak tőle kérek kenyeret
 s csak ő, kivel a kenyeret megosztom.
 Sok tévelygés és sok kanyar
 után jutottam el ide:
 ha bűnös is, magyar
 s ha tolvaj is, magyar
 s ha gyilkos is, magyar,
 itt nincsen alku, nincsen semmi "de".
 Gyűlöletes, ki ünneplő ruháját
 s virágos lelkét fitogtatva henceg, -
 mi elesettek, páriák vagyunk,
 testvérek a nyomorban és a bűnben,
 sápadtak, torzak, bélyeges fegyencek.
 Zúgjon fel hát a magyar zsolttár,
 dúljon a boldog, éji álmokon,
 seperjen át a fekete,
 tarajos és hideg hullámokon
 vérkönnyet csepegő fáklyák fényeinel,
 Babylon vizeinél:

Epévé változzék a víz, mit lenyelek,
 ha téged elfelejtelek!
 Nyelvemen izzó vasszeget
 üssenek át,
 mikor nem téged emleget!
 Húnyjon ki két szemem világa,
 mikor nem rád tekint,
 népem, te szent, te kárhozott, te drága!

VI.

Száraz nyelvem kisebzett,
 égő fejem zavart.
 Elindulok, mint egykor Csoma Sándor,
 hogy felkutassak minden magyart.
 Székelyek, ott a bércek szikla-mellén,
 üljetek mellém!
 Magyarok ott a Tisza partján,
 magyarok ott a Duna partján,
 magyarok ott a tót hegyek közt
 s a bácskai szőlőhegyek közt,
 üljetek mellém.
 Magyarok Afrikában, Ázsiában,

és göggel viselem
 fajtám egyenruháját:
 a foltozott darócot.
 Mert annak fia vagyok én,
 ki a küszöbre téve,
 a külső sötétségre vettetett,
 kit vernek ezer éve,
 kit nem fogad magába soha a béke réve!
 Bolyongásom pusztáin,
 a végtelen nagy éjen
 csak az ő szive fénylik,
 ő a rögeszmém, végső szenvedélyem,
 ráfonódom, rajta kuszmom
 fölfelé, mint szőlőkarón a kacs.
 Mogorva lettem,
 kemény, sötét és szótlan és makacs.
 Vér csurgott rám és nem tudom lemosni.
 Jajt hallottam és nem tudom feledni.
 A holtakat nem tudom eltemetni.
 Egy eszelős dal lett az utitársam,
 rekedt dal, nem zenél,
 csak hörög, mint a szél,
 zúg, mint vihartól ráncigált fák
 Babylon vizeinél:
 Epévé változzék a víz, mit lenyelek,
 ha téged elfelejtelek!
 Nyelvemen izzó vasszeget
 üssenek át,
 mikor nem téged emleget!
 Húnyjon ki két szemem világa,
 mikor nem rád tekint,
 népem, te szent, te kárhozott, te drága!

Párisban, vagy Amerikában,
 üljetek mellém!
 Ti eztán születők s ti porlócsontu ősök,
 ti réghalott regősök, ti vértanuk, ti hősök,
 üljetek mellém!
 Üljetek ide, gyűlj ide, népem
 s hallgasd, amint énekelek,
 amint a hárfa húrjait,
 feszült idegem húrjait
 jajgatva tépem,
 ó, népem, árva népem! -
 - dalolj velem,
 mint akit füstös lángokra szítottak
 vérszínű, ósetét, nehéz, fanyar borok,
 dalolj velem hörögve
 és zúgva és dörögve,
 tízmillió, százmillió torok!
 Énekelj, hogy világgá hömpölyödjön
 zsoldáród, mint a poklok tikkadt, kénköves szele
 s Európa fogja be fülét
 s nyögjön a borzalomtól
 és örüljön bele! -:
 Mérges kígyó legyen eledelünk,
 ha téged elfeledünk,
 ó, Jeruzsálem!
 Nyelvünkön izzó vasszeget
 verjenek át,
 mikor nem téged emleget,
 ó, Jeruzsálem!
 Rothadjon el lábunk-kezünk,
 mikoron hozzád hűtlenek leszünk,
 ó, Jeruzsálem, Jeruzsálem!

Sajó Sándor :

Trianon

Trianon!
 Kik itt most búsan, csüggedezve járnak,
 E félig élők, félig síri árnyak,
 Ez embertölgyek, kínban sorvadok,
 Kik rothadozva siratják a multat,
 E gyermekbimbók, sírba hervadok,
 Kik mosolyogni meg meg sem tanultak,
 Kik nem tudnak már, csak sóhajtani:
 Mind, mind Trianon áldozatai.

Trianon!
 A Végzet szól és lelkendezve mondja:
 Megyünk mi még majd ama Trianonba!
 Ki ott dőzsöl most vad gögben buján,
 Ott messze, túl a germán óriáson:
 Hajh, számadásra vonja meg Turán
 És felmutatja, mi van itt rováson!
 Nyugatra zúdul Napkelet fia:
 Ott el az átok, — meg kell halnia!

Trianon!
 E szó vijjog, mint gyásztenger sirálya,
 Körmét mint karvaly agyba, szívbe vájja.
 Ma: szenvedésben vergődő fohász,
 Sorvasztó szégyen, sápasztó gyalázat,
 De holnap, — holnap dacra lángolás,
 Melytől keservünk rettenetre lázad,
 És bosszú, melyben nem lesz irtalom, —
 Én népem, készülj!... Jelszó: Trianon.

1921

TRIANON 1920 — 2010

On 16 June 1920 at Versailles in the Trianon Palace a dictate was forced upon the Hungarian Kingdom which destroyed a millennium old political, economical, social, ethnical, and cultural unity. In this column we commemorate this tragic event with the following selection:

- Speech of Count Albert Apponyi de Nagyappony held in 1920 in Versailles.
- Press release of the World Federation of Hungarians concerning the release of a double CD with a selection of documents, poems, and other material related to the so-called Versailles Peace Treaty.
- The poem *Psalmus Hungaricus* by Jenő Dsida.
- The poem *Trianon* by Sándor Sajó.

PHILOSOPHIA PERENNIS

Máté Zsuzsanna :

On the One and a Half Century-Presence of Imre Madách's Tragedy of Man in the Fine Arts

ABSTRACT

Several artists were inspired by the *Tragedy*. This essay shortly reviews the first oil painting, the work of *Mór Than* from 1863, the first illustration series of *Mihály Zichy* (1887), the woodcuts of *György Buday* (1935) and the graphics series of *János Kass* (1957, 1982) from the most significant illustrations, highlighting the comparative examination of the illustrations of the last scenes from the point of view of the referential of the word and picture relations.

The *Tragedy* has inspired several representatives of the fine arts. For instance, we can find a bibliography¹ of the illustrations in the fine arts about the *Tragedy* which collects the most significant series: the first oil painting, the work of *Mór Than* from 1863, the first illustration series of *Mihály Zichy* (1887), the woodcuts of *György Buday* (1935), the graphics series of *János Kass* (1957, 1982) and the paintings of *Zoltán Réti* (1882). *Emőke Varga*², member of the *Madách Literary Association*, has been studying the *Madách* illustrations and has completed this list with the names of *Endre Bálint*, *Béla Kondor*, *András Farkas* and with the examination of their illustrations. The influence of the *Tragedy* in the fine arts was realized mainly in the illustration series, however, nowadays further works are born in the fine arts. For example, the painting of *István Cene Gál*, *Adam and Eve outside Paradise* and the painting of the 9th scene from 2002 can be mentioned as illustrations. Besides, the installations³ of *László Jéga Szabó*, who is also the member of the *Madách Literary Association*, *The Comedy of Man* (2008) and *The Apple of Eve* (2009) and „*You, Lucifer, you who also are a link within my universe – work on!*” (2010) can be mentioned as the last three works inspired by *Madách* which are ongoing thinking about the *Tragedy*. The exhibition of these three installations was the accompanying program of the 18th *Madách Symposium* on 23rd April 2010.⁴

In 1863, *Mór Than* painted the first illustration, an oil painting, *Adam in Space* (173 cm X 202 cm) one year after the publication of the *Tragedy of Man* in print. The painting can be seen in the *National Széchenyi Library*. In the centre of the three figures floating among the clouds, there is Adam who looks at the prohibitive movement of the Spirit of the Earth desperately; on his right there is Lucifer waiting malevolently. The gesture of the Spirit of Earth makes Adam stop. This hand motion is the link, the gesture which connects the sign system of this picture with one of the sentences of the *Tragedy* from the 13th scene: „Thus far my realm, thus far its boundaries: / turn back, you live; take one step more, you die, / like spores that swarm within a drop of water. / For you, that drop of water is the earth.” In case of the illustration of *Mór Than* we can seize the passage exactly which is translated almost adequately by the sign system of the pictorial presentation, illustrating a specific scene element.

The illustration as the visual interpretation of the verbal text sets remarkably diversified theoretical fields of problems. For instance, the involved relation of the creator-affiliate since the illustrator is also interpreter affiliate and the illustration is a visual interpretation. Another important problem is the aspect of the production-reproduction as well, i.e. to what extent can we regard the illustration as an autonomous work of art. Arising from this problem, the illustration can be examined in relation with translation and translation⁵. The primary role of the written text to the visual imagery is also a significant problem. Besides, another question arises from the aspect of the hermeneutics of the fine arts, namely, how the illustrator, as an interpreter who got primary role, ‘hits a window to the text’; what and how they interpret. The question of ‘illustration as rewriting and continuation in one’ is set from the aspect of hermeneutics that prevails through the openness and ambiguity of the text. If we have a look at the relationship between the literary work and its illustration, *Aron Kibédi Varga* determines it as follows: ‘word and picture separate from each other, however, they appear on the same side. They are in an interreferential relation: they refer to each other.’⁶

In my short writing which shortly reviews some of the classical illustration series of the *Tragedy of Man*, the works of *Mihály Zichy*, *György Buday* and *János Kass*, I only concern these theoretical questions. I highlight only one question from the aspect of the specific illustrations, accepting the definition of *Aron Kibédi Varga*. However, we know that text is a sterling

work (without an illustration as well), thus, the question can be posed whether which examined illustration are the ones that have a dual existence, namely, they exist in relation with the text but they function as an independent piece of art without the text and what basic conditions it has.

Mihály Zichy, the outstanding figure of the Hungarian romantic painting, started the first illustration series of the *Tragedy* in 1885 and finished it in 1887. His illustrations made for the *Tragedy of Man*, the ballads of *János Arany* and *Lermontov's Demon* made him immortal in this genre. *Zichy* was the virtuoso of the graphic technique. The subtlety of the details, the lightness, the tone and spot effects elaborated with the difference in the light and the shade and the resolution of the unity into many little details are typical of all of his illustrations. He created the tradition in the history of the *Tragedy* illustrations that going by some mental key sentences of the scenes of the work, central dramatic scene or figures, he made a series of 20 pictures. At the same time, these 20 illustrations indicate the different variations of the visual interpretation of the text. The illustrator, *Zichy*, giving the visual interpretation insists on the linear sequence of the affiliation of the text. This shows that he tells the story of the Egyptian, Roman, Constantinople and the last two scenes in two or three separate pictures which are in a continuous relation. Separated from the text of the *Tragedy*, the picture-compositions of the 1st, 2nd and last scenes are complete works by way of the virtuoso presentation of figures, movements and expressions. Paradoxically, these pictures certify that the artistic illustration exists independently of the text as complete works of art. At the same time, these independently complete pictures are the ones that express the ideality and text-totally of the scene the most comprehensively. The reason for the dual existence of these pictures is that they are in referential relation not only with the text of the *Tragedy* but the first picture refers to the recurring element of the rebellion of the most beautiful angel, the second picture refers to the scene of the commission of the original sin. The dual functionality of the last picture of the last scene can be seized in a way that it catches the dramatic boundary situation of human existence, the moment before the choice between life and death. Those pictures that show some kind of a defection as independent works from some aspects in the illustration series of *Zichy*, cannot be understood without the concrete text, moreover, their reference to the complete text, thus, the entire given scene can be queried. For instance, viewing the picture of the 4th Egyptian scene, *The Pharaoh and the Dying Slave*, it appears that the pharaoh is totally indifferent about the human suffering happening in front of his feet, opposite to what is in the complete scene. Or the genre picture of the Eskimo scene does not give back anything from the astonishment and pain that overwhelms Adam after seeing the beastly degeneration of the human race. Parallel to this, the genre picture of the 2nd Prague scene, Borbála toying with the admirer or the fair scene of the London scene do not refer to the Kepler disillusionment. The source of the defection of these pictures is that the illustrator follows the narrative linearity, places the details into the focus and as a consequence, the visual imagery encounters with what is mentioned in the complete text of the given scene. It appears that this deficiency was detected by *Zichy* as well and that is why he chose the continuity of the narration in case of some scenes i.e. he fitted more, coherent but still separate pictures next to each other within the particular scenes, thus, in case of the Egyptian, the Roman, the Constantinople, the Phalanstery and the last scenes. The two or three pictures within these scenes emphasizes a dramatic key momentum from the complete texts of the scenes, picturing the dramatic power in a romantic way with extremely opposite figure and face movements and gestures with opposite directions, at the same time, depicting it with realistic elaboration. The last picture that has become the emblem of the *Tragedy* illustrations portrays Adam standing on a cliff who, by getting to know the seemingly meaningless future and seeing the unsuccessful struggles of humans, is about to commit suicide. Lucifer, waiting for the fact of the final downfall with an ironic look and the retentive movement and worried look of Eve hurrying towards Adam sets the first dramatic scene of the 15th scene into a united picture. The composition, the opposition of the figures, the expressive face portrayals, the wide perspective of the picture's background give a united formal solution that makes the picture a piece of art existing independently of the text and, at the same time, it is an illustration in total mental unity with the text. According to *János Kass*, the *Tragedy* but especially Adam's figure gives a great opportunity for artists to talk about their own era by way of it.⁷ If we extract the Adam depiction of the last scene from all of the significant illustration series and compare them with each other later on, we can see the relevance of the statement of *János Kass* clearly. The artistic quality Adam of *Mihály Zichy* is the symbolic figure of the middle of the 19th century, the romantic hero who wants to throw himself in the depth as the last demonstration of the free will of humans: thus, demonstrating there is another step, the last one in which he can decide about his own fate, he can control it and the fate of mankind as well even if it costs his life. This work is autonomous and it has a close relationship with the text of the first dramatic scene of the 15th scene:

„Adam:

No, I say no, you lie. The will is free.

(...)I've lost my faith

in many things, and now it all depends

on me to change the course that I will follow.

(...)

Stop! A thought just flashed across my mind.
 I can defy you, too. Almighty God.
 Though destiny decree a hundred times
 „Thus long you live.”
 I laugh at it, for when I please, I die.
 Am I not still the only one on earth?
 Before me looms that cliff...beneath, the gulf:
 A single leap – the last act of the play –
 And I can say, „The comedy is ended.”

The other famous illustration is of *György Buday* who was the member of the *Artistic Hall of the Youth of Szeged* at the beginning of the 1930s and was a student of *Sándor Sík*. The text of *Advent: oratory for choral speaking* of *Sándor Sík* was published in 1935 with the woodcut of *György Buday*.⁸ In the same year he made the illustration series of the *Tragedy of Man*, a 22-piece woodcut series. His brazen and woodcuts have soon become world-famous. He was rewarded with a prize at the world exhibition in Paris in 1936 and after this he stayed abroad with minor breaks, settling down in London from 1947.⁹

The illustration series of *György Buday* made with woodcut technique was basically influenced by the fact that he made the scenery for order to the opening performance, the *Tragedy of Man*, at the Open-air Theatre in Szeged in 1933. This meant a positive effect, for example, in the formation of the light proportions, however, it had a negative effect as well, since the Roman scene is only a revelry scene, the second Prague and the Eskimo scene stayed too simple genre pictures. The illustrations of most historical scenes function as theatrical scenes and not as the illustration of the whole scene or one of its significant parts. Thus, it rather illustrates and serves as a background for the text of the given scene. Another influential factor is the technique of the woodcut. *Buday* does not draw with the technique of the old woodcut that depicts with black lines on a white basis but he cleaves white lines and surfaces from the blackness, he swaps the proportion of the black and white colours. In the history of the *Tragedy* illustrations the role of the colour contrast and the light and shade and the use of symbols become important by way of this woodcut technique, for example, *Buday* indicates the presence of the Lord with the sun, the light for the first time. *Buday*'s woodcuts have an influence on the *Tragedy* illustrations and etchings of *Béla Kondor* by the depiction coming from the features of this technique.¹⁰ The woodcut illustrations of the first three scenes and the last scene are iconic and, as in the case of the same illustrations of *Zichy*, their existence is dual: they bear original aesthetic value in their relation with the text but independently of the text as well since their referential relation points beyond the text of the *Tragedy*. The Lucifer portrait emerges from them with its strong expressivity. The last woodcut of the last scene depicts Adam and Eve: Eve's whole body is wrapped into a halo, skirting it; she is standing behind Adam still and gracefully. In front of her Adam is in opposition. Adam's body is wrapped into darkness. The multiple break of the arch of his body, his eyes wide open, his mouth, his expression expresses the complex state of mind which means the decision to commit suicide and deciding not to do it. While *Mihály Zichy* caught the dramatic moment of preparing for the suicide, *Buday*'s woodcut depicts the dramatic moment immediately after that: Adam falling on his knees in front of the Lord and the discretion of not being able to control the destiny of mankind, i.e. he does not end the existence of mankind with his death since Eve is expecting a child. Here we can also find the part of the text which is referred to by the last woodcut: Adam falling on his knees in front of the Lord and the painful resignation from his free will.

„Adam:
 (falling on his knees)
 Lord, you have conquered; I lie in the dust;
 Without you, against you, I strive in vain.
 Raise me, smite me – I bare my breast to you.”

The last woodcut of *György Buday* expresses the struggle between the opposite powers of a modern man, Adam: his agonizing despair between the free will and the loss of it, the painful recognition that humans cannot control their fate and, on the contrary, his extremely strong desire for some kind of a certainty, a divine direction.

The most outstanding illustrator of the contemporary Hungarian fine arts is *János Kass* who was born in Szeged and made two illustration series for the *Tragedy*, in 1957 and in 1980. Unfortunately, *János Kass* died in march of 2010. The antecedent of the series that was issued later, the first series, can be regarded rather as a sketch. The basic difference between the two

series in case of the one made in 1980 is the framing. Besides, this framing is the feature whereby the illustration series of *János Kass* is fundamentally different from all of the *Tragedy* illustrations. Besides the main topic of the pictures, this framing (more, smaller, simply structured pictorial units can be found in the frame) not only makes it possible but also involves (multiplies) the motive richness of the series within itself, the multi-level reference of the verbal and visual code and making the narrative style of the visual sign system polysemantic. I extract the last illustration, remarking that *Emőke Varga* analyses the illustration series in more of her essays.¹¹ After depicting the Adam of the last scene who prepares for a heroic suicide (drawing of *Zichy*), falling on his knees in front of the divine will and Adam returning to his God (the illustration of *György Buday*) the Adam of *János Kass* shows the one who questions God. He is almost an equal conversation partner of the Lord, in terms of his posture, dignity and self-consciousness, however, his muscles are tight, his palms are strained by perplexity, questioning and the tension waiting for the answer. His look and head turns towards the divine light. The interreference of the text and the picture can be seized in the series of questions which is the first sound of Adam towards the Lord:

„Appalling visions have tormented me, my Lord;
I do not know what’s true in them, what’s not.
Tell me, oh tell me, what my fate will be.
Is this constricted span my all-in-all,
(...)
Is mankind to evolve and to progress,
(...)
Is there a recompense for noble hearts,
(...)
Oh, give me to know,
And I will gladly shoulder any fate.
Whatever I may learn, I can but gain by it –
For this uncertainty is hell itself.”

This human figure is desperate to the utmost. He does not look at the ground, to his feet, however, the future appears there: as a recurring motive, in the middle of an elliptical net there is the human embryo as the symbol of the existence of humanity, on the other hand, as the shadow of Adam: Lucifer. This illustrational interpretation, by the figure of Lucifer appears as the shadow of Adam, refers to the words of the Lord, the authorized functionality of Lucifer:

„The Lord:
(...)
And you, Lucifer, you who also are
A link within my universe – work on!
Your frigid knowledge and your blind denial
Will be the yeast that brings the ferment on;
And though you briefly may dishearten man
what does that matter? – man will stay his course.”

If we compare the last picture of all of the illustration series, their dual existence (both as an illustration and as a work of art existing independently of the text) cannot only be seized in that they exist in referential relation with the dramatic scene of the last scenes of the *Tragedy* but also in that they have an independent narrative, by way of the features of their own sign systems.

¹ Károly, Kokas Dr. and Margit Tóth: *The Tragedy of Man in the Light of Artistic Illustrations and Translations*. Szeged, 2004. URL: virgo.bibl.u-szeged.hu/~kokas/madach2/index.html - 4k

² Emőke Varga: *Can the known be seen?* In: *14th Madách Symposium*. Ed.: Kálmán Bene. Published by the Madách Literary Association. Szeged – Budapest, 2007. 13-41., Emőke Varga: *Tragedy – in the language of pictures. The illustrations of Endre*

Bálint and János Kass. In: *5th Madách Symposium*. Ed.: Eszter Tarjányi and Csaba Andor. Published by the Madách Literary Association. Szeged – Budapest, 1998. 96-115., Emőke Varga: *Follow-up or Rewriting. The illustrations of Béla Kondor for the Tragedy of Man*. In: *4th Madách Symposium*. Ed.: Eszter Tarjányi and Csaba Andor. Published by the Madách Literary Association. Szeged – Budapest, 1997. 199-212., Emőke Varga: *The Tragedy illustrations of András Farkas*. In: *17th Madách Symposium*. Ed.: Zsuzsanna Máté and Kálmán Bene. Published by the Madách Literary Association. Szeged – Budapest, 2010. 23-33.

³ Photos of the works can be found on the website of MIT: www.madach.hu and can be seen on the www.jegaleria.neobase.hu website.

⁴ Photos of the symposium and the exhibition can be found on the website of the *Madách Literary Association* (www.madach.hu).

Cf: Zsuzsanna Máté: *Eve's apple- the qualities of knowledge in the Tragedy of Madách and his lyre*. In: *17th Madách Symposium*. Ed.: Zsuzsanna Máté and Kálmán Bene. Published by the Madách Literary Association. Szeged – Budapest, 2010. 110-118.

⁵ Áron Varga Kibédi: *Text and Illustration*. Sigma 12. Szeged, 1997.

⁶ Áron Varga Kibédi: *Criteria of the description of word and picture relations*. In: *Picture Pheno-menon, Reality. I*. Ed: Béla Bacsó. Exit, Budapest, 1997. 307.

⁷ János Kass: *Writings and Pictures*. Holnap Kiadó, Budapest, 2006. 29.

⁸ Zsuzsanna Máté: *Sándor Sík – the penman, literary scholar and aesthete*. Vet by: István Jelenits. Lazi Könyvkiadó, Szeged, 2005. (<http://mek.oszk.hu/04800/04874/index.phtml>) 115.; 164.

⁹ Ferenc Csaplár: *Radnóti and Buday György*. Tiszatáj, 1964. 11th issue, p. 9.

¹⁰ Emőke Varga: *The Woodcuts of György Buday for the Tragedy*. In: *15th Madách Symposium*. Ed.: Kálmán Bene and Zsuzsanna Máté. Published by the Madách Literary Association. Szeged – Budapest, 2008. 118-125.

¹¹ Emőke Varga: *Cage and Crown. About the Illustrations of János Kass*. L' Harmattan Kiadó, Budapest, 2007. 27-73.

¹² Áron Kibédi Varga: *Visual Argumentation and Visual Narrativity*. Athenaeum, 1993 I/4. 166-180.

MADÁCH IMRE AZ EMBER TRAGÉDIÁJÁNAK HATÁSA A KÉPZŐMŰVÉSZETRE AZ ELMŰLT MÁS FÉL ÉVSZÁZADBAN

Számos képzőművészt megihletett a *Tragédia*. A legjelentősebb illusztrációkból az első olajfestményt, az 1863-as *Than Mór* alkotását, *Zichy Mihály* (1887) első illusztráció-sorozatát, *Buday György* (1935) fametszeteit és *Kass János* (1957, 1982) grafika-sorozatát tekinti át vázlatosan a tanulmány, kiemelve az utolsó színek illusztrációinak összehasonlító vizsgálatát a szó és kép viszonyok referenciája szempontjából.

Tonk Márton :

Filozófiai kultúra és filozófiatörténet Erdélyben: iskolák, intézmények, kihívások¹

Az Erdélyben művelt magyar nyelvű filozófia és filozófiatörténet múltjára és jelenére irányuló vizsgálódás előbb-utóbb szükségképpen számot kell vessen a filozófia kultúránk belüli szerepének, státusának kérdésével is – különösen akkor, mikor az ilyen típusú elemzések az általában vett magyarságtudományi kutatások környezetében fogalmazódnak meg. Jelen van-e ma a magyar, ezen belül pedig az erdélyi kultúrában a filozófia? Szellemi életünknek, kulturális nyilvánosságunknak integráns része-e a filozófiai gondolat, szervesült-e a filozófia kultúránk egészébe? Milyen státusa és szerepe van a bölcséletnek közgondolkodásunkban, a filozófiai múlt mennyire része kollektív emlékezetünknek? Röviden tehát: otthon van-e ma a filozófia az erdélyi magyar kultúrában?

Ha most a kérdésre egy tömör választ kívánunk adni, akkor azt mondhatjuk, hogy az erdélyi kultúrában igazából nincs jelen a filozófia, nincs meg benne a bölcséletnek az „otthonossága”, a filozófia nem szervesül kultúránk egészébe. Kulturális-szellemi nyilvánosságunkban ritkán találkozunk a filozófiai múlttal és jelenre való hivatkozással, s talán még kevesebbszer a filozófia szerepének, funkciójának hirdetésével, megerősítésével. Szélesebb értelemben vett tudományos életünkben, s általában kulturális nyilvánosságunkban, „mindennapjainkban” egész egyszerűen nincsen jelen a filozófia. Erre a tényállásra példák és a hozzájuk kapcsolódó magyarázatok egész sora adható. A filozófia deficiens kulturális státusának egyik legtöbbször emlegetett indoka például az, miszerint alapvetően irodalmi-történelmi kultúra vagyunk, kollektív emlékezetünk jelentős részét szépirodalmunk és történelmünk alakjai és alkotásai teszik ki, s napjaink kulturális-szellemi diskurzusaiban döntően e területekről merítjük magyarázó és legitimáló argumentumainkat. Ennek a kijelentésnek (és tényállásnak) talán különös súlya van a mindmáig „konzervatív”, s ugyanakkor a kisebbségi deffenzívában létező erdélyi magyar társadalom viszonylatában, mint ahogyan a filozófia kulturális szerepére is kétségtelenül rányomja bélyegét. Ebben a kontextusban korántsem meglepő, hogy a 2004-ben 10 éves fennállását ünneplő, Kolozsváron megjelenő *Kellék* című filozófia folyóirat szerkesztői, a lap funkciójának, szerepének rövid összegzéseként a következő kijelentést helyezték a jubileumi lapszám borítójára: „Egy olyan közeghez kívántunk szólni tehát, amely ugyan nem ellenséges a filozófiával szemben, inkább csak közömbös.”² Talán ez a közömbösség az, amelyik a legprecízebben írja körül az erdélyi magyar kultúra filozófiához fűződő viszonyát – és egyszersmind magyarázza azt is, hogy miért nem szervesült kultúránkban az amúgy is nehezebben emészthető bölcséleti hagyomány. De ugyanakkor feltehető az a kérdés is, hogy vajon nem ugyanazon közömbösség eredménye az, amit akár a „Zürcher Zeitung vs. Krónika” szindrómának is nevezhetünk? Mit jelez és mit takar az a tényállás, hogy egy német nyelvterületen megjelenő napilap jól kimutatható rendszerességgel közöl filozófiai, illetve a filozófiai kultúrát népszerűsítő tanulmányokat, írásokat, s ezzel szemben az Erdélyben megjelenő magyar megfelelője igen elvétve, legtöbb esetben a filozófiai tárgyú előadás vagy könyvbemutató időpontjára vonatkozó tájékoztatást meg nem haladó bölcséleti tartalmakat szerepeltet hasábjain? És itt elsősorban nem is annyira az adott lapszám konkrét tartalmát kialakító szerkesztőségeken van a hangsúly, hisz jól tudjuk, ezek – piaci viszonyok elvei szerint működve – végső soron mindig az olvasói elvárásoknak és igényeknek próbálnak megfelelni. A filozófiai kultúrát, a bölcséleti tartalmak népszerűsítését javarészt mellőző szerkesztőségi koncepció éppen annak lehet a jele, hogy a társadalomban nincs reális igény a filozófia „termékére”, hogy az adott kultúra közömbös a bölcséleti tartalmak vonatkozásában, hogy nincsen értéke, s ekképpen „kereslete” sem a filozófia által (is) képviselt társadalmi-kulturális funkcióknak.³

A filozófia kultúránkban elfoglalt helyének, szerepének, szervesülésének mérésében egyébként egyetemi oktatók számára kiváló eszközt jelenthet az egyetemi hallgatók filozófiára, de ezen belül főleg a magyar bölcséletre vonatkozó ismeretszintjének gyors felmérése is. Jelen írás szerzője bő tíz esztendeje ad elő magyar filozófiatörténetet is, Erdély több

¹ Jelen tanulmány a 2009 májusában, a Pannon Egyetem, a Veszprémi Akadémiai Bizottság és a Veszprémi Polgármesteri Hivatal szervezésében megrendezett, *A kultúra, a nemzet, a tudomány helyzete a Kárpát-medencében* című magyarságtudományi konferencia keretében elhangzott előadás szerkesztett változata.

² A folyóirat 2004/25. jubileumi száma „Best of Kellék” címmel jelent meg, s a korábbi számokból közöl egy reprezentatív válogatást. Erdély egyetlen, de ugyanakkor a teljes magyar nyelvterület „maroknyi” filozófiai periódikájának egyikeként a folyóirat jelenleg is működik, ezidáig összesen 37 száma jelent meg.

³ Jelen tanulmány megírásával egyidőben ugyancsak a *Krónika* napilap intenzív reklám-kampányt folytat, „Gazdagítsa könyvtárát: vásárolja meg a magyar irodalom klasszikusait – Petőfi, Arany, Jókai, Mikszáth, stb. – műveinek díszkiadását!” szlogennel. Lelki szemeim előtt – mai valóságosságának és elképzelhetetlenségének tudatával egyetemben – jelenik meg a kép, melyben a könyvvásárlásra irányuló promóciót Böhm Károly, Bartók György, Tavasz Sándor, Varga Béla, Bretter György neveire alapozzák...

felsőfokú intézményének keretében,⁴ s általános tapasztalata, hogy a hallgatóknak gyakorlatilag nincsenek ismereteik, sőt információik sem a magyar filozófiai múlt tartalmaira nézve, s egyenesen üdítő kivételt jelent valamely magyar gondolkodó nevének az egyszerű felelője. Természetesen más a helyzet, ha az erdélyi irodalmi-történelmi múlt tartalmaira kérdezzük rá, ez esetben még az alacsonyabb tudásszinttel rendelkező hallgatók is több mondatban képesek referálni irodalmunk egy-egy alkotásáról, történelmünk egy-egy eseményéről, kiemelkedő irodalmi-történelmi személyiségeinkről. Mindez akár tapasztalati argumentum is lehet azon állítás mellett, miszerint elsősorban irodalmi kultúra a magyar, ugyanakkor azonban jól szemlélteti a filozófiai kultúra „otthonosságának”, integrálódásának hiányát az erdélyi magyar kultúrában.

A filozófia széles értelemben vett nyilvánosságához, az általában vett kultúrához és köztudathoz való szerves hozzátartozásának eme hiányát sokrétű példákön keresztül lehetne érzékeltetni, mint ahogyan az ezekhez kapcsoló, a tényállást magyarítani kívánó – s javarészt helytálló – argumentumokat is könnyen bővíthetnők. Ezek sorában az elkövetkezőkben csupán egyetlen, ám meggyőződsünk szerint igen fontos érvet kívánunk megfogalmazni, mely a magyar (erdélyi) filozófiai kultúra jelenlegi helyzetét egy szűkebb filozófiai, filozófiatörténelmi aspektus felől próbálja magyarítani. A filozófia kulturális integrációjának problémájával egyidőben ugyanis fel kell tennünk azt a kérdést is, hogy pontosan *minek is kell szervesülnie* az erdélyi magyar szellemi életen egészében, hogy *miben is állnak* azok a filozófiai tartalmak, amelyek jelenlétét és folytonosságát hiányoljuk kultúránk egészéből, kulturális nyilvánosságunkból, egyetemi hallgatóink műveltségéből. Más szavakkal fogalmazva tehát: milyen múltja, milyen hagyományai vannak a bölcsületnek Erdélyben? Egyáltalán mióta beszélhetünk filozófiáról Erdélyben? E kérdéssel viszont máris újrafogalmazzuk – igaz, szűkebb, erdélyi vonatkozásban – a magyar filozófiatörténet-írás egyik nagy, szakmai berkekben mind a mai napig igazából nyugvópontra nem tért általános problémáját, vitáját, vagyis azt, hogy egyáltalán mióta van önálló magyar filozófia? Mit tartalmaz az a hagyomány, illetve melyik az a gondolkodástörténelmi periódus, melyet összefoglaló értelemben a magyar filozófia történetének nevezhetünk? *Milyen messzire*, illetve *milyen mélyre* nyúlnak bölcsületi tradícióink, és – ismét csak – *mi is az*, aminek otthonra kellett (volna) találnia kultúránk egészében? Az elkövetkezőkben látni fogjuk, hogy ennek csak a kérdésnek a megválaszolása egyszersmind magában hordozza az erdélyi filozófiai kultúra kurrens, „mellőzött” helyzetének egyik igen fontos magyarozatát, de ugyanakkor a filozófia jelenlegi művelői és intézményei előtt álló feladatok, kihívások körvonalazását is.

A magyar filozófia történetére vonatkozó kanonizációs törekvések alapvetően két nagy álláspont köré csoportosíthatók. Az első szerint filozófiánk története több évszázadra nyúlik vissza, s kezdete valahol a XVII. század évtizedeiben, elsősorban Apáczai Csere János munkássága körül keresendő. A második álláspont szerint azonban ez a történet jóval rövidebb időszakot ölel fel, nagyjából a XIX-XX. század fordulójától eredeztethető, s a magyar filozófiai gondolkodás első nagy rendszeralkotója, Böhm Károly életművével veszi kezdetét. Az első változatról kétségtelenül elmondható, hogy a filozófia és a filozófiatörténet-írás igen tág értelmezésén alapul, s a magyar gondolkodástörténethez rendel egy sor, a magyar nyelvterülethez tartozó eszme-, kultúr- és recepciótörténelmi fejleményt is. Ennek az értelmezésnek a talaján aztán az egyik első magyar filozófusnak tartja az előbb említett Apáczait is, mint a korabeli kartezianus eszmék hazai hirdetőjét és terjesztőjét, ezáltal viszont lehetővé téve azt is, hogy az egyébként szakfilozófiai léptékben „filozófusnak” nehezen nevezhető szerzőnk bevonuljon a magyar filozófiatörténet pantheonjába. Persze ezzel nem kívánjuk elvitatni Apáczai kétségtelen, és több tekintetben is igen fontos recepciótörténelmi jelentőségét, csupán azt a kérdést próbáljuk feltenni, hogy önálló filozófiai gondolat vagy alkotás hiányában beszélhetünk-e egyáltalán filozófiatörténetről, a szó voltaképpen, diszciplináris értelmében? S a másik, talán még ennél is elgondolkoztatóbb kétely: szűkebb szakmai (filozófiai, filozófiatörténelmi), vagy egészen más típusú célokat követünk akkor, mikor századokra visszanyúlva próbálunk „dokumentálni” magunkat és nemzetünket az egyetemes filozófiálás hosszú történetében? A tudományos tárgyilagosságot nem cseréljük-e fel ilyenkor egyféle nemzeti öngazolással és az ebből fakadó demonstratív filozófiatörténet-írással?⁵ S nem válik-e még erősebbé kételyünk az olyan filozófiatörténelmi munkák olvasásakor, mint amilyen például az Erdélyi Jánosé, aki az 1885-ben kiadott, *A bölcsészet Magyarországon* című munkájában filozófiatörténetünk tárgyalását valahol Szent István Imre herceghez írott *Intelmeinél* kezdi: „István, a magyarok első királya, a magyarok első bölcsésze.” (Erdélyi 1885. 10.)⁶

⁴ A kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem és a nagyváradi Partiumi Keresztény Egyetem filozófia szakjairól, valamint a Sapientia – Erdélyi Magyar Tudományegyetem kolozsvári karának európai tanulmányok szakáról van szó.

⁵ Többször idéztük, s ebben az összefüggésben most is ide kívánczik a miskolci Bartók-kutató, Mariska Zoltán frappáns megjegyzése: „A ’mi kis nép vagyunk’ ideológiájából következik, hogy szeretjük dokumentálni jelenlétünket az emberiség összes nagy színpadán, a politika, a kultúra, a tudomány, a sport stb. terén. Büszkék vagyunk Nobel-díjasainkra s arra, hogy New York polgármestere magyar származású. [...] S miért lenne az öngazolás általános tendenciája alól a filozófia kivétel?” (Mariska 2000. 127.)

⁶ A demonstratív filozófiatörténet-írás létre a magyar bölcsület kutatói közül néhányan már szintén felhívták a figyelmet. Így például Mester Béla a *Magyar philosophia* című kötetében a következőket írja: „Létezik az ’egészséges’ nemzeti kultúrát felmutatni kívánó demonstratív filozófiatörténet-írás, amely szerint a nemzeti kultúra része kell legyen a filozófia is, meg kell tehát mutatni, hogy nekünk ilyen is van.” (Mester 2006. 28.)

A magyar filozófiai múlt mibenlétére, tartalmaira, periodizálására vonatkozó második megközelítés alapján véve sikerrel kerül meg a demonstratív filozófiatörténet-írás veszélyeit, ezzel egyidőben viszont egy jóval rövidebb, legjobb esetben is úgy 130-140 évet felölelő időszakot jelöl ki a magyar filozófia történeteként. A filozófia, illetve a filozófiatörténet fogalmának az előbbinél jóval szűkebb értelmezésből kiindulva az önálló magyar bölcsélet és filozófia élet kezdeteit a XIX-XX. század fordulójának környékére teszi. Ennek az elképzelésnek az alaphangját talán éppen a XX. századi „magyar filozófiatörténet-írás reneszánsz” első fontos képviselője, Hanák Tibor üti le, aki munkáiban egyértelműen a „rövid” bölcséleti múlt mellett argumentál. „A múlt (ti. a XIX-XX. – T.M.) század végéig a magyar filozófia elszigetelt magánvállalkozásokból, egy-egy kitűnő tanárember működéséből, néhány jó ismeretterjesztő könyvből és a papneveldek skolasztikus filozófiatanításából állt.” (Hanák 1980. 20.) Vagy másutt: a magyar kultúra a századfordulón jutott el oda, „hogy kialakultak a filozófiai élet működéséhez szükséges intézményi feltételek.” (Hanák 1980. 22.) És való igaz, egy sor fontos esemény erősíti meg azt az álláspontot, miszerint a magyar filozófia és a filozófiai élet kialakulása tekintetében döntő lépések zajlottak le a századforduló környékén: 1880 tájékán kezdi közreadni első rendszeralkotó filozófusunk, Böhm Károly *Az ember és világa* című munkáját, mely mű – a szerző törekvésének megfelelően – valóban az első magyar bölcséleti *rendszert* jelenti; 1881-ben indítja útjára Alexander Bernát és Bánóczi József a filozófia klasszikusainak magyar nyelvű kiadását, a *Filozófiai Írók Tárát*, s ugyanebben az évben Böhm Károly leteszi a *Magyar Philosophiai Szemle* alapjait; ezekben az években kerül megalapításra az első filozófiai tanszék a budapesti egyetemen (1895), s rögtön a századfordulót követően, 1901-ben létrejön a *Magyar Filozófiai Társaság* is. S bár konkrét évszámokhoz nem köthető, de ez az a periódus, amikor kialakul a modern értelemben vett magyar bölcséleti műnyelv, vagy ahogyan ma neveznénk: filozófiai szakterminológiánk.⁷ Az erdélyi filozófiai, filozófiatörténeti fejlemények természetesen szorosan kapcsolódnak ezekhez az eseményekhez: a kantianus-fichteianus Böhm Károly 1896-tól a filozófia nyilvános rendes tanára a kolozsvári egyetemen, s nem sokkal később kezd személye körül szerveződni a magyar filozófiatörténet egyik igen fontos bölcséleti centruma, az ún. „kolozsvári iskola”

Mindent összevetve, a XIX-XX. század fordulójának filozófiai történései, az alakulóban lévő filozófiai élet eseményeinek rendszeressége, az intézményiesülés jól körvonalazódó irányai (szakmai testület, egyetem, folyóirat, könyvkiadó, stb.), a filozófia kortárs irányzataihoz való kapcsolódás, s nem utolsó sorban az önálló üzenetet, mondanivalót hordozó magyar filozófiai alkotások születése kivétel nélkül arra a konklúzióra vezetnek, hogy a magyar gondolkodás történetében, ezen belül pedig a filozófia és a filozófiai kultúra történetében éles határvonal van az 1880-as éveket megelőző, s az azt követő időszak között. Úgy véljük, hogy – jöllehet a XIX. század végét megelőző periódus filozófiai jellegű eseményeinek és „alkotásainak” igen fontos művelődési, kulturális, társadalmi hozadékai voltak (s ebben a tekintetben a demonstratív filozófiatörténetírás előnyeit is el tudjuk fogadni) – a magyar filozófia története alatt az előző századfordulótól napjainkig terjedő, legjobb esetben is szűk másfél évszázados időtartamot kell értenünk. Hogy korábban felvetett kérdéseinkre is válaszoljunk: ez jelenti azt a *történelmi távlatot*, amely a magyar filozófia voltaképpeni tradícióját képezi, az ebben az időszakban született filozófiai munkák jellege és minősége adja ki filozófiánk igazán jelentős *mélységeit*, ez az a *hagyomány*, melynek magyar kultúrába való *szervesülését* elvárjuk, vagy szervesülésének hiányát konstatáljuk.

Ezeket a megállapításokat elfogadva további következtetések fogalmazhatók meg a filozófia kultúrában belüli jelenlegi helyzetére, státusára nézve. Történelmi, kulturális, egyetemes filozófiatörténeti léptéket alkalmazva egyaránt arra a felismerésre jutunk, hogy egy igen „rövid” bölcséleti tradíciót tudhatunk magunkénak, s ez minden bizonnyal nem túl kedvező a filozófia kulturális integrálódása, társadalmi-szellemi nyilvánosságban betöltött szerepe, hatása vonatkozásában. Erdélyi vonatkozásban ugyanakkor – az önálló magyar bölcsélet időben szűk tradíciója mellett – a filozófia kulturális-társadalmi „otthonra lelése” ellen dolgozott egy másik igen fontos, a magyarországi helyzettől sok tekintetben eltérő tényező is: az erdélyi filozófiai élet töredezettsége, az erdélyi filozófiai hagyományok szakaszossága. Ezzel is magyarázható, hogy a „filozófiai kultúra sohasem tudott igazán szervesülni az erdélyi szellemi folyamatokban, s nem vált ténylegesen az erdélyi magyar művelődés integráns részévé. E szerkezeti és tartalmi hiányosságok tekintetében az erdélyi magyar kultúra általában osztozott a kelet-európai népek kultúráinak közös nyomorúságában.” (Demeter – Tonk – Veress 2002. 207.)

Mit is jelent az erdélyi tradíció ezen töredezettséges, szakaszossága? Ha Erdély felől tekintünk végig a magyar filozófia történetének 130-140 évén, négy nagyobb gondolkodástörténeti-tematikus időszakot határolhatunk be. Az első a *századforduló megelőző évektől Trianonig*, illetve a főhatalomváltásig tart, filozófiai szempontból pedig egyféle „tisztá”, rendszeres filozófia, a bölcséleti gondolkodás térben-időben független, nagy témáinak tárgyalása jellemzi (ismeretelméleti, ontológiai, axiológiai, etikai, metafizikai kérdések), a vizsgálódások alaphangját, szellemi környezetét pedig – korántsem meglepő módon – a korabeli német filozófia, a kantianizmus, fichteianizmus, újkantianizmus paradigmái adják meg és határolják be. A korábban már több ízben emlegetett Böhm Károly „tisztá filozófiai rendszerre” törő munkássága, életművének erős kolozsvári vonatkozása is erre az időszakra esik: 1896 és 1911 között volt az ekkor már európai rangú kolozsvári Ferenc József

⁷ A kérdéssel egyébként a magyar filozófiatörténet szegedi kutatója, Laczkó Sándor közölt igen alapos tanulmányt, *A magyar filozófiai műnyelv kialakulása Apáczaitól a 19-20. század fordulójáig* címen. (Laczkó 2004.)

Tudományegyetem tanára, de ugyanakkor az erdélyi kultúra és szellemi élet meghatározó alakja. Kolozsvárhoz, az egyetemhez fűződő mély viszonyáról a századforduló ismert jogtudósa, Králik Lajos ír igen szép sorokat: „A kolozsvári egyetemi élet nagy áldás volt Böhmre nézve. [...] Megelevenedett. [...] A kolozsvári egyetem tanári kara büszkén, önérzettel tekinthet arra, hogy felismerte Böhm nagy erejét, és hogy ezt a nagy erőt illő módon a neki megfelelő helyre, az egyetemi tanárságra meghívta. Az ország hálával tartozik a kolozsvári egyetem tanári karának azért, amit Böhm Károly meghívásával tett. Böhm hálája tudva van. Azt mondta nekem: 'Nagy szerencsém volt ez a Kolozsvár! Új, dicső életet kezdtem élni!'” (Králik 1913. 356.) Egyetemi tanárként, iskolateremtő filozófusként, intézmény- és folyóiratalapítóként tehát nem pusztán a magyar bölcelet történetében, hanem az egész erdélyi művelődéstörténetben is kiemelkedő szerepe volt. A magyar nemzeti filozófia megteremtésének programját igen fiatalon tűzte ki magának, életében pedig makacs kitartással képviselte – s e törekvés mentén jött létre aztán a magyar bölcelet első, paradigmáit, tartalmait tekintve a XIX. század szintéziseinek szellemét tükröző egységes filozófiai rendszere (vö. Egyed 2000. 8.).

Az erdélyi magyar filozófia történetének következő szakasza a *két világháború közötti időszak*, melynek döntő jellemzője a szisztematikus filozófiai kérdésektől a kisebbségi lét és kultúra aktuális problémáira irányuló vizsgálódások felé való fordulás. Az erdélyi magyarság radikálisan megváltozott politikai, hatalmi helyzete természetes módon hozta magával a filozófiai kérdésselvetések illetően módosulását, de egyszerűen azt is, hogy a német filozófia továbbra is jól kimutatható hatása a német egzisztenciafilozófia recepciójával, témáival egészült ki. Ez utóbbi aspektust kitűnően érzékelteti az időszak központi szellemi irányzatának, a kolozsvári Böhm-iskolának filozófiai gondolkodása is. A mára már magyar nyelvterületen bizonyítottan filozófia- és eszmetörténeti jelentőségű, magyar filozófiatörténeti körökben pedig a legutóbbi ezredforduló környékétől egyértelműen kanonizált „kolozsvári iskola” vagy „kolozsvári Böhm-iskola” meghatározó alakjai – Bartók György, Kibédi Varga Sándor, Kristóf György, Makkai Sándor, Ravasz László, Tankó Béla, Tavaszy Sándor, Varga Béla – több generáción keresztül az erdélyi szellemi-filozófiai élet sok tekintetben meghatározó személyiségei voltak.⁸ Gondolkodásukra általában véve jellemző az egyetemes, illetve a kortárs európai filozófia tartalmának az erdélyi magyar kultúra, művelődés és társadalom problémáinak elemzésében való „kihasználása”, a kisebbségi lét ontológiai, etikai, axiológiai vizsgálata. „Nemcsak elméleti megoldásait keresték a kisebbségi létnek, hanem mint praktizáló lelkészek, később püspökként vagy püspökhelyettesként, de a mindennapi pezsgő szellemi életben is, tanárként, közíróként, különféle szervezetek, szerkesztőségek tagjaiként vagy vezetőiként aktív formálói voltak a Trianon utáni valóságnak.” (Veress 2003. 7.) Azáltal, hogy a kisebbség kategóriáját lételméleti, illetve etikai-erkölcsi premisszákkal segítségével próbálták megragadni, s az így körülírt fogalomból igyekeztek gyakorlati következtetéseket levonni, a kolozsvári iskola képviselői egyféle ontológiai-morális kisebbségelméletet képviseltek, szemben a két világháború közötti erdélyi gondolkodás olyan képviselőivel, mint Balogh Arthur, Jakabffy Elemér vagy Somló Bódog. Utóbbiak ugyanis egy akár klasszikusnak is nevezhető kisebbségjogi attitűdöt, politikafilozófiát képviseltek, melynek értelmében a kisebbség helyzete és státusa a jogállam és az alkotmányos joguralom elveinek keretében értelmezendő. Az erdélyi magyar filozófia történetének második szakaszához tartozó alkotókként azonban mindannyiuk gondolkodásának közös vonása a kisebbségi létre és kultúrára irányuló elméleti reflexió előtérbe kerülése.

A második világháborút követő szocialista rendszerváltással az erdélyi filozófiai gondolkodás folytonossága újra megtört, s a *rendszerváltás filozófiájának időszakára* a hatalmi-ideológiai önkény, a nem létező filozófiai nyilvánosság, az egyetemes filozófiai alkotások és tartalmak földrajzi-szellemi bezártságból származó erősen töredezett recepciója, s általában az önálló filozófiai alkotótevékenységet ellehetetlenítő politikai-ideológiai terror volt a jellemző. A romániai (erdélyi) szocializmus ezen időszakában a gondolkodás belső terébe visszahúzódott filozófiai reflexió mégis képes volt vitathatatlan tartalmakat, eredményeket felmutatni, elég ha itt csupán a korszak akár tipikusnak is tekinthető tragikus-filozófus hősére, Bretter Györgyre és munkásságára gondolunk. Személyiségének, életművének, az erdélyi magyar gondolkodásban betöltött szerepének fontosságát talán az is jól érzékelteti, hogy – bár ilyen típusú kanonizációra a magyar filozófiatörténet-írásban nem került sor – ma is élő tanítványai-barátai olykor „örökösének”, a „Bretter-iskolához” tartozó filozófusokként határozzák meg önmagukat.

Végül pedig az erdélyi filozófia történetének utolsó szakasza az *1989-es újabb rendszerváltással kezdődő időszak*, melyre a filozófiai élet újjáéledése, a filozófiai „felzárkózás”, a filozófiai élet alapvető intézményeinek újjászervezése volt a jellemző. „A '90-es évek filozófiai tevékenységére mindenekelőtt az útkeresés és a helykeresés volt a jellemező. Ez egyrészt a magyarországi és általában az európai filozófiai élet eseményeihez, folyamataihoz való felzárkózási törekvésekben, az ottani kutatási irányok, problémafelvetések, eredmények receptálásában nyilvánult meg, másrészt azokban a törekvésekben, amelyek

⁸ A kolozsvári Böhm-tanítványok körét első ízben önálló szellemi centrumként, iskolaként talán éppen Makkai Sándor definiálta (vö. Makkai 1925.), s később Kibédi Varga Sándor „erdélyi iskolának” nevezte a csoportot (vö. Kibédi Varga 1980). A „kolozsvári iskola” magyar filozófiatörténeti kanonizációjának datálását tekintve jelzésértékű, hogy 2000-ben az iskola létét rögzítő címen jelenik meg az 1996-ban megrendezett „Böhm Károly nemzetközi tudományos konferencia” előadásanyaga (*Böhm Károly és a „kolozsvári iskola”*), 2003-ban pedig Veres Ildikó közöl önálló kötetet, *A kolozsvári iskola* címmel. Jelen tanulmány szerzője az *Idealizmus és egzisztenciafilozófia Tavaszy Sándor gondolkodásában* című kötetben foglalkozott részletesen a kolozsvári Böhm-iskola szerepének és filozófiai „arculatának” értékelésével (vö. Tonk 2002).

az önálló kutató- és alkotótevékenység feltételeinek megteremtésére, a saját hang- és helykeresésre irányultak az erdélyi magyar kultúrában és a filozófiai élet tágabb összefüggésében. Ezek a törekvések szükségképpen intézményépítési, kapcsolatteremtési erőfeszítésekkel társultak.” (Demeter – Tonk – Veress 2002. 210.)

Az erdélyi bölcséleti tradíció ezen rövid áttekintésének összegzéseként megállapítható, hogy egy történelmileg, politikailag, de ugyanakkor tartalmilag sem túl folytonos, törésekben, fordulatokban gazdag, igencsak szakaszos hagyományt mondhatunk magunkénak. Ha ehhez a tényhez még hozzáadjuk a magyar (ezen belül pedig az erdélyi) „rövid”, száz-százötven éves filozófiai múlt hipotézisét is, talán közelebb kerülünk annak a kérdésnek a megválaszolásához, hogy miért nem szervesült a bölcsélet szellemi életünk egészébe, hogy miért nincs otthon napjaink erdélyi kultúrájában a filozófia.

De miben is áll napjaink filozófiai élete és intézményrendszere Erdélyben? Milyen eredményei vannak a '89-es rendszerváltás követő újrakedésnek, s milyen sikerrel történt meg a filozófiai élet intézményeinek az újraszervezése? Az elmúlt két évtized egyik fontos megvalósítása az egyetemi szintű filozófia-oktatás és-művelés újraindítása, megszervezése, melynek eredményeként jelenleg két felsőoktatási intézmény, a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem, valamint a nagyváradi Partiumi Keresztény Egyetem keretében működnek filozófia tanszékek, zajlik filozófia-oktatás. Kolozsváron a képzés 1990 óta működik, s mára már teljes „vertikummal” rendelkezik (BSc, MA, PhD), Nagyváradon a filozófia szak 1999-ben indult el, s jelenleg BSc és MA fokozatokat kínál. Az erdélyi magyar nyelvű egyetemi szintű bölcséleti oktatás intézményeinek újjászervezése–alapítása igen fontos tényezővé vált a filozófia akadémiai műhelyeinek a létrejötté, de ugyanakkor a középiskolai filozófia-oktatás folytonosságának, minőségének biztosítása vonatkozásában, s ezek a tanszékek értelemszerűen váltak az erdélyi filozófiai élet kiemelt centrumaivá. A jelen és a közeljövő nagy kihívása a filozófiai képzések számára, hogy a két intézmény viszonylatában óhatatlanul fellépő konkurrenciának, valamint a filozófia felsőoktatási piacon tapasztalható „térvesztésének” körülményei között sikeresen tudják-e majd biztosítani az oktatás zavartalan működését, folytonosságát és minőségét.

Az egyetemek keretében zajló oktatási-tudományos tevékenység mellett az erdélyi filozófiai élet hasonlóképpen fontos tényezőjét jelenti a szakkönyv és –folyóirat kiadás. Filozófiára szakosodott periódikaként működik az immár 1994 óta folyamatosan, a kolozsvári Pro Philosophia Alapítvány és Kiadó által megjelentetett – a korábbiakban már hivatkozott –

Kellék című filozófiai folyóirat. Az elmúlt tizenöt esztendő alatt a szaklapnak 37 száma került kiadásra, s jelen pillanatban a teljes magyar nyelvterület – tudomásunk szerinti – három filozófiára szakosodott periódikájának egyike.⁹ Műfaját tekintve leginkább esszé-folyóirat, s ez a jelleg, valamint a tematikai változatosság egyaránt azt a szerkesztői szándékot jelzi, hogy a *Kellék* járuljon hozzá a filozófia népszerűsítéséhez az erdélyi magyar kultúrában. Ami a szakkönyvkiadást illeti, a '89-es rendszerváltás követően értelemszerűen egyre nagyobb teret nyert a filozófiai művek kiadása, s ez azt eredményezte, hogy a kizárólag bölcséleti munkák megjelentetésére szakosodott Pro Philosophia Kiadó mellett egy sor erdélyi kiadó ad (adott) ki filozófiai tárgyú munkákat (Komp-Press – Korunk Baráti Társaság Kiadó, Mentor Kiadó, Scientia Kiadó, BBTE – Egyetemi Kiadó, Erdélyi Múzeum-Egyesület, Bolyai Társaság Kiadója, stb.). A filozófiai szakkiadóként, s ekképpen az erdélyi filozófiai kultúra népszerűsítésének fontos centrumaként működő Pro Philosophia Kiadó 1999 óta létezik, s kiadványai két nagy tematikus tömb mentén csoportosulnak: *A magyar nyelvű filozófiai irodalom forrásai* című könyvsorozatnak ezidáig 11, a *Műhely* sorozatnak pedig összesen 20 kötete jelent meg. Utóbbi az erdélyi magyar filozófia alkotást és –oktatást képviselő kortárs szerzők munkáinak kiadását tűzi ki célul, ezáltal is törekedvén a filozófia népszerűsítésére, erdélyi kultúrán belüli szerepének, funkciójának és presztízsének növelésére. *A magyar nyelvű filozófiai irodalom forrásai* című kiadványsorozat elsődleges célja a magyar (s különösen az erdélyi) filozófiai tradíció bekapcsolása a kultúra, a művelődés nyilvános tereibe: olyan „elfelejtett” szerzők kritikai szövegkiadásait teszi közzé, akik jelentékeny szerepet töltek be bölcséleti múltunk egy-egy szakaszában, de ugyanakkor ezen filozófusok életművét értékelő monográfiákat jelent meg, hozzájárulva ezzel a magyar filozófia történetének megírásához. A sorozat keretében kritikai átdolgozásra, majd kiadásra kerültek Somló Bódog, Tavasz Sándor, Bartók György, Sipos Pál, Halasy-Nagy József, Bretter György „elfelejtett”, illetve sok esetben kéziratban maradt, első megjelenésre csak most kerülő filozófiai munkái, de ugyanakkor monográfiák, tanulmányok születtek Böhm Károly, Makkai Sándor, Tavasz Sándor, Szontagh Gusztáv, Asbóth János, Bretter György filozófiáiról, új irányokat és lehetőségeket mutatva fel a magyar nyelvű filozófia kutatása számára. A filozófiai gondolat közreadásában, bemutatásában, társadalmi-kulturális szerepének erősítésében fontos szereppel bíró szakkönyvkiadás előtt álló legnehezebb kihívás jelen pillanatban a gazdasági fenntarthatóság – a filozófia erdélyi kultúrán belüli „otthonlanságának”, s csekély piaci „keresletének” körülményei között.

Vessünk végül rövid pillantást a mai erdélyi filozófiai élet szakmai intézményeire, társaságaira is – az egyetemi képzés, a szakpublikációk mellett ugyanis ezek jelentik a filozófia nyilvánosságának legfontosabb fórumait. Az erdélyi magyar

⁹ Az elmúlt néhány évben ugyanis a Magyarországon működő filozófiai folyóiratok lassan-lassan megszűntek, s amikor ezeket a sorokat írjuk, a *Kellék* mellett csupán a *Magyar Filozófiai Szemle*, illetve a szintén Kolozsváron kiadott *Többlét* jelent meg rendszeresen számokat. (Ez utóbbi periódikát az Erdélyi Magyar Filozófiai Társaság adja ki, s az intézmény 2009. évi alapítása óta a szakkiadványnak összesen 3 száma jelent meg.)

intézményrendszerben jelenleg három olyan – kolozsvári székhelyű – szervezet létezik, mely a filozófiai kultúra fellendítésére és megjelenítésére, a filozófia élet szervezésére és menedzselésére, s általában a filozófia szakmai-társadalmi érdekképviseletére törekszik: a korábban már említett Pro Philosophia Alapítvány 1997 óta működik; 2008-ban jött létre a Magyar Tudományos Akadémia első határon kívüli intézményének, a Kolozsvári Akadémiai Bizottságnak a keretében az önálló Filozófiai Szakosztály; végül pedig 2009-ben megalapításra került az Erdélyi Magyar Filozófiai Társaság is. Nem célunk itt a három intézmény tevékenységi körének és portfóliójának a bemutatása, mint ahogyan az sem, hogy az egyes szervezetek működésének alapjául szolgáló célkitűzések között megmutatkozó, bizonyos tekintetben valóban fennálló különbségekre, sajátosságokra rámutassunk. Az alapvető filozófiai célkitűzésekben tetten érhető nyilvánvaló rokonságok-azonosságok, s ugyanakkor az intézmények belső életében, tartalommal való kitöltésében tapasztalható – az erdélyi magyar filozófia képviselőinek számát tekintve szükségszerű – személyi párhuzamosságok azonban súlyos feladatokat rónak szakintézményeinkre. A jelen és a közeljövő nagy kihívásaként fogalmazható meg a szerteágazó, több keretben és struktúrában működő, eltérő stratégiákat implikáló filozófiai intézmények erőforrásainak koncentrációja, tevékenységeinek koordinációja, a szervezetek párhuzamos szakmai-tudományos, valamint pénzügyi fenntarthatósága, s általában a pillanatnyi status quo racionalitása. Persze az éremnek van egy másik oldala is: a múlt század fordulóján – amint azt a korábbiakban láttuk – éppen a nagyarányú intézményi változatosság, a filozófiai tevékenység szerteágazónak tűnő erővonalai eredményeztek egy jóval lényegesebb, s következményeiben igencsak egységesnek mutatkozó fejleményt: a voltaképpeni magyar filozófiai élet, ezen belül pedig az önálló magyar filozófia kialakulását, a filozófia magyar kultúrán belüli otthonra találását. Bízunk tehát abban, hogy a legújabb századforduló kapcsán a történelem megismétli önmagát, s hogy a XX-XXI. század környékére létrejött, a fentiekben röviden ismertetett erdélyi filozófiai élet és változatos szakmai intézményrendszer ezúttal is egységes irányban, egyazon erővonal mentén fogja hatásait kifejteni. Ha nem más, hát akkor legalább a filozófia erdélyi magyar kultúrába és művelődésbe való szerveződése, integrálódása, „otthonra lelése” irányában.

Szakirodalom

- ✚ DEMETER M. Attila – TONK Márton – VERESS Károly
Az erdélyi magyar filozófia a XX. század utolsó évtizedében. In: Tánzos Vilmos – Tökés Gyöngyvér (szerk.): *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990-2001 közötti eredményeiről.* Kolozsvár, Scientia Kiadó
- ✚ EGYED Péter
A rendszer. És üzenete. In: Tonk Márton – Laczkó Sándor (szerk.): *Böhm Károly és a „kolozsvári iskola”. A kolozsvári Böhm Károly Nemzetközi Konferencia előadásai.* Kolozsvár – Szeged, Pro Philosophia Kiadó
- ✚ ERDÉLYI János
A bölcsészet Magyarországon. Budapest, Franklin Társulat
- ✚ HANÁK Tibor
Az elfelejtett reneszánsz. A magyar filozófiai gondolkodás századunk első felében. Bern, Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem
- ✚ KIBÉDI VARGA Sándor
Magyar és német filozófia (Az erdélyi és badeni iskola). In: Uő.: *A szellem hatalma.* München
- ✚ KRÁLIK Lajos
Egy gyermekkori barát Böhmről. Adalékok Dr. Böhm Károly életéhez. In: Kajlós (Keller) Imre (szerk.): *Dr. Böhm Károly élete és munkássága.* I. kötet. Besztercebánya, Madách Társaság
- ✚ LACZKÓ Sándor
A magyar filozófiai műnyelv kialakulása Apáczaitól a 19-20. század fordulójáig. In: Mester Béla – Percz László (szerk.): *Közelítések a magyar filozófia történetéhez.* Budapest, Áron Kiadó
- ✚ MAKKAI Sándor
Az erdélyi református egyházi irodalom 1850-től napjainkig. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület
- ✚ MARISKA Zoltán
Filozófussors – Magyarországon. *Korunk* XLV. 12.
- ✚ MESTER Béla
Magyar philosophia. A szenvedelmes dinnyésztől a lázadó Ikaroszig. Kolozsvár – Szeged, Pro Philosophia Kiadó

- ✚ TONK Márton
Idealizmus és egzisztenciafilozófia Tavaszy Sándor gondolkodásában. Kolozsvár – Szeged, Pro Philosophia Kiadó
- ✚ VERES Ildikó
A kolozsvári iskola I. Miskolc, Bíbor Kiadó
- ✚ VERESS Károly
Egy létparadoxon színe és visszája. Hermeneutikai kísérlet a nem lehet-probléma megnyitására. Kolozsvár, Pro Philosophia Kiadó

PHILOSOPHICAL CULTURE AND HISTORY OF PHILOSOPHY IN TRANSYLVANIA: SCHOOLS, INSTITUTIONS, CHALLENGES

The author investigates in this paper the role of philosophy played within the Hungarian spiritual life in general and in Transylvania in special. He presents his views within a historical context.

ÓSTÖRTÉNET

Bérczi Szaniszló :

Ismeretrendszerekről I.

— A műveltség rétegződése: Gondolkodási és cselekvési rendszerek —

Ismereteink sok ágon gyűlnek életünk során. Az élethelyzetek napi teendőit megszokjuk, iskolai tanulmányaink egy része tanulás, másik része gyakorlás. Átlátni és hatékonyan alkalmazni, majd később szervezni is életünk dolgait csak a rendszerbe foglalt ismeretek alapján lehet. A közösségek túlélését ismeretrendszerek tették lehetővé. Az idők során megszerzettek mellé új ismeret-tömbök kapcsolódtak. Fizikai fogalmak fölhasználásával azt is mondhatjuk, hogy a már megformáltak mellé halmozódó ismerettömbök továbbmozdították az „ismeretrendszer súlypontját”. Szeretnénk ezeket az ismerettömböket áttekinteni.

Ma is élnek és hatnak a múltbeli közösségi műveltségek darabjai. Ilyen ismeretkincs-töredék például a magyar népmesék gazdag példabeszéd-gyűjteménye, vagy a régi magyar és más közösségek díszítőművészete. Az Árpád-kori építészet kőfaragásaiból vagy a szólásmondásokból valamilyen régi, de egykor hatékony világlátás elemei szólnak meg. Aki hozzászokott a különböző információtöredékek rendezéséhez, - mint e sorok fizikatanár írója - az készletét érez arra, hogy összeillesse e bennünket körülvevő műveltségtöredékek darabjait és értelmezze a kibontakozó képet.

Ha visszanézünk a letűnt századokra, látjuk, hogy az emberi közösségek folyamatosan végezték fejlesztő tevékenységeiket az élet legkülönbözőbb területein. Ma elsősorban azokról tudunk, amelyek sikeresek voltak, és ahol a fölismerések idővel nagyobb eredményekké álltak össze.

Egy másik példa, most a műszaki életből. A mai nagy teljesítményű erőgépek fejlesztését visszafelé nyomozva a víztelenítő bányagőzgép-szivattyúig jutunk, más irányban a különféle meghajtások vagy mechanikai szerkezetek ősi megoldásaiig.

Megint máshová vezet, ha az emberi kapcsolatok fejlődését nyomon kövesszük. A mai polgári élet egyik legősibb kánonja a római törvény-együttes. Bizonyos részei azonban a keresztény tanításból származnak: "Szeresd felebarátodat, mint önmagadat!" És ez a tanítás még ősi formában ismert a magyar népmesékből: "Jött helyébe jót várj!". Fokozatosan észrevehetjük, hogy csomósodási pontjai vannak a régi korok közösségi szabályaiból vált fölismeréseinek. A csomópontok különféle ősi közösségekhez visznek el bennünket, melyek sikeresen megoldottak vagy szabályoztak élethelyzeteket és ismeretrendszerbe foglalták azokat. Gyakran a szeniális törvényhozókat is ismerjük, máskor a névtelen fejlesztők sokasága évezredek át alkotta meg a ma használt rendszert (pl. a magyar nyelvet).

Idővel az eredményes fejlesztések már hatalmas ismeret-együtteseket fogtak át. S ahogy az összképbe foglalás az életnek egyre több területére kiterjedt, egyre kiterjedtebben formában és körben vették át azt a közösségek is. A hatékony ismeretrendszerek időben és térben nagy távokat fognak át. Az alkotások is a korabeli ismeretrendszerek szellemében születtek, és számos helyen és formában fennmaradtak. Ezekből rekonstruálhatjuk mi is ezeket a nagyléptékű gondolkodási és cselekvési rendszereket.

Műveltségtömbök egymásra-rétegződése: az etika rögzítése

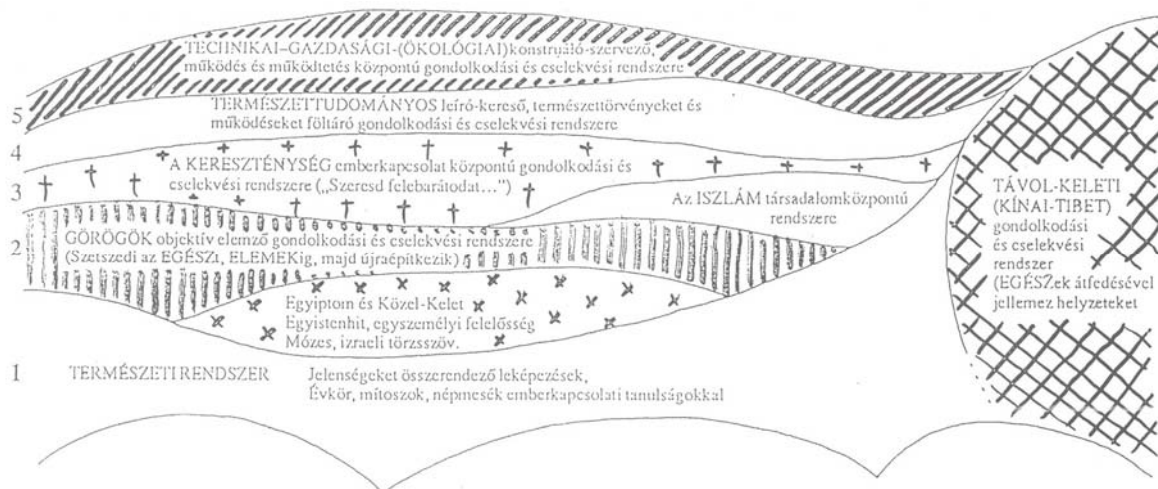
Régi korok műveltsége - a mából visszatekintve - osztatlan műveltség. Ötvözve őrzi azt a tudást, amit a közösségek a világról, az életről, a helyes cselekvésről, az élet céljairól szereztek. Ha szeretnénk kibontani belőle a mának is érvényes tanulságokat, akkor előre rögzítenünk kell magunkban egy etikát. Ennek lényege: érteni szeretnénk-e azt, hogyan gondolkodtak a régiek, vagy a mai életből visszatekintve csak elemezni, boncolni, s főleg bírálni akarjuk-e? Válaszunk az, hogy érteni szeretnénk, s ha elemezzük is, ezt a tisztelet hangján, az együttérzés szeretetével tesszük. Őseink voltak ezek a kinccszerzők, s hátha sok olyat észrevettek, amit mi ma már nem is láthatunk.

Érteni akkor fogjuk őket, ha bele tudjuk képzelni magunkat a korabeli életbe. A modern régészet már kitűzte ezt a célt, s László Gyula munkáiból (1944) mi is ismerhetjük ezt a programot. Ne csak tárgyak együttese legyen a föltárt régészeti anyag, egy sír, egy házalap, egy ősi hulladékgödör anyaga, csontjai, veretei, hanem szólaljon meg az élet ezekből a köznapi és ünnepi tárgyakból.

A régi korok műveltségéből ránk maradt részletek gyakran azért is nehezen állíthatók össze a mai fogalmaink szerinti gondolkodási rendszerré, mert mitikus megfogalmazásúak. Nem csak a magyar népmesék ismeretkincse rendkívül gazdag, (ma sem lehet sok mindent tömörebben kifejezni, mint ahogy népmeséinkben megfogalmazták: "Jött helyébe jót várj!"), hanem a szólásmondások mögött is évezredek tapasztalata áll: „Hold elejti, Nap fölkapja.” S ez a harmat. Néprajzkutatók föltárták, hogy számos mese, elsősorban az ún. tündérmesék, az évkörre rendezettek (Jankovics, 1987, Pap, 1992). Ez az égi kalendárium volt egykor az éves tevékenységek menetének a tervlapja, melyre a fontosabb teendőket följegyezték. Ezt a följegyzést gyakran szemléletesen, jelképes formában, vagy mitikus formában tették. De ha ma szeretnénk életünkről, ismereteinkből egy csokrot összeállítani a távoli jövőben várható olvasónak, akkor valószínűleg ez az összeállítás is sok mindenben egy mitikus történetre hasonlítana.

Ilyen korunkbeli tudás-tanulások összefoglalására az egyik legszebb példa az Univerzum fejlődéstörténete. Ha a mai természettudományos ismeretrendszert ebben a formában írná le krónikás természetű társunk, szinte egy teremtéstörténet állna össze belőle. Más teremtésmítoszok is azt bizonyítják, hogy a régi műveltségi közösségek is fölismerték a rendet a világban. Legfontosabb ezekből az, hogy az események valamilyen irányba haladóan történnek. Mondhatjuk azt, hogy fölismerték az időnyilat, vagyis azt, hogy meghatározott irányba fejlődése a dolgoknak törvényszerű. De a mitikus ábrázolásmód az ilyen ismeretkincs átadásának az epikus kerete. A régi korok gondolkodásmódjából következik.

Más közös vonásai is vannak régmúlt népek műveltségkincének. Összehasonlításukból kiténik, hogy az ismeretrendszerek, évezredek léptéken szemlélve őket - egy geológiai hasonlattal élve - tömböket alkotnak.

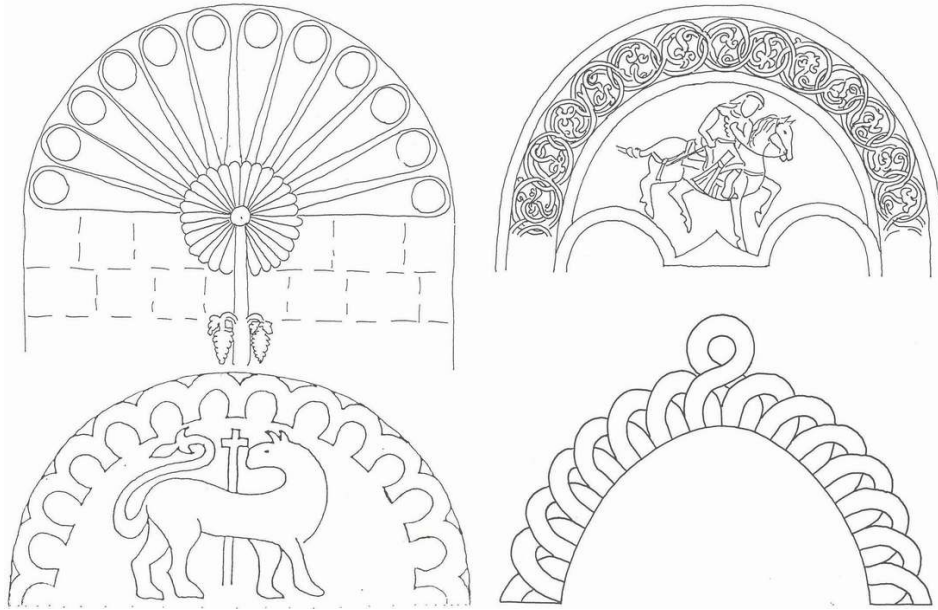

1. ábra. A Nyugat-eurázsiai nagy műveltséggrétegződési vázlat, melyben 5 nagy műveltségi tömb szerepel (Bérczi, 1993).

Ezt magam úgy fogalmaztam meg, hogy e gondolkodási és cselekvési rendszerek lökészerűen, az élet súlypontjainak lassú, de folyamatos eltolódásával jöttek létre. (Bérczi, 1993). Ez a tömbös szerkezet a régi ismeretrendszernek éppen a már jelzett osztatlan, mitikus képbe ötvözött, nehezen szétbontható szerkezetére utal. De ebből az következik, hogy a gondolkodás szerkezetét kell először megfejteni, s aztán kell földíszíteni a fennmaradt költészeti és művészeti hagyattal. Ez egyúttal a régi ismeret-rendszereknek a mai életbe való beépíthetőségi formája is. Hiszen mi, az újabb korok elemző, (szetszedő és összerakó) az elemekből való építésekre hajlamos polgárai először nehezen zökkenünk bele az ősök világlátásába. Ugyanakkor a tanulásokért az emberi életvitelre, a tömör átlátásra, emberi célok megfogalmazására vonatkozóan, - mint azt a "Jött helyébe jót várj!" közmondás is bizonyítja, - mindig jó lesz visszanyúlni a régi korok műveltségéhez, alig kell valamit is belőlük újra értelmeznünk, legfeljebb a metaforák változtak, a hasonlatok ereje fakult meg. A mai közösségi élet jobban hasonlít a régire, mint a világról szerzett ismeretekből fogalmazott rend képe. Mégis, tanulmányozásukkal azt is kereshetjük, hogy mi az a közös része a természetnek és az életnek, amelyet, mint legmarkánsabban megjelenő életdarabot, minden műveltségi közösség fölismert.

A természeti rendszernek és a kereszténység gondolkodási és cselekvési rendszerének átrétegződése, szimbólumaikat követve a románkori épületszobrászatban

Célunk csak részben a nyomozás és a rekonstrukció. A részleteken avatott tudományági kutatók dolgoznak. De a korabeli gondolkodási és cselekvési rendszer ismerete a mindenki számára föllelhető régiségek megértéséhez is szükséges. Mit érthetnénk meg a templomkapukra faragott sárkányokból, állatfigurákból, emberfejekből, ha nem tudunk egy kicsit a korabeli emberek fejével gondolkozni? S mit az elvontabb virág-szimbólumokból mint amilyen például a litéri Árpád-kori oroszlános kapu egyik faragása, a kapukeret kelet felé eső felső ívén? A két virág-együttes egy emberpárt mutat.

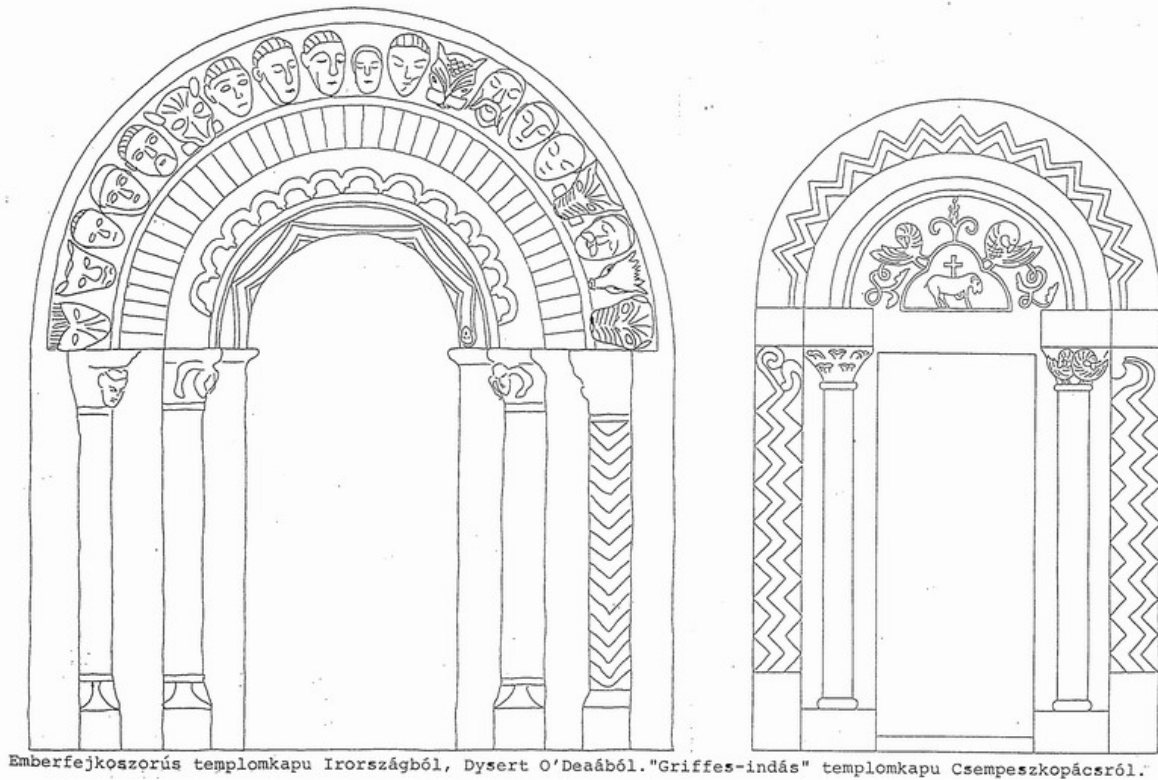

2. ábra. 12 napkorong jelzi a teljes évkört az egyik kaukázusi templom faldíszítésén. Alatta a szintén 12 „hónapos” déli kaputimpanon Domokosfáról. Jobbra két 13 hónapos ívet láthatunk Kubachiból (Dagesztánból, Oroszország) és Konyából (Törökország).

A férfi palmetta dísei akár egy honfoglalás kori nagy-szíjvég övveretével is összehasonlíthatók, s a régészek talán az asszony levél-párosához is találnának párhuzamot. A példa jelzi, hogy a legrégebbi gondolkodási és cselekvési rendszerek az emberi élet nagy fordulópontjait helyezik a figyelem középpontjába. Az egyik legrégebbi, még rekonstruálható világlátást *természeti rendszernek* nevezhetjük.

Pásztornépek műveltségében alakult ki. Mi lehetett a fixpontja? Gondoljuk magunkat egy pásztor helyébe! Vándorélet hegyekkel és vizekkel. Egyetlen fixpont az égbolt. Változatosság: fent a bolygók vándorlása, idelent a pásztoré, az évszakok cserélődő színpadán. Ennek a kornak az ismeretrendszerben elvégzett fejlesztéseit mindmáig használjuk: sok más mellett a naptárt, az égbolt fölparcellázását csillagképekre, no és a főszereplők tanulságokkal tűzdelt mesés történeteit. A naptár 12-es vagy 13-as (holdhónapos) tagolását mindmáig megfigyelhetjük templomkapuk ívein (például Domokosfán vagy a Kaukázus-vidéki Kubachiban), vagy timpanon faragásain.

A 12 aranytányér és a 13 javasszony konfliktusba rejtett 12 évhónap/13 holdhónap áttérési nehézségeket őrző Csipkerózsika mesét mindenki jól ismeri. De az aleppói csomós kígyófonatok egy másik jelentős esemény szimbólumait is hordozzák. Fogatkozaskor a természeti világlátás közösségei égi sárkányküzdelmet képzeltek az események okának, s a csillagászatban mindmáig drakonikus pontoknak hívjuk a holdpálya ekliptikai csomópontjait. Ezzel azt is érezkelhetjük, hogy a nyelv, ez a közösségi fejlesztésű gondolkodási rendszerbeli eszköz, szavak és fogalmak formájában is sok mindent megőrzött a régi világképekből.

Emberfejek koszorús templomkapu Írországból, Dysert O'Deaából. "Griffes-indás" templomkapu Csempeszkopácsról.

3. ábra. Emberfejek koszorúja Dysert O'Dea írországi templomának kapuján. Mellette a szép csempeszkopácsi kapu díszítése látható életfával, Istenbáránnyával.

Egyik példánk Írországba visz el bennünket. Dysert O'Dea templomkapuja egyedülálló. Pár éve rajzoltam le Dublinban, a Történelmi Múzeumban. A kapuívén sorakozó ember és állatfejek mind a belépőre tekintenek. A kelták kiemelkedő szereppel ruházták föl művészetükben az emberfejeket. Korszok pereméről, fogantyúfonatából gyakran bukkan elő egy szép emberfej a régészeti leleteken. Az oxfordi St. Giles templom egyik magányos, a sima kőfalból oszloptartó szerep nélkül előbukkanó emberfejét másolva jutott eszembe az, hogy talán a kelta emberfej-ábrázolás kultusza is sokban hozzájárult az európai román kori épületfaragás művészetének formakincséhez.

De a Dysert O'Deaából származó emberfej-koszorút nem csak ezért tettem rá egyik leuveni kiállításom plakátjára. Mást is kifejez a sok emberi és állati fej: a szellemvilágot, mely ebben a régi, természeti világlátásban mindig fölül helyezkedik el az emberábrázolásokon. Alvilági helyzetbe fordítva szerepeltettem az aleppói kígyófonatot. Középre pedig, a földi élet küzdelmeit szimbolizálva, a kunt legyőző Szent László birkózását rajzoltam a küzdelemsorozatot ábrázoló székelyderzsi falkép-ciklusról. Leuvenben, 1991-ben, ez a kiállításom a természeti és kereszténység kori világlátás rétegződését mutatta be a román kori építészetben Nyugat-Euráziában.

Osztatlan személyiségű közösség - egyszemélyi felelősség

Amikor műveltségi közösségek fejlődését akarjuk fölvezetni, azt keressük, hogy miket gyűjtött össze a közösség őseitől, a közösséget összeadó korábbi részközösségekből, és miket fejlesztett maga hozzá. Vannak forrásnak vehető közösségek, melyeknek a fejlesztéseit nem lehet korábbi közösségek hagyományaira, vívmányaira visszavezetni.

A személyiség szempontjából osztatlan közösség az a fejlődési állapot, amelyben a társadalmak az írott történelem kezdetén élnek. Osztatlansága éppen a bekövetkező későbbi "földarabolódása" fényében látható majd. Ma természetes az, hogy az ember önálló személyiség. Ezt a fejlődési állapotot azonban egy gondolkodási rendszer formálta ki. Akkor már a naptár a

közösségi élet időkeretét megformálta. Tagolt volt a társadalom sokféle közösségi működésben. De az ember személyiségében nem önállósult még.

A személyiség szempontjából osztatlan közösségből az egyszemélyi lehetőséggel személyiséggé tett és így "földarabolt" közösséget az újszövetségi keresztény vallás egyistenhite formálta meg. Az alap gondolat Egyiptomban is megjelent (Echnaton fáraó reformja), de gondolkodási rendszerré a népet Egyiptomból kivezető Mózes formálta, s a közösségben ennek nyomán létrejött átrétegződést az izraeli törzsszövetség műveltségi közösségében találjuk meg. (Kísérletet arra, hogy a Panteonból valakit kiemeljen, több műveltségi közösségben találunk.)

Egy sajátos, jól megragadható átrétegződési pont

A kereszténység emberközponthoz gondolkodási és cselekvési rendszerét jól megvilágítja a következő összehasonlítás az ószövetségi és az újszövetségi Bibliából. Az ószövetségi Biblia tanításainak középpontjában az Úr áll, aki egyszemélyi méltóságot ad minden embernek, de ezért egyszemélyi felelősséget is vállaltat mindenkiel. Az egyszemélyi felelősség, mint tevékenység: a parancsok betartása. Az ószövetségi tanítás Jézus Krisztus korára olyan embertípust formált, mely betartotta ugyan a parancsokat, de szívtelen volt embertársaival (pl. a farizeus és a vámos példabeszéd éle ez ellen irányul). Száraz, fizikusi általánosítással azt mondhatjuk, hogy túlzottan egyéni érdekű embereket nevelt az ószövetségi tanítás, túlzottan szétaprózott közösséget formált. Jézus Krisztus tanításában ezért központi szerepet kapott a szeretet-törvény. Ez lett a főparancs: "Szeresd felebarátodat, mint önmagadat!" Rálátással, fizikai természetű megközelítéssel erre azt mondhatjuk: ha az előző tanítás egyéniségeket formálva fölaprózta a közösséget, a Szeretet-törvény mintegy "ragasztót" termelt az egyéniségek "felületére". Ez a "ragasztó" újraformálta az emberi kapcsolatokat, újraformálta a közösséget. Az így létrejött "struktúra" azonban már az Ószövetségben megformált egyéniségek között, az egyszemélyi felelősséggel strukturált "belső magra" épült rá. Így a Biblia tanításán nevelkedett ember jellemformálásában ezt a két réteget jól meg lehet különböztetni; éppen a rendező centrum, a "főparancs" alapján. Részletesebb elemző munkával valószínűleg több réteg is föltárható.

Tagadhatatlan, hogy rendkívül leegyszerűsítő az ilyen fizikai természetű modell az egyén (részcseke) és a társadalmi közösség (strukturált sokrészcseke-rendszer) kialakulásáról. Tagoltabb leírást kapunk már akkor is, ha a kettő fejlődését párhuzamosan vizsgáljuk és írjuk le. Ez az egyszerű modell mégis jól megvilágít egy döntő különbséget a két fejlődési fokozat között.

A gondolkodási és cselekvési rendszereknek e bemutatott rétegződési "pontja" arra is rávilágít, hogy az ember, és vele a közösség párhuzamosan fejlődött. Ez a párhuzamos fejlődés ismeretrendszer-tömbök megformálásában tárgyiasul. Az ismeretrendszer-tömbök különböző közösségekben különböző súlypontok körül fejlődnek tovább. A nagy hatóerejű közösségmegújítások évezredek időtartamra adnak kereteket a fejlődésnek.

Hasonló mértékű közösségszervező erő a magántulajdon kialakulásával jelent meg az európai fejlődésben (Lukács B. sz. k., 1992.), míg ugyanez a keleti társadalmak formálódásából kimaradt.

A kereszténység rendszerének és a természettudományos gondolkodási és cselekvési rendszernek az "átrétegződése"

A kereszténység Európa déli részén a görög-római világlátású népek műveltségére rétegződött. Másutt, a frissen érkezett népvándorlás kori népek körében, egy korábbi rétegre, a vázolt természeti műveltség rétegére. Az arabok közvetítő szerepét is figyelembe véve, a Kr. u.-i ezredfordulón mindhárom nagy műveltségréteg a "felszínen volt". Egyszerűsítve: Észak-Európában és a görög-római periférián a természeti, Dél-Európában, a korábbi görög-római világban, a formálódó kereszténységi, az észak-afrikai és dél-európai periférikus arab világban pedig a görög objektív-elemző gondolkodási rendszert véljük "felszínen" lévőnek. Mindhárom korabeli réteg hozzájárulást adott a természettudományos rendszer kialakulásához. *A kereszténység a világot egységbe foglaló kereteket, lényegében a természettörvények gondolatkörét. A görögöké a vizsgálat módszerét, az objektív elemzést, és bizonyos megdolgozott-kifejlesztett irányokat egyes tudományágakban.* Ha valamit a természeti gondolkodási és cselekvési rendszertől eredeztethetünk, akkor az a mítikus összerendező látásmód, amely időlegesen ugyan, de koherens tömbökké formálja a megismert részleteket. Tagadjuk, vagy elismerjük, ez utóbbi is része gondolkodási és cselekvési rendszerünknek, melybe valamilyen formában minden korábbi fejlesztés és vívmány beépült. Ezek tartományok szerinti szétválasztása, fölosztása vagy tagolása hasznos az ismeretrendszer újraépítésében. Hasznos, mert tudatosított részletekre bontott. Ki tagadná McLean agyfelépítési modelljének előremutató vonásait csak azért, mert egyszerűsítések tévedésekhez is vezethetnek? Tudáskincsünk újratagolása mindig hozhat meglepő, de tanulságos fölismeréseket. A merész újra-fölosztásoktól ilyen fölismeréseket várunk.

A természettudományos és a technológiai-gazdasági rendszer "átrétegződése"

Különböző gondolkodási és tevékenységi rendszerek rétegződéséről, egymásra épüléséről sokan írtak. Egy-egy átrétegződést jól megvilágítottak. Példának Németh László vagy Simonyi Károly kultúrafejlődést elemző írásaira hivatkozom. A mostani munkálkodás célja azonban kettős. A bemutatott elemzéssel arra kívántam rámutatni, hogy koherens gondolkodási és tevékenységi rendszerek korábban is léteztek és ezek föltárhatók.

A geológiai szemlélet ezek egymásra-rétegződését tudja jól megragadni. Távlatosabb célunk azonban az, hogy a mi világunk gondolkodási és problémamegoldó cselekvési rendszeréről adjunk vázlatot. Szerintem korunkat egy *technikai-(technológiai)-gazdasági-ökológiai gondolkodási és tevékenységi rendszer* jellemzi a legmarkánsabban. Ennek figyelme középpontjában a működés-működtetés áll. A környezettudomány is éppen azért kerülhetett a figyelme középpontjába, mert a megalkotott működések-működtetések már földi életterét veszélyeztetik. Másrészt a természeti környezet működéseinek átlátása hasonló módszerekkel is történhet, mint amilyenek a működő rendszerek megépítését kell, hogy megelőzzék.

Korunk gondolkodási és cselekvési rendszere az elmúlt fél évezred természettudományos rendszerére rétegződik. A természettudományos gondolkodási rendszer középpontjában azonban a természetkutatás, természetleírás áll. Ez a leírás szenttelen, céltalan, emberi szempontból "érdektelen", ha önmagában tekintjük. Összegzésének tekinthetjük azt a fejlődéstörténeti képet melyben az anyag fejlődéstörténetét a forró Univerzumtól mindmáig követve fölvezölhatjuk. Ezért is mondhattuk, hogy túljutott e rétegen az emberiség, mert e koherens kép az anyagfejlődés-történetről megszületett.

Technikai-gazdasági-ökológiai gondolkodási rendszer

Korunkban a gondolkodási és cselekvési rendszer középpontjában a működő rendszerek építése, vizsgálata áll. Mára a kisleptékű ipari tevékenységek a világnak a termelést meghatározó részében hatalmas gyártó rendszerekké épültek össze. Ennek egyik külsődleges megnyilvánulása csak, hogy információs gépek leptek el bizonyos munkahelyeket. *A gondolkodási rendszert nem ez a felszínen is megjelenő látvány jellemzi, hanem az alkotó tevékenység.* Ma az alkotó tevékenység: szintézisépítés, rendszerépítés. A diszciplináris eredmények ezekben az építkezésekben a már megformált tömbök szerepét játsszák. De ezeket *a tömböket illeszteni kell* ahhoz, hogy működő nagyobb egységeket alkossanak. Az illesztés egyikformája, hogy az eddig különböző formákban leírt jelenségeket egy nyelvre fordítjuk le. Ilyen kísérletet mutatunk most be a technológiák köréből. Az ökológiai-gazdasági összkép egyik feltétele ilyen egynyelvű leírás, nemcsak magukról a technológiákról, melyek a természetből kivesznek, és oda visszaüritenek anyagokat, hanem az élő rendszerekről is.

Az ilyen közös nyelven végzett leíráshoz valamelyest vissza kell egyszerűsíteni a megismerteket. Ilyen visszaegyszerűsítés azonban lehetővé teszi, hogy közös rendező elveket formáljunk. Olyan közös rendező elveket, amelyek mindkét összehasonlítható részterület leírásához alkalmas kiindulópontul kínálkoznak.

Irodalom:

- ✚ Bérczi Sz.: *Planetológia*. Egyetemi jegyzet J3-1154 Tankönyvkiadó, Budapest 1978.
- ✚ Bérczi Sz.: *Anyagtechnológia I*. Egyetemi jegyzet J3-1333 Tankönyvkiadó, Budapest, 1985.
- ✚ Bérczi Sz.: Évolúcia és Developé. *A technika tanítása*, XVII. 4.100-104. p.
- ✚ Bérczi Sz.: Escherian and Non-Escherian Developments of New Frieze Types in Hanti and Old Hungarian Communal Art. In: *M.C. Escher: Art and Science* (szerk.: H.S.M. Coxeter et al.) North-Holland, Amsterdam, 1986. 349-358. p.
- ✚ Bérczi Sz.: Common Structural Principles in Art, Science and Technics. Lect. on Symposium on Scientific Creativity and Artistic Creativity NGO (UNESCO, Párizs, 1986. feb. 3-7.)
- ✚ Bérczi Sz.: *Szimmetria és techné a magyar avar és hanti díszítőművészetben*. Katalógus a Leuveni Katolikus Egyetem Collégium Hungaricumában tartott kiállításához. Leuven, 1987. 59
- ✚ Bérczi Sz.: A szimmetria a régészetben. - *Tudomány*, 1987, február 38-41. p. g
- ✚ Bérczi Sz. (szerk.): *Magyarság és Műveltség*. (Az INTART Társaságban a Magyar Műveltség Rétegződése témakörben szervezett I. szimpózium eladásai) Művelődéskutató Intézet - INTART kiadás, Budapest, 1987.
- ✚ Bérczi Sz.: Szimmetriajegyek a honfoglalás kori palmettás és az avarkori griffes-indás díszítőművészetben. *Cumania*. 10. Bács-Kiskun Megyei Múzeumi Évkönyv, 1987.
- ✚ Bérczi Sz.: *Műveltségrétegződések a Kárpát-medence Népeinek Művészetében*. Katalógus a fenti témában a Leuveni Katolikus Egyetem Collegium Hungaricumában tartott kiállításához. Leuven, 1988.
- ✚ Bérczi Sz.: Szimmetria, díszítőművészet, technológia. *Természet Világa*, 1988, 15. 228-230. p.

- ✚ Bérczi Sz.: Avar kori intuitív geometria. *Természet Világa*, 1988, 19. 407-411. p.
- ✚ Bérczi Sz.: Symmetry and Technology in Ornamental Art of Old Hungarians and Avar-Onogurians from the Archaeological Finds of the Carpathian Basin Seventh to Tenth Century A.D. (In: *Symmetry 2*. Ed. I. Hargittai, *Comp. Math. Applic. CAMWA*) 17. No. 4-6., Pergamon Press, Oxford 1989. 715-730. p.
- ✚ Bérczi Sz.: *Szimmetria és Struktúraépítés*. Egyetemi jegyzet J3-1441, Tankönyvkiadó, Budapest 1990.
- ✚ Bérczi Sz.: *Az Örök és Egyetemes a Szent László Kori Nyugat-Euráziában*. Kiállítás a Leuveni Katolikus Egyetemen, a Collegium Hungaricumban. 1991. jan. 29. - febr. 11. Leuven
- ✚ Bérczi Sz.: Ismeretszintézis a technikában: Anyag-Rendszer-Technológia. *Iskolakultúra*, 1992, 13. 8-22.
- ✚ Bérczi Sz., Cech V., Hegyi S: *Anyagtechnológia II*. egyetemi jegyzet, JPTE Kiadó, Pécs 1992.
- ✚ Bérczi Sz.: Sejtautomaták - Platoni és Arkhimédeszi testeken át. *Iskolakultúra*, 1992, 22• 30.
- ✚ Bérczi Sz.: Kiállítások és előadások a Leuveni Katolikus Egyetemen, a Collegium Hungaricumban. *Jel*, 1992, 14, 125-126 p.
- ✚ Bérczi Sz.: *A műveltség rétegződés: Gondolkodási és cselekvési rendszerek*. TKTE, Budapest, 1993
- ✚ Gerevich L. *Magyarország románkori emlékei*. Egyetemi Kiadó, Budapest 1938.
- ✚ Jankovics M: *"Csillagok között fényességes csillag"*. Corvina, Budapest, 1987.
- ✚ Juhász Nagy Pál: *Vázlatok az ökológiai kultúra tematikájához*. Természet- és Környezetvédő Tanárok Egyesülete, Budapest, 1992.
- ✚ László Gy.: *A honfoglaló magyar nép élete*. Egyetemi Kiadó, Budapest, 1944.
- ✚ Lukács B., Bérczi Sz., Lábos E., Molnár I: Mutual Dynamics of Organizational Levels in Evolution. (Eds.) MTA-KFKI-1992-32/C. Budapest, 1992.
- ✚ Pap G.: *A Napút festője*. Pódium, Debrecen, 1992.
- ✚ Simonyi K: *A fizika kultúrtörténete*. Gondolat, Budapest, 1980.

Z. Tóth Csaba :

Az „Arany Istennő” szobrának uráli legendája és eredetének néhány kérdése

Bevezetés

Mint ismeretes, a kelet-európai térségről és népeiről a középkori krónikákat követően elsőként Aeneas Sylvio PICCOLOMINI, majd ebből az itáliai forrásból a lengyel MIECHOVIUS, és a stíriai születésű moszkvai osztrák követ, Siegmund von HERBERSTEIN közöltek hallomásból eredő leírásokat (utóbbi műve: Moszkóviai útjegyzetek, *Rerum moscoviticarum commentarii*... Vienna, 1549., részletei magyarul Katona Erzsébet fordításában). Herbersteint követően, a veronai származású, litván szolgálatban álló katona, Alessandro GUAGNINI (1538-1614) nevéhez fűződik egy ugyancsak kelet-európai latin krónika, mely az „*Európai Sarmatia leírása*” archaizáló címmel jelent meg Krakkóban, 1578-ban (*Sarmatiae Europaeae descriptio, quae Regnum Poloniae, Lituaniam, Samogitiam, Russiam, Masoviam, Prussiam, Pomeraniam... complectitur*). E krónika szerzője azonban vitatott, mivel egy Maciej STRYJKOWSKI, aki Guagnini beosztottja volt, szintén igényt tartott a szerzősége, és a király előtt 1580-ban bizonyította, hogy a művet ő írta. Ennek ellenére a munka továbbra is Guagnini neve alatt jelent meg. A *Descriptio* merített a korábbi hasonló művekből, s ezek alapján készültek az első Oroszország-térképek a 16-17. században (Mercator, Blaeu).

A mai időkben szükségesnek látszik újravizsgálni e műveket, most ezek közül is kettőt, Herbersteinét és a *Descriptio*-t, mivel hozzájárultak a magyarság „finnugor” eredeztetésének egyoldalúságaihoz. Ennek sajátsága az volt, hogy az uráli népeknél felfedezett egyes magyar nyelvi párhuzamok megléte alapján – különösen a szovjet korszak elfogultságainak hatására – „finnugor” népi eredetünkről is beszéltek.¹ Megszabadítva ezektől a korábbi, téves következtetésektől – és egyúttal a felesleges szóharoktól, vagy a kérdés valódi alakjának elhallgatásától, rejtegetésétől – Herberstein és Guagnini közléseit, és az ezeket „bizonyítékként” lobogtató eddigi kutatást, kibontakozhat előttünk a genetikailag és antropológiailag korántsem „finnugor”, hanem az ősi andronovói és száuromata/szarmata embertani leletekhez legközelebb álló ősmagyarság (ld. TÓTH Tibor, 1965, 1969, és O. SEMINO et al. 2000) dél-uráli, nyugat-szibériai, hosszabb ideig fennálló *szállásterületének* valósága, szellemi hagyományának lenyomatai. A genetikai-antropológiai tényeket nagyobb távlatokban kiegészíthetik a régészeti kutatások (V. SARIANIDI 1974, 2007, KUZMINA 2000, KORYAKOVA-EPIMAKHOV 2007, GRIGORJEV 1996, 2000, 2002), melyek az andronovói és száuromata, bronz és vaskori kultúrák *déli*, elő- és közép-ázsiai gyökereire mutatnak. Ezt a kérdéskört az alábbiakban az „Arany Anya” (osztják ‘Szarnyi naj’, or. ‘Zolotaja baba’, lat. Aurea anus idolum), egy kereszténység előtti vonásokat őrző istennőszobor illetve -kultusz szibériai legendájának fényében, illetve egyes 6-7. századi történelmi források (Malalas, Theophanes, M. Daszuranci/Kalankatvaci) bevonásával újra tárgyaljuk.

A legújabb kutatások alapján tekintve immár a magyarság valódi eredetére, a „finnugor” elmélet túlzó következtetéseit és maguknak a nyelvi párhuzamoknak a létrejöttét is egy *területi szomszédságból, bizonyos mérvű kulturális-kereskedelmi interakciókból* kell magyaráznunk, s az ősmagyarságot ebben a cserefolyamatban egyértelműen a proto-iráni, vagy irániak előtti kulturális átadók, a déli telepések, andronovói gyarmatosok oldalára kell helyoznunk. L. KORYAKOVA és A. EPIMAKHOV az uráli bronz- és vaskor régészetét összefoglaló páratlanul érdekesítő kötetükben legutóbb rámutattak, hogy az andronovói típusú Szintasta-Fedorovo kultúra jegyeit hordozó délkelet-uráli Cserkaszkul lelőhelyek népessége északabbi, erdős steppei népességet is asszimilálhatott a leletek alapján, és Kr. e. 1200 táján leköltözött a Volga mellékére (Cserkaszkul-Mezsovszka kultúra). A szerzők ennek kapcsán az uráli telepések és a „finnugor” vagy ugor őslakosok feltételezhető kapcsolatáról beszélnek ugyan (i.m. p. 150-151, és KUZMINA, 2007, p. 353-354, 365), azonban a magyarság esetében itt csupán a nyelvi párhuzamok keletkezése érhető valamelyest tetten, a szorosabb néprokonsági kapcsolatot, mint említettük, az antropológia és genetika most már végképp kizárja. További kérdés, hogy vajon a nyelvi elemeket is a bronzkori telepések adták-e át az uráli népeknek?

¹ 1 Ld. ZSIRAI M.: Finnugor rokonságunk, 1937, amit reprintben még 1994-ben is újra kiadtak. HEGEDŰS József „*olasz földön kisarjadat »magyar származási« elmélet*”-nek nevezi a magyarság jugriai eredeztetését (Népünk és nyelvünk a Jugria-kérdés tükrében. In: Hiedelem és valóság. Külföldi és hazai nézetek a magyar nyelv rokonságáról. Bp. 2003. 89–91.), s ezt az elméletet fejlesztette tovább az Itáliában orvosi tanulmányokat végzett lengyel Miechovius (Matthias Miechow) az 1517-ben kiadott *Tractatus*-ában (ld. KIRÁLY Péter: A lengyel krónikák, évkönyvek és M. Miechow „Tractatus”-ának magyar vonatkozásai. Dimensiones Culturales et Urbanales Regni Hungariae 8. Nyíregyháza, 2004. 62.).

I. HERBERSTEIN és GUAGNINI krónikái az „Arany Anya” istennőszobor legendájáról, Jugriáról, és a magyarok „eredetéről”

S. von Herberstein: Moszkóviai útjegyzetek (részletek)

„A *Zolotaja Baba*, vagyis az Arany Öreganyó egy bálvány, amely az Ob torkolatánál, az Obdorai Területen áll a másik parton. Az Ob két partján és a szomszédos folyók mellett mindenfelé sok erőd található, melyeknek urai az elmondás szerint mindnyájan a moszkvai uralkodó alárendeltjei. Azt beszélik, helyesebben mondva, azt mesélik, hogy ez az Arany Nagyanyó, ez az öregasszony formájú bálvány a fiát tartja a térdén, és ott látható még egy gyermek is, akiről azt mondják, az az unokája. És mintha az öregasszony valamiféle szerszámokat hagyott volna ott, amelyek állandóan күрthöz hasonló hangot hallatnak. Ha ez így van, úgy gondolom, hogy ez a szerszámokra állandóan fújó erős szélről van.” (orosz kiadás 160. old.)

„*Jugra* területének helyzete a fentebb elmondottakból világos. Az oroszok hehezettel ejtik ki a nevet – juhra [és a népet jugricsoknak nevezik]. Ez az a Jugra, ahonnan valamikor a magyarok elindultak és elfoglalták Pannóniát [és Attila vezetésével Európa sok országát leigázták]. A moszkoviták nagyon hencegnek ezzel a névvel, mivel, úgymond, az ő alattvalóik valamikor feldúlták Európa nagy részét. Georgij, ragadványneve szerint Kicsi, születése szerint görög, első követjárásom idején meg akarván alapozni a tárgyalásokon uralkodója jogát a Litván Hercegség fejedelemségére, a lengyel királyságra stb., azt mondta, hogy a jugorok a moszkvai nagyfejedelem alattvalói voltak és Meotisz mocsaraiban laktak, azután áttelepedtek a Duna menti Pannóniába, amely ezért kapta a Vengrija nevet, végezetül elfoglalták Moráviát, amely a folyóról kapta a nevét, és Polsát [Lengyelországot], amely a polje (mező) jelentésű polle szóból kapta a nevét, Budát pedig Attila testvéréről nevezték el. Én csak elmondom, amit nekem mondtak. Azt mondják, a jugrák mind a mai napig közös nyelven beszélnek a magyarokkal; [hogy igaz-e, nem tudom, mivel gondos kutakodásom ellenére] nem találtam egyetlen embert sem [arról a vidékről], akivel szót válthatott volna a [magyarul tudó] szolgám. És prémben fizetnek adót [az uralkodónak].” (162–163.; Katona Erzsébet fordítása)

Le kell itt szögeznünk: a *Jugria* névnek semmi köze az ősmagyarok nevéhez, de az ogur-onogur törökökéhez sem, mint korábban feltételezni lehetett. E területnév eredetileg a Jug folyó vidékére vonatkozott Permiától északnyugatra, azonban a 13-14. században Urálon túli területet is jelentett, mivel a jugriai hantik (or. osztjások) és manysik (or. vogulok) – akik viszont sosem nevezték magukat „ugoroknak”, csupán őket hívták a települési területükről jugoroknak, jugriknak, juhriknak az oroszok – ekkortól kezdve, de lehet, hogy már korábban, az oroszok nyomására az Urálon túlra vándoroltak, s vitték magukkal a korábbi lakhelyük földrajzi neveit, mint ez szokásos volt. A Mercator-féle térképeken még egyszerre szerepel a régi Jugra, Juhria és az Urálon túli, Ob melléki Ioughoria² (ld. 1. kép). Herberstein hasonlóan mondai szinten fűzi mindehhez hozzá a magyar hun-történetet is.

1. kép: A két Jugria Oroszország térképén, 16. század (Mercator); bal alsó sarokban a Jug-folyó, fölötté az eredeti Jugria és „Juhri” település, jobbra fent, az Urálon túl az Arany Anya szobrának ábrázolása, lejjebb ‘Sibior’, azaz Szabir város és régió

² 2 ld. a Herberstein-mű részleteinek forrása: <http://ludens.elte.hu/~briseis/finnugor/tortforras/herber.rtf>

A Guagnini/Strykowski-féle *Descriptio* eredeti részletei

A szabir-magyarokról elnevezett Szibériáról:

Sibior Provincia. [i.e. ‘Szabir tartomány’]

Haec Prouincia ad Camam fluuium inter Permiam & Viatcam Regiones sita est, quae castris & ciuitatibus vacua prorsus est. In ea Iaijcae fluuius ingens oritur, qui Tartarorum campestribus praeterlapsis, in Caspium mare influit. Incolae eius proprio Idiomate vtuntur, panis vsum nesciunt, sed ferina carne victitant. Mercimonia ex aspreolorum pellibus (qui apud eos praestantissimi reperiuntur) exercent, pro tributoq. easdem magno Moschouiae Duci pendunt.

Regio ipsa tota fere palustris & siluestris est, & propter Tartarorum vicinitatem magne ex parte deserta dicitur.

„Ez a tartomány a Káma folyónál, Perm és a Vjatkai régió között fekszik, ahol nincsenek várak és városok. Itt ered a Jajk (Urál) folyó, melynek mentén a tatárok táboroznak, és a Káspi-tengerbe ömlik. Az itt lakók külön nyelvet beszélnek, nem esznek kenyeret, hanem csak húst. Prémekben fizetnek adót a moszkvai fejedelmeknek. etc.”

Jugria leírása az „Északi óceánnál”, azaz a Jeges-tengernél, a tévesen értelmezett magyar „óshaza” említésével:

IVGRA REGIO.

Ivgra sive Iuhra Regio, cuius incolae Iuhri vel Iugrici appellantur, ad Oceanum Septentrionalem sita est, ex ea Hungaros iterilitate regionis causata olim prodijsse, & Pannoniam occupasse ferunt, aiuntq. eos patrijs locis egressos, primo ad Paludes Meotidis consedis, Deinde ad Danubium fluuium Pannoniam versus concessisse, a suiq. denominatione Pannoniam Iuhariam, deinde Vngariam nominasse, & Duce Atila multas prouincias Asiae & Europae debellasse. Hinc ergo Moschouitae plurimum gloriantur, dicentes subditos suos quondam Germaniae, Italiae, Graeciaeq. fines vastasse, totoq. mundo terribiles esse. Indigenae huius regionis, vectigal magno Moschorum Principi solunt, eodemq. idiomate Vngaris vtuntur.

„Jugra, vagy Juhra terület, melynek lakóit juhriknak, másként jugricinek nevezik, az Északi Óceánnál fekszik. Innen költöztek ki a magyarok és elfoglalták Pannoniát, jelenlegi hazájukat. Először a Meótisz-tavához mentek, onnan a pannóniai Duna folyóhoz, és általuk lett elnevezve Pannónia Juhariának, amiből Magyarország elnevezetett, és ahonnan Atila fejedelem sok ázsiai és európai provinciát meghódított. Ezért a moszkoviták nagy dicsekvéssel mondják, hogy az ő alattvalóik hódították meg Germániát, Itáliát, Görögországot. E térség (ti. Jugria) lakói, egyedül a moszkvai nagyfejedelmeknek adóznak, és ugyanúgy magyarul beszélnek.”

Az Arany Anya szobrának legendájáról:

De Idolo avreae anus.

In hac Obdoriae Regione ad ostia Obdi fluuij, est quoddam antiquissimum Idolum de lapide excisum, quod Moschouitis Zolota Baba, id est, aurea anus dicitur. Est autem Similitudo mulieris vetulae infantem in gremio tenentis, & alterum iuxta se infantem habentis, quem nepotem illiusesse incolae dicunt. Hoc idolum ab Obdorianis Iuhriscis & Vohuliscis, alijsq. conterminis gentibus cultu latriae veneratur, praestantissimasq. & maximi pretij pelles Zebellinas Idolo offerunt, vna cum reliquarum ferarum pretiosis pellibus, ceruos quoque selectiores ad sacrificium peragendum mactant, quorum sanguineos, oculos, & reliqua simulachri membra perungunt. Intestina autem cruda sacrificij deuotant, & inter sacrificandum sacerdos Idolum consulit, quid ipsis faciendum quoque migrandum sit. Ipsum autem (dictu mirum) certa consulentibus responsa dare certosq. rerum euentus praedicere solet. Dicuntur etiam in montibus vicinis huic Idolo, sonitus boatusque quidam audiri, qui perpetuo sonitum in modum clangoris tubarum edunt. Hoc autem nihil aliud esse dicerem, nisi instrumenta quaedam illicantiquitus posita, vel canales sub terraneos, sic natura ipsa effectos, qui ventorum perpetuo flatu sonum, boatumq. & clangorem continuo efficiunt.

Ab Obbi fluuio a parte sinistra ascendendo, Calami populi dicti in campestribus de gentes occurrunt Moschorum Ducis tributarij.

Intra Obbi fluuij ostia & Auream anum sunt complutes ingentes fluuij, Irtischae, Beresica, Sosa, Tachnim, Danadim, & caeteri multi ex montibus cingulus terrae dictis emergentes. Horum fluuiorum accolae ad auream anum vsque, & Oceanum Septentrionalem habitantes, magno Moschorum Duci tributa persoluere dicuntur.

„Az Arany Anyó szobráról. - Ebben az obdorszki térségben az Ob folyónál van kőtalapzaton egy régi szobor, melyet a moszkoviták Zolota Babának, azaz Arany Anyónak neveznek. Ennek ölében egy gyermek, és mellette is egy gyermek, melyet a helybeliek az unokájának mondanak. Ezt a szobrot az obdorszki juhrik és vogulok egyaránt tisztelik és nagyértékű prémeket, szarvasáldozatot ajánlanak fel neki. etc.” A *Descriptio* hasonlóan írja le a szobrot, mint Herberstein, hozzátéve még, hogy a hangzó szobrot a juhrik és vogulok jós-orákulomként is használják. Ismeretes egy primitív osztják hangszeres ének a „Szarnyi najról”, Kazim falu védőszelleméről, bár az eredeti hanti-manysi mondákban nem jelenik meg az alakja. A szobor legendájában szereplő gyermekalakok esetleg már a keresztény istenanya-gyermekkel típusú képzetekből is származhatnak, de vannak régi, elő-ázsiai (pl. hettita) példák is erre.

Condora regio. (Konda-folyó vidéke?)

Haec regio Oceanum Septentrionalem sita, Obdore regioni vicina est, tota fere fluuis fluminibusque obsita, eius indigenae proprio idiomate vtuntur, & Aureae anus Idolum cum Obdorianis colunt, ferarum carnibus, quibus omnis generis copiose affluunt, pro cibo vtuntur, pelles vero varias Moschorum Principi pro tributo pendunt. Regio ciuitatibus, castris, pagisq. prorsus vacua est. Huius titulo Moschorum Dux, (Ducem se appellans Condoriae,) vtitur. (i.m. p. 176-178)³

II. A hunok arany és ezüst szobrai MALALAS Kronográfiája szerint

Régóta ismeri a kutatás, de ebben az összefüggésben még nem tárgyalták, hogy Joannes Malalas (491-578), antiochiai szír író *Chronographia* c. művében előad egy történetet, melyben Justinianos császár idején, 530 körül szerepelnek a boszporuszi „hunok” aranyból, ezüsből készült kultikus szobrai:

Eodem tempore societatem etiam cum Romanis inuit Hunnorum Rex quidam, qui prope Bosporum regnavit, nomine Grod. Hic Constantinopolim veniens illuminatus est Imperatore ipso eum suscipiente: a quo muneribus etiam abunde donatus, in patriam suam remissus est; ut Res ibi Romanas Bosporumque custodiret. Urbem hanc Hercules ille Hispanus olim condidit; imposito ei, pecuniae loco, Boum tributo, Romanis annis pendendo: unde et nomen urbi, a Tributo Boario, Bosporum dedit. In hac autem urbe Militum Romanorum, nempe Italorum, qui Hispani vocantur, Numerum collocavit; cui Tribunum quoque praefecit, qui cum illis una [urbem] custodiret. Itaque in eadem urbe Romanis cum Hunnis commercia intercesserunt.

Praedictus autem Hunnorum Rex, Christianus factus, in patriam suam Bosphoro vicinam remeavit: ubi cum in fratrem suum incidisset copiis Hunnicis ei commissis, inde discessit ipse. Erant autem Hunni Idolorum Cultores; haec itaque sibi sumentes, (ex argento cum fuerint et electro) refundunt: massasque eorum Bospori pro Miliarisiis permutarunt. Sacerdotes interim ob hoc in furorem conversi, Regem suum e medio tollunt: et in ejus locum, Mugel, fratrem ejus sufficiunt. Sed et a Romanis sibi metuentes, Bosphorum veniunt; Urbisque ibi Custodes interficiunt.

„Ebben az időben (530 k.) kezdődött a rómaiak szövetsége a boszporuszi hunok királyával, akit Grod-nak neveztek. Konstantinápolyba menvén, és magától a császártól felvéve a kereszténységet, majd ajándékokkal gazdagon ellátva, visszatért hazájába, a Boszporusz környékére. A hunok pedig idoloikat (gör. labóntesz, lat. idolum) tiszteltek, melyek ezüsből és aranyból (elektron = arany-ezüst ötvözet) készültek (eszán gar argüra kai eléktra, ex argento cum fuerint et electro), s a király ezeket

³ Az eredeti Guagnini-féle *Descriptio* fotomásolata megtalálható az interneten: Polska Biblioteka Internetowa, http://www.pbi.edu.pl/book_reader.php?p=33&s=1

darabokra törte. Erre a papok (sacerdotes) meggyűlölték és bevádolták testvérénél, Mugel-nél, aki megölette őt. etc.” (ld. Theophanes, Kedrenos változatában Gordas és Mouageris nevek).⁴

A boszporuszi „hunok” valójában a hun eredetű dinasztiaival rendelkező kutrigurok voltak (kutr-ogur = ötör. kilenc ogur törzs szövetsége), akik ebben az időben a Meóztisztól nyugatra laktak (Menandros, Fr. 3). A kutrigurok részben előmagyaroknak tekinthetők, ugyanis már az avarok idején, a 7. század közepe táján beköltöztek a Kárpát-medencébe, „fehér ugoroknak” nevezi őket az orosz őskronika (Poveszti; ugyanitt a honfoglaló magyarok „fekete ugorok”), Theophylaktos Simokattes pedig saraguroknak, tarniakoknak, ami azt jelenti, hogy ekkor több steppei törzs is bejött egyszerre. Néhány év múlva a pannóniai kutrigurok nagy része Kuber fejedelem vezetésével a görögországi Neopatrász környékén telepedett le több forrás szerint (Anonymus 45., „Csaba”, Notitia Episcopatum p.114, ld. Dümmerth p.54). Maradékaik lehetnek a székelyek, kikkél a csiksomlyói Boldogasszony, a „Babba Mária” tisztelete máig él.⁵

E boszporuszi ogurok, előmagyarok arany és ezüst szobraira vonatkozó malalas-i közlés bizonyíthatja, hogy a nyugat-szibériai Arany Anyáról szóló legenda steppei népeink szoborállítási szokására vonatkozhat. Az uráli „fínnugor” népek ugyanis sosem ismerték a fémművességet, saját szavaik sem voltak a fémekre, egyes fából készült bálványaikból nem lehet az arany szobrok állításának náluk való korai meglétére következtetni. Szergej PATKANOV, orosz kutató a 20. század fordulóján megjegyzi, hogy a vogulok, osztjások nyelvében kimutathatók kaukázusi nyelvek hatásának nyomai, melyek közül elsősorban a fémnevek ősi rokonnépünk, a szabirok uráli jelenlétére vezethetők vissza, akik egykor, mint mondja, feltehetőleg a Kaukázus vidékéről érkeztek. PATKANOV volt az első, aki felfedezte az uráli bronz- és vaskor nagyszerű emlékeit, a földvárakat, kurgánokat és a bennük talált cserépedény- és vasmaradványokat, s ezeket, legalábbis az Urál környékieket – talán nem is tévesen – a helyi folklór alapján a szabirokhoz társította. Az északi osztjások és vogulok az ezüstöt éppen erről a népről nevezik *saber*-nek, *sober*-nek, ami azt jelenti, hogy korábban nem volt rá saját szavuk, nem ismerték bányászatát, feldolgozását, használatát, s e fémeket arról a népről nevezték el, amely megismertette velük. Énekeikben gyakran szó van pl. „sober/ezüst markolatú híres szablya”-ról, s az egyik szabir fejedelem neve „Sober/ezüsttől-szikrázó-páncél.”⁶ Az osztjások a vasat az alán-oszt/ magyar „kart”, „kard” szóval jelölik, míg a kard neve náluk „kesi”, kés, ami mutatja, hogy a korábban ismert kés neve ment át a később - alán, magyar, szabir hatásra - megismert kard névhasználatára. Nálunk a kard neve eredetileg szablya volt, ami esetleg szintén utalhat a fémművességükre híres szabirokra.⁷ Ha az osztjásoknál az ezüst és a vas megnevezése idegen eredetű, akkor nyilvánvalóan az lehet az arany neve is, a „sarnyu”, mely a szókezdő sz-hang kivételével a magyar megfelelőjével azonos hangzású, s így a magyaroktól kerülhetett az osztjásokhoz, csakúgy mint a ‘kés’ szó. Mindez ismételtelen valószínűsíti, hogy az arany istennő szobrának legendája az Urál környékén egykor élt magyarsághoz, illetve szabir, ogur/onogur rokonnépeinkhez kapcsolható,⁸ s egyúttal megmutatja, hogy már valóban igen régóta rendelkezhattünk egy ’Boldogasszony’-kultusszal, mely virágkorát a bronzkori, matriarchátus korabeli Elő-Ázsiában élte.

III. Ősök és istennők kultusza és szobrai Elő-, Közép- és Észak-Ázsiában

Idolok, kultikus összobrok használata már a bronzkor óta ismert Elő-Ázsiában, Kisázsziában (2., 3., 4. kép), és kultúráik elsődleges kisugárzása övezetében, Közép- és Észak-Ázsiában. Az uráli-kazahsztáni Szintasta-Andronovó kultúra családban egyelőre nem ismertek kultikus szobrok, de később, a szkítáktól az ötörökökig folyamatosan fennmaradt szokás a kisebb-nagyobb rituális fém-, kő- és faszobrok készítése, állítása, melyek férfi és női alakokat egyaránt ábrázoltak. Ilyenek a Fekete-

⁴ „Gorda, Muager” = Ogur és Magyar, ‘Hunor’ és Magyar? Ld. Malalas: Chronographia, XVIII. 160-162., p. 431-432; Theophanes, p. 269-270. Ld. bővebben: MORAVCSIK Gyula: Muagerisz király, Magyar Nyelv, XXIII. 1927.; ld. még J. B. Bury: History of the Late Roman Empire, Vol. II. p. 311-312.

⁵ A volgai kutrigurok/bolgárok törzsei közt is megjelennek az eszkilek az arab írónál (esekel, esgel; Ibn Ruszteh). Ld. még DÜMMERTH D.: Az Árpádok nyomában, Bp. 1987., G. VERNADSKY: The Origin of Russia, Oxford, 1959.; a neopatriai metropolitához tartozó püspökség volt a „Cutziagir”, ld. Not. Episco., Lib. III., LI., p. 114. és Theoph. Sim. VII. 8. Kotzageroi. Ld. szerzőtől Ismertjük-e krónikáinkat?, Turán 2010/1.

⁶ V.ö. REGULY Antal és PÁPAY József osztják gyűjtései, és szerzőtől Az Aranyfejedelem éneke, Életünk, 1999/6., bibliográfiával.

⁷ V.ö. al-Maszúdi (10. század): „... a Siyawardiya [szavárd/szabir]... az örmények egyik fajtája; bátor és vitéz nép, amint azt a rájuk vonatkozó tudósításokban megjegyeztük; hozzájuk fűződik a siyawardiya néven ismert csatabárdok elnevezése, amelyeket a siyabiya [v. szjabecse] és más barbár seregek szoktak használni.” (Aranymezők és drágakőbányák, XVII. fejezet, in: KMO SKÓ M.; I/2., p. 189., ‘siyabiya’: középperzsa ‘spasig’ = testőrök; megj.: a csatabárddal kapcsolatban nézetem szerint felmerülhet itt a magyar szablya név, melyet az arab szerző esetleg összetévesztett a fokossal; ld. még Hérodotosz IV. 5. a szaka-szkíták őshagyományában szereplő fokost „sagar”-nak nevezi, ld. 12. jegyz.). A Dél-Urál kétoldalán és Nyugat-Szibériában a bronzkori hagyományokat is folytató – részben a Mezősvka-kultúra bázisán kialakuló - vaskori Ananyino-, Itkul-, Gorokhovo- és Sargat-kultúrák és fémműves központok lehetnek kapcsolatban a szavárdokkal és magyarokkal.

⁸ A *Cumania* nevet már az 1. században említi Plinius Hist. nat. VI. 30; *Cumania* itt egy vár neve a Kaukázus középső átjárója közelében, és kapuja a Kur felső folyásánál fekvő ibériai nagy város, Hermasti felé néz (ld. Armaktika, Ptolemaios, Geogr., V. 11.).

tenger melléki szkíta kurgánok tetején álló sírszobrok (8. kép; Nomads of the Eurasian Steppe in the Early Iron Age, 1995, p. 42, 69, 80), a cisz-uráli Ananyino-kultúra híres sírköve, szkíta törrel, fokossal, íjtegezzel ábrázolt harcos alakjával (5. kép, Kr. e. 4-3. sz., e kultúra fejlett bronz- és vasipara kaukázusi és pontusi szkíta központokkal állt szoros kapcsolatban; KORYAKOVA-EPIMAKHOV, 2007, p. 257), a dél-uráli Sapogovonál talált, Kr. e. 4-3. századra tehető s valószínűleg közép-ázsiai szaka bronzfigurák, köztük több fegyveres nőalak, „amazon” (6. kép; i. m., p. 294-296), a sapogovoiakhoz hasonló kelet-káspi sírszobrok (7. kép; V. S. OLKOVSKIJ, 2000, p. 33-42), a dagesztáni Gigatlnál, a csecsenföldi Khimoinál és más, e térségben talált kisebb figurák (9. kép; M. S. GADJIEV, 2007), végül a kőből készült számtalan, ún. „kumánbaba” vagy kumbaba (or. kamennije baba), melyek már az újabban érkezett, 4-6. századi ótörök szoborállító népekről kapták orosz nevüket.⁹ (2., 10. kép).

Az Iráni-felföld és Mezopotámia őslakosságának hite szerint az élet egy istennőtől ered, a világmindenség inkább fogantatásból, mint nemzésből származik, vagyis az élet forrását egykor nőneműnek, és nem hímneműnek gondolták (Ghirshman). A matriarchátus, az anyajog ennek a réges-régi időszaknak a vallási elve volt, amikor az életadó, de rejtett forrásként főként háttérben maradó, s egyúttal életet elvevő istennő tisztelete állt a társadalmak középpontjában, s a Hold hármas fázisával összefüggésben beszéltek az istennő szüzi, anyai és előregítő, halál-istennői aspeltusáról. Az anyajog, nőtisztelet megjelent a családi élet,¹⁰ és az öröklés rendjében is. Egyik speciális megnyilvánulási formája volt, hogy nem a legidősebb fiú, hanem a legkisebb fiú örökölte a vagyont, őt tekintették az anyai princípium férfi hordozójának. Az anyajog jelensége felbukkan a délkelet-pontusi eredetű harcos nőknél, az amazonoknál, és a történetírók feljegyezték, hogy voltak anyajogú, güneokratikus szarmaták is¹¹ (Plinius). A legkisebb fiú öröklésének motívuma megjelenik a szkíta őshagyományban, ahol csak a legfiatalabb testvér képes használatba venni az „égből lehullott aranytárgyakat” (arotrosz, zügosz, szagarisz, fialesz: eke, járom, fokos, csésze; Herodotos IV. 5)¹², vagyis a kultúrateremtő képességeket, melyek a földművelés, állattenyésztés és a vallási kultusz fenntartásához szükségesek, s mind íves, félhold alakú, vagyis a lunáris, női, termékenység-princípiumhoz tartozik. A fokos ebben az ősbibnek tűnő változatban még lényegében a vallási-áldozati kultusz eszközeiként jelenik meg, egy másik mondaváltozatban szerepel a szkíták fő fegyvere, az íj. Mind az elő-ázsiai szobrok, mind a szkíta, steppei szobrok gyakran tartanak ivóedényt a mellkasuk előtt.

⁹ Jordanes leírja az onogurokról: „A hunnugurok pedig onnan ismeretesek, hogy tőlük jön a menyétbőrökkel való kereskedés” (lat.: Hunuguri autem hinc sunt noti, quia ab ipsis pellium murinarium venit commercium. Getica, V. 37). Az arab-perzsa utazó, Núreddin Muhammad Afi (13. sz.) ugyanezt közli a volgai bolgárokról és a „jugorokról”: „a Jura nép vad tömeg, nem érintkeznek az emberekkel s félnek gonoszáguktól; kutyafogató kis szánokon és sítalpakon járnak a sok hó miatt; a bolgárok jelek által kötnek üzletet velük s nagy és szép cobolyprémeket hoznak országukból” (Thury J., Gombocz Z.)

¹⁰ Ld. szumér tábla feliratán: „a régi idők női két férfit bírtak”, ZAKAR András: A szumér hitvilág és a Biblia, 1973., p. 95.

¹¹ Herodotos, IV. könyvben az amazonokról és a sauromatákról többször; Plinius IV. 6,7 „Sauromatae Gynaecocratumenoe, Amazonum connubia” (p. 220). Viszont a szarmaták emlékei között nem találtak szobrokat, hacsak nem tekintjük szarmata leletnek a sapogovoi figurákat, melyek a korai szarmata korból származnak (Kr. e. 400-100), s a dél-uráli Gorokhovo régészeti kultúra és a steppei nomádok határterületén találták („kincsként” definiálja a szakirodalom, tehát nem ismeretesek a feltárási körülmények).

¹² A Herodotosnál szereplő *sagaris* (σάγαρις) = fokos szó alakjában, jelentésében teljesen jól egyeztethető a magyar *szekeerce* szavunkkal; a szó szkíta eredetű lehet, mivel az ógörögben a fokos, balta, bárd jelentésű szó az *axiné* (αχίνη).

2. kép: Stepei (balra) és szumer szobor (Kunkovác László fotója, és Zakar A. nyomán)

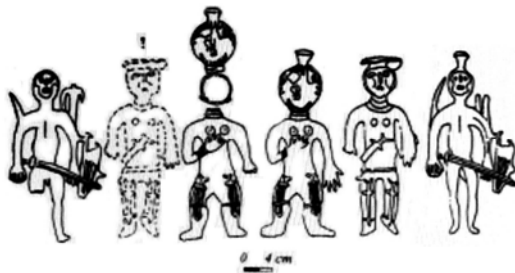
3. kép: Hettita ösvagy istenszobor, Catalhöyük, Kelet-Anatólia, Törökország (15,5 cm)

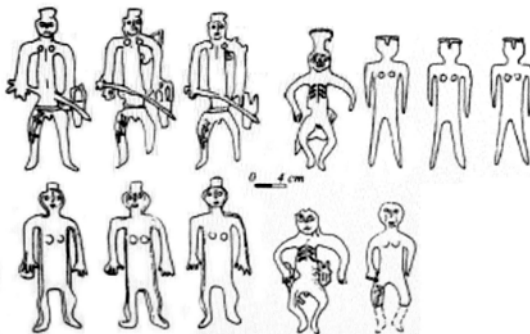
4. kép: Hettita istennőszobor gyermekkel, Kr. e. 2. évezred, Kelet-Anatólia

5. kép: Sztélé az Ananyinói kultúrából, Kr. e. 6-3. század, Káma-vidék (rekonstrukció)

0-4 cm

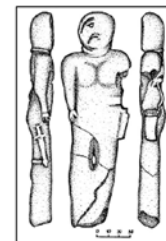

0-4 cm

6. kép: A sapogovoi bronzfigurák kétféle karddal, íjtegezzel (kb. 12 cm; Koryakova-Epimakhov, 2007)

0-4 cm

0-4 cm

0-4 cm

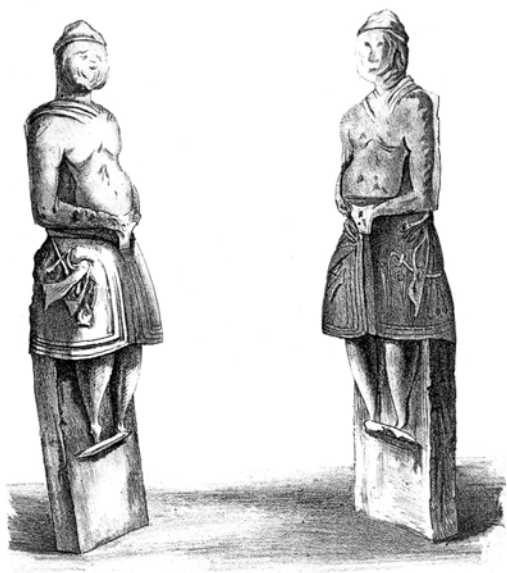
7. kép: Nomád harcosok szobrai szkíta rövid karddal (akinakes), íjtegezzel, Kelet-Káspi vidék (150 cm, de vannak jóval nagyobbak is; Olkovszkij, 2000)

8. kép: Szkíta kőszobrok, Fekete-tenger melléke (Olkovszkij, 1995)

9. kép: A Gigatlnál talált steppei bronzfigura (9 cm; Gadjev, 2003)

10. kép: Sírszobrok a levédiai pusztáról, oldalukon ijjal, szablyával (Jerney János helyszíni rajza)

A magyar őshagyomány kezdeti képsoraiban felbukkanó Nimród¹³ „feleségének” Ünő, szarvasünő neve (lat. Eneh, ebből a magyar ’Enikő’ női név), és a szarvasvadászat nyomán feleségekre találó Hunor és Magor története, benne a víz elemével (Meótság tava) ugyanezre az ősi matriarchális, termékenység képzetvilágra utal, eredetihagyományunk legkorábbi rétegeihez tartozik. Jellemző, hogy a magyar népmesékben is rendszeresen szerepelnek a legkisebb fiú alkalmasságáról, győzelmeiről szóló történetek, sőt megjelenik a fénylőbb, primordiálisabb Napanya alakja. A honfoglaló magyarság temetkezési szokásaiban is helyenként még megmutatkozik az ősi nőisztelet (központi sírban női maradvány; László Gy.). A Bibliában Noé történetében fejeződik ki a matriarchátusból a patriarchátusba vezető átmenet, amikor Noé a nemiséggel összefüggő vétek nyomán megfosztja legkisebb fiát az örökléstől, és a legidősebb fiára ruházza át.¹⁴

¹³ Ld. Epiphanius, Panarion, 3,2: „a görögök Nimródöt tartják Zoroasternek, aki Baktria első telepese volt.” (Panarion of Epiphanius of Salamis, trl. Frank Williams, Brill, Leiden - New York - Köln, 1997, p. 15-18, Scythianism, Hellenism). A Kézai-krónika ebből az ősi hagyományból merítette a Nimród nevet, s Menrotra „magyarosította”.

¹⁴ V. ö. szerzőtől A Nagyszentmiklósi kincs és a régi kaukázusi művészet, Országépítő, 1998/2, 3., „Vadat üzni feljövénék” – a termékenységistennő ősi kultuszai és honfoglaláskori művészetünk, Hittel, 1999/5. (bővíve 2005, www.ztothsaba.hu), A hun-magyar

Visszatérve a steppei népek szobraira, a 682. évben említett kaukázusi hunoknál is voltak kultikus idolumok, tudósít erről a Daszuranci, másként Kalankatvaci-féle „Kaukázusi albánok története,” amely a táltosok és a keresztény térítők versengését is leírja:

„...újra felépítjük és tiszteljük a szentélyeket és az oltárokat és az emberalakú bálványokat, újra imádjuk a (szent) fákat, áldozatokat és ajándékokat mutatva be nekik, miként eddig.”

Ezeket a hunokat heftalitáknak nevezte Zakariás rétor a Kaukázustól északra lakó népek leírásánál (abdel, eftar),¹⁵ Prokopius pedig szabiroknak: „Ezen a helyen [ti. a Kaukázus északnyugati részétől kelet felé haladva] számos népnek van otthona, köztük az alánoké és abasgoké [abházok], akik keresztények, és régóta a rómaiak barátai; a zechiké is, és utánuk a hunoké, akik a sabeir nevet viselik.”¹⁶ A kaukázusi hunok méltóság- és személynevei, mint Avcsi tarkhan, Kurszán (Khoraszán) ertegin, Alp elteber, sat kazar, türk (kazár?) eredetűek, és a források alapján nagyon valószínű, hogy itt már a hun-onogur dinasztiával rendelkező, illetve a kazárokkal szövetséges szabir-magyarokról beszélhetünk. Erre utal az ertegin szó hasonlósága is a magyar herceg szavunkkal, melyet eddig még nem tárgyalt a nyelvtudomány, illetve a középkorban még ’előkelő úr’ jelentésű jobbágy (lat. *jobagio*) szavunk, mely a türk *jabgu*, katonai parancsnok, vezér szóból eredhet,¹⁷ s az egyik kazár kagán *Jebu* nevével is kapcsolatban lehet.¹⁸ Azért is valószínű, hogy itt szabir-magyarokról van szó, hiszen a magyaroktól a besenyő támadás hatására elváló szabirok vagy szavárdok, mint Bíborbanszületett Konstantin császártól tudjuk,¹⁹ a közelből költöztek át a Kaukázus túlsó oldalára, Udi tartományba,²⁰ s a magyarok is innen vándorolhattak a Fekete-tenger északi mellékére, a bizánci császár által „Levediának” nevezett szállásterületre.²¹

Fig. 2. The four sides of the Statue of Zbruci.

11. kép: A zbrucsi idol négy oldala (Museum of Cracow, A. A. Zacharow, 1934)

eredet hagyomány kérdései I., Turán, 2001/5. A nővé változó „csodaszarvas” motívuma megjelenik az alán-oszét Nart-eposzokban és a perzsa Ezeregynapban is, ld. utóbbiról KERÉNYI Károly: A csodaszarvas a perzsa Ezeregynapban, in: Halhatatlanság és Apollón-vallás, Bp., 1985. Ld. még a szkíta és elő-ázsiai népek valószínű kapcsolatáról MÉSZÁROS Gyula: Chattiak és skythák, Acta, Tom. V. Fasc. 1., Szeged, 1938.

¹⁵ Ezekről „beljebb”, északabbra egy „amzarte”, azaz nagy valószínűséggel a magyar népet említi; KMOSKÓ p. 99-100.

¹⁶ De bello persico, II. xxix 15-16, görög-angol kétnyelvű kiadás: Procopius: History of the Wars, Books I-II., trl. H. B. Dewing, London - New York, 1914, p. 533. A kortárs Agathias és Theophanes megismétli, átveszi a ‘hunok, akik szabirok’, ‘hun-szabirok’ megjelölést. Az általánosító ‘hun’ elnevezés ebben az időben már ogurokra, magyarokra is vonatkozhatott.

¹⁷ Ld. Aranybulla, X., XIII., XIX., XXX. cikkelyek.

¹⁸ Ld. a Daszuranci-krónika hunokra vonatkozó részletei: Turán, 2009/2. SZALMÁSI Pál tanulmányával.

¹⁹ De Administrando, 38., De Cerimoniis, II. 48. (www.books.google.hu)

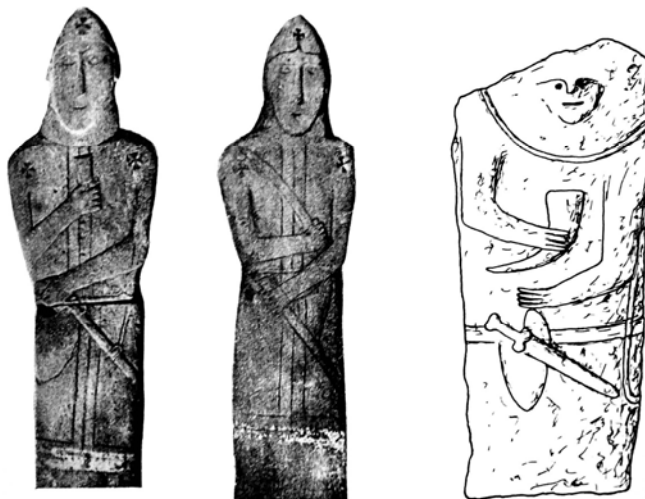
²⁰ Al-Maszúdí, Al-Isztahri a *siyawardiya* népről, KMOSKÓ M.: Mohamedán írók a steppe népeiről, I/2. p. 189, p. 24., 102. lábjegyz.

²¹ A „Levedia” területnév nem őrződött meg a magyar krónikákban, sem a „Levedi” nevű magyar vezér neve. Ez arra utal, hogy ez a név más forrásból fakadt, illetve hogy a szétválás, elköltözés után lehetett még egy kazár-kabar vezér, akit a bizánci császár önkényesen a területről nevezett el „Levedinek”; v.ö. Jerney János Keleti utazása 1844-45, amikor a Fekete-tenger mellékén megtalálta a Konstantin által említett Khingülus/Csinhul, ‘Khidmas’/Takkak-folyó?, Lebedia/Lepedika, stb. földrajzi és helyneveket. Lebed volt a neve a Kijevet alapító három kazár-kabar testvér, Kij, Scsak és Khorev hűgának (Poveszty; a testvérek neve PADÁNYI V. szerint: Keve, Csák és Geréb). Lebed, Lebegy: orosz női név, hattyt jelent, ezért is nehezen hihető, hogy valóban így hívták az Álmos előtti magyar vezért. Jerney szerint inkább Elődről lehetett szó, akinek nevét félreértette Konstantin, s aki a Kézai-krónikában Álmos apjaként szerepel (Ügyek, Előd, Álmos, Árpád, a leszármazásban).

A késői bálványszobrok egyik szép példája a 2,59 méter magas, 29-30 cm széles, kemény mészkőből készült ún. zbrucsi idol, melyet 1848-ban a délkelet-lengyelországi Zbrucz-folyó partján találtak Liczkowce falu közelében. A hasáb alakú, oszlopszerű szobor mind a négy oldalára jeleneteket faragtak, a fej is négy irányba néz, s kalapos, bajuszos „magyari” legényt ábrázol. Oldalán P-függesztőfüles, tipikus magyar szablya, alatta loábrázolás (b), s a figura kezében ivókürt (szkíta rhyton, „Lehel-kürt”, a) is látható. Etekintetben a szobor hasonlít az Altajtól a Kaukázusig megtalálható kamennije babákhoz, melyek szablyát viselnek a bal oldalukon, jobbjukban pedig csészét vagy ivókürtöt tartanak.²²

12. kép: A zbrucsi idol szablya-ábrázolása (Zacharow)

13. kép: Sír-szobrok: Batalpasink (Oszétia) és Dnyepropetrovszk (Dél-Oroszo.), oldalukon szablyával, szkíta karddal, kezükben ivókürttel (Zacharow)

Összegezésül elmondhatjuk, hogy bár az uráli „arany istennő” szobra, oldalán gyermekekkel nem ismeretes a steppei művészeti-kultikus ikonográfiában, mégis a rokonnépeink szoborállítási szokásának példái s a történeti források nyomán egy lényegében hiteles és további kutatásokra érdemes híradásnak tekinthető a róla szóló legenda, mely igen régi, bronzkori hagyományt is őrizhet.

Bibliográfia:

- ✚ Anonymus: A magyarok cselekedetei, Osiris kiadó, Bp., 1999.
- ✚ M. Daszuranci: History of the Caucasian Albanians, trl. C. J. F. Dowsett, London, 1961.
- ✚ Dümmerth Dezső: Az Árpádok nyomában, Bp., 1987.

²² Ld. Alexis A. ZACHAROW: The Statue of Zbrucz, in: Eurasia Septentrionalis Antiqua, 1934 IX. p. 336.; Zacharow végkövetkeztetése: „a zbrucsi idol nem Swiatowitot ábrázolja [nem szláv eredetű – Z. T. Cs.]. Fából készült szobrokhoz hasonlít, és ... némileg azokhoz a dél-oroszoszági kamennije babákhoz, melyek övükön szablyát viselnek, bal kezüket a kardmarkolaton tartják, jobb kezükben pedig egy ivóedényt fognak. E szobrok szablya-ábrázolásai, melyeket megtalálunk az Altajtól a Kubánig, majdnem teljesen azonosak a zbrucsi idoléval. A régészeti leletek segítenek meghatározni e szablya-típus elterjedésének útját az Altajtól Magyarorszáig. Ezek a szablyák léteztek a 9-10. századi Dél-Oroszoszáiban, ami meghatározza a zbrucsi idol korát, mely inkább e periódus végéhez tartozik, s nincs benne semmi közös a baltikumi szobrokkal (pl. az altkírcheni domborművel). Nem tudjuk pontosan megállapítani, mely néphez tartozott, de valamely türk néphez, amely keletről érkezett, így a besenyőkhöz vagy a magyarokhoz.” (ld. még A. A. ZACHAROW - V. V. ARENDT: Studia Levedica, Bp. 1935). A Kárpát-medencéből sajnos nem ismerünk ilyen sír-szobrokat, csupán néhány okleveles emlékünkből – pl. a Veszprémvölgyi apácaolostor birtoklevelében - van szó „bálványkövekről”, melyek nem biztos, hogy emberalakúak voltak. Ismeretes viszont steppei kőszobor lelet az onogurok alapította dunai Bulgária területéről. A meótszi onogurok fejedelme, Kuvrat, 619-ben vette fel a bizánci kereszténységet, s ekkortól létezett onogur püspökség is a Kubán mellékén, Magna Bulgáriában (ld. Nicephorus, Notitia Episcopatum).

- ✚ GADJIEV, M. S.: Interpretation of a bronze figurine of warrior from Gigatl/Daghestan, Eran und Aneran, Webfestschrift Boris Marshak, 2003. (www.transoxiana.org; egy szerintünk teljesen téves, „szászánida” értelmezés)
- ✚ GHIRSHMAN, R.: Az ókori Irán, Bp., 1985.
- ✚ GOMBOCZ, Zoltán: A magyar őshaza és a nemzeti hagyomány (Nyelvtudományi Közlemények, 45-46. kötet, I-III., 1917-20, 1923-27)
- ✚ GRIGORJEV, S. A.: Epokha bronzy. In: Drevnaya istoriya Yuzhnogo Zauraly'a. Kamennyi vek. Epokha bronzy, ed. N. O. Iovavan. Chelyabinsk: Southern Urals State University: 222-442., 2000.;
- : Metallurgicheskoye proizvodstvo na yuzhnom Urale v epokhu srednei bronzy. In: Drevnaya istoriya Yuzhnogo Urala, ed. N. O. Iovavan, Chelyabinsk: Southern Urals State University: 444-600., 2000.;
 - : The Sintashta Culture and Indo-European Problem. In: Complex Societies of Central Eurasia from the 3rd to the 1st Millennium BC: Regional Specifics in Light of Global Models, ed. K. Jones-Bley, & D. Zdanovich. Journal of Indo-European Studies Monograph Series 45. Washington, D.C.: Institute for Study of Man: 148-60., 2002.
- ✚ Herodotus from the text of Schweighaeuser, ed. C. S. Wheeler, 2nd ed., Boston, 1854., Vol. I.
- ✚ KMOŠKÓ, Mihály: Mohamedán írók a steppe népeiről, Balassi, Bp., I/1., 1997, I/2., 2000.
- : Szír írók a steppe népeiről, Balassi, Bp., 2004.
- ✚ KORYAKOVA., L. N.- EPIMAKHOV, A. V.: The Urals and Western Siberia in the Bronze and Iron Ages, Cambridge University Press, 2007.
- ✚ KUZMINA, Elena: The Eurasian Steppes The Transition from Early Urbanism to Nomadism, in: Kurgans, Ritual Sites, and Settlements: Eurasian Bronze and Iron Age, Berkeley, CA, 2000 (magyarul: Korai városias kultúrából a nomadizmusba, Turán 2010/1)
- : The origin of the Indo-Iranians, Vol. 3., ed. J. P. Mallory, Brill, 2007.
- ✚ LÁSZLÓ, Gyula: A honfoglaló magyar nép élete, Püski kiadó, Bp., 1994.
- ✚ Ioannis Malalae, Chronographia, Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae (CSHB), ed. B. G. Niebuhr, Bonn, 1831.
- ✚ MALLET, Allain Manesson: Description l'Univers, Paris, 1683.
- ✚ Menandros töredékei, Fragmenta Historicorum Graecorum, Volumen Quartum, Paris, 1868.
- ✚ MÉSZÁROS Gyula: Chattiak és skythák, Acta, Szeged, 1938.
- ✚ Nartok – kaukázusi hősmondák, L'Harmattan, Bp., 2009.
- ✚ Nicephorus Cpolitanus, Breviarium Historicum, CSHB, Lipsiae, p. 14, 38-39.
- ✚ Nomads of the Eurasian Steppe in the Early Iron Age, 1995.
- ✚ Notitiae Episcopatum, 1613., Antwerpen, ed. Aubertus Miraeus
- ✚ OLKOVŠKIJ, V. S.: Ancient Sanctuaries of the Aral and Caspian Regions - A Reconstruction of their History, in: Kurgans, Ritual sites, and Settlements, p. 63., 75., ed. J. Davis-Kimball, E. M. Murphy, L. Koryakova, L. T. Yablonsky, Oxford, Archeopress, 2000.
- ✚ C. Plinii Secundi, Naturalis Historiae, ed. Ludovicus Ianus, Lipse, 1854.
- ✚ Le Comte Jean Potocki: Voyage dans les steps d'Astrakhan et du Caucase, Tome Première, Paris, 1829.
- ✚ Poveszti vremennyx let, Im Werden Verlag, Moskau-Augsburg, 2003. (orosz nyelven)
- ✚ SARIANIDI, V.: Baktrija v epohu bronzü, Sov. Arch. 1974/4.
- : Necropolis of Gonur, Athen, 2007.
- ✚ SEMINO, O. et al.: The Genetic Legacy of Paleolithic Homo sapiens sapiens in Extant Europeans: A Y Chromosome Perspective, Science, Vol. 290, 10 November 2000.
- ✚ Theophanis, Chronographia, CSHB, Bonn, 1839.
- ✚ Theophilacti Simocatti Historiarum, CSHB, Bonn, 1834.
- ✚ THURY, József: A magyarok eredete, őshazája és vándorlásai, 1-3. (Századok, 1896)
- ✚ TÓTH, Tibor: A magyarság etnogenezise, Turán, 2009/1. (az 1965 és 1969-ben megjelent tanulmányainak újraközlése)
- ✚ VARGA Zsigmond: Ötezer év távolából (<http://hmult2.50webs.com/konyvek1/osmmitaa.htm>)

A háttérben: őstisztelet a steppei szobroknál; elől: prémekbe öltözött, fegyveres, hótalpas szibériai; a szalagos felirat Novaja Zemljára utal (Mallet, 1683)

PREHISTORY

In this column we present two papers.

- ✚ Szaniszló Bérczi: *On the Systems of Knowledge I. — The Layering of Culture. Thinking and Action Systems*. In this writing, the first in a series, the author attempts to construct a model that can be used in understanding the multiple layers of culture, both in space as in time.
- ✚ Csaba Z. Tóth: *The Uralic Legend of the “Golden Goddess” and Its Origins*. The author of this paper intends to shed light on the origins of the legend of the “Golden Goddess”.

NYELVÉSZET

Czeglédi Katalin :

A magyar nyelv szerepe őstörténetünk kutatásában¹

„Az igazság öntörvényű, a valósággal azonos elemi erő.”
(Kolozsvári Grandpierre Endre)

1. Bevezetés:

Minthogy az őstörténet komplex tudomány, a kutatók között nincs vita a tekintetben, hogy a népek kialakulásának (etnogenezisének) történetét csak több tudományág eredményeinek együttes alkalmazásával érdemes és lehet kutatni, megismerni. Az őstörténet kutatásában minden egyes tudományág nélkülözhetetlen, a nyelvtudománynak azonban rendszerint kulcsszerepet tulajdonítottak okkal vagy ok nélkül, helyesen vagy helytelenül. E dolgozatban a magyar nyelvnek az őstörténetünk kutatásában betöltött szerepéről szólok, s arról, hogy azt egyrészt csak általános és alkalmazott nyelvészeti megközelítésből lehet érdemben vizsgálni, másrészt a helytelen, téves nyelvészeti megállapításokból törvényszerűen téves őstörténeti tanulságokat, következtetéseket lehet levonni. A lexikális és grammatikai lexémák helytelen magyarázatainak, a magyar nyelv nyelvtanában meglévő hibáknak, tévedéseknek, bizonytalanságoknak több oka is van, közülük a legalapvetőbbekről szólok jelen dolgozat keretei között, amelyeket az alábbiakban vázolok:

1.1. A tulajdonneveket, így a földrajzi neveket nem vonták be a kutatásokba elfogadható módon és kellő mértékben.

1.2. A nyelvi kapcsolatokat helytelenül ítélték meg. A nyelveket nyelvcsaládokba sorolták.

1.3. A kutatók szűk körű nyelvi előfordulásokat, adatokat vizsgálnak.

1.4. A kutatók gyakran építenek nem biztos grammatikai megállapításokra úgy, mintha azok biztosak lennének.

1.5. A nyelvi források helytelen olvasata, értelmezése.

A fentiekre hozok néhány példát – a terjedelmi korlátokra tekintettel – csupán jelzés értékkel azért, hogy lássuk, e mulasztások, hiányosságok, tévedések kiküszöbölésének kulcsszerepe van a nyelvészeti kutatások mellett az őstörténet kutatásában annál inkább, mert a nyelvészeti őstörténet olyan tudományterület, ahol a nyelvtudomány eredményeit alkalmazzuk őstörténeti ismeretek szerzésére,² a már meglévők közül egyesek megerősítésére, igazolására és mások elvetésére. A nyelvészeti őstörténet az általános és alkalmazott nyelvtudományok körébe tartozik. Kutatási területe kettős: a nyelvészet (leíró, történeti és összehasonlító) és a népek etnogenezisének története. A nyelvészet a nyelv létrejöttével, kialakulásával, a népek etnogenezisének története pedig az ember születésével indul. Mindkettőt látnunk kell a kezdetektől a máig tartó folyamatokban.

Az emberi nyelv megszületése valamint az emberi gondolkodás megjelenése az ember és a természet olyan újszerű kapcsolatát eredményezte, amelynek máig tartó rendszere kezdődött el. Úgy is fogalmazhatunk, hogy az ember és a természet ezen újszerű kapcsolata elindította az emberi nyelv megszületését és az emberi gondolkodást. A gondolkodással elkezdődött az emberi nyelv kialakulása, története, amely a természeti környezet (földrajz, növényzet, állat és embervilág) hangos lemásolásával, az ember számára legfontosabb, az életét meghatározó jelenségek hangokban való visszaadásával indult. Megjelentek az első hangutánzó-hangfestő szavak, beszédünk, nyelvünk alapja. Ettől kezdve a nyelv és az ember, a nyelv és a nép története elválaszthatatlan. Ez azt is jelenti, szükség van egy olyan tudományágra, amely a kettőt, a nyelvet és történetét, valamint a népek életét, szokásait, viselt dolgait és történetét egymáshoz való kapcsolatában is vizsgálja, s ez a nyelvészeti őstörténet.

Eredetileg megjelent: Őstörténeti Füzetek 5. Az „Eleink – Magyar Őstörténet” Folyóirat melléklete, A 75 éves Erdélyi István köszöntése, Régészet – Történelem – Nyelvészet 2006.

¹ Jelen dolgozat a teljes anyagnak csak egy részét tartalmazza.

² Téves nyelvészeti megállapítások esetén az ebből kikövetkeztetett őstörténeti állítás csak hamis lehet.

2. A földrajzi névi kutatások jelentőségéről:

A nyelvészeti őstörténet a nem nyelvészeti jellegű őstörténeti kutatási eredmények ismerete mellett a nyelvek leíró és összehasonlító történeti vizsgálatát végzi. **Ebbe a munkába a közszók mellett be kell vonni az eddig elhanyagolt és a szókincsünknek nagy részét kitevő tulajdonnevek kutatását, köztük első helyen a földrajzi neveket.** Annál is inkább, mert az írott források nagy része időben viszonylag nem túl messzire vezet vissza bennünket, ezért a földrajzi neveknek írott forrásként való felhasználása nyelvünk és történetünk kutatásában nem csak szükséges és időszerű, hanem nélkülözhetetlen. Az eddigieknél szélesebb körű földrajzi névi vizsgálatokat kell végezni, mert nem csak a nyelvünk és kapcsolatainak a meghatározása körül, hanem őstörténetünket illetően sincs a világ tudósai között egységesen elfogadott álláspont. A kutatásban pedig segíthetnek a földrajzi nevek, köztük elsősorban a víznevek, amelyeknek az ősei a természetnek a legelső hangos és képi másolatai lehetnek, s idővel az adott víz, vizes hely megkülönböztetett nevévé váltak. Minthogy az élet jelenlétének a legelső feltétele a víz, hiszen ételként és italként egyaránt szolgált, a kommunikáció kiinduló pontjául, a nyelv kialakulásának motiváló tényezőjeként szolgálhatott. Annál is inkább, mert a víz legszembetűnőbb tulajdonságai (hang, forma, mozgás) alkalmasak voltak arra, hogy azokat utánozva megszülethessen az emberi nyelv – így a beszéd, az írás és a tánc – őse. A legelső alakulatok a hangutánzó szók lehetnek, amelyek kezdetben, mint ige-névszók, azaz igei és névszói tulajdonsággal rendelkező szavak lehetnek. Az emberré válás folyamatában a legelső mondanivaló, közölnivaló az innivalóra és az élelemre vonatkozhatott, s ez a víz lehetett. A szóbeli (beszéd) és az írásos (rajz) közlés megjelenése között időbeli sorrend talán nem is volt, ugyanakkor az írásos formában történő lejegyzés, azaz az írásbeliség megszületése és továbbfejlődése megnövelte a szavak, nevek, nyelvek fennmaradásának, megismerésének az esélyét mind a holt, mind az élő nyelvek esetében. S a nyelvészeti őstörténetnek be kell vonni a kutatásba az írott források őrizte adatok mellett a földrajzi neveket is. **Az élő és holt nyelvek szókincsének (közszók és tulajdonnevek) és grammatikájának, valamint az írott források adatainak az együttes vizsgálatától várhatunk olyan eredményeket, amelyek támogatják és kiegészítik más őstörténeti tudományágak (néprajz, vallástörténet, irodalomtörténet, írástörténet, zenetörténet, régészet, történettudomány stb.) eredményeit,** sőt azok várhatóan – ha nem jutottunk hamis eredményekre – velük egybehangzóak.

3. A nyelvi kapcsolatokról:

A vízforrások és környéke nem csak a jég olvadásának, eltűnésének a helye, hanem egyben az ember számára lakóhely is lehetett. Úgy vélem, a folyóforrásoknak, a vizes helyeknek az első megnevezésein alapul az ember és a természet, továbbá az ember és a nyelv valamint a természet kapcsolatának a kialakulása, vagyis a nyelvek és a népek történetének a beindulása és a köztük levő kapcsolat további fejlődése.

A legelső emberi megnyilatkozások és a természeti környezet között szoros tartalmi és formai kapcsolat lehetett. A természetnek, a valóságnak az ember számára lényeges tulajdonsága tükröződött az emberi megnyilatkozásokban. Kezdetben a hangadás a beszéd,³ valamint a rajz és a tánc révén a valóság elemeinek a viszonylag hű másolata jelenhetett meg, mindez hosszú időn keresztül alakulhatott át jelképes közléssé. Az első megnevezéseket a nyelv a hangutánzó-hangulatfestő szavak formájában is megőrizte, a korai fejleményeket pedig a földrajzi nevek elsősorban, mint víznevek őrzik. Felismerésük, megfejtésük lehetséges, ha egy adott földrajzi terület, pl. a Volga-Ural vidéke földrajzi neveinek összehasonlító hangtani, mondattani, alaktani és jelentéstani vizsgálatát elvégezzük az érintett uráli, altáji és indoeurópai családba sorolt nyelvek bevonásával. Esetünkben kiderült, hogy az összehasonlító hangtani vizsgálatok eredményeképpen hangfejlődési sorok rajzolódtak ki. A szóalkotások módjai – a szóteremtés, szóösszetétel, szóképzés – megállapíthatók és világosan elkülöníthetők. A víz, vizes helyek eredeti komplex jelentéstartalmának a részjelentései felsorakoztathatók, s a részjelentések további fejlődései megállapíthatók. A földrajzi nevek és a közszók kapcsolatára egyre több fény derült, melynek következtében világossá vált számomra, hogy a földrajzi nevek kutatása szükségessé teszi a szókincsünk és grammatikánk felülvizsgálatát, újra tárgyalását, ezzel együtt a nyelvi jel önkényes voltáról szóló elmélet mellőzését. A földrajzi nevek esetében a név és a jelölt objektum (vö.: CZEGLÉDI 2002: 4-31) közötti tartalmi egyezés a legtöbbször felismerhető, s ez segít a név közszoói jelentésének megállapításában. A víznevek közszoói jelentésének a felismerése pedig egyrészt kínálja számos szó megfejtését, rávilágít a szavak nyelvek kapcsolataira, utal a nyelveket beszélő népek lakóterületeire, mozgási útvonalaira stb., vagyis következtethetünk a népek etnogenezisére. E kutatómunka (CZEGLÉDI 2006 CD) során derült fény arra, hogy **a magyar nyelvnek kulcsfontosságú szerepe van az emberi nyelv születésének, kialakulásának a megismerésében, a nyelvi kapcsolatok tisztázásában, következésképp őstörténetünk kutatásában,** mert a magyar nyelv egyaránt tanúskodik a nyelv kialakulásáról, további fejlődéséről, változásairól és számos nyelv kapcsolatáról.

³ A hangadás körébe tartozik az ének és a hangszerekkel, kezdetben valamilyen természeti tárgyakkal utánzott hang, amelynek a fejleménye ma a hangszeres zene.

4. A magyar nyelv szerepéről az őstörténet kutatásában a névmásokon keresztül:

Jelen dolgozatban eredeti terveim szerint csupán a személyes névmásokon keresztül kívántam szólni a magyar nyelv ilyen irányú szerepéről, a magyar nyelvnek e szerepét a személyes névmásokon illetve azok szócsaládján keresztül kívántam bemutatni. A munka során azonban kiderült, hogy a személyes névmások olyan szorosan kötődnek a többi névmáshoz, hogy egyértelművé vált, azokat együttesen kell kezelni, csak az együttes vizsgálat útján lehet őket alaposan megismerni és megírni e dolgozatot.

Sőt, nem elegendő csupán a magyar névmások számbavétele és vizsgálata, azoknak az idegen nyelvi párhuzamait is sorra kell venni és tanulmányozni. Tehát rendszerében vizsgálva kell és lehet megismerni az összetartó szálakat, s így közelebb juthatunk a névmások eredetéhez, lényegéhez, jelentéséhez, szerkezeti felépítéséhez, hangalakjának kialakulásához, nyelvi kapcsolataihoz.

Minthogy a névmásokról kialakult képhez a földrajzi névi – köztük a víznévi – kutatásokon keresztül jutottam, ezért a személyes névmások víznévi kapcsolatait nem nélkülözhetem jelen dolgozatban sem. A víznévi kapcsolatok pedig maguk után vonják az egyéb tulajdonnévi és közzsói szálakat is. A kutatás további részében pedig ennek a fordítottja is igaz akkor, ha az eredményünk nem hamis. A rendszer tehát akkor igaz és akkor működik, ha oda-vissza érvényesül az igazolás. A névmások segítenek a földrajzi névi, egyéb tulajdonnévi és közzsói kutatásokban. Látni fogjuk, hogy az első, második és harmadik személyű névmás létrejöttének és egymáshoz való viszonyának a megismerése segíti megérteni tulajdonnévi és közzsói párhuzamok egész sorát. Megtudhatjuk, pl. hogyan kapcsolódnak egymáshoz az 'ősvíz, ősnő, isten' jelentésű szavak, a személyes névmások, számos közzsói, melynek jelentése a hajlat, görbület, forrás, tők, mag, mony stb., vagyis azok, amelyek az élet indulásának, a születésének a helyét, lényegét jelölik.

Amint a víz születésének a helye a forrás – alakjának fő jellemzői a kerekesség, görbeség, dudor -, a növény születésének helye a mag, az emberé és az állaté a mony, stb., ezek egy lényeges jelentésen – a teremtés helye, kezdete – keresztül és számos kisebb szálon kapcsolódnak egymáshoz. Tehát a névmásokon túl a szócsaládba tartozó tulajdonnévi és közzsói példákat is vizsgálom az összefüggések megvilágítására, ezeken keresztül pedig a névmások, köztük a személyes névmásoknak az eddigieknél elfogadhatóbb illetőleg elfogadható értelmezése válik lehetővé.

Miután a személyes névmások kialakulásának a megértéséhez az összes névmást ismerni kell, így a birtokos névmást is, szükséges a földrajzi nevek birtokos jelölésének a megismerése (CZEGLÉDI 1994).

A többes számú személyes névmások vizsgálatához pedig szükséges a számjelölésnek a földrajzi nevekben való tanulmányozása (CZEGLÉDI 1994).

Következésképp, a személyes névmások megismerése csak széles körű háttér munka révén lehetséges. Szükségességét pedig indokolja egyrészt az, hogy rajta keresztül a magyar nyelv kapcsolatait ismerjük meg, a magyar nyelv valós kapcsolatainak révén pedig őstörténetünk jobb megismeréséhez jutunk közelebb; másrészt tisztázhatók az egymásnak ellentmondó és bizonytalan kutatói vélemények, továbbá megfejtethők az ismeretlen eredetűnek tartott névmások.

4.1. Személyes névmások:

4.1.1. Kutatói vélemények és a saját álláspontom a személyes névmásokról:

A magyar nyelv története c. egyetemi tankönyvet részletesebben idézem, mert szinte minden sora komoly tanulsággal jár. Ezután következnek a szótárak adatai és a tanulságok, a saját megállapításaim a földrajzi névi kutatásaim fényében.

„A személyes névmások a magyar nyelvben gyökerükben uráli alapnyelvi eredetűek. A feltehető alapnyelvi személyes névmások: 1. személy **m_i*, 2. személy: **t_i*, 3. személy: **s*. Az egyes és többes szám megkülönböztetése a magyar nyelv külön életében ment végbe mindegyik személyben más módon, bizonyára hosszú és lassú differenciálódás következményeképpen. Az 1. személyben a többes szám őrizte meg az eredetihez közelebb álló alakot: *mi*. Az *én* valamely nyomatókosító elem csatlakozásával és különféle rövidülések útján jött létre. A 2. személyben a magánhangzó hangszínkülönbségét használta fel a nyelv a számkülönbség jelölésére: *te-ti*. A 3. személyben a névszók szabályos *-k* többesjelét találjuk meg: *ő-ők*. Egyes nyelvjárásokban analógiásan a *ti* is felveheti a *-k* többesjelet: *tik*, a *mi* viszont felveheti a neki megfelelő birtokos személyragot: *mink*.

A személyes névmások ragozása egészen sajátos, a főnévragozástól eltérő. A birtokos jelzőként használt személyes névmások alakja azonos az alanyesetével: *az én házam*, de: *az ő házuk* (a *-k* többesjel nélkül). A tárgyesetben először a megfelelő birtokos személyragokat veszi fel a névmás; ennyi korábban elegendő is lehetett a tárgy kifejezésére: *engem, téged*; a *-t* tárgyrag kitétele nyilván későbbi, a főnevek analógiájára vált egyes személyekben kötelezővé: *minket, titeket*. (A harmadik személyben a birtokos személyrag hiányzik.)...

A HB.-ben előforduló személyes névmások a maitól némiképp eltérő hangalakot mutatnak: *miv, tiv, iv*, olv. *miü, tiü, iü*. Úgy tetszik tehát, hogy az eredeti névmások itt egy *ü* (< *-β*) névmásképzővel megtoldva jelentkeznek. Ezekből a hosszabb alakokból keletkeztek a köznyelvi alak mellett különféle nyelvjárási változatok: ...Az *én* és a *te* mai hangalakjában jelenik meg már az ÖMS.-ban. ...A birtokos névmások...szerkezetük is olyan, hogy a személyes névmáshoz az *-é* birtokjel járul, de ezután

még a megfelelő birtokos személyrag is következik: *én-é-m* > *enyém*; **te-é-d* > *tiéd, tied*; **ő-é-φ* > *övé* (itt nincs személyrag), stb. Többes számú birtok esetén az *-é* és a birtokos személyrag közé kerül az *-i* birtoktöbbséítő jel: *eny-é-i-m* stb. ...

A visszaható névmások sora a korábban 'test' jelentésű *mag* főnév birtokos személyragos alakjaiból áll, ... A *magam, magad* stb. alakokat korábban egyszerűen nyomatékosító személyes névmásként használták....A visszaható névmások nyomatékosítására a személyes névmásoknak *-n* névmásképzővel megtoldott alakját használják már legalábbis a XV. századtól: JókK.: *enmagamnak...tenmagadot, ewnmagat* stb. ..." (BÁRCZI-BENKŐ-BERRÁR 1967:207-208)

*én:*⁴

E/1. „1. Ősi örökség az uráli korból, vö.: ...osztj. *mä, zürj.V. me, votj.Sz. mon...md. mon, moń, finn minä, észt mina, ma, lp.N. mōn, mūn, ...'én', szam. jur. mań, jen. *mon-, mod'i, tvg. mannaŋ, szelk. man, mat, kam. man 'ua.'* Uráli alapalak **m*; ...2. Magyar fejlemény: az *ez* közelre mutató névmás *e* eleméből és az uráli **-n* névmásképzőből keletkezett..." (TESZ).

Altáji nyelvi párhuzamok: csuvas: *epě, 'én'*, oszm. *ben, kirk., k.kalp. kazah, nog., kumük, türkm., tuv., üz. men, uŋg., azerb. män, tat., bask. min, mong. bi 'én'*. (JEGOROV 1964) Levitszkaja tagolásával egyet értve a csuvas *epě* az *e* + *pě* összetételből áll. Hivatkozásai közül az előtag magyarozatát illetően Asmarin véleménye igazolható. Eszerint az *e* mint előtag mutató névmás eredetű. Tehát a csuvas *epě 'én'* valójában azt jelenti, 'ez én, im én'. A ragozási sorban az *e* elmarad, vö.: Gen.: *manān 'nekem a...'*, Dat. *mana 'nekem, hozzám'*, Loc. *manra 'bennem, rajtam'*, Abl.: *manran 'belőlem, tőlem'*. (L.S.LEVITSKAJA 1976:29-30)

Indoeurópai nyelvi párhuzamok: orosz: *ja* (cirill: я < язь) óind *aham*, óporosz *as*, latin *ego*, örmény *es 'én'* (SIS 1975); latin: *ego 'én'* (GYÖRKÖSY 1986); német: *ich 'én'* (HALÁSZ – FÖLDES – UZONYI 2000); angol *I* (ejtsd: áj) 'én' (ORSZÁGH 1981); francia: *moi* (önállóan), *je 'én'* (ECKHARDT 1987)

mi:

T/1. Alakváltozatai: „...*mi, mink, mü, mik, mük, múk, münk 'én és te, ti, én és ő, ők együtt'*, az, aki, ami a mienk, én fejedelmi többesként'...Ősi örökség az uráli korból, vö.: vog. *meŋ, mēn 'mi ketten'*, osztj. *meŋ 'mi', min 'mi ketten'*, zürj. *mi, votj. mi, cser mä, mdE.M. miń, finn me, észt me, meie, lp. mī 'mi', szam.jur. mańē 'mi', mańī 'mi ketten'*, tvg. *mēŋ 'mi', mī 'mi ketten'*, szelk. *mi, me 'mi ketten, mi', kam. mi 'mi',...A névmás rokon nyelvi megfelelőiben a magánhangzók különbözősége esetleg ősi, s magánhangzó-váltakozással okolható meg. Az ugor megfelelők *-ŋ* eleme névmásképző. Az uráli alapalak **m*; lehetett. ... (TESZ)*

Altáji nyelvi párhuzamok: csuvas *epir 'mi'* (az *epě 'én'* címszó alatt szerepel), függő eset töve: *pir-*: *pirēn, pire* stb....*uŋg., kirk. biz, tat. bez 'mi'* (JEGOROV 1964); mongol: *bid, biden 'mi'* (C.DAMDINSUREN – A:LUVSANDENDEV 1982, KARA 1998). Levitszkaja szerint *epēr, epir 'mi'* a köztörök *biz 'mi'* megfelelője, és felbontható három elemre: **e-pi-r*. Az utolsó elem az *-r* (köztörök *-z*) a többes szám vagy a kettős szám jele. Vannak vélemények, melyek a T/1. személyű névmást a törökségben *bi + si* azaz 'én + te' összetételnek fogják fel. A csuvas nyelvjárásokban ismertek a *per, jepēr, ipir* változatok. A ragozott formák töve **pir* (*pirēn, pire, pirte, pirten*) és *pirēn* (*pirēnte, pirēnten*) (L.S.LEVITSKAJA 1976:29-30)

Indoeurópai nyelvi párhuzamok: orosz: *my 'mi'* ... litván *mēs 'mi'*, óporosz *mes 'mi'*. (SIS 1975); angol *we 'mi'* (ORSZÁGH 1981); francia: *nous 'mi, minket, bennünket'* (ECKHARDT 1987)

A visszaható névmásokat röviden és annyiban kell érintenem, amennyiben kötődnek az első személyű személyes névmáshoz.

maga „... 'saját személye, ön, egyedül'...Magyar fejlemény, alakulásmódja azonban vitatott. ...a *mag* főnév birtokos személyragos alakja. Alapszavának eredeti ... 'test' jelentését őrzi...Vö.: mong. *beje 'test', min bejem 'saját magam'*... (TESZ) „A visszaható névmások sora a korábban 'test' jelentésű *mag* főnév birtokos személyragos alakjaiból áll, ...A *magam, magad* stb. alakokat korábban egyszerűen nyomatékosító személynévmásként használták, alanyesetben ma is ez a szerepük. Visszaható jelentést akkor nyerhettek, ha a mondat más mondatrészében említett személy azonos volt az alannyal. A ragtalan *magam, magad, magunk* magatok formák – ha visszaható jelentésük van – tárgyként használatosak. ...A visszaható névmások nyomatékosítására a személyes névmásoknak *-n* névmásképzővel megtoldott alakját használják ... *enmagamnak...tenmagadot*...sőt elemisméltléssel *ennen-, tennen-* stb. (BÁRCZI – BENKŐ – BERRÁR 1967:208)

A tanulságok és a saját megállapításaim közül néhányat az alábbiakban mutatok be:

A magyar *én* és a birtokos névmás *enyém* összefüggésében figyelemre méltó a palatalizált *-ny-*. Az *enyém* (< *eny-*: személyes névmás + *-é-*: birtokjel + *-m*: birtokos személyjel) töve az *eny* előzménye *eng* lehetett (*eng* > **eny* > **enj* > *eny*). Ez a *tő* ma is használatos a tárgyragos formában: *engem, engemet* (*enge*: személyes névmás + *-m, -me*: birtokos személyjel + *-t*: tárgyrag). Az eredetibb az *engemet* tárgyragos alak volt, és a rövidült *engem* forma a későbbi.

⁴ Terjedelmi korlátok miatt e helyütt csak az első személyű névmásról szólok.

A többes számú *mi*, *mink* és a birtokos névmás *mienk*, *miénk* összevetésekor tisztázni kell a következőket: Az alanyestben lévő *mi* és *mink* úgy függ össze, hogy a *mink* < *min*: személyes névmás (E/1.) + *-k*: többes szám jeléből áll. A *mi* ennek rövidült fejleménye, amely úgy keletkezett, hogy a *-k* réshangúsodás útján eltűnt, majd denazalizáció következett: *mink* > **minγ* > **minV* > *mi*. A két folyamat fordítva is végbemehetett, vagyis előbb volt a denazalizáció, majd azt követte a réshangúsodás. A *miénk* < *mi* (< *mink*): személyes névmás + *-é*: birtokjel + *-nk*: (< *-n*:- ld. *men/én*: személyes névmás + *-k*: többes szám jele) személyragból áll, tehát jelezett és ragozott forma.

A többes szám első személyű névmás tárgyragos alakja a *minket* (< *min*: E/1. személyes névmás + *-k(e)*: többes szám jele + *-t*: tárgy ragja) szintén az *én* változatát a *min* formát tartalmazza.

Az uráli nyelvek adatainak a fő jellemzője, hogy a szókezdő *m*- valamennyi adatban megvan, sőt a szelkup ismeri a szóvégi *-n*-es forma előzményét, a *-t*-s változatot is, amelynek zöngésedett és palatalizálódott (*-d'*) alakja ismert a jenyiszeji szamojédban: vö.: votj. *mon*, md. *mon*, *moń*, finn *minä*, észt *mina*, lp. *mõn*, *mün*, jurák szamojéd *mań*, jenyiszeji szamojéd **mon-*, *mod'i*, szelk. *man*, *mat*, kam. *mań* 'én'.

Az altáji nyelvek egyik ágában, a törökségben használatos a szókezdő *m*-es forma mellett a *b*- kezdetű változat is. Ez utóbbi a másik ágban, a mongolban (*bi*) ismert. A végső *-n* pedig hiányzik a mongolban és a csuvasban. A mai csuvas előzményében is *-i* volt, mint a mongolban: csuv. *epě* < *epi*.⁵ Elvileg lehetne a csuvas *epě* vagy összetett szó (LEVITSKAJA 1976:29): **e* 'ím, ime' + *pě* 'én' < *pi* < **pin*, vagy pedig a magánhangzó kezdetű változatokkal (vö.: magy. *én*, *enge-m*, lat. *ego* stb.) tartozhat össze úgy, hogy a csuvasban az *epě* *-p*-je eredetibb *-ng-* fejleménye.⁶ Az esetragok a csuvasban a *man* formához járulnak, pl.: *manra* < **mānđā* 'bennem, nálam'. A többes számú *epir* 'mi' (< *epi* + *-r*: többes szám jele) nyelvjárási változata *pir*. A toldalékolt alakok szókezdő magánhangzó nélkül használatosak: pl. birtokos esetben *pirěn* (< *pi* 'én' + *-r*: többes szám jele + *-ěn* < **in*: esetrag), tárgy- és részeshatározós esetben (*pire* (< *pir* 'mi' + *-e*: esetrag), helyhatározós esetben (*pirte* (< *pir* 'mi' + *-te*: esetrag) és eredethatározós esetben (*pirten* < *pir* 'mi' + *-ten*: esetrag). Mindezek mellett az oroszban ismert *etak* (*e-tak*) 'ím így', *eto* (*e-to*), *etot* (*e-tot*) 'ím ez'⁷ stb. arra utal, hogy az *epě* előtagja az 'ím, ime' jelentésű **e* eredetileg nem volt a személyes névmás része, ugyanakkor olyan létező elem, amely több nyelvben is ismert. A magyarban használatos a köznyelvben és a nyelvjárásokban egyaránt, pl.: *ehun* (*e* + *hun*), *ihun* (*i* + *hun*), *imhol* (*im* + *hol*) stb.

Az indoeurópai nyelvekhez soroltak közül az orosz *ja* 'én' < **en* előzménye a magyar *én*-nel függ össze.⁸ Hasznos, a személyes névmásokra vonatkozó információkkal szolgálnak további névmások az oroszban, pl.: or. *moj* (< *mo*: személyes névmás' + *-j*: vö.: magy. *-ja* E/3. személyű birtokos személyjel) 'enyém' birtokos névmás tartalmazza az *m-* kezdetű személyes névmás változatát. Az or. *u men'a* (< *men* 'én': nem orosz eredetű szó + *-a* < **-en*: ld. tör. nyelvekben *-Vn*: birtokos esetrag) 'nálam'. Az or. *mne* (< *mn* töve egy nem or. eredetű *men*, *min* 'én' + *-e*: datívus, ld a török nyelvekben) 'nekem' eredetét szubsztrátum nyelvben kell keresni. A lat. *ego* 'én' és a magyar *engemet* (az *én* E/1 tárgyragos alakja) forma *enge* töve összefüggnek, a latin a denazalizált változatot őrzi. A ném. *ich* 'én' a latin *ego*-hoz képest fejlemény, a *-g*-előzményének a *-k*-nak a réshangúsodott formája a németben a *-ch*. Az ang. *I (áj)* 'én' az angol ejtésnek megfelelően szintén réshangú változatot őrzi: *-j* < *-γ* < *-g* < *-k*. A fr. *moi / je* 'én' megőrizte a szókezdő *m*-et, a *je* hangalakja pedig első látásra a szláv formákkal függ össze. Ennek igazolására vagy elvetésére a francia-szláv nyelvi kapcsolatokat is meg kell vizsgálni, ugyanis egy másik lehetséges magyarázat szerint a franciának nincs köze a szláv nyelvek adataihoz, mert a *je* szókezdő mássalhangzója a *j*- lehet eredeti *t*- fejleménye. (vö.: CZEGLÉDI 2006)

A személyes névmások mindhárom nyelvcsalád nyelveiben olyan formákban ismertek, amelyek összetartoznak, a gyökerük közös. A földrajzi névi kutatások fényében úgy látom, hogy a kialakulásuk hosszú időt vehetett igénybe, mind hangtani, mind jelentéstani oldalról a *mag* szóval rokonok. A személyes névmás végső jelentése mindegyik személyben mag, ezért a ragozás során a személyek megkülönböztetése céljából a mag jelentésű névmás kap egy birtokos személyjelet, amely névmási eredetű. Mindezt a tulajdonnevek közül a földrajzi nevek is igazolják. Eleink úgy gondolkodtak, hogy a vízforrás magként viselkedik, mert folyó, azaz élő - mozgó - víz sarjad, születik belőle. Ehhez hasonlóan a magból növény sarjad, s a tojás, a szik, a mony is mind élőlény, állat és ember⁹ teremtésére alkalmas. A víznévi adatok tehát segítenek a névmások megfejtésében még akkor is, ha az eredeti komplex jelentés összetevői közül nem a mag jelentést hordozza a névnek alapul szolgált közszó, hanem valamely vele rokon másik jelentést.

Az ember és a természet kapcsolatának a tanulmányozása – a víznevekből kiindulva – során derült ki számomra, hogy az ember saját magát sok szempontból a vízhez hasonlóknak tartotta. A forrás, a vizek szülője, anyja, az élet adója nem más, mint

⁵ Az intervokális *-p-* ejtése fél zöngés *-B-* hang.

⁶ Intervokális *-nk-*, *-ng-* hangkapcsolat fejleménye gyakran *-p-*, *-b-*. (CZEGLÉDI 2006 CD)

⁷ Ezek az alakok, és mint szerkezetek szubsztrátum nyelvi hatásra kerültek használatba és maradtak fenn az oroszban.

⁸ A SIS a *язь* formára vezeti vissza. Szerintem a végső összetartozás indokolt, de a közvetlen előzmény nem. A szláv *язь* közvetlenül a török *öz* 'maga', a magyar *ez* mutató névmással függ össze, némileg távolabbi kapcsolatban van az óporosz *as* 'én', örmény *es* 'én' névmásokkal.

⁹ Vö.: magy. *embrió* 'a fejlődés kezdeti szakaszában lévő magzat'. Latin eredetű, vö.: orvosi lat. *embryo* 'méhmagzat'...a gör. *εμβρυον* 'méhmagzat, újszülött bárány' (tkp. 'belső sarjadék') átvétele. (TESz) Az *embrió* töve az *emb* összetartozik a *mag* stb. szavakkal, amelyhez 'valamivel való ellátottság' jelentésű képző járult.

én. Én vagyok a mag, a mátká, az anya. Hozzám képest azonban az ősvíz, az ősnő, az őszanya vagyis *te, ten(magad)* időben korábbi¹⁰ A kettő – *én* és *te* – között idő- és térbeli különbség érzékelhető. A *te, ten* (egyreszám második személyű névmás) hangtanilag eredetibb változatot őriz, az *én* ennek fejleménye. A földrajzi nevekben felismerhető a személyes névmás *te, ten* és a víznevek a magy. *Duna*, or. *Don*, ko. *Donju* (*Don + ju*), csuv. *Tun* stb. kapcsolata, de a rokoni körbe közszók is beletartoznak, mint pl. a magyar *tó* szó és más nyelvi párhuzamai. A közszók közül idetartozik a víz jelentés mellett (vö.: osszét *don* 'víz, folyó') a nő jelentésű változat, vö.: oszm. *kadyn*¹¹ 'asszony', amelynek úrnő, fejedelemasszony' volt az eredetibb jelentése.

A magyar *én* valamint a *mansi, mandzsu* népeknek tövével összetartozik a *Man* folyónév. Az obi-ugorhoz sorolt népek egyikének az idegenek által használt neve a *vogul*, s önelnevezéseiket tartják számon a **manysi** nevet. A TESz szerint a *vogul* „Az 1396 óta adatolható orosz szó talán osztják eredetű, s a Vogulka folyónévvel függ össze... Eredetileg tehát csupán az e mellett a folyó mellett lakó ugor csoportot jelölte.”

Anélkül, hogy jelen dolgozatban a *manysi* név kutatástörténetét valamint a hozzá tartozó szócsalád valamennyi tagját (tulajdonnév, köznévi) bemutatnám, annak ismeretében elmondhatom, hogy a *manysi* név magyarozatánál nem nélkülözhető egyrészt az a vélemény, hogy a *Vogulka* folyót a manysik *Man* néven is nevezték. Másrészt a névmagyarozathoz szükséges a birtoklás kifejezésének ismerete a földrajzi nevekben és az egyes idevonatkozó nyelvekben, hiszen a *manysi* második eleme a *-si* nem magyarozható e kérdés tisztázása nélkül. A *manysi* név kutatásaink fényében képzett szó (*many + -si*), ahol a *-si* mint képző 'valamihez tartozó, valami mellett lévő, valamivel ellátott' jelentésű. A szótó (*many*) összetartozik a *Man* folyónévvel, tehát a *manysi* a 'Man folyóhoz tartozó, a *Man* folyó mellett, mentén lévő'-t jelent. Ugyanezt jelenti a voguloknak és az osztjákoknak az egyik frátria neve a *mōš* (osztj. *mońt'*), azaz 'mō ill. *moń*-hoz tartozó, *mō, moń* mellett lévő'. A *mansi* népnév *man* tövével azonos *Man* tulajdonnév is megtalálható több folyó nevében, jelentése 'forrásfolyó' lehetett, vagyis a folyó forrás felőli, keskenyebb szakaszára vonatkozott, és mint ilyen köze van a magy. *mony* 'tojás' ill. a *mag* szóhoz, ezen keresztül pedig a névmásokhoz.

Az I. személyű névmás az uráli nyelvek legtöbbjében *m-* kezdetű, de van rá példa az altáji nyelvekben is. Ez a szókezdő *m-* maradt fenn a magyarban és az altáji nyelvek egy részében birtokos személyjelként. pl. *házam* (*háza + m*) ház + én szerkezetben, amely eredetileg azt jelentette, én tartozom a házhoz. Az oszm. *evim* (*ev* 'ház' + *-m*: birtokos személyjel egyes szám első személy) szerkezete ugyanaz, mint a magyar. Az *m-* pedig a *men* 'én' személyes névmás kezdő mássalhangzója.

Az *én* és a *te* viszonyában az *én* a jelenlegi, a mostani, azaz későbbi. A *te* a korábbi, az első, az ősmag. Hozzám képest az *ő* későbbi. Az első, második és a harmadik személyű névmás megkülönböztetése kronológiai alapon történhetett, hangtanilag alakját tekintve is a *te* a régebbi az *én*hez képest, s az *ő, ön* az *én*-től későbbi.

4.1.2. A személyes névmásokról szóló jelen álláspont kritikája:

Több ponton is sebezhető mind az egyetemi jegyzetben, mind a TESz-ben olvasható megállapítás. Túl azon, hogy az uráli nyelvcsaládba sorolt nyelvek hovatarozása ma már erősen vitatott tudós berkekben is, nem igazolható az uráli alapnyelvi eredet. A kapcsolatok nagyobb területen és három nyelvcsalád nyelveiben mutatkoznak, időben pedig távolabbi múltba vezethetők vissza. Csak a magyar nyelvben ismert változatok – ami az egyes szám első személyű *én* névmást illeti – 2-3-4-hangból állnak (*én, eny-, enge-, min-*), nem indokolt és nem igazolt a legrégebb feltett uráli alapalak, amely mindössze két hangból állna, a szókezdő *m-*ből és egy magánhangzóból. Eszerint a teljesebb alakoknak feltehetően toldalékoltaknak kellene lenniük, amely szintén nem igazolt, s az *én* eredetijéhez semmiképp sem lehet közelálló alaknak nevezni a *mi* T/1. formát. A tévedés egyik oka, hogy a nyelvjárási *mink* alakot nem veszik figyelembe az értelmezésnél, ahol a *min* egybeesik, pl. a tatár *min* 'én' formával, sőt *-i-* van a finnben és az észttben (vö.: finn *minä, észt mina*), s ehhez járult a *-k* többes jel. Ez azt is jelenti, hogy a *mi* nem más, mint sok, egynél több – de legalább kettő – *én*. A magyarban a *mink* eredetibb változatnak a fejleménye a *mi*, amelyet helytelen összevetni a *min* 'én' formával, mert bár alakilag egybeesnek, de nem annak a fejleménye. A *mi* tehát nem őrizhette meg az eredetihez közel álló alakot. Ötlet szintjén maradt, nem több egy kitalált gondolatnál, hiszen seholy sem igazolt, hogy a *mi* Tsz./1. sz. forma az *én* valamely nyomatékösítő elem csatlakozásával és különféle rövidülések útján jött létre. Hol vannak azok a nyomatékösítő elemek? Hogy néz ki a különböző rövidülések útja? Ez is feltevés maradt. Seholy sincs igazolva, hogy a 2. személyben a magánhangzó hangszínkülönbségét használta fel a nyelv a számkülönbség jelölésére: *te-ti*. Sokkal inkább arról van szó, hogy a *ti* (< *tik* nyelvjárási forma) < **tink* korábbi teljesebb változat fejleménye ugyanúgy, mint többes szám első személyben. Nem a *ti* vette fel analógiásan a *-k* többes jelet. Fordítva történt és nem analógiásan. Elfogadhatatlan ötlet, mely szerint a *mink* a *mi* birtokos személyragos (*-nk*) változata lenne. A *mink* (< *min* 'én' + *-k*: többes

¹⁰ Innen magyarozható a *-t* múlt idő jele, valamint a *tegnap* (*teg + nap*), *tennap* (*ten + nap*) összetételek első eleme.

¹¹ A szó *ka + dyn* elemekre tagolható. A tagok jelentését illetően kétféle magyarozat lehetséges. Az egyik szerint a *kadyn* első eleme a *ka* a *kán, kagán* szó fejleménye, a második tag pedig a 'nő' jelentésű szó. Ez esetben mellérendelt szóösszetétellel van dolgunk. A másik lehetséges magyarozat szerint a második elem a *dyn* jelentése 'valamivel való ellátottság, valamihez tartozás, valami mellett lévő'. Ez esetben 'kánal ellátott', idővel 'férfival ellátott' lett, amely megfelel a ma használatos 'férjezett' jelentésnek. Alaktani szempontból a szó képzettnek minősül.

szám jele) nem más, mint az *én* egy változatának (vö.: tat., bask. hakasz *min* 'én') *-k* többes jellel ellátott formája. Nem lehet az *engem* tárgyragos rövidebb forma az eredetibb, a korábbi az *engemet* –hez képest. Törvényszerű, hogy a teljesebb alak volt meg előbb, amely a használat során egyszerűsödhetett. Ezt a párhuzamos nyelvi adatok is támogatják. Nem igazolt továbbá, hogy a főnevek analógiájára utólag járult az *engem* változathoz a tárgyrag. A visszaható névmások nyomatékosítására pedig nem a személyes névmásoknak *-n* névmásképzővel megtoldott alakját használják – ilyen képző nem létezik -, hanem maguknak a személyes névmásoknak egy-egy változatát, vö.: *en* > *én* (pótlónyúlás), *ten* > *te* (denazalizáció), *ewn*¹² > *ön* > *ő* (denazalizáció).

A HB.-ben előforduló eltérő alakok az *én*, *te* formához képest más irányú fejlemények: *miü*¹³ < *min* < **mink* / **ming*, ahol a *k/g* a tőhöz tartozik, s a *mák*, *makk*, *mag* szavakban fenn is maradt. Nem több ötletnél az a vélemény sem – sehol sem igazolt – hogy a *miü* –*ü* (< *-β*) –*je* utólag odatoldott névmásképző. A névmásképző pedig egy kitalált fogalom, amelyre nincs példa, nincs rendszer, amely igazolná.

A TESz szerint az *én* vitatott eredetű. Egyik feltevése sem fogadható el, semmi nem igazolja az uráli eredetet, de azt sem, hogy az *én* az *ez* közelre mutató névmás *e* eleméből és az uráli **-n* névmásképzőből keletkezett volna. A feltett **-n* névmásképző, mint grammatikai lexéma nem létezik, nem igazolható. Végül, óriási hiba, sok tévedés alapja, hogy az *én* személyes névmás egyéb nyelvi kapcsolatai nem szerepelnek a szótárban, azokat nem vették figyelembe a szócikk írói.

5. A nyelvi források helytelen olvasata, értelmezése helytelen nyelvészeti és őstörténeti megállapításokhoz vezet.

Ezt a hiányosságot a magyar *Kér* törzsnéven keresztül jelzem.¹⁴ Konstantin a kabarokat egynek számítva a hetedikként nevezi meg a *Kért*: *ἐβδόμη Καρη*, ahol a szóvégi *-η* hangsúlyos, ún. hajtott hangsúlyjelet, másképpen accentus circumflexus (~) jelet tartalmaz az *-η* betű fölött. (vö.: GYÖRKÖSY 1982:5) Moravcsik fordításában 'hetedik *Keri*' jelentés olvasható. (MORAVCSIK 1988:46)

Moravcsik és követőivel ellentétben számomra egyértelmű, hogy a görög szöveg helyes olvasata és értelmezése hasonló a nyolcadik törzséhez, másképpen a hetedikhez (vö.: CZEGLÉDI *Keszi*). A *Καρη* első magánhangzójának (*-a-*) hangértéke illabiális *-ā-*. A második magánhangzó egyben a véghangzó a hajtott hangsúllyal (~) ellátott *-η*, amelynek a hangértéke illabiális *-i*. Alaktani szempontból megközelítve lényeges, hogy a **név** genitívusban van, ahol a birtokos esetrag az *-i* olyan főnév esetében szerepelhet a görög szövegben, amelynek a **nominativusi alakja** *-a* végű, mégpedig az első magánhangzóra is tekintettel illabiális *-ā*, tehát ***Kārā***. **A görög szöveg (*ἐβδόμη Καρη*) helyes fordítása pedig 'a hetedik *Kara*-nak a törzse'.** (vö.: GYÖRKÖSY 1982:5, HAJDÚ – KRISTÓ – RÓNA-TAS 1980:15-16)

A *Kara* – Konstantinnál *Kari* – tehát birtokos esetben lévő személynév, amelynek az alanyesete *Kara*. A *Kara* nevű személyhez hozzátartozik egy embercsoport, amelynek törzs a közös neve. A *Kara* mint személynév eredete pedig az ősidőig nyúlik vissza, rokona az olyan földrajzi objektum neve, amely eredetileg *Kara* vizes helyet jelentett, s ez az objektum lehetett forrás, mellékfolyó, folyó menti erdő, berek, mező, tisztás stb.

A törzsnévi – mint tulajdonnévi – értelmezés mellett nem szól egyetlen egy érv sem, az ellene szóló fő érvek közé pedig az alábbiak tartoznak: Konstantinnál a név személynévként szerepel. Egyes számban fordul elő. Nincsenek törzsnévi helyneveink, de személynévi igen. A Volga-Ural vidéken nem tudunk kimutatni törzsnévi helyneveket, de személynévit és más tulajdonnévi és közsői eredetűt igen. A számba jöhető névadó és neveket használó nyelvek nyelvében sem szerepel ilyen törzsnév, de földrajzi név, személynév és közső név. A törzsnévi – mint tulajdonnévi – értelmezés kitalálás, hiszen nem érintkezik a valósággal, nem fogadja be az igazság törvénye.

6. Összegzés:

A fentiekből egyenesen következik, hogy számos - magyar és más - nyelvben ismert és használt szó - tulajdonnév és közső - valamint grammatikai jelenség magyarázatát újra kell vizsgálni előre meghatározott elvek mellőzésével. Eredményként pedig csak olyan tanulságokat fogadhatunk el, amelyek széles kutatási anyagokon alapuló sok szempontú vizsgálatokból következnek, s amelyeket megerősítenek más tudományágak eredményei is. Ez esetben a személyes névmásokról szóló megállapításaim bőséges nyelvi adatokkal és nyelvi rendszerekkel igazolhatók, s a *Kér* személynévként való értelmezését több Ázsiában élt és élő nép (pl. hun, mongol) hagyományai támogatják.

¹² Amennyiben az *ő* lejegyzése ebben a forrásban *ew*, nem beszélhetünk *ewn* > *ön* változásról, csupán helyesírási kérdésről.

¹³ A *miü* eredetibb *mink* > **ming* > **miny* > **miw* > *miü* változások eredménye.

¹⁴ CZEGLÉDI Katalin, A *Kér* törzsnév a földrajzi nevek tükrében 2006 (Kézirat)

7. Rövidítések:

Abl.	– Ablatívus
ang.	– angol
azerb.	– azerbajdzsán
bask.	– baskír
cser.	– cseremisiz
Dat.	– Datívus
E/1.	– Egyes szám első személy
E/3.	– Egyes szám harmadik személy
fr.	– francia
Gen.	– Genitívus
HB.	– Halotti Beszéd
jen.	– jenyiszeji
Jók.K.	– Jókai Kódex
kam.	– kamasz
kirg.	– kirgiz
k.klp.	– karakalpak
lat.	– latin
ld.	– lásd
Loc.	– Locatívus
lp.	– lapp
magy.	– magyar
mdE.	– mordvin Erza
mdM.	– mordvin Moksa
mong.	– mongol
nog.	– nogaj
ÓMS.	– Ómagyar Mária Siralom
or.	– orosz
oszm.	– oszmán török
osztj.	– osztják
szam.jur.	– szamojéd jurák
szelk.	– szelkup
T/1.	– Többes szám első személy
tat.	– tatár
tör.	– török
tuv.	– tuvai
türkm.	– türkmén
tv.g.	– tavgdi
ujg.	– ujjur
üzb.	– üzbég
vog.	– vogul
voj.	– vojják
vö.:	– vesd össze
zürj.	– zürjén

8. Források:

- ✚ C.DAMDINSUREN – A. LUVSANDENDEV:1982 - C.DAMDINSUREN – A. LUVSANDENDEV Russzko-Mongolszkij szlovár Ulan-Bator1982
- ✚ ECKHARDT 1987 – ECKHARDT Sándor, Francia – Magyar kéziszótár Akadémiai Kiadó Budapest 1987.
- ✚ GYÖRKÖSSY 1986 - GYÖRKÖSSY Alajos Latin-Magyar szótár Akadémiai Kiadó Budapest 1986
- ✚ GYÖRKÖSSY – KERÉNYINÉ 1982 – GYÖRKÖSSY Alajos – KERÉNYI Károlyné Görög nyelvkönyv Tankönyvkiadó, Budapest 1982
- ✚ HADROVICS -GÁLDI 1951 - HADROVICS László - GÁLDI László, Orosz-Magyar szótár, Akadémiai Kiadó, Budapest 1951.

- ✚ JEGOROV, V.G. Etimologiceszkij szlovar csuvasszkovo jazyka, Csebokszari, 1964.
- ✚ HALÁSZ – FÖLDES – UZONYI 2000 - HALÁSZ Előd – FÖLDES Csaba – UZONYI Pál, Német – Magyar kieszótár 2000
- ✚ KARA 1998 – KARA György, Mongol – Magyar szótár Terebess Kiadó Budapest 2000.
- ✚ MÉK - Magyar Értelmező Kéziszótár, Akadémiai Kiadó, Budapest 1985.
- ✚ MORAVCSIK 1988 – MORAVCSIK Gyula Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai Akadémiai Kiadó, Budapest 1988
- ✚ ORSZÁGH 1981 – ORSZÁGH László, Angol – Magyar kieszótár Akadémiai Kiadó Budapest 1981.
- ✚ SIS – N.M. Sanszkij – V.V. Ivanov – T.B. Sanszkaja, Kratkij etimologiceszkij szlovar russzkovo jazyka, Moszkva, 1975.
- ✚ TESz – A magyar nyelv történeti etimológiai szótára I-III. Akadémiai Kiadó, Budapest 1976.

9. Irodalom:

- ✚ BÁRCZI-BENKŐ-BERRÁR 1967:408 - BÁRCZI Géza -BENKŐ Loránd - BERRÁR Jolán 1978: A magyar nyelv története. Tankönyvkiadó, Budapest
- ✚ CZEGLÉDI 1994 – CZEGLÉDI Katalin, Birtokos jelölés a Volga vidéki földrajzi neveken. in: Studia Nova 2. A Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Karának tudományos közleményei. Mundus Press, Budapest. I. évf. 2. sz. 111-129.
- ✚ CZEGLÉDI - 1994 – CZEGLÉDI Katalin, Számjelölés a Volga vidéki orosz használatú földrajzi neveken in: Studia Nova 1. A Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Karának tudományos közleményei. Mundus Press, Budapest. I. évf. 1. sz. 69-79
- ✚ CZEGLÉDI 2002 – CZEGLÉDI Katalin, A földrajzi nevek és a magyar őstörténet (Az Iszter folyóról) in: Eleink - Magyar Őstörténet I. évf. 2. sz.
- ✚ CZEGLÉDI 2006 – CZEGLÉDI Katalin A földrajzi nevek összehasonlító hangtana. Hunsience Kiadó Esztergom 2006.
- ✚ CZEGLÉDI 2006 - CZEGLÉDI Katalin, A *Kér* törzsnév a földrajzi nevek tükrében 2006 (Kézirat)
- ✚ CZEGLÉDI 2006 - CZEGLÉDI Katalin, A *Keszi* törzsnév a földrajzi nevek tükrében 2006 (Kézirat)
- ✚ L.S.LEVITSKAJA 1976 - L.S.LEVITSKAJA, Isztoriceszkaja morfológija csuvasszkovo jazüka Moszkva 1976.

Molnár Zsolt és Molnárné Czeglédi Cecília :

A teremtő magyar nyelv és tanítása

Negyedik rész: A képzők és a szóképzés¹

A sorozat első részében általánosságban áttekintettük a magyar nyelv lényegét, a szóbokrok gyökökből, képzők segítségével való létrehozását. Most mélyebben megvizsgáljuk a szóképzési eljárást.

A magyar nyelv képzői

A magyar ragasztó nyelv. A jelentést nagymértékben a képzők gyökökhöz való ragasztásával hozza létre.

A **képzők** többletjelentést adnak a kiinduló gyökhez, szóhoz, jelentését megváltoztatják, módosítják. A gyökhez, törzshöz több képző illeszthető szépen sorban, egymás után. Nagyon gyakran 5-6-7 hosszú, vagy még hosszabb képzési lánc építhető. A képzők halmaza kb. 28-30 elemi képzőből áll. Megkülönböztetünk majdnem száz összetett képzőt is, de igazából ezek is elemi képzőkből állnak, azok jelentik az alapot.

Szóképzés: A szóteremtési folyamatban a kiinduló gyök az alap, a kezdőpont, a „petesejt”, a képzők pedig - a tetterő hordozóiként -, megtermékenyítik azt. Feladatuk az új szavak létrehozása, ezt szemléletesen mutatja nevük is.

Szóképzéskor a gyökből indulunk ki, belőle a képzők segítségével nagyon sok összefüggő szót tudunk építeni. Ezek a - jelentésükben is összefüggő - szavak hálózatot alkotnak, ezt szóbokornak hívjuk.

A **szóbokor** egymással értelmileg és alakilag szervesen összefüggő szavak halmaza, melyben minden szó a szóbokor alapgyökére épül. Ez az építkező, teremtő eljárás a képzőkre vonatkozó képzési szabályok szerint folyik. A szóbokrok felépítése nagyon következetes és rendszerezett. A gyökhez először csak egy képzőt ragasztunk. Sok lehetőségünk van, a képzők teljes halmazából választhatunk. Következő szinten egy új képzőt illesztünk a korábban létrehozott gyök + képző együtteshez, megint a képzők teljes halmazából választhatunk. Általában a megelőzőtől különböző képzőt használunk, de néha előfordul, hogy az előzővel megegyezőt választjuk újra. Addig folytatjuk ezt a képzési folyamatot, ameddig akarjuk, illetve ameddig szükséges. Gyakorlatban nem építünk nagyon-nagyon hosszú képzési láncot, megállunk, amikor úgy gondoljuk, érezzük, hogy a szó már megfelelő mélyen és pontosan kifejezi azt, amit szeretnénk mondani. Sok esetben 2-3 lépés elég, de gyakran többre van szükség, 8-9 szint a gyakorlatban nagyon ritka.

A képzők rendszere

A képzőket jelentésképző feladatkörük szerint csoportosítjuk. Három fő- és néhány alcsoportba osztottuk őket, (a Czuczor-Fogarasi osztályozásból kiindulva, de azt kissé megváltoztatva):

A **rámutató képzők** feladata a dolgokra való rámutatás, kijelöli, hogy „ez, meg ez”, vagy „ilyen, meg ilyen”.

I: nagyon közelre mutat, (ide). (Emiatt a kicsiség, gyors mozgás kifejezője is.)

E: közelre mutat, (ez).

A: kissé távolra mutat, (az).

Ó, Ő: távolra mutat, (ott).

Ú, Ű: nagyon távolra mutat, (túl).

¹ A szerzők honlapja: <http://www.tisztamagyar nyelv.hu/>

(Nem jeleztük külön az esetleges rövid-hosszú lehetőséget, pl. I-Í, de beleértjük mindebbe.)

V: elvégzett, végrehajtott dolgokra mutat (bevégzettség).

F: elvégzett, végrehajtott dolgokra mutat (bevégzettség).

B: kiterjedt, belülről bővült dolgokra mutat.

P: kiterjedt, belülről bővült dolgokra mutat.

M: kiterjedt, megtestesült dolgokra mutat (kiterjedtség, megtestesülés).

J: közelséget, mozgékonytságot mutat, hasonlóan az I-hez.

Tettképzők tevékenységet képeznek. Általában a tevés, cselekvés, (+ létezés, történés) vagy folyamánként a megtettsé, elvégzettség, vagy a cselekvés, történés eredményének fogalmát oltják az illető gyökbe, törzsbe. Alapvetően igéket képeznek, de folyamánként főnevet is, mint az elvégzett tevékenység alanya, tárgya, eredménye.

T: erős, hatályos tett, másokra való ráhatás, műveltetés.

D: középerős tett, önmagunkra való hatás.

N: növekedés, mozzanatosság.

Folyamat-, ismétlésképzők ("Tettképzők" alcsoportja):

Folyamatképző:

L: folyamat, mozgás, létezés.

Ismétlésképző:

R: ismétlés, erő, forgás, pörgés.

Leszármaztatott tettképzők:

Ty: ható cselekvést végző dolog, személy, vagy ilyen tevékenység tárgya, eredménye (T lágyításából)

Gy: önható cselekvést végző dolog, személy, vagy ilyen tevékenység tárgya, eredménye (D lágyításából).

Ny: növekedő dolog, személy, vagy ilyen tevékenység tárgya, eredménye (N lágyításából).

Ly: folyamatban lévő, vagy folyamatos cselekvést végző dolog, személy, vagy ilyen tevékenység tárgya, eredménye (L lágyításából).

Egyéb, még ide is tartozó képző: Z, G (lásd később).

Gyakorító és összekötő képzők:

Összekötő képzők:

Sz: huzamosság (főleg főnevet képez, de néhány igét is).

Z: huzamosság (főleg igeképző).

S: összekapcsolás.

Zs: összekapcsolás (ritka képző).

Gyakorító képzők:

G: gyakoriság, sokasítás (főleg igeképző).

K: gyakoriság, sokasítás (főleg főnévképző).

R: ismétlés, erő, forgás, pörgés.

Egyes képzők más csoportokba is beoszthatóak, például a Z és a G képző tetteképzőnek is tekinthető, mivel tevékenységeket képeznek, Z huzamos tevékenységeket, G pedig gyakorított tevékenységeket. A R is tekinthető részben tetteképzőnek is, ismétlődő tevékenységeket is képez nagy számban.

A képzőket csoportosíthatjuk aszerint is, hogy milyen szófajt képeznek:

Igeképzők: T, D, N, G, L, Z, és részben R, Sz, ritkán S.

Főnévképzők: Ty, Gy, Ny, Ly (de tevékenység tartalommal); A/E, Ú/Ű, F, V, P, B, M, J, Sz, Cs, C, K. (Ezek elsősorban főnévképzők, ritkán mást is képeznek.)

Melléknévképzők: Ó/Ő (foly. melléknévi igenév), I, S,

Határozóképző: N.

stb.

Vannak olyan képzők is, melyeket kettő vagy több elemi képzőből állítunk össze. Példák:

Igeképzők: Ga/eT, Ko/e/öD, Ta/eT, Ha/eT, U/ÜL, stb.

Főnévképzők: Sá/éG, stb.

Határozóképzők: U/ÜL, stb.

(Néhány összetett képző esetleg gyökből származónak is tekinthető, olyan gyöknek, melyet gyakran toldalékként használunk, például: Ha/eT)

A képzők rendszere nagyon feszes, szerves rendszer, minden képzőnek megvan a maga jól meghatározott feladatköre a szavak létrehozásában. A rendszer teljes, kimerítő leírásához kérjük tanulmányozzák a magyar nyelv kincseiről írott könyvünket². Itt most csak egy kis ízelítőt tudunk bemutatni.

Nézzünk egy részt a képzőrendszerből, az igeképzőket.

Igeképzők

Az igeképzés összetett, következetes rendszer, minden igeképzőnek megvan a maga jól meghatározott, tiszta feladat- és szerepköre. Ez a feladat- és szerepkör nagyban összefügg a képző fő hangzójának jellegzetességeivel. Most csak az elemi igeképzőket vizsgáljuk meg.

T

Erős pattanó (zár) hang. A fognál képezzük, a nyelv zár a fogsorhoz, majd felpattan. Nyilvánvaló szerepe képzői feladatkörében, főleg erős, másra ráható, műveltető cselekvések képzésére szolgál, például dolgoz-tat, mos-at, okos-ít, zöld-ít, stb.

D

Közepesen erős pattanó (zár) hang. Kevésbé erős, mint a T, mivel a zöngképzés elvesz a légerőből. Ezt leszámítva ugyanúgy képezzük, mint a T-t. Képzőként szerepe egyértelmű, általában középerős, középhatalyos tettek, cselekvések,

² Molnár Zsolt – Molnárné Czeglédi Cecília: A tiszta magyar nyelv kincseinek megőrzése és tanítása, Püski Kiadó, 2009.

történések képzésére használjuk. Jórészt saját magára irányuló önható, vagy szenvedő igéket képzünk vele, például mos-d(ik), für-d(ik), okos-od(ik), piros-od(ik), stb.

Összehasonlítás:

Ráható cselekvés	Önható cselekvés
mélyít	mélyed
pirosít	pirosod(ik)
szakít	szakad
lyukaszt	lyukad
dagaszt	dagad
csukat	csukód(ik)
nyittat	nyitód(ik)
tömet	tömőd(ik)

L

A nyelv peremének elülső része vagy hegye enyhén zár a fogsor mögötti ínnyel, majd rögtön felnyílik, fellebben. Puha, lágy lebbenés, libbenés, a levegő folyamatosan áramlik ki a finom oldalsó réseken. E lebbenő, folyamatos jellegzetesség miatt a L nagyon gyakran a libbenő-lebbenő mozgást, folyást, folyamatot, folyamatosságot mutatja. Mint igeképző a tevékenységek folyamatosságát fejezi ki, például fül-el, fej-el, por-ol, kez-el, stb. Ezeket a tevékenységeket folyamatosan végezzük a gyökben, törzsben jelölt dologgal: fül-el = figyel folyamatosan a fülével, fej-el = valamit tesz folyamatosan a fejével, kez-el = valami tesz a kezével, por-ol = valami tesz a porral.

Hasonlítsuk össze az eddig tárgyalt képzőket:

Ráható tevékenység	Önható tevékenység	Folyamatos tevékenység
mélyít	mélyed	mélyül
telepít	teleped(ik)	települ
tömörít	tömöröd(ik)	tömörül
elegyít	elegyedik	elegyül
penderít	pendered(ik)	penderül

Z

Huzamos (rés) hang, zöngés, a nyelv rést alkot a foggal és a fogínnnyel. Képzőként a tartós tevékenységeket, történéseket fejezi ki. Huzamos, tárgyias igéket alkot, pl. fül-ez = a fület piszkálja, húzogatja, por-oz = port ver fel, fal-az = falat készít, falat húz fel, stb.

Nagyon közel áll a L képzőhöz, de amíg a L a tiszta folyamatosságot fejezi ki, ahol a kiinduló szó a tevékenység eszköze, addig a Z a tárgyias, huzamos tevékenységet fejezi ki, ahol a kiinduló szó általában a tevékenység tárgya. Példák:

Folyamatos tevékenység	Huzamos tevékenység
fülel	fülel
fejel	fejez
vasal	vasaz
porol	poroz
zöldell	zöldez

N

Lágy zárhang, a D-hez közel, azzal egyezően képezzük, annyi többlettel, hogy még egy kis levegőt kiengedünk az orrüregben keresztül, ami tovább csökkenti a légerőt. Nem élesen felpattan, hanem inkább lágyan felnyílik, „feloldódik”. Mint igekezítő a mozzanatos igéket képi, pl. kopp-an = egy „kopp” hangot ad, dobb-an = egy „dob” hangot ad, dörr-en = egy „dörr” hangot ad, stb. Érdekes összevetni a gyakoriság-igékkel, pl. kop-og, dob-og, dörr-ög, stb.

G

A torokban képezzük, zöngés, pattanó (zár) hang. Mint igekezítő a gyakorított igéket képi, például: kop-og = több „kopp” hangot ad, dob-og = több „dob” hangot ad, dörr-ög = több „dörr” hangot ad, stb. Vesd össze a mozzanatos igékkel: kopp-an, dobb-an, dörr-en, etc.

A N és G képzőt nagyon gyakran használjuk a hangutánzó és természetutánzó gyökök esetén, a fenti jellegnek megfelelően. Példák:

Mozzanatos tevékenység	Gyakorított tevékenység
koppan	kopog
dobban	dobog
dörren	dörög
libeg	libog
billen	billeg
csillan	csillog

A fenti hat képző tekinthető a magyar nyelv alapvető igekezítőjének. Fő feladatuk az igék létrehozása, legnagyobb arányban (vagy szinte mindig) azt képeznek. Kivételesen más szófajt is létrehozhatnak, de ez ritka. Ha többet szeretne valaki megtudni minderről, kérjük könyvünkben³ olvassa el a rájuk vonatkozó részt.

Vannak más képzők is, melyeknek van – egyéb képzési feladatuk mellett – igekezítői szerepük is. Például R és Sz.

R

A nyelv zár a fogsor mögötti ínnyel, majd felpattan, majd megint zár, és mindez ismétlődik néhányszor. Képzőként a R az ismétlést fejezi ki, ismétlést mutató igéket és főneveket képez (és néhány melléknevet) például kap-ar = ismétlődő kap-ó mozdulatok (kap és kap és kap ...), hab-ar = habot ismétlődő mozdulatokkal keveri.

³ Molnár Zsolt – Molnárné Czeglédi Cecília: A tiszta magyar nyelv kincseinek megőrzése és tanítása, Püski Kiadó, 2009.

Sz

Huzamos (rés) hang, zöngétlen, a nyelv rést alkot a foggal és a fogínnnyel. Képzőként a Sz huzamosságot fejezi ki, főleg huzamos főneveket képez, de néhány huzamos igét is, például: vad-ász(ik) = a vadakkal huzamosan foglalkozik, markol-ász(ik) = a markával huzamosan igyekszik megragadni valamit, huzamosan markol, vakar-ász(ik) = vakar huzamosan.

Fentiekben röviden bemutattuk a magyar nyelv képzői rendszerének egy részét, az elemi igeképzőket. Ezek a kiinduló gyökből, törzsből valamilyen igét hoznak létre.

Megjegyzendő, hogy a megfelelés nem teljesen száz százalékos, de közelít hozzá. Van néhány kivétel, például zöngés – zöngétlen váltás miatt (pl. g – k), vagy eltolódás a lágyított rokonok között (pl. l – ly), stb. Általában igaz, hogy egy adott képző képzési, jelentés-hozzáadási szerepköre majdnem teljesen szilárd minden esetben. Például a T mindig tevékenységet képez, tevékenységgel kapcsolatos értelmet ad, a.) ráható tevékenységet képez, mint igeképző; b.) tevékenység tárgyát mutatja (mint tárgyrag); c.) a megtettséggel állapotát képi (befejezett melléknévi igenév); d.) a múlt időt, mint a megtettséget jelzi, ami c.)-ből következik.

Fentiekben a képzők rendszerének egy szeletét mutattuk be dióhéjban. A rendszer többi része is hasonlóan tiszta és következetes.

Ez a leírás csak rövid bevezetés a magyar képzők rendszerébe. Ha kimerítő részletet szeretnének megismerkedni a rendszerrel, kérjük nézzék meg a magyar nyelv kincseiről szóló könyvünket.

A képzés folyamata

A szóképzési folyamatot alaposan bemutattuk sorozatunk első részében, amikor is a képzési láncot és a szóbokrokat vizsgáltuk.

A szóképzési folyamat a gyökkel kezdődik, ez határozza meg a szó lényegi jelentését. A képzők saját jelentéstartalmukat adják a kiinduló gyökhöz, szóhoz. Ezt a képző jelentése, képzési feladatköre határozza meg.

A képzőket több lépcsőben adhatjuk a gyökhöz. Mindegyik lépésben több képzőt is illeszthetünk az addigiakhoz, emiatt a rendszer szervesen nő ki a gyökből, akár a növény. A szóbokor e “növénynek” a megnevezése.

A képzőket és a képzési folyamatot nagyon széles körben használjuk a magyar szóképzésben. Ahogy az első részben írtuk, a magyar szövegekben a képzők és a szóképzés jelensége körülbelül 70 %-al részesedik a ragasztó jellegből (70 % képző, 12 % jel, 8 % kötőrag és 10 % összetétel). Az új szavak létrehozásának jelenségkörét tekintve, a képzés körülbelül hétnyolcados arányt ér el.

Összegzés

Dolgozatunkban a képzőket tárgyaltuk, mik ezek, mi a feladatkörük a magyar nyelvben.

Láthattuk, hogy két fő fajtájuk van, vannak elemi képzők, ezek a hangzók maguk, és vannak összetett képzők, melyeket az elemi képzőkből építünk össze.

Láthattuk, hogy a hangzók jellegzetességei megjelennek a képzők szerep- és feladatkörében.

A képzők használata és a képzési folyamat messze a leggyakoribb szóképzési eljárás a magyar nyelvben, aránya eléri a hétnyolcadot.

A képzők és a képzési jelenségkör a felelős a magyar szavak élő, gazdag szóbokorbéli rendszeréért.

Szakirodalom:

- ✚ Czuczor Gergely – Fogarasi János: A magyar nyelv szótára, 1862.
- ✚ Molnár Zsolt – Molnárné Czeglédi Cecília: A tiszta magyar nyelv kincseinek megőrzése és tanítása, Püski Kiadó, 2009.

(Folytatjuk.)

LINGUISTICS

In this column we present two papers on issues related to the Hungarian language.

- ✚ Katalin Czeglédi: *The Role of the Hungarian Language in Prehistorical Research*. In this paper the author argues for a much broader and multi-disciplinary approach when dealing with relations between languages and when using languages as a support tool for prehistoric studies.
- ✚ Zsolt Molnár and Cecília Molnárné Czeglédi: *The Creative Hungarian Language and Its Special Teaching Method — Part 4.: The Creators and the Word Creation*. This is the Hungarian version of the paper published in the Journal of Eurasian Studies (April-June 2010, pp. 95-103; <http://www.federatio.org/joes.html>).

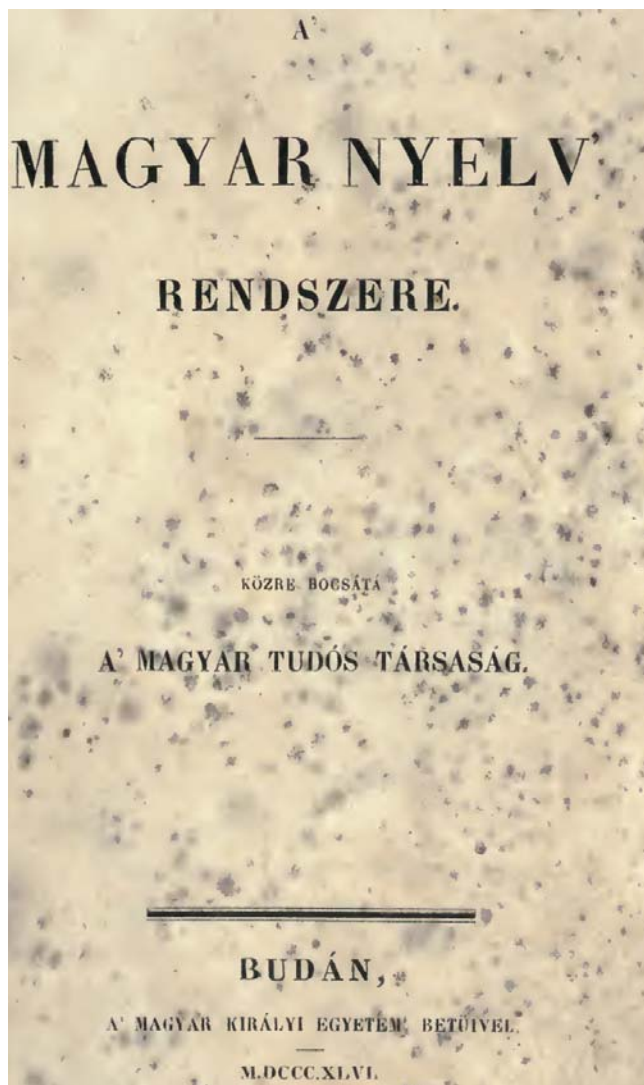

ŐSI ÍRÁSRENDSZER KUTATÁS

Mellár Mihály :

A 'MAGYAR NYELV Rendszere', 1846

Pár évvel ezelőtt megfogalmaztam egy dolgozatot *A magyar nyelv gyökrendszerének alapjai* címmel. Világhálós és e-book változata több helyről is letölthető. Pár nappal ezelőtt, a hálót böngészve futottam rá az alább látható internetes hasonmás kiadására egy 1846-ban kiadott nyelvtan könyvnek.

A pecsét tanúsága szerint a könyv a Torontói Egyetem könyvtárának a tulajdona.

Bevezetőjéből megtudhatjuk, kik készítették és, hogy a mű mögött felsorakozik az 1848-as forradalom

előtti akadémia tagsága.

“Az elkészítés’ módját illetőleg megemlítenének találtatott, hogy a’ betűtan és szómértan’ kidolgozásával a’ nyelvtudományi osztály Czuczor Gergely, a’ beszédrészekével Nagy János, a’ szóalkotásával külön Czuczor, Fábíán Gábor, Jászay Pál és Vörösmarty Mihály rendes tagjait bízta meg, kik közül csak Jászay Pál nem járhatott el, azonidőbeli bokros elfoglaltatásai miatt, megbízatásában. ‘S miután a’nevezett tagok’ munkálkodásai köztük bővebb meghányatás végett köröztek, a’ nyelvtudományi osztálynak egy hónapig tartott mindennapi üléseiben e’ dolgozatok’alajján szoroson meglőnek a’ nyelvtan’ minden részletei vitatva; ‘s e’ lelkiismeretes munkálkodás’ eredménye a’ jelen nyelvtan, mellyet az academia, XVI. nagy gyűlésében, magáénak fogadott; ‘s ezennel úgy terjeszt elő, mint a’ mely, mind azon hiányokkal bár, miket egyesületi munkák soha el nem kerülhettek, nyelvünk’ helyesb ismeretét előmozdítani bizonyosan fogja.”

A könyvet lapozgatva, majd meghűlt bennem a vér, amikor a könyvben szinte szórul szóra azt találtam leírva, amit a fent említett dolgozatban megfogalmaztam:

“A’ szók’eredetéről mit sem mondani, midőn képzőkről van szó, csaknem lehetetlen; eddigi nyelvbuváraink’ nagyobb részének példáját követve, minden közös szót azonnal idegen eredetűnek bevallani, igen kényelmes ugyan, de sem nyelvünkre sem egyéb nyelvekre nézve nem eléggé tanulságos; mert ha minden nyelvbuvár a’ kutatások’ ezen legelső fokánál megállapodnék, az egyetemes emberi nyelv’ belső történetének fel-világosítására kevés adattal járulhatnánk.

Mi tehát ez úttal a’ nyelvvizsgálásnak azon kis körü, de nem

szinte fáradtságatlan nemét választottuk, melly magából a’ nyelv’ kútjából törekszik meríteni.

A’ közös szókra nézve pedig a’ következő elveket véljük legbiztosabbaknak:”

a) Minden gyök, melly a' magyar nyelvben találtatik, magyar, míg történeti adatokkal be nem bizonyítottatik, vagy köz tudomás szerint is el nem ismertetik, hogy kölcsönözve van. Így magyar gyök a' *kor*, *kör*, *hab* stb; idegenek: *rang*, *vers*, 's az ujabban eléggé ízetlenül felkapott *vitz*.

b) Minden szó, mellynek a' magyar nyelvben gyöke és családja, azaz ugyanazon gyökből származott rokonai vannak, eredeti magyar szónak tekintendő.

“Ha a' nyelvek ezen elvek szerint elemeztetnek: igen gyakran megtörténhet, hogy ugyanazon szót két vagy több nyelv követelendi, mi magában épen nem veszélyes dolog, de másfelül tanulságos; mert elvégre is minél számosabb nyelvek' ősirokonsága vagy egysége fog kiviláglani.

Így például: kürt, kürtő, kert a' ker, kör, kör gyöktől ered, mit ha kimutatunk, nem kell aggódnunk, hogy e' szók részint ugyanazon, részint a' körtől kölcsönzött értelemmel más nyelvekben is megvannak, például a' latinban: gyro, circa, circus, circulus, hortus; a' görögben: choros, goroó; a' német: Garten, Gürtel stb. Annak fölfedezését: vajjon a' magyar ker, kör, kör lett-e a' latin: gyr, cir, a' görög: chor, gor, a' német: gar, gur, gyökökből, vagy ezek amabból, részünkről igen meddő, sikerre alig számítható kutatásnak tartjuk.”

A kiemelés szándékával másoltam az a) és b) pontokat, hiszen ugyanazzal az indítatással és ésszerűséggel fogalmazódtak amelyek engem is vezértek. Az egyedüli különbség, hogy amikor ezek az akadémikusok megfogalmazták nyelvtanukat még nem állt rendelkezésükre az a matematikai modell amit alkalmaztam, tehát nem élhettek vele, ugyanakkor a részéről megengedhetetlen pongyolaság lett volna nem használni, hiszen alkalmazásával a magyar nyelvtan a mértan, a számelmélet és más egzakt tudományok szintjére emelkedhet.

A '48-as forradalom leverése után, amit “*az academia, XVI. nagy gyűlésében, magáénak fogadott*” azt nagyon gyorsan el kellett feledtetni a tagsággal. A MagyarTalanító Akadémia teljes gözzel fogott neki Trianon előkészítésének. Megkezdték nyelvünk kiárúsítását, ugyanis egy ősi, saját építőkockákkal (gyökökkel) és hihetetlenül gazdag szókincessel rendelkező nyelvre nem illett volna az “Európa utolsó barbára”, “vad ázsiai horda” és a többi díszes jelző, ami olyan jól jött szomszédainknak az osztozkodásnál. A mű-balhé, a finnugor- vs. török-rokonság csak ködösítés volt, konc melyen a mai napig rágódunk, közben a fenti kritériumok kiiktatásával, a *gyökrendszer tagadásával*, mára már minden magyar szó idegen eredetűnek van a szótárakban feltüntetve. Sajnos, ebbe a “köz tudomás” is belenyugodott és mára már minden kisdíák “tudja”, hogy a “honfoglaláskor” még gatyánk sem volt, a “sokkal műveltebb” rácóktól, tótoktól raboltuk el földjüket, kultúrájukat (gatyáikat!) és természetesen nyelvüket!

A még igazi magyar academia által megfogalmazott ismérvek alapján ezt az alázkodást és gyalázkodást a mai, csak nevében magyar akadémia nem tehetné meg.

Szeretném egy példán bemutatni, hogy a gyökrendszer tagadása milyen ártalmas a nemzeti öntudat szempontjából. Egy minoszi magyar nyelvemlékkel kezdem, de aki nem hiszi el, hogy ilyen van/lehet az is követheti az okfejtést.

A Phaisztosz(Festos)-ból származó tábla [#122. PH Hi 01 (HM 1), Tablet: SM I P.121, pp. 21, 148, 179: from the palace, but recognized only after being excavated, 1901: *MonAnt* 12, 1902, pp. 96-97, pl. VIII, fig. 2; 13, 1903, p. 26, fig. 11) (8.1 x 4.1 x 1.1 cm)] a következő feliratot tartalmazza:

	<p>Juttat: (jótett) hála 20 egy év alatt, istáp 20 egy év alatt, ösztető 20 egy év alatt, nő 20 egy év alatt.</p>	<p>Hála eset 25-re egy év alatt, istáp 25-re egy év alatt, ösztető 25-re nő, nő 25.</p>
---	--	---

A szöveg első része arról szól, hogy évente négy jogcímen húsz-húsz embert juttatásban részesítenek, a második rész 25-re emeli a részesedők számát. Nem valami bőbeszédű szöveg, azért látszik belőle, hogy őseink meghálálták a jótettet, támogató és ösztönző juttatásokat adtak és segítették a nőket, valószínűleg a magukra maradtakat. Ne feledjük ez kb. négyezer éves agyagtábla! (Az írás részletes elemzésébe itt nem mennék bele, talán csak annyit, hogy *szerves írásmódról* van szó, melyben a jeleknek a fonetikus mellett helyi értéke is van, pl. a kettőspontot (*húsz*) követő vonal (*egy*) ‘*iV alatt*’ van: ‘*egy _ V alatt*’ > egy év alatt! Az *iSTÁP* egy ligatúra: $\text{óSTó}=\text{úzó}$, *ostor*, *villám*=*iSTen oSTora!*, *uSZiT/ó*, *öSZTöke* + *Pihe/Pilla/Pulya.*)

Érdekesség, hogy nyelvészeink szerint az *istáp* német, míg az *ösztető* (ösztonzó) szláv eredetű szó. A négyezer éve élt irnok nem tudhatta, hogy még nem létező népek szavait használja, így a különböző gyökökből (*ösz+táp*, *úz+tet*) összetett, de hasonló értelmű szavakat (*iSTÁP* > *STiPendium*, *ösztető* > *ösztöndj* = *stipendium*) egymás mellé írta:

iSTÁP, *gyámbot*, *segítség*, *oltalom*, *TáP-pénz(!)*, *stáb!* : *support*, *help*, *fostering*, (*STuB*, *STiPend*)
öSZTeTő (*úz-TeT*), *ösztonzó*, *ösztöndj(!)* : *urging*, *encouragement*, *STiPulating*, *STiPend*

Az *istáp* szó nagyon könnyű a német *Stab* szóból eredeztetni, olyannyira, hogy még a *Czuczor-Fogarasi szótár* is ezt teszi, pedig a *táp* gyöknek kiterjedt családja van nyelvünkben: *tápol*, *tápla*, *táplál*, *táplálék*, *tápvíz*, *túrtáp*, *csap* (*tap* angolul), tükrözve *patak* mely *pótolja* a *potok* (folyamok) vizét, stb., az *ösz* előtag pedig a sokaságot, többséget jelzi, vagyis nemcsak az élelemhez köthető, hanem többrétű támogatás, gyámolítás jelentésre módosítja az alapszót.

Az *ösztet* az *úz-tet*ből módosult, eredeti értelme: *hajt*, *kerget*, *sürget*, *siettet*, *futtat* vagyis *ösztonzó* gyorsabb mozgásra állatolt *ösztökével*; embernél szélesebb és átvitt értelemben mindennemű erkölcsi inger, buzdítás, pl. tanulási *öszton*, amit *ösztöke* helyett *ösztöndj*val szoktak serkenteni.

Mint láthattuk, két irányból is bizonyítható, hogy mindkét szó ugyanabba a fogalomkörbe tartozik: a gyökök révén és a minoszi nyelvemlékkel, mely egyben az a) pontban kért “*történeti adat*” is elsőbbségünkre. Fontos ez? Mit számít, hogy milyen eredetűnek tartunk egy szót? Nagyon sokat számít, ha nem így lenne akkor nem tömnék állandóan a fejünket azzal, hogy melyik szó milyen eredetű. A világ legeredetibb, legegységesebb szerkezetű nyelvét (Sir John Bowring értékelése nyomán) próbálják saját akadémiai nyelvészeink összelopkodott, pidgin nyelvnek feltüntetni. Ilyen a mesékben sincs! Ez egy igazi *hungaricum*! Miért teszik ezt velünk?! Azért, hogy mindennapi megaláztatásunkat türelmesen eltűrjük “*műveltebb*” szomszédainktól, idegen-szívú, idegen érdekeket szolgáló urainktól, de elsősorban parasztozó, bógatyázó értelmiségünkötől.

Nem lehet eléggé kihangsúlyozni, hogy a szó gyöke és családja a meghatározó annak eldöntésében, hogy melyik szó tekintendő magyarnak, hiszen - a hunfalvista tagadás után, - mostanság a betű-hangok “*érteményével*” akarják a nyelvünk gyökrendszerét szétmálasztani.

A magyar nyelv nem állapot hanem folyamat; lényege, hogy szavainkat beszéd vagy írás közben ragasztással, ragozással és képzéssel folyamatosan újra képezzük a gyökökből.

Sem a gyök, sem a szóbokor nem végérvényes és feltétlen fogalom. A ragasztáson van a lényeg, mellyel a gyökökből leképezzük a szóbokrokat. Nincs élő és halott gyök. Amikor beszélni tanulunk, akkor a leképzés folyamatát sajátítjuk el. A *köret-et* nem azért értjük mert gyöke az “*élő*” *kör* gyök, hiszen a *keret-et* is ugyanolyan jól értjük, noha annak gyöke a “*halott*” *ker* gyök, hanem azért mert értjük a folyamatot, mellyel e szavakat leképeztük, hasonlítani tudjuk más *hasonló* leképzésekhez és mert ismerjük a szóbokrot, a leképzett szó szövegkörnyezetét.

Édesanyánktól eltanultuk a szóképzés műveletét és művészetét, ösztönösen felismerjük a gyököket és a szóbokor szavait illetve a szóképzés folyamatát. (A matematikából vett hasonlattal: megtanultuk az összeadás műveletét, ismerjük az alaptételeket, megtudjuk fogalmazni a tételeket illetve megtudjuk oldani őket.) Ennyiből áll a magyar nyelv elmélete és gyakorlata. A **gyökök megfoghatatlanok**, nem értjük őket, sem a *kör*-t, sem a *ker*-t és itt abszurdum lenne arról beszélni, hogy melyiket ismerjük kevésbé, vagy valami ősi, faji emlékezetre hivatkozni a halott gyökök esetében! A *kör* szót természetesen értjük, beletartozik a *kör*, *köret*, *körző*, *keret*, *kerület*, stb. szavak családjába.

A *kezet* szó értelmét nem a “*kéz* értelme” + “*e* érteménye” + “*t* érteménye” összegből értjük meg, hanem a folyamat révén, melynek eredményeként a kéz tárgyasul, mondandónk tárgyává tesszük! Úgyanúgy a *készít* értelme nem a *kész* értelme + az *i* és *t* érteményeinek az összege, értelme annak a folyamatnak megértéséből ered mellyel a *kész(ül)* igét tárgyasítjuk, vagyis kifejezzük azt, hogy valaki kézzel tárgyat csinál. “*Különösen a tesz igének érteménye rejlik az igealkotó t és it képzőkben*, pl. tölt am. telivé tesz, kelt, kelővé tesz; feketít, fehérít, csunyt, szépít, am. fehérré, feketévé, csunyává, széppé tesz. I. ~T igeképző. Végre a ti elavult gyökkel egyezik azon cse v. csi, melyből a régies, sőt a székelyektől ma is hallható cseál, csial, azaz csinál, és csel, cselekszik származott. Hasonló érteményü a csizmadia és csizmazia, csizmagyia szókból rejő dia, zia,

gyia, mintha volna csizma-csia, csizmacsináló, mint Pápán a zubbonyesi am. zubbonycsináló, vagyis paplanos.” CzF

A tesz, lesz, stb igék érteménye rejlik a -t, -l, stb. képzőkben és nem fordítva. Igen, a reccs hangutánzó szó reccsen, míg tükörszava cserren, ugyanazok a betű-hangok különböző természetű természeti hangokat írnak le, attól függően, hogy melyik gyökből képeztük őket. Nem furcsa, hogy egy angolnak ezek a hangutánzók egészen másképp hangzanak: *creak/crack* illetve *clink/clash*?

Nagyon időszerű lenne a nemzeti megújulás érdekében, egy ősi műveltségére, történelmére, nyelvére büszke és arra jövőt alapozni képes nép érdekében a Magyar Tudományos Akadémiát is visszatéríteni az 1846-ban elfogadott alapokhoz és politikai dogmák helyett tudományos alapokra helyezni a magyar nyelvtant.

ANCIENT WRITING SYSTEM RESEARCH

In the writing entitled '*The System of the Hungarian Language, 1846*', Mihály Mellár presents a book of invaluable value, published in 1846, which deals with the nature and structure of the Hungarian language. The whole Hungarian Academy of Sciences stood behind the ideas and conclusions of the book, namely that the Hungarian language is composed of roots and its whole system is built upon these roots. After the defeat of the Hungarian Revolution and War of Independence of 1848/49 the Academy came also under the strict control of the Hapsburg administration and every theory and system that proclaimed the originality of the Hungarian language was prohibited. This unnatural situation holds up until today. It is high time to place the research of the Hungarian language on scientific bases and acknowledge the natural and organic system of this language.

NÉPRAJZ — ETHNOGRAPHY

Bencze Mihály :

Az ősi Tatrang

Semino japán professzor és nemzetközi csapata 2000-ben közölte a földünk genetikai felmérésének az eredményét, miszerint a magyar nép ősei a napjainktól számított 40-35 ezer évvel ezelőtt Európában elsőnek megjelent európai őstelepesek között van. A magyar férfiak 60%-a az EU-19-es, 13,3%-a az EU-18-as, 11%-a az EU-7-es, és 8,9%-a az EU-4-es őskőkorszakbeli ősapa leszármazottja. A magyar nép populációgenetika szempontból ma Európa egyik legkarakterisztikusabban elhatárolható népessége, amelynek közeli rokona a lengyel, az ukrán, a horvát, a japán, az ujjur, a baskír, és a koreai nép. A Kárpát-medencéből, mint őshazából folyamatosan pulzált oda-vissza Egyiptomba, Mezopotámiába, Tarim-medencébe, Amerikába, Mú (Lemuria), Atlantisz irányába, jégkorszaktól vagy özönvíztől függően. Lássuk most egyenként mindenik irányt.

Atlantiszt 40-50 ezer évvel ezelőtt Thoth (szíriuszi beavatott fejedelem) vezetésével egy beavatott közösség elhagyta, és áttelepedett a Delta vidékére, ahol szakrális központokat létesített. Ahogy folyamatosan romlott Atlantisz állapota a fekete mágusok öncélú tevékenysége miatt, Egyiptomot lassan ellepte a sáska nép. Ménes egyesíti az északi és déli királyságot, és beindul a fáraók dinasztikus kora, mely pár évezredig szakrális szempontból bomlik, majd Egyiptom földjén elhal. Az óriás Szfinx hieroglif neve Hun, a Szfinx körüli népek most is Hun-Atyának (Abul-Hun) nevezik. A XVIII. dinasztiabeli Tut hármas koporsója, rokon Attila hármas koporsójával. Árpád város szakrális központ volt Egyiptomban, mely hemzseg a magyar helységnevektől. Innen kerül a Kárpát-medencébe az egyiptomi eredetű Pálos-rend, melyet 1246-tól Özséb felújított. Más megközelítésben a Csendes-óceán süllyedő Atais szigetéről ide érkeznek a Hiksosz-óm őseink. Varga Csaba ezen a vonalon találja meg a csángókat, akiknek nyelvét átvették a pelazgok. A mai moldvai csángóság nyelve teljesen beazonosítható, és rögtön értelmet nyer az egész mondaviláguk és zeneviláguk. Ez részben érinti a barcasági, a dévai, a gyimesi csángókat is. Az egyiptomi vonalat Baráth Tibor és Borbola János munkái kimerítően ismertetik. Ezen a vonalon helyezkedik el Karácsonyi János munkássága, aki a *Századok* szeptemberi és novemberi számaiban azt állítja, hogy a hétfalusi csángók ősei megtalálhatók Szlavóniában is egy pár faluban. Ott még élnek csángó-magyarok, régebben erős magyarság élt Szentlászlófalván, Verőcén, Rétfalván. Ezek a falvak a Dráva jobb partján fekszenek. Dr. Papp Béla a *Hét* 1981-es számában a következőket írja: „Véletlen folytán, 1918-ban a hadosztályunkkal a pavei nagy csata után visszavonulva, századunkat pont Rétfalván szállásolták el a nagy csatával járó fáradalmak kipihenésére. Ott alkalmam volt megismerni a lakosságát, a falu magyarul jól beszélő népét. Barátságos, szép magyar beszédet beszélő, vendégszerető lakosokat ismertünk meg, akik halászattal és földműveléssel megállattenyésztéssel foglalkoztak. Beszédmódjuk mintha hasonlított volna népviseletükkel együtt a hétfalusi csángókéhoz. Jó néhány hetet töltöttünk ott, elbeszélgettünk velük letelepedésüknek viszontagságos körülményeiről a középkorban, hogy a Dráva partjának a védelmére telepítették volna le őket. Elszigetelten élnek a magyar lakosság zömétől, a szláv népek között századokon át mégis megőrizték magyar népi életformájukat, zamatos beszédüket, népviseletüket.”

Karaul¹ táltos szerint a Kara törzs egyik része, amely a róla elnevezett Kara-öbölbe (Bahia de Caracuez) a 8. század vége felé érkezett, azonos a magyar Királyi Szkíta törzsszel, amely Indián keresztül, visszatért Ecuadorba, megalapítva a régi Quito (Két- Ős) birodalmat. Itt a Kitus birodalomban, az ötezer méternél magasabb Kordillerák hegyei között és az Amazonas medencében még most is élnek magyar indián törzsek, mint a Cahari, a Mochica, a Puruha, a Cayapak, a Salasaca (Zala-szaka). A Kara-öböl közelében levő Mánta város régi neve Jokay. Rengeteg magyar ősi név fordul elő, mint a következő helységnevek: Mór, Lakta, Úr-kő, Pest, Pil, Turulpuszta (Turu-Puxa), Aliga, Lelle, családnevek: Tanay, Damma, Taday, Momay, Zillahi, Darvas, Révész, Ravasz, Bálint (Balin), Balogh (Balhug), Kona (Kónya, ami nő, vagy anya), és keresztnévek: Béla, Kinga (a mindenkori uralkodó neve is egyben), Kata (Kácha), Katus (Két-ős). Mindezen állításokat a Kland-tekercek is igazolják, amit 1967-ben Mexico City közelében találtak, ami egyben leírja az elsüllyedt Mú történetét, műveltségét, viszonyait. A régi Kitus birodalom területén rengeteg halomsír található (akár a Barcaságon), bennük lékelt koponyák, fókások, kettős kereszt, országalma. A hegyek bércein szent kegyhelyek, templomok maradványai ékeskednek, melyeket óriások építettek. A boltíves építkezést ismerték a Karák, temetkezési módjuk a halomtemetkezés volt. Az elhunytal együtt temették el a kedvenc holmiját és fegyvereit. A végén halotti tort ültek. A fehérben temetkezés a kitusiaknál ismert forma volt, a Barcaságon 1954-ben volt utoljára fehérben temetkezés. Kitünően kezelték a buzogányt, a kopját, a parittyát, a gerelyt, az

¹ Karaul táltos 2009. december 19-én elhunyt.

íjat, a fokost, ami egyben a vallási szertartások része is volt. Mindezek nagyon hasonlítanak a barcasági mitológiánkhoz, hisz Krizba várát, a Barcaság lecsapolását az óriások végezték, vizes ruhájukat pedig a szentpéteri hegyeken szárították, és a Hegyeshegyen imádkoztak. A Magura, a Cenk, a Badka, a Bolnok, a Szénhegy, a Csuklyom, az Estere, a Muszkaasztal, a bodzai havasok, a Csukás ormain szent beavatóhelyek, szakrális központok működtek, szent tűzekkel küldték a híreket. A bodzai határátkelő útvonalán található a Csaba kövei. A kitusiak szerint Csaba (Chabu) visszatért Nagy-Szkitiába, és ő Chan-Chan-ban, Észak-Peru híres városában halt meg agg korában. Itt is elevenen él a magyar mitológiában ismert *Kán Opoz híres hajós*, aki azonos Thor Heyerdahl által Kon-Tiki-nek nevezett mitológiai személyel, akit a magyar mese és mondavilág még azokból az időkben őrzött meg, amikor a magyarság Kán Opoz vezetésével hajóra szállva áthajózott az Óperenciás (Csendes-óceán) tengeren, hogy mint az utolsók, akik Szkitiából jöttek, megérkezzenek a Kárpát-medencébe. Barabási László is megállapította a kitusiak és a barcasági csángók népviseletének nagyfokú azonosságát. Az amerikai vonalat többek közt Móricz János kutatta, és dolgozta fel.

A kaldeus papok vallási központot alakítottak ki a dél sumériai Mada földön, majd Babilonban, és ezek után újraépítették a Van tó melletti birodalmukat. Sokan a szétesett Médek birodalmának romjainál a Magi-Ar papoknál kerestek menedéket. Megszűnt, szétvált a Méd birodalom, de kialakult a Magna Dentu Mogeria Baskír törzsszövetséggel a Tatartisztán szomszédságában. A magyarság mindenkor egy beavatott papi kaszt és közösség volt, akik sokféle rokon népben fellelhetőek, mint vezetőréteg. A mezopotámiai és a Kárpát-medencei történelmi kapcsolatokat Badinyi János Ferenc munkássága ismertette nemzetközi fórumokon. A japánok 1934-ben 195 turáni vérrokont tartottak számon, köztük azokat is, akik az óceán másik oldalán vannak. Karaul táltos, Kelet-Ujguria megőrző táltosa 108 turáni vérrokont tart számon a Bajkáltól Nyugatig. Vu-Ti han császár, a mértékek és útvonalak császára szerint a hunok és a hanok rokon népek, és a kínai nagy fal a futóhomok megfékezésére épült. Burán-kán, a homokvihar, a samo Turfánból indul, és a Sárga-tengerig lisztfinom homokjával elpusztít mindent. Természeti katasztrófa miatt indult meg a Kárpát-medence irányába a visszatelepülés, ami nem mentes a testvérháborúktól sem. A Kara-tengertől Loknorig több mint 3500 homokba temetett város található. Sarkelben és Itilben Obadia kagán, szakrális kán, új hitet erőltetett alattvalóira. Aki nem volt hajlandó azt eltávolította, de megfélemlítésből több mint 35.000 előkelőt lemészároltat. Ez a folyamat is felgyorsítja a nyugatra való visszavándorlást. Attila örökségének a védelmére Vad Baján Bezmer kagánt vezérelték, aki megerősítette a Kárpát-medence gyepűrendszerét a Barcaságon is. Lásd a Cenk várát, a Bolnok várát, Ósánc várát, a volt Tatárhányást (mint Földvárat), amit három éve Négyfalu polgármestere önkényesen felszántatott. Ez nemcsak történelemhamisítás, hanem államilag támogatott történelempusztítás. A mocsaras Barcaság másik oldalán védelmi sziget volt Prázsmár (Bezmer), Herrmány (Ármány), és Szentpéter. Ögyek, Lépény, és Álmos 724-ben vérszerződést kötnek. Álmos kiadja a járníkot (parancsot) Szalárd vezérnek, hogy portyázó seregével segítse Baján Bezmer kagánt. A nyugati avar gyepük ura behódolt a karolingoknak, akik ezt kihasználva a Dunáig kifosztották a birodalmat, az avarok nagy része Erdélybe, főként a délibb részekre húzódott, így a Barcaságra is, valamint Felvidékre. A nyugatiak 16 társzekeret aranytárgyat (többek közt a Szent Koronánkat is) raboltak el, nagy részüket szétosztva a nyugati kolostoroknak. Egy társzekeret hat bivaly vontatott. Ezt a kincset hozták részben vissza Árpád portyázó magyarjai, majd a Szent Koronát Szilveszter pápa Vajk-Istvánnak adja. Koppány Fejedelem feladata volt biztosítani a honvisszatelepedés után, a Dél-délnyugati védelmi rendszert az Irottkőig. Ő volt Géza Nagyfejedelem bal-szárny vezére, ősi szóval bal dogri khánja. Az Észak-északnyugati országrészek, szállások védelme Tarkács vérörökén Lébénynek, a jobb szárny (jobb dogri khán) vezérének feladata volt. A Derék had vezérlelése a Nagyfejedelem tisztsége volt. A barcasági Irottkő (Nagykő-havas), nemcsak egyfajta határkő volt, hanem szakrális könyvtár, amit Tatrang főtáltos védelmezett. Tatrang főtáltos felada volt egyben Dél-délelet Erdély, a Barcaság védelme is. A Kárpát-medence peremén levő más Irottkövek, akárcsak a Tászoktető kövei, egy egységes rendszert alkotnak, ezért kéne egybeolvasni az ezeken rovásírással rögzített, kódolt információkat, üzeneteket. Ehhez a vonulathoz kapcsolódnak Sziriát oszlopai is. A Kalkamenti csata előtt, Úrtó lovas 10 nap alatt Karakorumból lehozza Esztergom mellé Ögödej nagy kánnak a járníkot (az Arany Horda iratait ujjur írással jegyezték fel), hogy Béla király országát nem szabad bántani, így Batu kán a tatárjaival visszavonul Belső-Ázsiába. De vele megy a kipcsákok, a besenyők, a kunok, sőt a magyarok egy része is, beleértve a Barcaságot és Dél-Erdélyt is. A napszentély felé tartva elérkezettek az ősi hon Jáde kapujához, a Kokonor partjára, ahol az égig érő tetejetlen fának a megkövesedett törzse található, valamint Köpendinek a lehullott és megkövesedett könnyecppje. Ezen a vonulaton találjuk meg a Köpe családnév eredetét, amely a nyugati magyarok közt csak a Barcaságon található.

Turgun Almas (a Turgun gyakori név a türk népeknél, de egyben turisztikai város Ujguriában, az Almas kapcsolódik az Álmos, Almás nevekhez) megírta Ujguria történetét, de a kínai diktatúra elkobozta az összes megjelent példányt és elégette, a szerzőt pedig bebörtönözte. Megkezdődött Ujguria és Tibet megszállása, történelmének a hamisítása, a többmillió kínai betelepítése, és egy olyan érthetetlen népirtás, aminek ma tiltakozási lehetőség nélkül, csak pusztá tanúi lehetünk. Krisztus előtt félezer évvel a proto-ujguroknak a Bajkál-tó (Bei hai, azaz Északi tenger) délre, a Jeniszej-folyó (Ana sai, azaz Anya-folyó), valamint az Irtis közti tájakon volt a legősibb szállásterületük, ugyanabban a térségben, ahol annakidején a hunok is éltek. Tonjukuk hadvezér emlékére hatalmas sztéléket (kőoszlopot, Irottkőt) állítottak fel birodalmuk akkori központjában, a mai Mongólia területén, az Orkhon és mellékfolyója, a Tuul (Tola) partján. A hatalmas oszlopok négy oldalán rovásírással,

meglepően magas irodalmi színvonalon foglalták össze a türk állam létrejöttét, a sokéves ádáz harcot, végül pedig a türk népek egyesítését és győzelmét. Turgun könyveiben említi a csángókat (changgo) és a székelyeket (saku) is. Szerinte a csángó harcias népet jelent, ők voltak a hunok előcsapatai, és a legnehezebb csatákat vívták. Természeti katasztrófa miatt egy részük továbbvándorolt, az ősi telepük Udun (vagy Hotan), ami Ürümcsi (Ürümqi) fővárostól 200 km-re van. Ürümqi (gyönyörű legelő, öröm benne lenni) az egykori Dzsungária nagymúltú városa, amely a Selyem Út mentén helyezkedik el, több mint két millió lakosából mára csak 300 ezer az ujur. Khotan (Hotan) 114 ezer lakosával a Tarim-medencében Kunlun hegytől északra, a Takla Makan sivatag sarkában, szintén a Selyem Út mentén helyezkedik el. Khotan körül hét mellékváros található, melyek sokban hasonlítanak Hétfaluhoz. A Khotan (Kotány) itt elterjedt családnév is, de ismert a Khotan Kodán kiejtése is, ami a barcasági Hosszúfalu-Felszeg gúnyneve is. Felszeget, csak a Tatrang vize válassza el Tatrang falutól. 1901-ben Stein Aurél Khotanban ősi temetkezési helyeket, és szobormaradványokat, és jól tartósított kaukázusi típusú múmiákat talált. Sok kékszemű ujur élt itt, arcuk teljesen európai. A barcasági csángók és khotaniak közt nagy a hasonlóság. Népdalkincsük azonos eredetű, népszokásaik nagyjából megegyeznek. Az építkezés, a földművelés, az állattartás hasonló vonásokat mutat. A puli kutya, a pirospaprika, a töltött káposzta azonos nálunk és náluk is. Körösi Csoma Sándor titkosított iratai még sok új meglepetést tartogatnak. A 30 milliós ujur testvéreink országában, aminek nagyobb részét most Kína bitorolja, majdnem száz eltitkolt ősi piramis található. Hogy ne tudódjon ki, a kínaiak betakarták földdel, fákat, cserjéket és fűvet ültettek. A titkot a műholdak fejtették meg. Kokonor vidékén a Loknor-medencében fordított piramis is található, melynek a megfelelőjét Magyarországon a Káli-medencében találjuk. Az ujur piramisok, a boszniai Nap piramis, az egyiptomi és a dél-amerikai piramisok (és nemsokára Erdélyben és a Barcaságon felfedezésre váró piramisok) a magyar népek civilizációs terméke, és a bennük fellelhető rovásírással kódolt információk az emberiség történelmét tárják eléink. Ha a tudósok objektíven folytatják a történelmi összefüggések feltárását, akkor nemsokára teljesen át kell írni, a győztesek által hamisított történelmet.

A barcasági csángók őstörténetének a megértésében a legfontosabb a Tatrang név megfejtése. A barcasági Tatrang egyben falu, folyó és völgy szent névazonossága, egy nép ideális élettere, bölcsője. Tatrang a tenger szint felett 506 m magasan fekszik, a 45,76667 földrajzi szélességi és 25,83332 hosszúsági fokok metszéspontjában. Itt azt is meg kell jegyezni, hogy a Tatrang, és Tatrangi, mint családnév is ismert. Üzbegisztánban szintén található egy Targan (Tatrang), ami egy egész hegyoldal és település rész, koordinátái 38,061944 szélességi és 66,535833 hosszúsági fok. Tatrangol alakban található folyó Afganisztánban, koordinátái 33,843889 szélességi és 67,100556 hosszúsági fok.

A negyedik Tatrang Ujgurhonban található, a mai Kína területén. Címe: Tatrang County, Qiemo City, Xinjiang Uyghur Zizhiqu Province, 841903 P.R. China, földrajzi koordinátái: 38,4667 szélességi fok és 85,6333 hosszúsági fok. A tengerszint felett 1158 méteren fekszik, a Takla Makan sivatag szélén, a Qarqan He folyó völgyében. Lentről indulva a következő települések sorrendjében: Aral, Qiemo Shuilidui, Qiemo County, Yinggeha Yate, Aqima, Bulake Beixi, Touge Lake Aigele, Ale Matie Remu, TATRANG, Keshi Aigele, Jige Erwa Yi, Yaogandun, Heiwula, Asitan Kuoshi, Cheer Chenhe, Ake Tazi, Bashiwu Tahai, Baihete Maite. Nagyobb szomszéd városok: északra Hadadong (173,2 m²), Yengimahalla (170,7 m²), Kokkoyrak (152,1 m²), keletre Aktaz (41,5 m²), és délre Katma (26,4 m²), Qiemo (20,5 m²), Hadilik (38,8 m²). A Tatrang itt is szerepel családnévként, de cég neveként is. Három éve folyamatosan küldöm az ajánlott leveleket az ujur Tatrang címére, azzal a szándékkal, hogy a mi és az ő Tatrangjuk legyenek testvérfalvak, de két hét után Kína visszaküldi leveletem, azzal a pecséttel, hogy ismeretlen a cím.

A kusánokat yüecsi népcsoportként Kuei-Suang-nak nevezték a kínai évkönyvek, ami Győztes törzset jelent, és a xiungnukkal egy időben éltek az Ordosz völgyében az Orkhon folyónál. Mindkettő szkíta nép volt. A xiungnuk vereséget mértek a kusánokra, akik így Nyugat felé egy népvándorlás elindítói lettek. Nemsokára elfoglalják Baktriát, nagyjából a mai Afganisztán területét. Ha ehhez csatolom a heftaliták, az indiai hunok történetét, akkor mind a négy Tatrang óind nyelven színes földet jelent, nemcsak az altalajkincsek szempontjából, hanem úgyis, mint pezsgő élet, jól felépített társadalom.

Az eddig tárgyaltak fókuszpontja egy egészen új történelmi megállapítás, éspedig, az hogy Tatrang főtáltos volt Ujguriában (Turfán, és Karaul vidék), i.e. 146-ban (más források szerint i.e. 216-ban), és az ő testvére volt Karaul kán, akinek szintén táltosi szerepe volt. Tatrang a már említett Vu-Ti császártól egy szakrális köntöst kapott, amit az év négy időszakában a sorra kerülő ünnepeken, szertartásokon használt. A köntösön látható az oltalmazó égi sátor, amely átöleli a napot és a holdat. A köntös maradványát, és másolatát ma is őrzi Karaul (Horváth János, meghalt 2009. december 18-án) magyarországi megőrző tokmak táltos, az aranykopjások fővezére, aki a fenti állításokat 2009. augusztus 24-én Buzsák-Tatárvaron, a cikk írójának személyesen megerősítette. Karaul kán a Loknor (Turfán, Ujguria) vidék őrvonala mentén Tatrang (Tátrang) főtáltossal őrtornyokat, őrvártakat építettek, melyek a híradáson kívül a környék éjszakai ügyeletét is biztosította. A brassói Warte (Honvéd) hegy, szintén egy ilyen őrvár, őrvárta, szemben a Cenk mágusközponttal. Tatrang és Karaul családjából származik a túskehajú Dzserep, a leghűségesebb aranykopjás. Tatrang főtáltos őrvonala és mágusközpontja a Tátra hegységben is megtalálható, a Tátra ezek szerint a Tatrang névből ered, hatalmasat, főt, fontosat jelent. A Tátra, a Barcaság, és a Kárpát-medence több helységében található Hétforrás, ami különleges energiaközpont, gyógyító hely. Tatrang főtáltos szerepkörébe a gyógyítás is hozzátartozott. Tatrang főtáltos a regös, a gyógyító, a revülő, a csatabűvölő (garabonciás), a baksa (tanuló, segítő) sámánok, valamint a rima-lányok (táltoslányok) képzésével is foglalkozott. A rimalányok legmagasabb szintű beavatottja volt

az Arany Asszony. Rimaszombat ősi nőitáltos központ volt. Tatrang főtáltos szerepkörébe tartozott az ősi Borica beavatótánc lebonyolítása. Erdélyben a borica-tánc alkalmával nagy tüzet gyújtottak, amelybe a szertartás lefolyása alatt virágokat hintettek. A máglyát körülátolva a teliholdhoz énekeltek:

*Hintsed, hintsed teli kézzel,
Egész éjjel
Ami áldás vagy az égből.*

Némely helyen a máglyatűz fölé virágkoronát helyeztek, amelyből a leányok egy-egy szálát igyekeztek megszerezni. Hazavitték, párnájuk alá helyezték, s úgy vélték, megálmoldják, ki lesz jövőbelijük. A Tatrang főtáltosok Eurázsia beavatóhelyein az újjászületés misztériumát őrizte a Borica. Mára csak a barcasági Tatrang, Zajzon és Pürkerek tudta átmenteni az utókornak. Jókai Mór a *Bálványosvár* című könyvének *Esküvő a „napnál”* című fejezetében a következőket írja: „Azzal kivonszolta magával Kájon horkázt, s megparancsolta neki, hogy rejtse el magát a papok tornyában; ne lármázza fel a rémhírével az áldomást ülő várbeli népet: ott künn újra felállította a diadalfát az új házások ajtaja elé; az igreceseket elhelyezte az ablak alá, hogy csendesen andalgó hangicsálásaikkal majdan szendergessék az ébredőket, s ébresszék az aluvókat.

A tizenkét szűz énekkara a távolból magasztalá a leáldozó napot, a többi hajadonok zöld ágakkal takarták be a szerelmeseik ablakait, galambok nevetését, kakukkszót, sárgarigófüttyöt mímelve hozzá, míg a várudvaron nagy máglyát raktak abból a virágból, aminek „pártamag” a neve, s körülátolva a boricatáncot, énekeltek fel a teli holdhoz: „Hintsed, hintsed tele kézzel, egész éjjel, boldog éjjel, ami áldás van az égből.” Opour Kevend gondoskodott róla, hogy semmi rémhír meg ne háborítsa ezt a boldogsággal teljes éjszakát.” Lehet, hogy volt a Boricának egy női változata is, amit a rima tántoslányok táncoltak, és ez a tánc is ismert volt Kárpát-medence szerzte, valamint a Tatrang vonulatokon.

Egy tatrangi (Barcaság) csángó mese úgy kezdődik, hogy a fejedelem vadászat közben egy özet tildözöbe vesz. Az őz után a fejedelem az erdőben eltéved, ahol három szép leányt talál (Erdész Sándor: Az archaikus eposz kérdései, Debrecen, 1986, 26 oldal). A Csodaszarvas eredetmondánk a Tatrang főtáltos mágikus jelenlétét is tartalmazza. Tehát a négy ismert Tatrang (több is lehetett) a Tatrang főtáltosok, beavatott magyar papi kaszt megnevezése és szálláshelye, mágusközpontja volt, melyekre jellemző volt a folyó, a völgy, és a szakrális épület, ami köré kialakult a település és a jövő. A környező hegyek magaslatain (nálunk az Estere, Muszkaasztal, Csukás) ültek szert, ahol az oltalmazó égi sátor átölelte a napot és a holdat és az egész világegyetemet, és ahonnan a Szíriusz áldását továbbadhatták népünknek. A négy Tatrang egyben különleges energetikai központ is, a Föld rejtett csakraín helyezkedik el. Őseink valamikor a Kárpát-medencéből kiindulva gyarapodó népességként érték el a Tarim-medencét, Euráziát, a Folyamközt, Egyiptomot, és majd a történelem folyamán ezen az útvonalon egy részük vissza is tért.

Khotani férfiak

Khotani lányok

Karaul táltos a 2008. Kurultajon, Bösztörpusztán.

Lenne-e ma Kittenberger Kálmán tanító Tatrangon?

A nagy magyar vadászok és gyűjteménygyarapítók sorrendjét Xantus János indítja, aki az 1849/49-es szabadságharcunk emigrált honvédtisztjeként bejárta Észak-Amerikát, majd Ázsiát, és végül a Nemzeti Múzeumot 175 000 természetrajzi és néprajzi tárggyal gazdagította. Róla mintázta Karl May német író a Winnetou kalandregényben Old Shatterhand tudós, emberséges alakját. Széchényi Zsigmond mellett Kittenberger Kálmán a legismertebb Afrika-utazó és vadászíró. A magyar filmipar a mai napig adós mindhárom kiemelkedő személyiség életéről szóló világsikerű filmek elkészítésével. Csak az amerikaiak, illetve németek stb. által forgatott Karl May megfilmesített regényeire gondolok, amiken egész generációk nőttek fel. A mai magyar tanulók a fenti elődökről semmit se tudnak, köszönhetően az anyaországi infantilis tanügyi politikának, és a környező országok asszimilációs iskolarendszerének.

Kittenberger Kálmán 1881. október 10-én született Léva városában, nyolc gyereket nevelő iparos családban. Itt végezte el a tanítóképzőt, majd a budapesti polgári tanárképzőben folytatta tanulmányait a matematika-természetrajz szakon, és rendszeresen bejárta a Nemzeti Múzeum preparátorműhelyébe. 1902-ben félbeszakította tanulmányait és megpályázta az üresedésben levő tatrangi tanítói állást, és ősztől kezdve itt lett állami tanító. A tatrangi iskolában kollégái voltak: Tóth András igazgató-tanító, Szász István kántortanító és Szórády Edit. A Kárpát-kanyar vadregényes tájain sokszor vadászott medvére, farkasra, rókára, és preparált állatokkal gazdagította a tatrangi iskolát. Hol lehetnek ezek? Még ki tud róluk? Ugyanúgy az innen a Nemzeti Múzeumba küldött példányok sorsáról? Sokszor kirándult a Tömös-, a Garcsin-, a Tatrang-, a Zajzon-völgyébe, és a Nagykő-havas, Csukás hegységekbe ahonnan vágódva tekintett Afrika irányába, és lelki szemeivel sokszor nézett farkasszemmel az oroszlánál. Egy december eleji havas napon, mikor eredménytelenül járt egy birkarabló farkas nyomában, kinyílt a világ és a csoda utána jött Tatrangra. Az öreg Bárányos József írt Budapestről, amelyben Damaszkín Arzén afrikai vadászkirándulásra hívta, elindítva ezzel a legnagyobb vadászt az útján, akit szeretettel és becsülettel támogatott. 1902 Karácsony estéjén indult el Budapestről, és 1903. január első felében érkeztek meg Mombasa kikötőjébe, Kilindinibe, ahonnan elindult karrierje, és világraszóló hírneve.

Nemsokára lőtte első reá támadó elefántját, rá egy évre oroszlánkalandban volt része, az őslakóknak köszönhetette a túlélését. A harcban elvesztette egyik ujját, amit preparálva ereklyeként elküldött a Nemzeti Múzeumba. 1912-ben élő állatokat szállított a budapesti Állatkert részére. 1914-ig évente küldött preparált állatokat, élő állatokat, megfigyeléseit cikkek és könyvek örökítették meg. A Nemzeti Múzeumot több mint 60 000 példányból álló anyaggal gazdagította, több mint 300 új állatfajta fedezett fel, amiből 40-et róla neveztek el. Az első világháború idején Indiában angol hadifogolytáborba került. A Nemzeti Múzeumot, és így az ő élete munkáját a francia tábornokok védték meg a rablástól megszédült oláh csapatoktól. Indiából hazatérve egy évig a Nemzeti Hadseregben szolgált, és a Nimród folyóirat szerkesztője, majd tulajdonosa az 1948-as betiltásáig. Kovács Ödön barátjának testvérhúgát Líviát vette feleségül. 1926-ban utazhatott újra Afrikába, ahol így hat alkalommal összesen 16 évet töltött.

A szocialista hatalom szemében szálla volt, és 1948-ban félreállította, ezután Nagymaroson dolgozott, majd az 1956-os változások után rehabilitálták.

1956-ban a Széchényi Zsigmonddal közös trófeagyűjteményét egy tűz elpusztította.

Utolsó afrikai útján készített fehér-fekete mozgófilmjét a nemzeti Filmarchívum őrzi. Még öregkorában is nagy baráti kör övezte: élő legendaként, mitológiai hősként tekintett rá választott hazája Nagymaros, máig őrizve emlékét az évente róla elnevezett napok keretében. Kittenberger Kálmán 1958. január 4-én halt meg Nagymaroson, négy nap múlva helyezték örök nyugalomra a budapesti Farkasréti Temetőben.

1958-ban Veszprémben növény- és vadasparkot neveztek el róla, a nagy Afrika-kutató számára egy mellszobrot is emeltek a főbejárat előtt.

Könyvei: Vadász- és gyűjtőúton Kelet-Afrikában (Budapest, 1927), A megváltozott Afrika (Budapest, 1930), Kelet-Afrika vadonjaiban (Budapest, 1955), A Kilimandzsárótól Nagymarosig (Budapest, 1956). Mindenkinek ajánlom, hogy olvassa el Fekete István Kittenberger Kálmán élete (Budapest, 1962) című csodálatos életrajzi regényét.

A háromfalusi magyar iskolahálózat több mint félezer éves, Honterus ittjártakor 1544-ben lelkészt és iskolamestert talált. Ekkor a pürkereci egyházközséghez tartozott Tatrang és Zajzon is. Pürkerecen 1757-től Bartos Mihály lelkész, 1775-től Privigyei Mihály lelkész, 1794-től Deák András lelkész foglalkozott az iskolával is. 1820-tól Korodi István a tanító, 1847-től pedig Bakó András, Korodi Sámuel, Benedek János és Türkösi István, 1860-tól Bitay Sándor, Báró Gyula, Antal Albert és Kovács Mihály, majd 1883-tól Dávid Mihály. A falu hírességei: Pürkereci (Hétfalusi) Péter, aki 1696-ban enyedi diák, Pürkereci István, aki 1713-ban református iskolamester Nyárádszentimrén, Pürkereci Sámuel, aki több marosszéki iskolában tanított, Bartha Márton, aki 1772-ben egyetemi hallgató Wittenbergben. 1893-tól az iskola a Brandschott-féle házba költözött. 1919. november 26-tól Csórik László újraszervezte a felekezeti iskolát, amely 1932-ig működött. A trianoni diktátum után ez volt az egyetlen megoldás a magyar oktatás megmentésére, amely háromszáz magyar gyereket érintett. 1932-ben az evangélikus népiskolát átveszi az állam, 1934–1945 között csak román nyelven tanítottak, 1945-től csak magyar tagozatként működött. Annyi magyar híressége van Pürkereknek, de a mai napig nincs utca elnevezve róluk, de olyanokról akiknek semmi köze e faluhoz bőven van elnevezve utca. Mi az oka?

Zajzonban az 1700-as években a papilakon működött az iskola, a pürkereci rektor felügyelete alatt, majd 1818-ban az önállósult zajzoni egyház idején Zajzoni Rab István költő édesapja id. Rab István kurátorsága alatt épült fel az első elemi szintű evangélikus népiskola. 1894-1919 között állami elemi népiskola, majd a trianoni diktátum után 1919-1933 között ismét felekezeti iskolaként menthette a magyar oktatást. 1945-től ismét állami iskola, de már csak magyar tagozatként létezhetett. Az 1930-as években még iskolakert és kísérleti gyümölcsös is az iskolához tartozott, amit az állam eltulajdonított. Az első tanító Barthos Mihály volt, Miklós Samu tanító részt vett az agyagfalvi országgyűlésen, és itt járt Zajzoni Rab István, a Barcaság legismertebb költője. A zajzoni Bartha Károly vezette a tanítótöbbség Háromfalusi Kör néven bejegyzett fiókegyületét, és rendszeresen szakfolyóiratokat rendeltek, mint a Székely Tanügy, Székely Néptanító, Brassói Szemle, Magyar Protestáns Néptanító, Néptanítók Lapja stb. Összehasonlításként kíváncsi vagyok, hogy a mai iskola hány szaklapot rendelhet meg? Pajor Mihály igazgató-néptanító szervezte újra a boricajárást, amit a trianoni diktátum után az új hatalom betiltott, ekkor az iskolának több mint 250 magyar diákja volt. A zajzoni hírességekről sincs utca elnevezve, sőt mi több Zajzoni Rab István házáat a község képtelen volt felvásárolni és egy emlékműzeummá alakítani, ahol író-olvasó találkozókat, a kertben pedig nyári alkotó táborokat lehetett volna tartani. A sors jóvátétele az, hogy a költőnk szülői háza a Petőfi Sándor utcában van (Petőfi volt a mi Zajzonink költői ideálja), és a sors iróniája az, hogy a leghíresebb költőnkéről a mai napig nincs utca elnevezve nemcsak Zajzonban, hanem az egész Barcaságon. Olyanokról, akiknek semmi közük Zajzonhoz bőven van elnevezett utca. Mi ennek az oka?

1686-ban Tatrang egyházilag elszakad Pürkerekettől, és ebben az évben felépül a Rét utca felőli oldalon az iskola is. Az első rektor-tanító Privigyei Simon, majd Bartos Mihály. 1805-ben a megáradt Tatrang vize tönkretette az iskolát, így az újat a Malom utcában építették, a tanítók pedig Geréb András, majd Fejér Miklós György voltak, 1850-től pedig Bakó András, Mátyás Károly és Bartha Károly. 1870-ben az addigi felekezeti iskola átkerül az államhoz. 1875-ben új iskolatermek épülnek és iskolakönyvtár is létesül. Ekkori tanítók: Tóth Antal, Szabó János, Erhardt Teréz és Kittenberger Kálmán. 1912-től pedig Vajda Mihály, Clausnitzer Erszébet, Kelemen Kálmán, Fóris Ilona, Csórik András. A trianoni diktátum kerékbe törte a magyar oktatást, ami több mint 450 diák sorsát befolyásolta. Tatrangi Pál András író, költő 1918-ban felekezeti iskolát alapít, kollégái: Csórik András, Szotyori József, Pajor Mihály, Rozsonday Károly, Sipos János, Barkó András, Pajor Árpád, Kocsis Ida, Szórády Ilonka és Rózsa, valamint Jónás Sára. 1924-től a román állam eltulajdonítja, és ettől kezdve csak tagozatként működhetett, Pajor Mihály, Czika Matild, Szórády Blanka és Rózsa, valamint Szotyori József tanítók emberfeletti munkájával. 1936–1946 között kizárólag csak román nyelven folyt a tanítás. A Magyar Népi Szövetség közbenjárására 1946-ban újraalakul a magyar tagozat, de a tanárokat az állam nem fizette. Mezei István lelkész gyűjtései mentették meg a tanárokat, és az iskolát is. 1948-tól, a tanítók is állami fizetést kaptak. Ekkori tanítók: Kiss Endre, Mezei István, Cseke Ida, Barkó Sára, Kiss Sára és Papp Karolina, majd a későbbiekben: Zsigmond István, Sára Piroska, Bálint Gábor, Csiki Sára Piroska és Szilágyi Lőrinc

Magda. 1970-ben az állam a malom árkában új iskolaépületbe költöztette mindkét tagozatot. Itteni tanerők: Koszta István igazgató-helyettes, Barkó Árpád, Szabó András, Tóth József, Barkó István és Virág Aranka. Koszta István vezetésével itt is kiteljesedett a boricajárás.

Ma Tatrangon sehol nincs egy emléktábla, hogy itt tanított Kittenberger Kálmán. Tatrang is rengeteg hírességgel rendelkezik, de egyikről sincs utca elnevezve. Olyan idegeneknek, akiknek semmi közük Tatranghoz, van nevükkel ellátott utcájuk. Megint kérdezem mi ennek az oka?

2004-ben Háromfalu iskoláinak magyar tagozatait összevonják a tatrangi községi iskola keretén belül, és Zajzonba költözik, de szintén tagozatként. Ide mindhárom faluból iskolabusz szállítja a tanulókat. Igazgatóhelyettes Székely Melinda, tanítónők: Szitás Anna Mária, Bonczidai Lilla, Bakó Tünde, pszihológus pedig Főríz Andrea. Tanárok: Bartha Judit, Deák Ibolya, Barkó Aranka, Mikes Jakab Csaba, Miklós Ildikó, Szakács Anna Mária, Sipos Enikő és Gires Albert Ildikó. A három falu ezen iskola 1-8 osztályába száz magyar gyereket küld.

Most nézzük meg mit jelentett Háromfalu magyarjainak a trianoni diktátum óta eltelt 90 év. A gyulafehérvári kiáltványban hangoztatott egyenjogúságot, testvériséget, önrendelkezést stb. az új birodalom soha de soha nem tartotta be. Első dolga az volt, hogy megszüntette az anyanyelvi tanítást, nyelvvizsgát vezetett be, és minden intézmény magyar dolgozóját hegyen túli szakképzetlenre cserélt. A magyarságot feudális viszonyok közt tartotta és tartja a saját szülőföldjén. A magyarság javait, földjét, tulajdonát, intézményeit, mindenét körmönfont módszerrel rabolta, és rabolja. Iparosítás alatt az etnikai arányok erőszakos megváltoztatására törekedett, és itt kezdte Brassó megyében a módszeres betelepítést. A Maros Magyar Autonomiát (sajnos Hétfalu kívül maradt) csalfa módszerrel felszámolta, és esze ágában sincs visszaadni. A demokratikus visszaszolgáltatás csak papíron működik. Templomokat rombolt le, temetőket szántott fel, iskolákat vett el. Egyetlen cél vezet, a magyarság teljes felszámolása, asszimilálása, vagy elüldözése. Mindezeket Tőkés László elmondta nemzetközi fórumokon is, de kézzelfogható eredmény még nem történt.

Háromfaluban 1920-ban 4613 magyar, és 2402 román lakos élt, míg 1992-ben 2859 magyar és 3501 román lakos. A 2009-es arányokat nem tudom, de biztos, hogy sokkal rosszabbak. Háromfalu három magyar iskolájából 90 év alatt csak egy sorvadozó tagozat maradt. 1920-ban Háromfaluban ezer magyar diák örvendett az életnek, ma száz magyar diák kínlódik egy idegen lelkesítő tanügyi rendszerben.

Semino professzor genetikai kutatásai alapján a magyar nép ősei a napjainktól számított 40 ezer évvel ezelőtt Európában elsőnek megjelent európid őstelepések között voltak, Varga Csaba szerint a magyar a világ ősnyelve, és ezen belül is egy drága gyöngyszem a háromfalusi tájszólás, amit híres kutatók próbáltak megmenteni.

Ha ma valaki végigsétál Háromfaluban, és a tiszta, ősi csángó tájszólást szeretné hallani, megretten, majd elszomorodik, hogy milyen korcs nyelvet beszélnek manapság. Pedig a háromfalusi tájszólást meg kell menteni, hisz világörökségünk kincse! Nekünk nem fáj az anyanyelv ilyen szennyezettsége? Ha valaki koszos ruhában jár, az messziről látszik, de ha valaki ilyen Micsurin-féle keverék nyelvet beszél, az messziről hallatszik, mert diszsonáns, az illető szeme ködös, a tekintete, bizonytalan, mert ezeknek mélylélektani tektonikájuk van. Még van-e egyáltalán magyar tudatuk az így beszélőknek? Az erdélyi szászok idáig nem alacsonyodtak le, inkább tömegesen kivándoroltak az anyaországba. Mi még vagyunk, de ezen a lejtőn csúszkálva már csak biológiai lényeknek számítunk, akinek csak az anyagcsere a fontos, mert már nincs lelke, már nincs nemzeti tudata. Olyan, mint egy számítógép, melynek nincs vezérlő egysége. Az ilyen egyed visszaél az Isten által neki ajándékozott Szentlélekkel, szabadakarattal. Szülők, nagyszülők forognak a sírban, de az utód egy ultramodern kocsi (az eladott földkezből, kaszálóból, netalán házból) vágtat hódolni az új isteneknek. Sok szülőt azzal szédítenek meg, hogy ha gyereket román iskolába járattja az jobban fog érvényesülni. Az ilyen öntudatlan szülő – akit se a rendőrség, se a hatalom nem kényszerített – nem veszi észre, hogy megcsónkítja a saját gyereket, megfosztja a világ legősibb nyelvétől, és a drága génjeit szétszórja értelmetlenül! A népi bölcsesség, ami jobban tükrözi a természet rejtett tudását, azt mondja, hogy a ló nem veszi feleségül a tehenet, illetve az alfafa nem terem körtét. A Biblia is elmondja, hogy Nimród utódai, Noé unokái, Jáfet (Jó-Fa) fiai vagyunk, azaz Magor (Mag-Ura, az őstudás, a mindenek tudásának, a lelki és szellemi tudásnak az ura) és Hunor (Hon-Ura, a Kárpát-medence földrajzi, fizikai értékeinek a megőrzői) genetikáját hordjuk magunkban. Öngyilkosság a bibliai küldetésed nem teljesítése. Ezért egyénileg mindenki felel a Teremtő előtt. A Reményik Sándor-féle axióma, nevezetesen templom-iskola-anyanyelv egysége adja meg a túléléshez szükséges feltételt, ha gazdasági háttérrel is rendelkezik, és ebből semmit sem szabad engedni.

Ha 90 évig megfosztják az anyanyelvétől, ha nem élheti meg a játszóterétől az egyetemig az anyanyelvét, ha az állam folyamatosan kiszorítja a közéletből, a sajtóból, a médiából előbb-utóbb az asszimiláció útján, egy ilyen nagy múltú közösség is mint Háromfalu végérvényesen elveszíti az anyanyelvét, a Jövőjét. Onnantól kezdve nincs visszaút. Ha a közösség nem működőképes, és csak az egyén áll szemben egy gazdaságilag és politikailag felkészült, de cinikus hatalommal, akkor nehéz védekezni. Mi lesz, ha majd egyszer itt is bevezetik a nyelvtörvényt, mint Felvidéken, vagy netalán a Benes-féle dekrétumot? Tisztelet minden háromfalusinak, aki ennyi nehézség után is ősei nyelvén énekel, és ősei génjeit tudja tovább adni. Nyelvében él a nemzet, mi a magyar nemzethez tartozunk, és nem vagyunk kisebbségek. Mi nem mentünk el Szülőföldünkről, hanem egy

idegen hatalom kebelezett be. Ezt vallja és vállalja nagyon sok becsületes háromfalusi. De Háromfaluban ma nagyon sok helyen temetik az anyanyelvet, s ha ez az arány nő, az már a mi hibánk, a mi gyávaságunk, aljasságunk, jellemtelenségünk. Ha Háromfaluban megüresedne egy állami tanítói állás, ma Kittenberger Kálmán nem vállalná el.

A tatrangi evangélikus elemi iskola volt épülete, ebben tanított az 1900-as évek elején Kittenberger Kálmán

*Kittenberger Kálmán
(Léva, 1881. október 10. – Nagymaros, 1958. január 4.)*

Kittenberger Kálmán sírja a Farkasréti temetőben

Bencze Mihály :

The Ancient Tatrang

Semino Japanese professor and his international team announced in the year 2000 the result of our planet's genetical exam, according to which the ancestors of the Hungarian people are among the europoid pioneers, who appeared in Europe 35-40 thousand years ago. 60% of the Hungarian men are the descendants of EU 19 ancient fathers from the stone age, 13,3% are descendants of EU 18 ancient fathers, 11% are descendants of EU 7 ancient fathers and 8,9% are descendants of EU 4 ancient fathers. The Hungarian people from the point of view of the population genetics is today the most characteristically distinct population, whose close relatives are the Polish, Ukrainian, Croatian, Japanese, Uyghur, Bashkir and Korean people. From the Carpathian Basin, as the motherland continuously pulsed back and forth to Egypt, Mesopotamia, Tarim Basin, America, Mu (Lemuria), Atlantis, depending on the iceage or cataclysm. Let us see now each and every direction one by one.

Atlantis was abandoned 40-50 thousand years ago by an insider community with the leadership of Thoth (Sirian insider monarch) and they resettled in the region of Delta, where they established sacred centers. As the status of Atlantis gradually deteriorated as the cause of the selfishness of the black wizards, Egypt was slowly infested by the locust population. Stud combines the Northern and Southern kingdoms, and the pharaohs dynastic age begins, which dissolves for a few millenniums from sacral point of view, and then it dies on the land of Egypt. The hieroglyphic name of the giant Sfinx is Hun, the people surrounding it still call it Hun-Father (Abul-Hun). The triple coffin of the 18th dynasty's Tot is related to Attila's triple coffin. The town of Árpád was a sacral center in Egypt, which teems with Hungarian place-names. From here gets into the Carpathian basin the Pauline Order, which has an Egyptian origin, and which was renewed in 1246 by Özséb. From another approach, from the sinking island of Atais, in the Pacific Ocean, arrived here our Hyksos ancestors. Csaba Varga finds the csángós on this line, their language was taken over by the Pelargos. The language of today's Moldavian csángós is completely identifiable and their entire world of myths and music suddenly gets meaning. This partially concerns the csángós from Barcaság, Déva and Gyimes too. The line of Egypt is presented fully by the works of Tibor Baráth and János Borbola. On this move lies the work of János Karácsonyi, who in the numbers released in September and November of the Centuries states that the ancestors of the csángós from Hétfalu can be found in a few villages in Slavonia. There still live Hungarian csángós, long ago there was a strong Hungarian community in Szentlászlófalva, Verőc, Rétfalva. These villages lie on the right side of the river Drava. Dr. Béla Papp in a number of the Week in year 1981 states the following: "As a coincidence, in 1918 retrating with our division after the big battle of Pave, our company was acommodated precisely in Rétfalva for refreshing after the tirednesses of the big battle. There I had the opportunity to get to know its population of the village which spoke well the Hungarian language. We got to know people who were very friendly and hospitable and spoke very beautifully the Hungarian language, they were engaged in fishing, agriculture and breeding. Their manner of speech and their costumes was slightly similar with the csángó-s from Hétfalu. We had spent a few weeks there, we spoke about their establishment in vicissitudinary circumstances in the middle ages, that they were established there to the defense of the shores of the Drava River. They live isolated from the Hungarian communities, but they preserved through centuries among the Slavonic people their Hungarian way of living, their juicy way of speech, and their costumes."

According to Karaul shaman a part of the Kara tribe, which arrived in the Kara Gulf (Bahia de Caracuez) in the late 18th century, Gulf named after the tribe, it is identical with the Hungarian Royal Scythians tribe, which came back to Ecuador through India, establishing the old Quito (Hung. Két-ős) empire. Here, in the Kitus empire, between the Cordilleras mountains, which are higher than 5000 meters, and in the Amazon basin we can still find Hungarian Indian tribes, like Cahari, Mochica, Puruha, Cayapak, Salasaca (Hung. Zala-szaka). The town of Manta laying near the Kara Gulf used to be calles Jokay. We can find many ancient Hungarian names, like the following place-names: Mór, Lakta, Úr-kő, Pest, Pil, Turulpuszta (Turu-Puxa), Aliga, Lelle, surnames: Tanay, Damma, Taday, Momay, Zillahi, Darvas, Révész, Ravasz, Bálint (Balin), Balogh (Balhug), Kona (Kónya, which means woman or mother), and firstnames: Béla, Kinga (also the name of the Ruler), Kata (Kácha), Katus (Két-ős). These statements are proven by the Kland scrolls as well, which were found in 1967 near Mexico City, this also presents the story, literacy and relations of the sunk Mu. On the territory of the old Kitus empire we can find lots of mass garves (just like in Barcaság), in these pierced skulls, „fokos” axes, double cross, mound. On the crags of the mountains still stand relics of sacred shrines and churches, which were built by giants. The Karas knew about the vault constructions, their mode of burial was the mas burial. Together with the dead they buried his favourite belongings and weapons. At the end they held a meal for the dead. The burial in white was a well known manner for the Kituses, in Barcaság a burial in white was held for the last time in 1954. They handled perfectly the mace, the lance, the slingshot, the javelin, the bow, the axe, which was a part of the religious rituals. All these are very much the same with our mythology from Barcaság, sith the fortress of Krizba, the draining of Barcaság was made by giants, and they dried their wet clothes on the mountains of Sanpetru's and they paid on

Hegyeshegy mountain. On the crags of the mountains Magura, Cenk, Badka, Bolnok, Szénhegy, Csuklyom, Estere, Russian Table (Hung. Muszkaasztal), the Elder mountains and the crags of mount Ciucas worked holy initiation places, sacral centers, the news were sent by holy fires. At the course of the Elder border can be found the rocks of Csaba. According to the Kituses, Csaba (Chabu) returned to Big Scythia and he died in Chan-Chan, a famous town in North Peru, from old age. Here is also very alive the *famous sailer Opoz Khan*, known in the Hungarian mythology, who is the same with Thor Heyerdahl's Kon-Tiki mythological person, person who was kept by the Hungarian stories and myths from the time when they crossed the Pacific Ocean by ship with the leadership of Opoz Khan so they would arrive the last from those who came from Scythia in the Carpathian basin. The similarity of the costumes of the Kituses and the csángós of Barcaság was also identified by László Barabási. The American line was researched and processed by János Móricz.

The Kaldeus priests established a religious center on the land of Mada in South Sumeria, then in Babylon and after this they rebuilt their empire near the lake Van. Many sought asylum at the ruins of the Medes empire, at the Magi-Ar priests. The Medes empire ceased, fell apart, but it was formed with the Bashkir Magna Dentu Mogeria tribe association in the neighborhood of Tataristan. The Hungarians always were a priestly caste and community, who can be found in many related populations as leaders. The historical relations of Mesopotamia and the Carpathian Basin was presented by the work of Ferenc Badinyi Jóos on international forums. The Japanese considered 195 Turanian blood-relatives in 1934, amongst them also those who are on the other side of the ocean. The Shaman Karaul, the preservative shaman of East Uyghuria considers 108 Turanian blood-relatives from the Baikals to West. According to Emperor Vu-Ti Han, the emperor of measures and quantities, the Huns and Hans are related people, and the Great Wall of China was built to control the sand drift. Buran Khan, the sandstorm starts from the same Turf and destroys everything with its fine sand until it reaches the Yellow Sea. The reestablishment towards the Carpathian basin started because of a natural disaster, this reestablishment includes also brother wars. From the Kara Sea to Loknor can be found more than 3500 towns buried in sand. In Sarkel and Itil Obadia Khaga sacral Khan forced a new faith on his subjects. Those who were not willing were removed, but by intimidation more than 35,000 nobles were slaughtered. This process also accelerated the reestablishment to the West. To the defense of Attila's legacy Vad Bajan Bezmer Khaga was directed, who consolidated the lawn system of the Carpathian basin in Barcaság as well. You can see the castle of Cenk, of Bolnok, of Ósánc, the former Tatárhányást (as Földvár), which was tilled arbitrary by the mayor of Sacele (Hung. Négyfalu). This is not only falsification of the history, but destruction of history promoted by the state. On the other side of the swampy Barcaság, Prejmer (Hung. Prázmár – old name Bezmer), Harman (Hung. Herrmány – old name Ármány) and Sanpetru (Hung. Szentpéter) were defense islands. Ögyek, Lépény, and Álmos make a blood bound in 724. Álmos issues the order to Szalárd chief to help Bajan Bezmer Khaga with his raiding army. The lord of the Avar lawns in the West yielded to the Carolingians, who took advantage of this and raided the empire to the Danube, many of the Avars ran to Transylvania, especially to Southern sides, so to Barcaság also, as well as to Highlands. The Westerners robbed 16 carts of gold objects (our Holy Crown as well), a major part of it was divided between the Western monasteries. A cart was pulled by 6 buffalos. This treasure was bought back partially by the raider Hungarians of Árpád, then the Holy Crown is given by Pope Silvester to Vajk-István. It was the job of Lord Koppány to ensure after the reestablishment the South Southwest defense system to the Written Rock (Hung. Irottkő). He was the left wing leader of Great Lord Géza, with ancient words Khan of Left Dogri. The defense of the parts of the country in the North Northwest, of the lodging was the job of Lébény, the right wing leader (Khan of Roght Dogri) as blood legacy from Tarkács. The control of the army Derék was the post of the Great Lord. The Written Rock (Hung. Irottkő, Rom. Piatra Mare) of Barcaság was not only a sort of border rock, but a sacral library, which was defended by the Chief Shaman Tatrang. It was also the duty of Chief Shaman Tatrang the defense of South Southeast Transylvania and Barcaság. Other Written Rocks on the edge of the Carpathian basin, such as the rocks of Tászoktető, form a single system, this is why the encoded informations, messages which are scripted here need to be read together. To this strand are linked the columns of Syria also. Before the battle of Kalka, Úrtó horseman brings the order to Ögödej Great Khan in 10 days from Karakorum to Esztergom (the writings of the Golden Horde were recorded with Uyghur writing) that country of King Béla shouldn't be harmed, so Batu Khan with his Tatars returns to Inner Asia. But with him goes a part of the Kipchaks, Pechenegs, Kuns, and even the Hungarians, including Barcaság and South Transylvania also. Towards the Sanctuary of the Sun (Hung. Napszentély) they would have arrived to the gate of Jade of the ancestral homeland, to the sore of Kokonor, where the petrified trunk of the topless tree can be found, as well the fallen and petrified teardrop of Köpendi. On this movement we find the origins of the surname Köpe, which amongst the Western Hungarians can be found only in Barcaság.

Turgun Almas (the name Turgun is common amongst the Turkic people, but is also a tourist town in Uyghuria, Almas is linked to the names Álmos, Almás) wrote the history of Uyghuria, but the Chinese dictatorship confiscated and burnt every published copy, and incarcerated the writer. Began the occupation of Uyghuria and Tibet, the falsification of their history, the immigration of many million Chinese people, and such an incomprehensible genocide to which today, without the opportunity to object, we can only be bare witnesses. With halfthousand years before Christ, the Proto-Uyghurs had the most ancient accommodation place from the Bajkál Lake (Bei hai, namely the North Sea) to South, the Jenisey Lake (Ana sai, namely Mother river), as well as between the lands of Irtis, in the same place where the Huns used to live at the time. In the memory of War-

Lord Tonjukuk was set a huge rockcolumn (Written Rock) in the center of their empire, in the area of today's Mongolia, on the shore of Orkhon and its influent Tuul (Tola). On the four sides of these huge columns they summerized in scripts, with a surprisingly very high quality literature the birth of the Turkic state, the many years of fierced battles, ad finally the merger and victory of the Turkic people. Turgun in his books mentions the csángós (changgo) and the székely-s (saku) also. According to him the csángó means warlike people, they were the vanguard detachment of the Huns and they fought the hardest battles. Because of a natural disaster a part of them continued to migrate, their ancient site is Udun (or Hotan), which is situated at 200 km from the capital Ürümqi (Hung. Ürümcsi). Ürümqi (beautiful pasture, it's a pleasure to be there) is the historic town of the former Dzsungária, which is situated along the Silk Road, of its 2 million people today only 300 thousand are Uyghur. Khotan (Hotan) with its 114 thousand people its situated in the Tarim basin, North from the Kunlun Mountains, in the corner of the Takla Makan desert, also along the Silk Road. Around Khotan can be found two side cities, which are very much alike with Hétfalu. The Khotan (Hung. Kotány) is a very common surname also, but is also known the pronounciation of Khotan as Kodán, which is also the nickname of Hosszúfalu-Felszeg. Felszeg is only seperated by the waters of Tatrang from the village Tatrang. In 1901 Stein Aurél found in Khotan ancient burial places and statue residues, also well preserved Caucasian mummies. Many blue eyed Uyghurs lived here, their face is totaly european. The csángós from Barcaság and the Khotanians are very similar. Their folk treasure has the same origins, their folk cutoms are roughly equal. The consruction, agriculture and breeding presents similar features. The Puli dog, red paprika and stuffed cabbage is the same at us and they as well. The classified writings of Sándor Kőrösi Csoma holds many new supprises. In the 30 million people country of our Uyghur brothers, the most part of which is now under Chinese ruling, can be found almost one hundred hidden ancient piramids. So it would not be revealed, the Chinese covered them with land, they planted trees, shrubs and grass. The secret was revealed by the satellites. In the Kokonor region, in the Loknor basin can be found a reversed pyramid as well, its correspondent can be found in Hungary in the Káli basin. The Uyghur piramids, the Sun pyramid of Bosnia, the egyptian and South American piramids (and soon the piramids which are waiting to be discovered in Transylvania and Barcaság) are a civilization product of the Hungarian people, and the encoded script information found in these present us the history of the mankind. If the scientists will continue to explore in an objective manner the exploration of the historical context, then soon the history which was always falsificated by the winners will have to be rewritten completely.

In the understanding of the history of the csángós of Barcaság, the most important is the decipherment of the name Tatrang. Tatrang of Barcaság is a village, river and valley named idetically, an ideal living place, cradle of a population. Tatrang lies with 506 meters above sea level, at the intersection of 45,76667 latitude and 25,83332 longitude. Here we have to underline that Tatrang and Tatrangi is known as well as surnames. There also can be found a Targan (Tatrang) in Uzbekistan, which is an entire hill-side and settlement, its coordinates are 38,061944 latitude and 66,535833 longitude. In the form of Tatrangol can be found a river in Afganistan, its coordinates are 33,843889 latitude and 67,100556 longitude.

The fourth Tatrang can be found in Uyghur land, in today's China. Its adress: Tatrang County, Qiemo City, Xinjiang Uygur Zizhiqu Province, 841903 P.R. China, its coordinates: 38,4667 latitude and 85,6333 longitude. It lies at 1158 meters above sea level, on the edge of the Takla Makan desert, in the valley of the river Qarqan He. In the following settlements sequence starting from the bottom: Aral, Qiemo Shuilidui, Qiemo County, Yinggeha Yate, Aqima, Bulake Beixi, Touge Lake Aigele, Ale Matie Remu, TATRANG, Keshi Aigele, Jige Erwa Yi, Yaogandun, Heiwula, Asitan Kuoshi, Cheer Chenhe, Ake Tazi, Bashiwu Tahai, Baihete Maite. Bigger neighbor cities: to North Hadadong (173,2 square meters), Yengimahalla (170,7 square meters), Kokkoynak (152,1 square meters), to East Aktaz (41,5 square meters), and to South Katma (26,4 square meters), Qiemo (20,5 square meters), Hadilik (38,8 square meters). Tatrang appears here as well as surname, but also as company name. For three years I have been sending registered letters to the adress of the Uyghurian Tatrang with the intention so our and its Tatrang can become brother villages, but after two weeks China sends me back my letter with the stamp that the adress is unknown.

The Kushans were names Kuei-Suang as yüecsi ethnicity by the Chinese year books, which means Victorious tribe, and they lived at the same time with the Xiungnuks in the valley of Ordos at the Orkhon river. Both were Scythian people. The Xiungnuks defeated the Kusans, who were the starters of a migration towards West. Soon they occupied Baktria, roughly today's Afganistan. If I attach to this the history of the Heftalits and Indian Huns, then all four Tatrangs mean colorfull land in ancient Indian laguage, not only from the point of view of the subsoil wealth, but also as vibrant life, a well built society.

If we examine the name Tatrang (Thatrang, Tathranl) from the point of view of the Hungarian ancient language, we immediatelly can see the Tatra+ng word composition. With the meaning of the last piece -ng=big, we can give it the meaning of Big Tatra with today's phonetic form. Now the only question is what does the word Tatra mean. Because we cannot see what the word big stands for, that is the subject, we need to make the assumption that it's meaning is hidden in the first part of this word composition. If we play the etymologist's part more, we arrive to the Tat-rang breakdown of the word. The second part of the word is familiar again, namely in the form ra-ng, from which clearly sais that it is composed from the words of Ra the Sungod and big, so serveing Ra-big=Big Sungod means rank in life. To get to the result we only need to decipher the wordpiece Tat. With which ancient word of ours can this word be associated with: Tátos, Táltos, namely with an ancient

priestly concept. Starting with this we can only be facing a religious concept. But if we look at this concept from the ancient Hungarian view, we are reminded of tát=open ones mouth, open ones mouth to the preaching of the priest. But in figurative meaning kitát (Eng. opens) fits the mouth of an ancient priest praying to the Sungod on highlands and high hills, mouth which he opens so (open-mouthed) the light of the Sun would enter his soul, and which he passes by to his believers when preaching. This is what explains the forming of the concept Tártra. The words kitárul (Eng. opens up), kinyit (Eng. opens), tárt kapuval vár (Eng. expects with open gates) etc. have the same origin. In Transylvania it's known the concept of „tanor”, with the open doors of the round church, as the teacher. Tanár, Tátos) taught in these churches. Our ancient word forming came from the interpretation of the concept of the opening of the Tatra Mountains to the Sungod. The ancient churches were always built on highlands. Somehow the river or valley is the product of our obligations to the Sungod, but Tatrang even as a place name (belonging to Tatra?). Could it be that the inhabitants of the Tatra Mountains were the same people? There is also the meaning of the divine woman. The That- or Tath form represents similarity to the Egyptian word composition Tót=Thóth, meaning scientist priest. To sum up, the meaning of Tatrang is an opened place to the Great Sungod.

The focus point of the things that had been discussed is an entirely new historical statement, namely that Tatrang Shaman was in Uyghuria (region of Turfan and Karaul) in 146 B.C. (according to other sources in 216 B.C.), and his brother was Karaul Khan, who had as well a shaman role. Tatrang got from the already mentioned Vu-Ti Emperor a sacral robe, which he used on the year's four period's upcoming holidays, rituals. On the robe can be seen the sheltering sky tent, which enclasps the sun and the moon. The remainings of the robe, and it's duplicate are still kept by Karaul (János Horváth, deceased on the 18th of December 2009), Hungarian Tokmak keeper shaman, the leader of the Golden Lancers, who confirmed in person the statements above on the 24th of August 2009 in Buzsák-Tatárvár to the writer of this article. Karaul Khan along the defense lines of Loknor (Turfan, Uyghuria) region built defense towers, defense castles with the Chief Shaman Tatrang (Tátrang), which ensured besides the newsprint the night time guarding of the region. The Warte (Soldier) mountain in Brasov is such a defense castle as well, in front of the Cenk wizard center. From the families of Tatrang and Karaul descends the spike-haired Dzserep, the most faithful gold lancer. The defense line and wizard center of the Chief Shaman Tatrang can also be found in the Tatra mountains, according to this Tatra has its origins in the name Tatrang, meaning powerful, leading, important. In many places of the Tatra, Barcaság and the Carpathian basin can be found Hétforrás, which is an extraordinary energy center, healing place. Among the roles of the Chief Shaman Tatrang there was the healing as well. The Chief Shaman Tatrang also dealt with the training of legendary, healing, trance, battle charming, helping shamans, as well as the training of rima girls (shaman girls). The highest initiated of the rima girls was the Golden Lady. Rimaszombat was an ancient center for the shaman women. Among the roles of the Chief Shaman Tatrang was the leading of the Borica initiation dance. In Transylvania with the occasion of the Borica dance they made a big fire in which during the ceremony flowers were scattered. Dancing around the bonfire they sang to the full moon:

*Scatter, scatter with a full hand,
All night long
Which is a blessing in the sky.*

In some places above the bonfire they put a flower crown, from which the girls tried to take out one. They took home this flower, put it under their pillow, and believed they would dream who their future husband will be. According to the Chief Shaman Tatrang at the initiation places in Eurasia, the Borica preserved the mystery of rebirth. Today only Tatrang, Zajzon and Pürkerec in Barcaság could preserve it for the posterity. Mór Jókai in his book intitled Fortress of Bálványos (Hung. *Bálványosvár*), in the chapter Wedding at the „sun”(Hung. *Esküvő a „napnál”*) writes the following: ”Therewith he drag out Kájon horkáz, and he ordered him to hide himself in the priest's tower; do not scare with the awful news the fortresses people waiting for the pledge: put there he re-established the victory tree in front of the newly weds door; the „igreces” were put under the window, so that they with their peaceful voice would make the rousing fall asleep, and make the sleeping wake up.

The choir of the twelve virgins glorified from afar the sacrificing sun, the other youngs would cover the windows of the lovers, miming the laughter of doves, cuckoo voice, yellow thrush wistle, meanwhile in the castle's yard they made a huge bonfire of those flowers, which is called „pártamag”, and dancing around the Borica dance, they sang to the full moon: „Scatter, scatter with a full hand, All night long, Which is a blessing in the sky.” Opor Kevend made sure that no awful news would brake the peace of this night full of happiness.” Perhaps Borica had a woman's version as well, which was danced by the rima shaman girls, and this dance was also known throughout the Carpathian basin, as well as on the Tatrang strands.

A csángó story from Tatrang (Barcaság) begins with the lord chasing a deer during a hunting. Chasing the deer, the lord loses oneself in the woods where he finds three beautiful girls (Erdész Sándor: The Questions of the Archaic Epic, Debrecen, 1986, page 26). Our Wonderdeer (Hung. Csodaszarvas) provenience legend also contains the magical presence of the Chief Shaman Tatrang. So the four known Tatrangs (there may be more) were the Chief Shamans Tatrang, the denomination and accommodation of Hungarian initiated priest's caste, their wizard center, which had the characteristic of the river, the valley and the sacred building, around which developed the settlement and the future. They would get seated on the heights of the

surrounding mountains (here Estere, Muszkaasztal, Csukás), where the sheltering sky tent encompassed the sun and the moon and the entire world, and from where the blessing of Sirius could be given to our people. The four Tatrangs are extraordinary energy centers as well, it is located on the Earth's hidden chakras. Once upon a time our ancestors starting from the Carpathian basin reached the Tarim basin, Eurasia, the region between Streams, Egypt, and during the history on the same way a part of them came back.

(Translated by Andrea Muerth)

Men of Khotan

Girls of Khotan

Karaul shaman in 2008. at the Kurultay at Bösztörpuszta.

Would Kálmán Kittenberger be a teacher today in Tatrang?

The sequence of the great hunters of Hungarian people and collection multipliers was started by János Xantus, who traveled through North America, then Asia as an emigrated officer of our Independence War in 1948/49, finally he enriched the National Museum with 175 000 object of natural science and ethnography. Karl May the German writer molded after him in his adventure novel *Winnetou* the decent shape of the scientist Old Shatterhand. Besides Zsigmond Széchényi, Kálmán Kittenberger is the most well known African traveler and hunting writer. The Hungarian film industry is indebted with the making of the worldwide known movies about the life of these three extraordinary personalities. I'm thinking only about the novels of Karl May on which the americans, and as well the germans based their movies, movies on which entire generations grew up. Today's Hungarian students know nothing about the above mentioned ancestors thanks to the infantile educational policy of the mother country and to the assimilating school system fo the sorounding countries.

Kálmán Kittenberger was born on the 10th of October in 1881, in the town of Levice, in an industrialist family raising eight children. Here he graduated from Teachers Academy, then he continued his studies in Budapest at the Civil Teachers Academy, majoring mathematics and natural science, and he visited systematically the preparation workroom of the National Museum. He interrupted his studies in 1902 and put in for the vacant post of teacher in Tatrang, and in the fall he became state teacher. In the school in Tatrang his colleagues were: András Tóth director-teacher, István Szász chior-master and Edit Szórády. In the wilderness of the Carpathian Bend he hunted many times for bears, wolfes, foxes, and he enriched the school in Tatrang with prepared animals. Were could these be? Who else knows about these? As well as about the fate of the specimens sent from here to the National Museum? He took trips many times to valleys of Tömös, Garcsin, Tatrang, Zajzon, and in the mountains like Nagykő, Csukás from where he looked longing towards Africa, and with the eyes of the soul he often looked straight in the eyes of a lion. On a snowy day in early December, when he was on the track of a sheep-robber wolf without any luck, the world opened up and the miracle followed him to Tatrang. The old József Bárányos wrote him from Budapest, letter in which Arzén Damaszkín invited him to an african hunting trip, with this he launched the biggest hunter on his way, whom he supported with love and honor. He left Budapest in 1902 on Christmas Eve, and they arrived in the port of Mombasa, in Kilindini in the first part of January in 1903, here started his carrier and his worldwide known fame.

Soon he shot his first elephant which attacked him, after one year he had part of a lion adventure, his suvival was thanks to the natives. In the battle he lost one finger, which he sent prepared as a relic to the National Museum. In 1912 he transported living animals for the Zoo in Budapest. Until the year 1914 he sent every year prepared animals, living animals, his observations were immortalized by articols and books. He enriched the National Museum with more than 60 000 copies, he discovered more than 300 new species, from which 40 were named after him. During the first World War he became a prisoner of war in India, and was locked away in an english camp. The National Museum, and so his life's work was defended by French generals from the robbings of the Vlachs. After returning from India, he served in the National Army, and he was the editor and owner of the magazine *Nimród* until the banning in 1948. He married the sister of his friend Ödön Kovács, Lívia. He could travel again to Africa in 1926, where he spent a total of 16 years in 6 ocasions.

He was a thorn in the eyes of the socialist power and he was made to step aside in 1948, after this he worked on Nagymaros, then, after the changes in 1956, he was rehabilitated.

In 1956, the trofee collection that he had with Zsigmond Széchényi was destroyed in a fire.

The black and white motion picture that he had made on his last trip to Africa is guarded by the National Movie Archive. Even in his old ages he was sorounded by many friends: he was seen by his homeland, Nagymaros, as a living legend, mythological hero, still gurading his memory with the days named after him. Kálmán Kittenberger died on the 4th of January in 1958 in Nagymaros, he was laied to rest after four days in thec Farkasréti Cemetery in Budapest.

In 1958 in Veszprém they named a plant and wild animal park after him, they even made a bust for the great explorar of Africa at the front entrance.

His books: *On a Road of Hunting and Collecting in East Africa* (Hung. *Vadász- és gyűjtőúton Kelet-Afrikában*) (Budapest, 1927), *The Changed Africa* (Hung. *A megváltozott Afrika*) (Budapest, 1930), *In the Wilderness of East Africa* (Hung. *Kelet-Afrika vadonjaiban*) (Budapest, 1955), *From Kilimanjaro to Nagymaros* (Hung. *A Kilimandsárótól Nagymarosig*) (Budapest, 1956). I recommend to everyone the biographical novel of István Fekete entitled *The life of Kálmán Kittenberger* (Budapest, 1962).

The Hungarian school in Háromfalu is more then halfthousand years old, on his visit in 1544, Honterus found a priest and a schoolmaster. At this time Tatrang and Zajzon were part of the parish in Pürkerec. In Pürkerec from 1757 Mihály Bartos priest, from 1775 Mihály Privigyeyi priest, from 1794 András Deák priestwas the one who dealt with the school as well. From 1820 István Korodi became the teacher, from 1847 András Bakó, Sámuel Korodi, János Benedek and István Türkösi, from 1860 Sándor Bitay, Gyula Báró, Albert Antal and Mihály Kovács, then from 1883 Mihály Dávid. The celebrities of the village:

Péter Pürkereci (Hétfalusi), who is a student in Enyed in 1696, István Pürkereci, who in 1713 is a Calvinistic schoolmaster in Nyárádszentimre, Sámuel Pürkereci, who had taught in many schools in Marosszék, Márton Bartha, who in 1772 was a student in Wittenberg. From 1893 the school moved in the Brandschott house. From the 26th of November 1919, László Csórik reorganized the denominational school, which functioned until 1932. After the dictatum of Trianon this was the only solution for saving the Hungarian education, which affected 300 Hungarian children. In 1932 the Lutheran folk school is taken over by the state, between 1934 and 1945 they taught only in Romanian, from 1945 it worked only as a Hungarian department. Pürkerec has many celebrities, but not today does it have a street named by them, but those who have nothing to do with the village have many streets carrying their name. What is the cause of this?

In Zajzon in 1700's the school functioned at the priest's house, under the supervision of the rector from Pürkerec, then in 1818, at the time when the church in Zajzon became independent, under the curatorship of the father of the poet István Zajzoni Rab, István Rab senior, the first Lutheran elementary folk school was built. Between 1894 and 1919 functioned as an elementary folk school, then after the dictatum of Trianon it saved the Hungarian education as a denominational school again. From 1945 became a state school again, but it could only exist as a Hungarian department. In the 1930's a schoolyard and an experimental orchard was a part of the school, which were taken by the state. The first teacher was Mihály Barthos, Samu Miklós teacher took part at the parliament in Agyagfalva, and here was István Zajzoni Rab, the most famous poet in Barcaság. The teacher's club registered under the name of Háromfalusi Kör was led by Károly Bartha from Zajzon, and they ordered professional magazines systematically, like Székely Tanügy, Székely Néptanító, Brassói Szemle, Magyar Protestáns Néptanító, Néptanítók Lapja etc. As a comparison, I'm curious how many professional magazines does the today's school order? Mihály Pajor director and teacher was the one who reorganized the Borica dancing, which was banned after Trianon by the new power, at this time the school had more than 250 Hungarian pupils. Streets are not named after the celebrities from Zajzon too, what is more the house of István Zajzoni Rab could not be bought by the village and transformed into a memorial museum, where they could have organized writer-poet get-togethers and in the back yard summer creative camps could have been organized. The remedy of fate is that our poet's parental house is on Sándor Petőfi street (Petőfi was our Zajzoni's poetic ideal), and fate's irony is that not one street carries the name of our most famous poet, not only in Zajzon, but in the whole Barcaság. Those who have nothing to do with Zajzon, have many streets named after them. What is the cause of this?

In 1686 Tatrang broke away from Pürkerec in an ecclesiastical way, and in this year the school is built on the side with Rét street. The first rector-teacher is Simon Privigyei, then Mihály Bartos. In 1805 the swollen river of Tatrang destroys the school, so the new one was built on Malom street, the teachers were András Geréb, then Miklós György Fejér, from 1850 András Bakó, Károly Mátyás and Károly Bartha. In 1870 the denominational school which functioned until then, is transferred to the state. In 1875 new classrooms are built and a school library is founded. The teachers then: Antal Tóth, János Szabó, Teréz Erhardt and Kálmán Kittenberger. From 1912 Mihály Vajda, Erszébet Clausnitzer, Kálmán Kelemen, Ilona Fóris, András Csórik. The dictatum of Trianon made possible the teaching in Hungarian language, which marked the fate of over 450 students. Pál András Tatrangi writer, poet in 1918 founded a denominational school, his colleagues were: András Csórik, József Szotyori, Mihály Pajor, Károly Rozsonday, János Sipos, András Barkó, Árpád Pajor, Ida Kocsis, Ilonka Szórády and Rózsa, and Sára Jónás as well. From 1924 is taken over by the Romanian state, and starting from this point, it could only function as a department with the hard work of Mihály Pajor, Matild Czika, Blanka Szórády and Rózsa, and József Szotyori as well. Between 1936 and 1946 the teaching ran only in Romanian. As a result of the intervention of the Hungarian Folk Alliance in 1946 the Hungarian department is re-formed, but the state did not pay the teachers. The collections of the priest István Mezei were the ones which saved the teachers and the school as well. From 1948 the teachers get as well their payment from the state. Teachers then: Endre Kiss, István Mezei, Ida Cseke, Sára Barkó, Sára Kiss and Karolina Papp, later: István Zsigmond, Piroska Sára, Gábor Bálint, Sára Piroska Csiki and Magda Szilágyi Lőrincz. In 1970 the state moved both departments in a new building in the mill's groove. The teachers here were: István Koszta deputy director, Árpád Barkó, András Szabó, József Tóth, István Barkó and Aranka Virág. With the leadership of István Koszta the Borica dance became real here as well.

Today in Tatrang we can not find anywhere a memorial pane which informs the Kálmán Kittenberger used to teach here. Tatrang as well has many celebrities, but not any of these have a street named after them. Strangers who have nothing to do with Tatrang have streets carrying their name. I ask again, what is the cause of this?

In 2004 the Hungarian departments of the schools in Háromfalu are merged through the school in Tatrang, and they move to Zajzon, but still as departments. A school bus transports the children from the three villages. The deputy director Melinda Székely, mentors: Anna Mária Szitás, Lilla Bonczidai, Tünde Bakó, psychologist is Andrea Fórizs. Teachers: Judit Bartha, Ibolya Deák, Aranka Barkó, Csaba Mikes Jakab, Ildikó Miklós, Anna Mária Szakács, Enikő Sipos and Ildikó Gires Albert. The three villages send one hundred Hungarian pupils to the classes of 1-8 of this school.

Now let us see what ment to the Hungarians in Háromfalu these 90 years after the dictatum of Trianon. The equal rights, brotherhood, self-determination etc. sounded at the manifesto in Gyulafehérvár were never complied by the new power. Its first task was to abolish teaching in one's mother tongue, it introduced language exam, and every Hungarian worker in every institution was changed to one unskilled, but Romanian. It kept and is still keeping the Hungarians in feudal relations on their

on homeland. It robbed and is still robbing the goods, the lands, the properties, the institutions, the everything of the Hungarian people. At the time of the isutrialization it tried to change with force the ethnical proportion, and it started the systematic immigration here in Brasov county. It abolished the Hungarian Autonomy of Maros (unfortunately Hétfalu was left aside) with a false method, and it has no intentions of giving it back. The democracy only works on paper. It destroyed churches, it plowed up cemeteries, it took over schools. It is lead by only one goal, the complet complete liquidation of the Hungarian mankind, its assimilation or its persecution. All these were said by László Tőkés on international forums as well, but it did not have a tangible result.

In Háromfalu in 1920 lived 4613 Hungarian inhabitant, and 2402 Romanian, in 1992 2859 Hungarian and 3501 Romanian inhabitant. I do not know the proportions of the year 2009, but they are worse for sure. Of the three Hungarian schools of Háromfalu remained only one small departement after 90 years. In 1920 in Háromfalu one thousand Hungarian students lived happily, today one hundred children struggle in an educational system with a foreign soul.

According the the genetical researches of professor Semino, the ancestors of the Hungarian people were one of the first Europoid ancient settlers who appeared 40 thousand years ago from today, according to Csaba Varga the ancient language of the Hungarian world, and including the dialect in Háromfalu, is a rare pearl, and famuous researchers tried to save it.

If today someone take's a walk through Háromfalu, and one would like to hear a clear, ancient csángó dialect, he would be frightened, then sad of the degenerate language which they speak today. The dialect from Háromfalu must be saved, because it's a part of out world inheritance! This kind of contamination to the mother tongue does not hurt us? If one walks in dirty clothes, it can be seen from far away, but is one speaks this kind of Micsurin contaminated language, it can be heard from far away, because it is dissonant, one's eyes are foggy, its site is uncertain, because these have deep psychological tectonics. Those who speak this way, do they even have Hungarian consciousness? The Saxon from Transylvania did not sink this low, they rather migrated in masses to their motherland. We are still here, but sliding on this slope we only count as biological beeing, for whom only the metabolism is important, because we don't have a soul anymore, we do not have national consciousness. It's like a computer, which does not have the ability to control. A person like this takes advantage of the Holy Ghost, of the free will given by God. Parents, grandparents spin in their grave, but the successor in an ultra modern car (from with the money from the sold lands, meadows, perhaps houses) gallops to honor the new gods. Most parents are fooled by the fact that if they send their children to schools teaching in Romanian, these will prevail better. This kind of unconscious parent – who was not forced by the police or the power – does not realise that he mutilates its own child, he robbes him og the worlds most ancient language, and he spreads his precious genes without reason! The folk's wisdom, which presents better the hidden knowledge of nature, sais that the horse does not marry the cow, and the apple tree does not produce pears. The Bible sais as well, that the descendants of Nimród, the grandchildren of Noé, the sons of Jáfet (Good Tree, Hung. Jó-Fa) are we, namely we bear the genetics of Magor (the Lord of the Sead, Hung. Mag-Ura, the lord of the ancient knowledge, the kowledge of all, the knowledge of the soul and spirit) and Hunor (the Lord of Home, Hung. Hon-Ura, the keepers of the geographical and phisycal values of the Carpathian basin). Suicide means not fullfilling your Biblical mission. This is why individually everyone responds in front of the Creator. The axiom of Sándor Reményik, namely the union of church-school-mother toungue gives the condition necessary to survival, if it has an economical background as well, therefore nothing should be given away.

If they rob it from its mother tongue, if it can live by its mother tongue from the playground to the university, if the state continously displaces it from the public life, the rpress, the media sooner or later through assimilation, such a big community as Háromfalu will loose its mother tongue, its Future. Starting from there, there is no turning back. If the community operational, and only one person faces the power prepared economically and politically, but cynical, than the defense is hard. What will happen if one day they will introduce the language law like in the Highlands, or the decree of Benes? Respect for everyone in Háromfalu, who after all this difficulty still sings in the language of his ancestors, and he can pass forward the genes of his ancestors. The nation lives through its language, we are part of the Hungarian nation, and we are not a minority. We did not leave our Motherland, but we were taken in by a foreign power. This is professed and assumed by many people in Háromfalu. But in Háromfalu they burry the mother tongue in many places, and if this proportion grows it is our fault, our cowardness, nastiness. If in Háromfalu would become vacant a teacher's post, Kálmán Kittenberger would not undertake it today.

The former building of the Lutheran elementary school in Tatrang, here taught in the early 1900's Kálmán Kittenberger

*Kálmán Kittenberger (Levice,
10th of October 1881 – Nagymaros, 4th of January 1958)*

*The grave of Kálmán Kittenberger in the Farkasrét
Cemetery.*

GEOSTRATÉGIAI ÉS VILÁGGAZDASÁGI KITEKINTŐ

Tóth Miklós :

A Magyar Szellemi Haza — jövőnk a földgömbön¹

1949 óta élek Hollandiában. Jogot és református teológiát tanultam Magyarországon és Hollandiában. Utána biztosító lettem, az egyik nagy holland biztosítótársaság igazgatója. Ebben a minőségemben és más hasonló gazdasági tevékenységeim során mint holland üzletember sokat dolgoztam az egész világon s így volt alkalmam összehasonlítani tenni különböző népek között mégpedig ‘belülről’, azaz a gazdasági oldalról közelítve meg a jelenségeket, nem pedig mint turista. Nos, 60 év szemlélődése alatt arra a következtetésre jutottam, hogy a magyar a világ egyik nagyon rendes, tisztességes és tehetséges népe, amely előtt komoly jövő áll, ha megéri önmagát, helyzetét, lehetőségeit és ebből származó feladatait. Mindezt világszinten. Ennek nem nagy szavakban, hanem reális stratégiai koncepcióban és tettekben kell megnyilvánulnia.

Magyarország Európa közepe, Közép-Európa. Geopolitikai helyzetünk határozza meg nagyrészt a sorsunkat, — de nem teljesen, mert azt magunknak kell megteremtünk, ma ‘globálisan’, az egész földgömb összefüggésében. Ez képességeinken fordul. Zsigmond a király, a császár a Német-Római Szent Birodalmat gyakran magyarokkal kormányozta. Ez történelmi tapasztalat, melyet a fejünkben kell tartanunk.

A 16-17. században a török megtörte az országot, amit sosem rúgtunk ki mindmáig — ebben Székfű Gyulának nagy igazsága van — s ezt követte szintén geopolitikai szükségszerűségből a Habsburg elnyomás 1867-ig. Mindennek a következményeit mindmáig szenvedjük. (Erdély szerepe etekintetben nagyon fontos.) Ezeréves törvényszerűségeinkben élünk, melyeket ismernünk kell. A Vasfüggöny (20. század) nagy vonalakban Nagy Károly birodalmának a keleti határán futott (9. század). Az Európai Unió jelenlegi keleti határa (21. század) a nyugati keresztyénség és kultúrvilág keleti határa (a Kárpátokig; 11. század). Ez ‘Zwischeneuropa’, buffer-terület. ‘A Duna-táj bús villámhárító’(Ady), amelyet nekünk ‘túl kell ívelnünk’, hogy magunkat kibontakoztassuk, de amelyet mint bázist nem szabad soha sem cserben sem kihasználatlanul hagynunk. Kiváló kilátótorony és ugródeszka ez a világban mindenfelé, ha erre jól felkészülünk. Nekünk nyílnak lehetőségek világszerte, ‘ha Isten ésszel, angyal érzellemmel’ használni tudjuk éltünk napjait (Vörösmarty). Ehhez tudatosítanunk kell magunknak helyzetünket, képességeinket és az egész világon létező, tovább kiépítendő, önmagunkban mindig jobban és jobban tudatosítandó magyar ‘hálózatunkat’. Ez együtt A MAGYAR SZELLEMI HAZA ‘globálisan’, azaz az egész földgömbön ma és holnap, amelynek polgára minden magyar ember az egész földgömbön. Ez a mi közös hazánk. Mint szellemi haza, azért emberi értékek hazája, a magyar történelem értékvilágában, melyben egymásra és ezáltal magunkra ismerünk.

Mi magyarok általános emberi ideálokért lelkesedünk, nem szűkkeblű nacionalizmusért, bármennyire is próbálják ezt mások belénk és a világsajtóba belemagyarázni. Ez az egyetemes ideálokra való beállítottság már a ‘szentistváni állameszme’ alapjaitól kezdve van, amely szerint Magyarország többnyelvű, többkultúrájú többnemzetiségű állam, amelyet egy — később megfogalmazott — ideális és politikailag reális koncepció tart össze rendszeres kiegyensúlyozott egészben: a Szent Korona Tana. Ez, melyet Verbőczy Hármaskönyvében (1514) leír, a kormány és a politikai nemzet (továbbá a territórium) organikus egysége, melyet az Országházban kiállított Szent Korona fejez ki. Ez történelmileg az Aranybullára megy vissza, a magyar alkotmányos rendszer alapkövére (1222), a magyar Magna Chartára (az angol 1215). Az európai kontinens első alkotmányos állama Magyarország. A ‘nyugati’ demokratikus alkotmányos rendszerek — mutatis mutandis — hasonló módon épülnek fel. —

A 16-17. században a török hódoltság alatt és azután is a magyarságot területi megosztottságában igazában az egy nemzethez való tartozás tudatának a szellemi kapcsa tartotta össze. Ez két könyvben talált sorsmeghatározó kifejezésre: Verbőczy Hármaskönyvében (‘Tripartitum’) és a Károlyi-Bibliában.

1953-ban a leideni egyetemen jogi tanulmányaim kezdetén bemutakoztam a professzoraimnál. Midőn a magánjog-professzorom hallotta, hogy magyar vagyok, azonnal rávágta: ‘Sajnos nekünk nem volt Tripartitumunk’

1526-ban, Mohács után Magyarország elköltözött a mennyországba és azóta a mennyországban él. Minket a mennyország — mondhatnánk: Platon ideáinak a világa — tartott meg. Számunkra a mi Magyarországonk szellemi, de konkrét realitás. Ezt

¹ Ez az írás a Kovásznán 2010. április 15-17. között rendezett *Kőrösi Csoma Sándor és a magyar nép és a rokonépek identitástudata* c. konferenciára beküldött és ott felolvasott előadás átdolgozott szövegét tartalmazza.

fejezi ki számunkra az a szó is, hogy 'Magyarország a Nyugat védőbástyája'. A 'Nyugat' — ma: EU — számunkra nagyobb realitás mint sok tőzsgyökeres nyugat-európai számára, mert az nekünk 'vére megy', nem csak a pénztárcánkra.

A 16-17. században Magyarország nyugati határán már előállt 'vasfüggönyt' a magyarság a reformációban ívelte át, midőn kapcsolatba lépett a 'nyugati-nyugati', 'nagytengeri' világgal, az akkor kiterjeszkedő Angliával, Hollandiával stb., továbbá a többi protestáns országgal. A nyugati, tengeri hullámhosszra a 19. században Széchenyi István kapcsolt rá újra. A nép széles rétegei számára azonban ez csak később lett realitás, 1867 után, az első világháború, a második világháború, 1956, 1989 után mindmáig a kivándorlásban, a menekülésben a tengeren túlon és Európában. Tudom, hogy ezt sokan negatív módon ítélik meg, mert, — József Attila szerint — 'kitántorgott' a tengerentúlra sok-sok magyar. Nem tántorgott, hanem tudatosan ment. Kereste a saját jövőjét. És jól csinálta. Nézzük meg, hogy mit hoztak létre! A mi feladatunk felismerni 'az idők jeleit' és az így előállt nagy magyar szórványból, diaszporából okosan, közös akarattal az egész magyarság számára politikamentesen egy szellemi hazát, összjátékot felépíteni. *A menekült- és emigrációs hullámoknak az összesége a magyarság legnagyobb befektetése a maga jövőjébe. Ez a kárpátmedencei magyarsággal együtt az egyetemes Magyar Szellemi Haza.* Csak fel kell azt mint ilyent ismerni és egymás kezét fogva közösen élni kell vele és benne. Ez útmutatás a jövődönkre: küldetés. A jövőbe nem lehet curukkolni. Abba mindig előre kell lépni. Tudatosan. Önbizalommal. A mi hazánk a földgömb.

Ahhoz azonban, hogy a népek porondján ne veszelődjünk el, a gyökereinket magunkban kell hordoznunk és mindenütt gyökeret kell tudni vernünk annak a tudatában, hogy mi egy Szellemi Haza tagjai vagyunk és maradunk. Tudnunk kell, kik vagyunk, honnét jövünk, hová megyünk, hogy gondolkodunk és cselekszünk. Ehhez otthon kell lennünk önmagunkban. Ehhez pedig szükséges az önértéktudat nemzetközi síkon és nemzetközi összehasonlításban.

Egy jóbarátom, aki Hollandia nagykövete volt az Egyesült Nemzeteknél, mondta egyszer nekem: 'Furcsa nép vagytok ti, magyarok. A nemzetközi világban mindenütt magyarokkal találkozok kulcspozíciókban. Ugyanakkor semmi sem mutat arra, hogy ti egyféle maffia lennétek. Ez nyilván a képességeiteknek köszönhető.'

Egy nép azzal válik kifejezett nemzetté, hogy van saját öntudatos, egyetemes rendszeres gondolatvilága, melyben önmagát felismeri, amely elhelyezi a létben. Ez a filozófiában és a vallásban fejeződik ki. A francia gondolkodás jellemzője Descartes, a teológiában Kálvin, az angolé Locke és teológiában az angolszász világ gyakorlati keresztyén mozgalmi, a németé Kant és Hegel s teológiában Luther, Schleiermacher és Barth. A magyaré a *Kolozsvári Filozófiai és Theológiai Iskola*: Böhm Károly, Málnási Bartók György és Kibédi Varga Sándor a filozófiában s Ravasz László, Makkai Sándor, és Tavasz Sándor a teológiában, hogy csak a legismertebbeket említsük. Ők hasonló szerepet töltenek be a maguk területén az egyetemes emberi — s azon belül a magyar — kultúrtörténetben mint Bartók Béla és Kodály Zoltán a zenében. Egyidőben jelentek is meg, a 19. és a 20. század fordulóján, a Kiegyezés (1867) utáni pezsgő szellemi világban. A zene nyelve univerzális. A filozófia és a teológia nyelvhez kötött. Mi anyanyelvünkön olvashatjuk a Kolozsvári Iskola gondolkodóinak ékes magyar nyelven írt szövegeit. (Kibédi Varga, a müncheni egyetem professzora lévén részben németül írt. Hallgatóit csak az egyetem nagy auditoriuma tudta befogadni, annyian voltak.) A Kolozsvári Iskola gondolatvilága két lábbal a földön járó, rendszeres, kiegyensúlyozott, nyitott és egyetemes emberi értékvilág. Mint a *Szent Korona Tana* s az abban kifejezésre kerülő magyar történelmi alkotmány, mint a nagylelkű, másokat nem kirekesztő, hanem inkább a sokszerűséget természetesen magába foglaló nyílt, kiegyensúlyozott rendszeres egészben megnyilvánuló magyar gondolkodás. Benne magunkra ismerünk: 'Ez vagyunk mi'! Ebből az ösztönös magyar gondolat-egészből érthető meg az ún. 'Szentistváni állameszme', a többnyelvű, többkultúrájú ország egysége, melyet az egy közös értékvilághoz való tartozás fog össze. (Erre a gondolatra épül fel az Európai Unió is.) Ezt fejezte ki az az 1000 körüli, tehát Szent István kora európai vallásos élményvilágából származó jelképes szó, hogy 'Magyarország Mária országa'. Mi egy értékes nép része vagyunk, amely a 'suum cuique' alapmintára felépülő életmagatartásában találja meg és fejezi ki önmagát. Ez nyilvánul meg történelmünkben. (A Kolozsvári Iskola legtöbb írását szabad, ingyen letöltésre kiadtuk a 'Mikes International' internet-kiadó gondozásában; ezt a két szót kell beütni a Google-be. Kiadványaink elérhetők az Országos Széchényi Könyvtár honlapjáról is: <http://mek.oszk.hu/> — Minden kiadványunk tudományosan idézhető és felhasználható.)

Nekünk a földgömb a bázisunk, mert a gondolatvilágunk univerzális, egyetemes emberi. Ezért bárhol a világon meg kell állnunk a helyünket. A világon gyakran az élvonalban állunk. A mi legfontosabb erőforrásunk az agyunk. Tudásból soha sincs elég. Azután jön a gyakorlat, az egymástól és másoktól való tanulás, a saját tapasztalat továbbadása és — ez nagyon fontos — az, hogy 'egymásnak adjuk a labdát'. Mi egymás természetes szövetségesei vagyunk. Ez így van más népekkel is. Ez önfenntartási ösztön. Egy feltétellel: tisztességesen.

Tudatosan kell mindnyájunknak üzleti alapismeretet szerezni, könyvelés banküzletek, biztosítás 'marketing' területén függetlenül foglalkozásunktól. Ezen a téren az egyházak fontos szerepet tölthetnek be. Bármit tegyél is, jegyezd meg magadnak: ha magyar vagy, mindig duplán kell túlteljesítened a normát!

Mi magyarok született diplomaták, született kapcsolatteremtők vagyunk. Ezt bizonyítja tapasztalatunk a nemzetközi világban. Nyugat és kelet határán, egy sokkultúrájú, sokvallású világban élve, abból kifejlődve magátólértetődőnek tartjuk, hogy mások gondolatvilágába belelépjünk, azt megértsük, az embereket összehozzuk és az egymással való együttműködésre

bírjuk. Mi vagyunk egyben a reális kompromisszumok népe is. Minden egymás elleni acsarkodásunkban történelmünk tanúsága szerint mi mindig egy reális, tisztességes kompromisszumot keresünk. Így tudjuk létrehozni azt a rendszerbe fogott belső egyensúlyt, amiről fentebb mint jellegzetes magyar gondolkodási módról szoltunk. Tudatosítsuk magunknak ezen alapindítékainkat s érvényesítsük azokat. Intelligensen és erővel. Ez a feladatunk, ez a jövőnk. 'Isten ésszel, angyal érzelemmel'. Ma, holnap és holnapután.

Hága, 2010. május 1.

GEOSTRATEGIC AND WORLD ECONOMIC OUTLOOK

In this paper Miklós Tóth sketches the history and geostrategic trends of the last 1000 years of (Western-)Europe and with it the central role played by Hungarians, being the native inhabitants of its core part, the Carpathian Basin. He also stresses the importance of the spiritual bindings, which enable the global Hungarian community of the 21st century to fulfill its potential in this new, globally integrated world.

VERSEK

Bencze Mihály : Kárpátok között

A kép hallgat, néma a keret, de az emlék él,
katonabakancs taposott rá, véres félelem.
Szilánk lelke nyöszörgött, kavargott bennem a tél,
éhes szóra tekeredik a kígyó-kegyelem.

Mégis itt születik új testbe az árva lélek,
emberi hangon itt beszélnek. A fák s virágok,
hegyen völgyön menetelnek. Egyszer leköröznek,
mert értik a szívdobbanást, s ez békére nem ok.

Szemben állok önmagammal, s tükörképem rám néz.
Balon a jobb, jobbon a bal, ki vagy te tükörszép?
Mint egy forgó ajtón átjárok önmagamba, s kész
pokol a mennyek birodalma. Forog a szószék.

Túlfeszített nyelvújítás, a tömeg még hallgat.
Belül, lelkünk katlanában már kavargó a múlt,
ott hol villámok cikáznak, s egy közös akarat
előbb-utóbb lerázza a bilincset, s tör kaput.

Egyszer nagy levegőt veszünk és kimondjuk: elég!
Legyen meg a mi akaratunk, nemcsak a másé.
Forgószínpad omlik, a sok hamis isten elég,
szunnyadó vulkán robban, Jézus nem a Tamásé.

(Csernátfalú, 2010. május 16.)

~ ~ ~ ~ ~

Bendur István : A rab Radnótinak

Hogy szeretted Fannit egyetlen fegyvered!
Ott volt, mikor földbe döngöltek fegyverek,
Csak szíve táplálta száradt tested lelkét,
Bele kapaszkodtál, mikor eljött estéd
Békességes békét csak tőle reméltél,
Bomba robbant szélbe eclogát metéltél,
És ceruzavéggel faragtd ki szobrát,
Óvóhelyre képzelt szilvafákat, konyhát,
Ahol fényözönnel csókolnak akácok,
Kedves kézfogással gyűlnek a barátok,
És te válaszolgatsz a sok okos szóra,
Bár tudatod mélyén feszülsz szögesdrótra,
Mert taknyos bitangok puskát kaptak kézbe,
Alsórendűségünk érdek verte észbe,
Szolgahad parancsra terelte a táltost,
Aki pányva nélkül az egekben szálldos,
De porba rugdosva csak a sírját ássa,
Tarkólövés után rázuhan egy társra,
Rab Radnóti Miklós, míg embert terelnek,
Égig érő jelnek ránk hagytd a lelked.

~ ~ ~ ~ ~

Jenei István : Szabad-e verset írni?

Kozmikus magasságokba szökött a
 modern verstudomány
 ha rímes költeményt írsz barátom
 reménytelenül ócska-ósvi kátyúba léptél
 alkohelmámor ködében szedett-vedett
 összefüggéstelen agyszüleményeket köss egybe
 bizarrképletű fejreállított átgondolatlansággal
 máris költőzseniként példának
 állít a sznobszobor kritika
 szégyellni vagy kénytelen magad
 idejétmúlt időmértékeddel
 túlhaladott búsmagyaros verseléssel
 mert a karaván s a művészet halad
 lektorod mindent visszadob
 ha nem vagy kvázi-érthetetlen
 nincs elképzelésed legalább légy
 nyomdafestéket nem tűró módon
 ki... szottul kortárs (s)irodalom
 uralkodó trend lett a hazafiatlan
 másság manufaktúra számítógépes köntösben
 lehetőség szerint ne említsd hazád
 nacionalista-soviniszta östulokká
 degradálnak malomkő képű ítéseitek
 kecskerím faragó fűzfapoéta maradsz
 kies rekettyéd árnyatosztó lágy ölen
 lárpurlár versbarát logocédrusok
 köszörüljétek tovább izetlen izéitek
 a magyar líra nem töletek gazdagabb
 divat hullámát lovagolva múló enyészet
 vár rátok a történelem ítélőszéke előtt

szabad(?) verset ezentúl
 ötlöni-hatolni a beláthatatlan
 politika-gazdaság-kultúra
 reményvesztett kuszaságában
 ki beszél itt szociális hálóról
 nemzet-felemelkedésről összefogásról
 mindenki - a költő is - saját
 odakozmált pecsenyéjét sütögeti
 hétágra freccsenő haszon lett Istenünk
 ganét adunk el hozomra
 tökök kigyúrt ordasbunkó
 társul példaképpé gyermekünk elmeudvarában
 kicsit szomorkás az indulatom mára
 kicsit belémszorult a kilátástalanság
 kit érdekel a hontalanok
 a külföldre szakított hajléktalan testvérek
 térképre vetült imája
 nemcsak erdély felvidék
 bácska/bánát kárpátalja
 veszett el de az eliminálódott
 határok is előrevetítik

nemzetünk sorvadását
 okos demográfusok megjósolják
 a végső beolvadást
 kétezerötvenre hétmilliók csökkent
 írmagjává válunk
 éljen a korlátlan liberalizmus
 a fogyasztói társadalom
 megvalósuló jövőképe
 az írek nem beszélnek írül
 a baltikum szinte nem szól saját nyelvén
 cigány már nem tud cigányul odamondani
 csak kevert nyelvet karattyol
 s nyelvkönyvből tanítanak lováriul
 hová jutottam kezdő soraimtól
 süket szájjal berzenkedem
 tanult kortársaim
 valljatok 'hogyan tetszik
 kontemporális elidegenedéssel
 én ide citálom szívemnek
 tetsző népdal konklúzióját:
 "Jaj Istenem, minnek élek,
 Minek születtem szegénynek.
 Ha nem lettem volna szegény,
 Nem aratnék más kenyérére."

Szeged, 2004

Jenei István : Istenszéke szelleme megérint

Járom az erdőt fent Galonyában;
 látom a bércek bölcs tüneményét
 nyár-zivatarban, bár haloványan
 táruul elém kusza felhők üde képét

ölelő meredély. Fel a hegyre vezető
 erodált utakon, s zúgó patakon
 át, mint patyolat pelyhű lepedő
 lendül; hűs szelek éles fala fon

üverekbe mesét. Így keresem
 őzcsapa mentén Isten-széke hűlt
 tetemét, ki székelyek Kelemen
 havasán míves múltba menekült.

Szerelem mélyül bennem tájod iránt
 gyönyörű Erdély. Tudatom táguul,
 történelmed megigéz. Páni imánk
 őzsi dicső korodat, míg sorsod
 a végzet keretébe bezáruul.

~ ~ ~ ~ ~

Tatár Eszter : HÁNYSZOR?

HÁNYSZOR VÉDTÜK
A RÓMAI PÁPÁT
ÉS HÁNYSZOR HARCOLTUNK
TESTVÉREKKEL
VÉDTÜK EURÓPÁT
S CSERÉBE MI JUTOTT ?
VÉR MOCSOK ÉS RÁGALOM
EGY CSONKOLT NEMZETTESTEN
ÁRULÓ HATALOM

MOHÁCS 2008. 07. 12.

Tatár Eszter : FELVIDÉKEM

PILISI ÖRTÜZEINK
ÉGNEK
A FELVIDÉKNEK
IS KELL MÉG SZÉP
IGAZ SZÓ
MELY MARADANDÓ
MAGYARNAK SZÓL
A CITERA IS
A SZEPESEN
ÉLNI JÓ LESZ
ÚJRA
DE HA A CSÓKA
TOVÁBB RABOL
ÉS ŰZ EL ONNAN
MI LESZ VÉLED
ÉDES
SZÉP FELVIDÉKEM
S SZELLEMI NYOMORBA
DÖNTÖTT
PELAZG NÉPEM ?

VÉMÉND 2008. 03. 03

Tatár Eszter : ÉN NÉPEM

EZT A NÉPET BEZÁRTÁK
KEZEIT LELÁNCOLTÁK
OLY KREATÍV
OLY TALÁLÉKONY
S MOST VÁRJA
A SZABADULÁST
MINT TÁNCSCICS
MENNYI ELFECSÉRELT IDŐ
ÉS PERGŐ FILMKOCKÁNKÉNT
NÉZZÜK ÁLMAINKAT
DE FOG A LÁNC
ÉS MÁR NEM IS DÜHÖNGÜNK
FELSZÁNTOTTUK MÁR
AGYUNK MARADÉKÁT
SÉRTŐDÖTT KÖZÖNYBE
FULLAD MINDEN
S MÍG PIHENÜNK
A VULKÁN SZUNNYAD
BENNÜNK

VÉMÉND 2010. 01. 06.

KRÓNIKA

Azerbajdzsáni díj Obrusánszky Borbálának

László Gyula Történelmi és Kulturális Egyesület
1075 Budapest, Holló u. 3-9. A ép. Ü. 10.
Tel./Fax: +36-1/321-3257
www.lgye.hu
level@lgye.hu

Tisztelt Barátaink!

Örömmel értesítünk mindenkit, hogy egyesületünk tagja és rendszeres előadónk

Dr. Obrusánszky Borbála

"Az azerbajdzsáni — magyar kapcsolatok elmélyítésében szerzett érdemeiért"

díjat kapott,

melyet az azerbajdzsáni köztársaság magyarországi nagykövete, Hasan Hasanov úr április 22-én nyújtott át.

Egyesületünk minden tagja nevében gratulálunk az értékes elismeréshez, mellyel Borbála hírnevünket is öregbíti.

Mellékelünk egy képet, melyen a boldog díjazott áll egyesületünk elnökével, Pető Lászlóval. A háttérben az azeri elnök fényképe látható.

~ ~ ~ ~ ~

Frigyesy Ágnes :

Hatvan éve kezdődtek a kitelepítések

A múltat csak úgy tudjuk lezárni, ha rehabilitáljuk az áldozatokat

A kommunista diktatúra szervezett formában tudatos támadást indított a magyar társadalom ellen az 1950-es évek elején. A Hortobágyra ártatlanul kitelepített magyar állampolgároktól elkobozták a vagyonukat, a kitelepítést nem előzte meg semmiféle vádemelés, s 12 munkatáborba kényszerítették őket. Mai ismereteink alapján mintegy tízezer embert (más történelmi kutatómunkák alapján mintegy tizennégyezer főt) érintett a deportálás – mondta *Eötvös Péter*, a *Hortobágyi Kényszermunkatáborokba Elhurcoltak Egyesületének* elnöke azon a tanácskozáson, melyet 2010. május 18-án szerveztek Budapesten a *Hotel Gellért, Tea-Szalonjában*.

A deportálások 60. évfordulójára rendezett tudományos konferenciát a *Konrad Adenauer Stiftung* támogatta.

Hans Kaiser volt miniszter, a Konrad Adenauer Alapítvány magyarországi irodavezetője köszöntő beszédében hangsúlyozta, az embereket tárgyakká degradálták ezekben az években, ennek ellenére ne a düh és szomorúság vezéreljen bennünket, hanem *méltósággal emlékezzünk!*

Eötvös Péter szintén fontosnak tartotta a kollektív emlékezet ébrentartását, hogy soha ne merülhessenek feledésbe az egykori kommunista jogtiprások. A konferencián átadták a *Kollektív Emlékezet Őrzője* díjat, melyet idén Hans Kaisernek ítelt a bíráló bizottság.

A kommunista elvtársaknak feladatuk volt a más pártokba való beépülés

Ungváry Krisztián a *Kommunisták útja az abszolút hatalomig* címmel tartott előadást. A történész rámutatott, hogyan osztotta fel a két nagyhatalom, *Sztálin* és *Churcill* Hazánkat, mert nagyon jól tudták, hogy „*akie a föld, azé a vallás.*” Hangsúlyozta, a Szovjetunióban titkos pártiskolákban képezték ki a második világháború után hazájukba visszaküldött kommunistákat. Az 1945 után a Szovjetunióból hazaküldött kommunista elvtársaknak feladatuk volt a *más pártokba való beépülés*, a politikai rendőrség és a belügyminisztérium teljeskörű kommunista ellenőrzés alá vonása. Többen két pártkönyvvel rendelkeztek, mint például a kisgazda *Ortutay Gyula*, a szocdem *Marosán György* miniszterek, vagy a kisgazdapárti *Dinnyés Lajos* miniszterelnök.

Jávor Béla ügyvéd, író szerint a tragédiák egészen 1918-ig vezethetők vissza, amikor a magyar értelmiség nem volt felkészülve a hatalomátvételre, s miniszterelnöknek azt az *Andrássy Gyula* gróftot nevezték ki, aki egy adott pillanatban átadta a hatalmat a kommunistáknak. Ezekben az években szétverték az egyesületeket, a civil szerveződések, az egyházakat, a szerzetesrendeket. Az államosítás a magántulajdon elvételét jelentette.

A deportált embereket elszigetelték, az otthonaikat elvették, zárt helyekre kényszerítették őket – hangsúlyozta *Saad József*, az ELTE docense, aki előadásában azzal foglalkozott, milyen *maradandó* sebeket okoztak ezek az évek az elítélteknek. Kijelentette, a kárvallottak a rendszerváltozás óta jogosultak lennének egy 20 ezer ft-os nyugdíjhoz járó szabadság elvonás utáni összegre, ám a jogosultaknak csupán a 31%-a kapja ezt a járandóságot. Ez is mutatja, mennyire nem rehabilitálták az egykori deportáltakat, üldözötteket és azok családjait.

A múltat csak úgy tudjuk lezárni, ha rehabilitáljuk az áldozatokat. A kitelepítettek életre szóló sebet szereztek, s még ma is vannak olyanok, akiknek érdekük, hogy ezekről a tragédiákról ne essék szó – mondta előadásában *Széchenyi Kinga* író. A híres történelmi családból származó, a kitelepítést maga és családja is átélő író szerint tizenháromezer személyt telepítettek ki a fővárosból, mely ez később tizennégyezerre duzzadt.

Bűn lehetett az is, ha valaki nem szimpatizált a rendszerrel, vagy ezt feltételezték róla!

A kitelepítettek csak a legalantasabb fizikai munkát végezheték, még 94 éves betegeket is vittek el hordágyon, ha osztályellenségnek ítélték. Osztályidegennek kiáltották ki és *bűn lehetett az is, ha valaki nem szimpatizált a rendszerrel, vagy ezt feltételezték róla!* A kitelepítéseket az ÁVH intézte. Az 1951. májusi határozat értelmében a családokat a lakásuk 24 órán belüli átadására kötelezték. Ezt nevezték a „*gyász- és frász napjára*”-nak és időszakának. Az író kutatómunkájára alapozva megállapította, hogy az áldozatokat hajnali 3 és 4 óra között hurcolták el olyan teherautókban, melynek ablakát bemeszelték, hogy se ki se be ne láthasson senki. Általában késő éjjel vagy hajnalban értek a kitelepített helyekre, amikor még mindenki alszik, hogy ne okozzanak riadalmat a lakosság köreiben...

Egy másik dokumentum alapján tízen követtek el öngyilkosságot. A nyugati sajtó felháborodottan írt a témáról, Rákosi azonban válaszában *"humánus megoldásnak"* tartotta a kitelepítéseket. Általában több családot kényszerítettek egy lakásba, s a kitelepített lét teljes létbizonytalanságot jelentett, általában diplomás, több nyelvet beszélő intelligens emberek csak fizikai munkát végeztek. Az 1953-as amnesztiával ezek a tragikus sorsú családok nem mehettek haza, hisz egykori házaikat, otthonaikat elkobozták, hanem vagy földönfutókká váltak, vagy családtagjaik fogadták be őket.

További életükben csak *másodrendű állampolgárokként* élhettek, s fizikai munkán kívül nem dolgozhatott senki sem a szakmájában. Széchenyi Kinga rámutatott, hogy a kitelepített családok rehabilitációja mindmáig nem történt meg, illetve csak szimbolikus értékű kárpótlásra került sor. Mint mondta, ezeket az embereket a hitük segítette túl ezeken a nehéz éveken, évtizedeken.

Popély Árpád történész Pozsonyból a *szlovákiai magyarság kálváriájáról* számolt be. Megrendítő előadásában hangsúlyozta *„munkaerő-toborzás”* címén két részletben deportálták a magyarságot Csehországba. A *Benes-dekrétum* alapján karhatalmi erők vették körbe a kijelölt falvakat, ám például *Köbölkúton* az egész falu megtagadta a távozást, s emiatt puskatussal, durva verésekkel kényszerítették az embereket a fűtetlen vagonokba. Egykori rabszolga vásárokhöz hasonló *„árverezést”* tartottak, cseh családok válogathattak a munkára kényszerített magyar családok közül... Összesen 44 ezer magyar áldozatot hurcoltak Csehországba, 1947-48-ban több ezren hazaszöktek. 1948-49-ben a deportáltak 90%-a térhetett haza, ám komoly konfliktus-helyzetet okozott, hogy egykori házaikat már cseh lakosok bitorolták... Popély Árpád is aláhúzta, hogy ezeket az áldozatokat mindmáig nem rehabilitálta senki.

A *Hortobágyi Kényszermunkatáborokba Elhurcoltak Egyesületét* 2000-ben alapították a még életben lévő volt kényszermunkások, melynek jelenleg 915 tagja van. Az egyesület célja elsősorban tagjaik érdekvédelme. Erre annál is nagyobb szükség van, mert eddig nem kaptak méltó kárpótlást, sőt a ma is élő és közszereplő elkövetők részéről, akik komoly nyugdíjban részesülnek, még bocsánatkérés sem hangzott el – hangsúlyozta Eötvös Péter elnök a konferencián. A most megalakuló kormánynak tehát bőven lesz tennivalója az egykori politikai üldözöttek, kitelepítettek, Gulágra elhurcoltak, börtönbe vetett, másodrendű állampolgárokká degradált tragikus sorsú magyar emberek rehabilitálása érdekében.

A szerző felvételeivel.

~ ~ ~ ~ ~

Frigyessy Ágnes :

Felavatták a Kárpát-Haza Templomát Verőcén

A búza minden egyes szemében *Krisztus* arcát hordozza *A történelmi egyházak püspökei szerint csak emlékhely*

– Ugye milyen jó, hogy magyarnak születtünk! Ugyan magyarságunk és vele együtt a hitünk is megkopott az utóbbi pár száz évben, akkor is a világ legfantasztikusabb nemzete a magyar: színes, szorgalmas, leleményes, okos és adakozó – mondta *Bethlen Farkas*, Verőce polgármestere 2010. június 4-én Verőcén, a *Lósi-völgyben* megtartott emlékező ünnepségen. A *Kárpát-Haza Templomának* avató ünnepén *Bethlen Farkas*, a templom megálmodója hangsúlyozta:

– 2009. március 21-én letették a templom alapkövét. Ha az ember jó célért, szeretettel küzd, a *Felső Rendező* is mellé áll és mindenben segíti Öt.

– Nemcsak a *nemzeti összetartozás*, de a *nemzeti összefogás* napját is köszönhetjük ma, ugyanis a Nemzet Televíziója, a *Duna Televízió* három napon át gyűjtést szervez az árvízkárosultak javára – kezdte köszöntő beszédét *Cselényi László*, a Duna Televízió elnöke, a verőcei program díszvendége.

Szanaszét vagyunk, épp annak a trianoni békediktátumnak köszönhetően, mely miatt ma is itt emlékezünk, melyre most nem lehorgasztott fejfel, és tehetetlenkedő szortyogó irredentizmussal és népeket fenyegető barbár revizionista vágyakkal gondolunk, mert ilyesmikkel szoktak bennünket vádolni valahányszor megmukkanunk, és felemeljük szavunkat eme égbekiáltó igazságtalanság ellen.

Cselényi László kijelentette: – Összetartozunk, egy és közös a nyelvünk, a kultúránk, az anyaországunk, és egy nemzet vagyunk. Magyarnak születtünk, magyarként akarunk élni és így is akarunk meghalni. Kilencven éve tudjuk, hogy a világtörténelemben a trianonihoz hasonló elhibázott „*békemű*” nem sok született. Sok millióan megtapasztalhatták milyen is saját otthonunkban kisebbségként élni – mutatott rá a Duna Televízió elnöke.

– A kilencven évvel ezelőtt ránk kényszerített trianoni diktátum sötét fellege ma is ráborul minden magyar lélekre – kezdte beszédét *Csuka Tamás* nyugalmazott református tábori püspök, majd így folytatta: – El sem tudjuk képzelni, mennyit kellett szenvedniük az elmúlt 90 esztendőben a határainkon kívülre kényszerített testvéreinknek, akik folyamatos hétköznapi hátrátételre, másodrendű állampolgári lét hordozására kényszerültek.

Mégis örülünk, hisz a sötét felhők mögött világosság dereng. Fénysugár, hogy a Parlament június 4-én elfogadta és kihirdette a *Nemzeti Összetartozás Napját*. Továbbá fénysugár, az is, hogy elkészült ez a kicsi templom, emlékhely, melynek ajtaja nyitva áll a kereső, az imádkozni akaró és az ország megújulásáért tenni akaró emberek előtt. Íme, a csoda, a Kárpát-Haza Temploma, ahol imádkozni lehet – hangsúlyozta *Csuka Tamás*.

A Kárpát-Haza Templom avató ünnepségén fellépett többek között *Maczkó Mária* népdalénekes, *Oberfrank Pál* színművész, aki megrázó elementáris erővel szavalta *Dsida Jenő* Psalmus Hungaricusát. De az összetartozás örömét hozta a Kárpátaljáról érkező *Credo Együttes*, a *Vágtázó Csodaszarvas*, valamint a *Fonó Zenekar*. Az ünnepi eseményen dísz-sort álltak a *Vitézi Rend* tagjai, s a történelmi zászlók felvonulása mellett hozták be a *Szent Korona* másolatát. A templomot és a híveket megáldotta *Csuka Tamás* ny. ref. püspök, *Márkus László* helyi református lelkész, valamint *Balácsi László* unitárius püspök-jegyző.

Verőcén, a Lósi-völgyben megkondultak a harangok a trianoni diktátum aláírásának időpontjában, s az esőzések, és a sártenger ellenére több ezer ember gyűlt össze az emlékező gyásznapon.

Mint ismeretes, a Kárpát-Haza Templomának megálmodója, *Bethlen Farkas* egy évvel ezelőtt úgy érezte: „*Kicsi népünk nagyon mélyre süllyedt a tisztesség, a becsület, a munka és a hazaszeretet terén. Oly mélyre, hogy az ember már nem tud mit tenni és azt gondolja, a magyar megújulást már csak valamiféle csoda hozhatja meg. S lám a csoda a Kárpát-Haza Temploma, ahol minden magyar fohászkozhat Hazánk feltámadásáért, itt áll előttünk. Ennek a templomnak a felépítése szolgáljon bizonyásgul arra nézve, hogy hittel, szeretettel és összefogással a magyar nemzet visszanyerheti önbecsülését és hajdan volt dicsőségét.*”

Bethlen Farkas szeretné, ha a Kárpát-Haza Temploma a magyarság kultikus helye lenne, ahol találkozhatnak, együtt ünnepelhetnek az erre látogató emberek, s ahol közösen megélhetik együvé tartozásunk élményét.

A Kárpát-Haza Templomáról röviden: *Szűcs Endre* és *Tóth Péter* építészek, a templom-építés kivitelezői elmondták: – Nem is oly régen a „*mindennapi kenyere*” mindenki maga sütötte kemencéjében. A búzát, mely minden egyes szemében

Krisztus arcát hordozza, „*életnek*” hívtuk. Ahogy a kemence a búzaszemekből kenyeret éget, ugyanígy érleli eggyé az ide látogató lelkeket felekezeti hovatartozástól függetlenül ez a búzaszem alaprajzú kemence-templom.

Az egyszerű hófehér falak és boltozat között színes üvegablaksor feszül, melyen honfoglaló eleink páratlanul gazdag díszítőművészete jelenik meg fénybe öltöztetve. Középpontban az álmában égbe emelt *Emese* alakja látható, akitől a monda szerint az *Árpád-ház* származik, mely család 400 éves uralkodása alatt a legtöbb *szentet* adta Európának és a világnak. A templomban lévő ablakkép, melyen *Emese* égbe emelése látható, *Borbás Dorka* üvegművész alkotása.

Sajnálatos módon a három történelmi egyház (római katolikus, református és evangélikus) püspökei nem szentelték fel a Kárpát-Haza Templomát, mert a három püspök – *Beer Miklós*, *Szabó István* és *Fabiny Tamás* – által kiadott nyilatkozat szerint: „*Keresztény templom szakrális középpontjába nem kerülhetnek Jézus Krisztus helyébe vagy mellé pogány mitológiai alakok.*”

Az építész-mesterek elképzelése szerint azonban a búzaszem formájú templom *Krisztus* arára emlékeztet...

A felvételeket a szerző készítette.

A Duna TV felvételét itt lehet megtekinteni: <http://www.dunatv.hu/musor/videotar?vid=636996>

Tóth Miklós :

1848. március 15. // 15 maart 1848

Hoofddorp, 2010. március 20.

Kedves Magyar Testvéreim!

Március 15-re emlékezünk. 1848 március 15-re. Ez az a nap, amely azóta, mint egy gyújtópontban összefogja minden magyar ember nemzeti élményét, bárhol is éljen ezen a földgömbön. 162 évvel ezelőtt történt, mégis valamennyien pontosan tudjuk, mi hogyan folyt le akkor Buda-Pesten. Tudjuk, hogyan szavalta el Petőfi Sándor a Nemzeti Dalt, amelyet mindjárt mi is hallani fogunk, amelyet ezekben a napokban Budapesten, Marosvásárhelyen, Komáromban, Münchenben, Sidneyben, Buenos Airesben, New Yorkban elszavalnak s a Himnuszt is eléneklik amint mi is az ímént tettük. Ezek lelkesítő, felemelő szimbólumok, jelképek. Mi a jelképeinkben élünk, mert a mindennapjaink valósága gyakran erre kényszerít. Számunkra ma március 15-e a *Magyar Szellemi Haza* jelképe, amely haza az egész világon létezik, hiszen mi az egész világon élünk. Ennek vagyunk a lelki polgárai, ebben vagyunk otthon, ebben ismerjük fel egymást az egész földgömbön. Trianon szétszaggatta az országot a Kárpátmedencében azzal a céllal, hogy bennünket megsemmisítsen, hogy ne legyen Európa közepén egy magyar nemzeti állam, hogy így Közép-Európával szabadon lehessen politikai játékot űzni. Háborúk, politikai, társadalmi és gazdasági tragédiák milliók kezébe adták a vándorbotot mind a mai napig. Ez a *nagy magyar emigráció, melynek része vagyunk*. Mindez azonban nem rabolta el tőlünk a lelkünket, mert az a miénk volt s a miénk marad. Így állt elő *a mi új hazánk az Egész Világon, a Magyar Szellemi Haza*, amelynek része a Kárpát-medence is, amely a magyarok számára megjelöli a képességeiknek megfelelő utat a jövőre, az egész földgömbre. Ennek a jövőnek a nyitja a *magyar önértéktudat és összetartás*. Jól jegyezze meg magának mindenki: magyarnak lenni azt jelenti, hogy kemény, kitartásra kötelező, de sikeres életút áll előtted. Ha magyarok vagyunk, mindig többet kell akarnunk és mindig duplán kell túlteljesítenünk a normát. Ezt meg is tesszük. Mindenütt megálljuk a helyünket a világ tudományos, művészi és a gazdasági életének élvonalában. Magam a világ sok táját bejártam mint holland üzletember, de nem találtam sehol rendesebb népet mint a magyar. Ezért vagyunk mi ma itt együtt, ezért vannak magyarok ezrei szerte a világon e napokban együtt. Ez a feladatunk a jövőre, hiszen az igazi valóság a jövő. *A jövőt akarni kell*. Mi új jövőt építünk ki a földgömbön, egymást segítve ahol tudjuk, a magyarság és az egyetemes emberiség egészében. Ez a mi feladatunk itt Hollandiában, az egyesült Európában és az egész világon, ahol mi vagyunk és ahol mi – mindig – *leszünk*. Ezt jelenti ma március 15-e!

* * *

Dames en Heren, 15 maart is de Hongaarse nationale feestdag bij uitstek. Op 15 maart 1848 ontstond in Hongarije — één der oudste constitutionele landen ter wereld — een beweging tot nationale zelfstandigheid met een aan het parlement verantwoordelijke regering. In dezelfde dagen, de 13de maart 1848 en daarna, ontstond er in Nederland een soortgelijke ontwikkeling, toen de basis voor de huidige Grondwet werd gelegd. In beide landen betekende dit het begin van democratie. Nederland was echter een vrij land, dat zich daarna vrij kon ontwikkelen, terwijl de vrijheid in Hongarije in 1849 ten dienste van de Habsburgers door Rusland was onderdrukt. Het *sleutelwoord* van zowel de Nederlandse als de Hongaarse geschiedenis is '*vrijheid*', — menselijke en politieke vrijheid. Hongaren - Oosters bastion van het Westers christendom en van de Westerse cultuurwereld — hebben eeuwenlang keer op keer moeten strijden tegen Mongolen, Turken, Duitsers, Russen en vele andere volkeren, om hun land, hun geweten, hun bestaan, hun vrijheid te behouden. Dit gebeurde ook in de 'Vrijheidsstrijd' in 1848-49 en ook in de Hongaarse Revolutie in 1956, die in Nederland velen in het geheugen is gegrift. Hongaren zijn tegenwoordig verspreid over de gehele wereld. Zij zijn waardevolle burgers van vele landen, ook van Nederland, verenigd en bezielde — zoals de heer Donner, thans minister van Sociale Zaken, in 2006 bij de herdenking van het 50 jarig jubileum van de Hongaarse Revolutie te Rotterdam heeft gezegd — door de grootse belevenis van de *solidariteit van de vrijheid*, die mensen samenbindt en bij elkaar houdt. Dit geldt voor Nederlanders en voor Hongaren, beiden *volkeren van de vrijheid*.

Éljen a Haza, a Magyar Szellemi Haza, amelynek mindnyájan polgárai vagyunk!

Tóth Miklós / M.I. Tóth

CHRONICLE

In this column one finds four writings. These are:

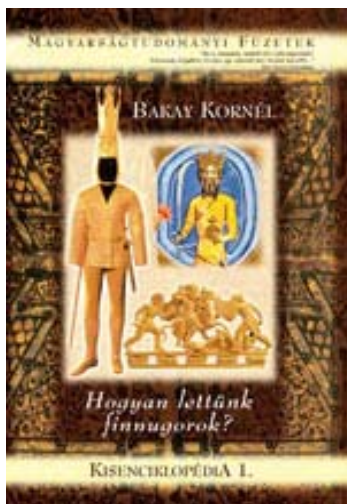
- ✚ It is a great pleasure to inform our readers that dr. Borbála Obrusánszky, received an award from the Republic of Azerbaijan for her “*invaluable work in deepening the relations between Azeris and Hungarians*”. The award was handed to Ms. Obrusánszky on 22 April 2010 by His Excellency Hasan Hasanov, Ambassador of the Republic of Azerbaijan to Hungary.
- ✚ Ágnes Frigyesy: *60 Years Ago Commenced the Deportations*. On May 18, 2010 a commemorative event was organized in Budapest to remember one of the greatest atrocities of the Communist regime in Hungary: 60 years ago began the deportations. At least 10,000 people were deprived of their freedom, material belongings and were deported to 12 camps. All this was performed without any judicial procedure whatsoever.
- ✚ Ágnes Frigyesy: *Inauguration of the Carpathian-Home Church*. On June 4, 2010, on the 90th anniversary of the Trianon dictate, the church at Verőce was inaugurated. The church itself was built completely from private donations and voluntary work.
- ✚ Miklós Tóth: *1848 Festive Speech*. On March 20, 2010 the yearly ball was organized by the Amsterdam Hungaria Club and the Hungarian Federation in the Netherlands to commemorate the Hungarian Revolution and War of Independence on 1848/49. On this occasion Miklós Tóth, secretary of the Hungarian Federation in the Netherlands held a brief festive speech, in Hungarian and Dutch.

KÖNYV- ÉS LAPAJÁNLÓ — BEMUTATÓ

MAGYARSÁGTUDOMÁNYI FÜZETEK 1.

— *Hogyan lettünk finnugorok?* —

Bakay Kornél: *Hogyan lettünk finnugorok?*

A neves régészprofesszor megfellebbezhetetlen tudománytörténeti érvekkel bizonyítja, hogy a magyarság eredetének tudatos meghamisítása nagyobb részt politikai indíttatásból történt, tetten érhető magyarellenességből fakadt, s célja a magyar nemzettudat meghamisítása, lealacsonyítása, a magyarság ősiségének, Kárpát-medencei létjogosultságának megkérdőjelezése volt. Mindennek a végrehajtásához a magyarság létére törő politikai akarat megtalálta tudománypolitikai eszközeit, s a felhasználható érdekeembereket.

Ma már érthetetlen és felfoghatatlan a hivatalos, akadémikusi történészkörök szinte rögeszmés ragaszkodása az újabb kutatások és a tudományos érvek (régészet, történettudomány, nyelvészet, antropológia, genetika, művelődés- és vallástörténet) súlya alatt végleg összeroskadt és tarthatatlanná vált ósdi finnugor elmélethez, ami eddig is csak elméleti hipotézisre, erőltetett nyelvi akrobatamutatványokra hivatkozhatott. A finnugor koncepció és elmélet már a modern külföldi szakirodalomban is idejétmúltnak számít.

Kétségtelen tény, hogy a politikai érdekszféra kihasználta és céljai érdekében felhasználta a magyarellenességből, netán félreértésből, tudatlanságból, vagy éppen csak naivitásból eredő, a magyarság őstörténetét, eredettudatát tévútra vivő nézeteket is. A terv bevált, hisz ez a történelemhamisítás rengeteg kárt okozott a magyarságnak a 18. század vége óta, s kihat jelenlegi erkölcsi helyzetünkre, nemzettudatunkra.

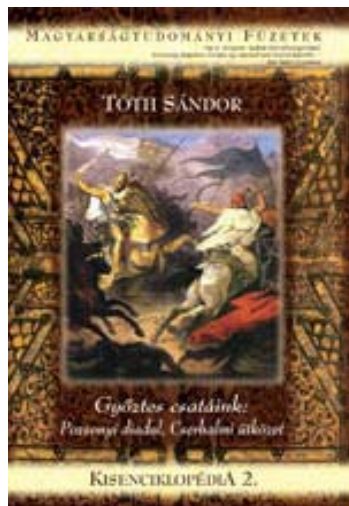
Vissza kell térnünk a nemzeti ősemlékezet, legrégebbi írott forrásaink, gesztáink, krónikáink, ősi nyelvünk, néphagyományaink, mondáink, népmeséink, díszítőművészetünk által kijelölt útra, nemzettudatunk, származásunk megkérdőjelezhetetlen bizonyítékaihoz, szkíta-hun gyökereihez.

Pápai Szabó György

MAGYARSÁGTUDOMÁNYI FÜZETEK 2.

— Győztes csatáink —

Tóth Sándor: *Győztes csatáink*

Lehet, hogy történelmi szenzáció elindítója lesz ez a könyv? Elképzelhető, hogy egy fiatal kutató – korábbi, de tudatosan elfelejtett kutatók munkáját folytatva – megtalálta Árpád nagyfejedelem sírját? Teljesen logikus történelmi okfejtését alátámasztani látszik maga Anonymus is. S rajta kívül több korabeli forrás, ill. a kelták, a rómaiak és az avarok korában is fontos szellemi-kulturális-gazdasági-katonai központ, az egykori Carnuntum, Pannonia Superior fővárosa ma is szemmel látható, kézzel tapintható, megmaradt műemlékei, s feltárt régészeti emlékei. Ugyanígy az egykor oly jelentős város földrajzi adottsága és elhelyezkedése, ami kísértetiesen megegyezik a régi leírásokkal, így Anonymuséval, valamint az egykori, titokzatos „*Vetus Buda*” 1700-ból fennmaradt, hű metszetábrázolásával.

Lehet, hogy rossz nyomon jártak az eddigi kutatások, s Attila egykori városa, Sicambria, Etzelburg is ugyanitt keresendő? Lehet, hogy fellebben a fátyol az ősi titokról, s kiderül, hogy Árpád és egyúttal Attila sírja, a hunok-avarok ősi városa a mai, ausztriai Bad Deutsch Altenburg területén volt?

A hegyen épült hely temetkezési-szakrális jellege, az ott látható, méltóságteljes kurgán, a kikövezett patak, a Duna melletti „felső” hévizek, az avar korban épült keresztény körtemplom, az Árpád-kori alapokkal bíró székesegyház, a máig fennmaradt elnevezések, a helyi emlékezet és hagyomány, a történelmi-régészeti adatok, a meglévő épületmaradványok mind megerősíteni látszanak azt a szerzői feltevést, hogy a Nagy Károly frank király által leromboltatott ősi hun főváros, Sicambria nyomai kerültek elő a történelem homályából.

Ésszerűnek tűnik, hogy a súlyosan sebesült Árpád fejedelmet ide, a gyógyvizek mellé vihették a közeli Pozsony mellett vívott, győztes csata után, itt halhatott meg és itt temethették el.

Mindezt természetesen a régészeti feltárások igazolhatják csak.

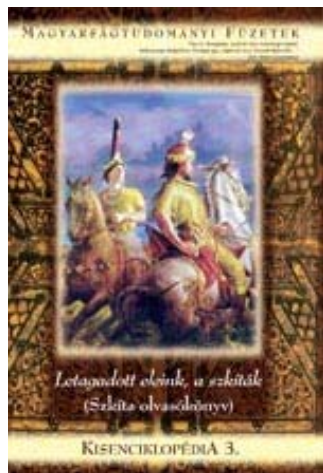
Két nagy, győztes magyar ütközet leírását tartalmazza a Magyarországtudományi Füzetek második darabja. A pozsonyi (907. július 4-6.) és a cserhalmi (1068 tavasza) csatáét. Az egyikben Árpád fejedelem, a másikban László herceg, későbbi Szent László királyunk játszott döntő szerepet. Egyéniségük, elhivatásuk, küldetésük példa minden ma élő magyar számára.

Bizakodjunk, hogy a pozsonyi diadal győztes napját egy leendő, magyar szívű kormány nemzeti ünnepé nyilvánítja. Hisz akkor született meg Magyarország.

Pápai Szabó György

MAGYARSÁGTUDOMÁNYI FÜZETEK 3.

— *Letagadott eleink a szkíták (Szkíta olvasókönyv)* —

Letagadott eleink a szkíták (Szkíta olvasókönyv)

Szkíta olvasókönyvünk egy nagy múltú, hős népnek állít emléket, amelyik ott bábáskodott az emberi civilizáció és kultúra bölcsőjénél. Krónikáink, gesztáink, régi történetíróink vallották az úgynevezett „szkíta-hun-avar-magyar folytonosságot”, vagyis közös eredetünket e titokzatos, s ősi múltunkhoz ezer szállal kötődő, velünk letagadhatatlan fizikai-lelki-szellemi kapcsolatban lévő néppel. Ezt a dicső, ősi múltat kellett hát eltakarítani az útból, s ezt a mítoszok és hősök koráig nyúló nemzeti gyökérzetet elvágni, hogy a magyarelles politikai tényezők a több ezer éves, nemzedékről nemzedékre átörökített eredettudattól megfosszanak bennünket a halszágu finnugor rokonság érdekében.

A jeles közéleti férfiú, politikus, **Werbőczy István** (1458 körül-1541) híres „*Hármaskönyvében*” írja:

“Az erdélyi scíthákról, a kiket székeleyeknek hívunk. Ezenkívül vannak az erdélyi részekben a scíthák, kiváltságos nemesek, a kik a scítha néptől, ennek Pannoniába való első bejövetelétől származtak el, a kiket mi romlott néven «siculusoknak» nevezünk; a kik teljesen külön törvényekkel és szokásokkal élnek; a hadi dolgokban a legjártasabbak...” (Werbőczy TRIPARTITUM, III. rész, 4. cím)

A szkíták kutatása ma is népszerű, s a történészek, régészek, egyéb tudományágak képviselői (antropológusok, genetikusok, művészet –és vallástörténészek stb.) számos konferenciát tartottak a közelmúltban, hogy tisztázzák a szkítaság eredetével, kultúrájával kapcsolatos kérdéseket. Ma már egyértelmű, hogy nem nevezhetők műveletlen nomádnak, avagy barbárnak, hisz az állatbrázolásokról híres ötvös – bőr – és textilművészetük, a fejlett életmódról tanúskodó – nemcsak harcos, hanem városlakó és földművelő – poszt-sumér kultúrájuk a legfejlettebb ókori civilizációkkal is felveszi a versenyt. Több ókori szerző a legigazságosabb, legbátrabb népnek nevezi a szkítákat, akiknek legnagyobb kincse a szabadság volt.

Több mint egy ezredéven át uralták Belső- és Közép-Ázsiától a Kárpát-medencéig az eurázsiai térséget, ide értve az egykori Urartu, tehát Dél-Kaukázus területét is. A szkíták örököseinek több, ma élő nemzet is joggal nevezheti magát. De leginkább mi, magyarok, akik nemzettudatunkban, népi emlékezetünkben, krónikáinkban, regéinkben, hagyományainkban, szokásainkban hordozzuk a szkíta örökség megannyi kincsét.

Az “*ijászok*” és a “*szarvas népet*”, a szkítákat rendkívül harcias és legyőzhetetlen népnek tartották. I. e. 514 táján, az akkori világ leghatalmasabb uralkodója, a nagy perzsa birodalom ura, **Dareiosz** is megtapasztalhatta ezt, amikor arra vetemedett, hogy megtámadja a szkítákat. Hatalmas hadereje – hétszáz ezres hadserege és 600 hadihajója – ellenére sem volt képes legyőzni őket, és miután többször is vereséget szenvedett, kénytelen volt szégyenszemre visszafordulni. **Thuküdidész** ezt írta róluk: “... *nem csak Európának, de Ázsiának sincs olyan népe, amely hasonlítható lenne hozzájuk; és önmagában egyetlen nép sem képes szembeszállni velük ...*”

Ha visszatalálunk igaz eredetünk romlatlan ősforrásához: mi is legyőzhetetlenek leszünk jelenben és jövőben, ahogy eleinkkel, a szkítákkal együtt, azok voltunk a múltban...

Pápai Szabó György - Patrubány Miklós

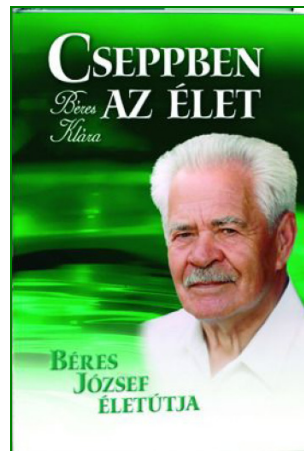

Frigyesy Ágnes :

Cseppben az élet

Kötet Béres József életútjáról

*„Fiam, ha valaki segítséget kér tőled,
és te tudsz segíteni, akkor ez kötelességed.”*

Bátran kijelenthetjük, ma már *Béres József* nevét a világban ugyanúgy ismerik, mint *Mindszenty Józsefét*, a legendás híró *Aranycsapatét* vagy épp az 1956-os forradalomét. Megélte a *senki sem lehet próféta saját hazájában* érzését, küzdelmes, tiszta ívű életútján azonban azon kevesek közé tartozott, akik megélhették találmányának csodálatos révbé érkezését is! A *Cseppben az élet* című kötet szerzője *Béres Klára* és a kérdező, a tudós fia, *ifj. Béres József* úgy beszélget édesapjával, mintha csak épp családi körben beszélgetnének. Mi pedig úgy érezzük, odaülhetünk a tűz köré...

Béres Klára kiváló szerkesztői munkája révén feltárul előttünk Béres József ifjúkora, a háborús évek, a csodás életben maradások, küzdelme a találmányáért, a későbbi Béres Cseppért, de Béres Józsefnek küzdenie kell a meg nem értettséggel, az irigységgel, a kapzsisággal szemben is. A kötet főszereplője a letragikusabb helyzetekben, a fronton, a legnehezebb diktatúrában, a parasztok között, mint vezető, vagy találmányának sikere fényében is *ember* maradt! Többször megfordult a halál árnyékában, akadályok sorát gördítették életüket mentő találmánya elé. A tudós 90. születésének évfordulójára megjelent kötetből tanulságként tárul elénk a valóság: Béres Józsefet minden nehézség ellenére szerette, védte és őrizte a Jóisten.

„A világ ősi rendje szerint az apák dolgát folytatják az utódok. Szerencsés ember vagyok, mert olyan édesapám volt, akitől tiszta és szilárd erkölcsi örökséget kaptam. Élete, munkássága, tartása mindenkor példaként magasodhat előttem” – írja a kötet hátsó belső borítóján Béres József fia. Béres Klára, ifj. Béres József felesége pedig úgy érzi: a család példát kapott szorgalomból, kitartásból, emberségből, igaz értékekből. *„Példát, melyből meríthetünk, melyre támaszkodhatunk, mely eligazít, ha válaszüthoz érünk. És hitet. Hitet abban, hogy létezik a Gondviselés, és győz az igazság.”*

Igen, az igazság. Béres József küzdelmes életének és találmányán kívüli másik „gyermek”, melyet itt hagyott nekünk örökül: *az igazság győzelme*. Hogy érdemes mindig, minden időben kimondani az igazságot. Sokszor ő is szembetalálta magát az egész világgal, hatalmasságokkal, s mégsem adta fel... Évtizedeken át küzdött azért, hogy elismerjék és forgalmazzák találmányát, majd amikor már milliók vásárolták a Béres cseppet, a kapzsiság és a Gonosz elől neki, a feltalálónak kellett visszavásárolnia a részvényeket! De megtette, nem adta fel, nem ismert lehetlent, és győzött! Ha kellett, tudott újrakezdeni munkatársaival együtt. *Béres József a küzdelem bajnoka!* Bizonyára a Jóisten ellátta a harchoz szükséges adottságokkal, mely kellett ahhoz, hogy végül siker koronázhassa emberek ezreit megsegítő találmányát.

Béres József nyolcgyermekes családban született, melyből hatan nőttek fel. Édesanyja arra tanította a gyermekeket, hogy ahol tudnak, ott kötelességük segíteni. Az ifjú fiatalemberre nagy hatást gyakorolt *Mécs László* verse: *„Vadócba rózsát oltok, hogy sebb legyen a föld.”* Olyan mélyen belégyökerezett ez a gondolat, hogy sok vadrózsahajtásba tearózsát oltott. *„Csodálatos lett, ahogy a vad területen illatozott a nemes virág”* – emlékezett vissza egykori tettére.

A háborús években Béres József a frontra került. Élete többször forgott kockán. Az egyik bombázás alkalmával valamennyi katonája meghalt. Mégis csodával egyenlő, hogy neki nem esett baja: *„Életemet a derékszíjam mentette meg, egy vastag repeszdarabot fogott fel. A szilánk félig behasította, de átszakítani nem bírta. Mi lett volna, ha csak egy kicsivel odébb talál el?”*

Miért én lettem az egyetlen túlélő azon a kiugró, lapos fennsíkon? Ki tudná ezt megmondani?” – kérdezi a kötet főhőse. S az olvasónak bizonyára eszébe jut *II. János Pál* pápa csodálatos életben maradása, akinek életét a szíve fölött hordott *Szűz Mária rózsafüzére* mentette meg, melybe beleütközött a gyilkos golyó.

Béres József megélhette azt a csodát is, hogy hazatért a frontról. A találkozás megható örömeről így vall fiának és a kötet olvasóinak: *„Záhonyban a házunk közelében láttam, hogy édesanyám és édesapám a kertünkben kapálgatnak. Egyszerre csak édesanyám eldobja a kapát, és elkiáltja magát: 'Itthon van a fiam!' Ma sem tudom, miről ismert meg. Szakállasan, csont és bőrre lefogyva, közel négyévi távollét után, 1945. június 4-én értem haza.”*

Időközben Béres József megnősült, feleségül vette a gyönyörű tanítónőt, *Papp Katalint*. Ettől kezdve több mint 50 éven át jóban, rosszban összetartottak. Ám a sors megpróbálta őket. Béres Józsefet 1948-ban koholt vádakkal üldözni kezdték. A fiatalemberre fogták, hogy *Szálasi* szárnysegédje volt, melyből semmi nem volt igaz. Erre így emlékezik vissza a tudós: *„Ellenségeim lassan, módszeresen és persze mindig hátulról támadtak. Egyik „ügyes” módszerük az volt, hogy egzisztenciálisan lehetetlenítették el az embert. Esetemben minden erejüket latba vetették, hogy ne kaphassak munkát. Rám fogták, hogy Szálásinak voltam a szárnysegédje, és osztályidegenné minősítettek. Mondanom sem kell, hogy Szálásit még látni sem láttam soha.”*

Béres József munkás életének jelentős részét a kommunizmusban töltötte, amikor *„azokat az időket éltük, amikor a vezetői pozíciókba a tűzhöz közel ülő 'megbízható' pártembereket ültették. A szaktudás, a rátermettség nem számított.”* Volt olyan főnöke, aki a kutatásait nem értette és nem értékelte.

Ennek ellenére Béres Józsefnek a Béres-cseppek megalkotásáig csaknem húszévnnyi közönnyel, akadályokkal, kitartó kutatómunkára és az eredmények átfogó elemzésére volt szüksége. Amikor kutató lett, a burgonyaleromlás okaira kereste a választ. Álmában sem gondolt arra, hogy neve valaha összekapcsolódik a daganatkutatással.

Elgondolkodtató az a momentum, ha valakinek talentumot adott a Jóisten, hogyan sáfárkodik tehetségével. S ebben az esetben nem a különleges technika, hanem a zsenialitás a fontos. Béres József ugyanis híressé vált mikroszkópját, melyen elindult a rákkutatás útján, a szemétdombon találta. *„A kutatásra szánt központi pénz már azokban az időkben is lényegesen kevesebb volt a szükségesnél. Nagyon nagy hiányát éreztem egy fénymikroszkópnak, de csak álmodozni tudtam róla, pénz nem jutott rá. Aztán valaki szólt, hogy a szeméttárolóban mikroszkópdarabokat látott. Több se kellett nekem, bizony, hogy lesz mikroszkópom. Átturkáltam a szemetet, egyenként szedtem össze a darabokat, megtisztogattam, néhány hiányzó részt beszereztem, összeraktam, és működött... Általa találtam rá hamarosan arra az ösvényre, amelyet előttem még nem taposott senki.”*

Béres József, ahogy haladt előre kutatásaiban, ahogy születtek az újabb, egyre jelentősebb eredményei, úgy növekedett az értetlenség körülötte. Vallja: *„jól ismert jelenség, hogy az új utakon járók szinte kivétel nélkül találkoznak a merev elutasítással, szakmai féltékenységgel, irigységgel. Így volt ez velem is.”*

Majd egyre többen érdeklődtek készítményei iránt, s ekkor megjelent életében a főnöki irigység is. Odáig fajultak a dolgok, hogy egyik nap Béres József arra érkezett a munkahelyére, hogy a laboratóriumának ajtaját bebádogozták, a zárat lepecsételték, laboránsai meg kint álltak a szakadó esőben... Aztán 1972-ben megszületett a Béres csepp. Feltalálója nem gondolta, hogy gyógyító cseppjeinek létrejöttével, élete legnagyobb kálváriája is megkezdődött.

A betegeket azonban nem érdekelte a tiltás, ők élni akartak! Béres József szemére vetették, ha igaz, hogy segítő szándék vezeti a cseppek előállításakor, adjon nekik belőle. Ekkor a kutató komoly lelki válságba jutott, majd édesanyja tanítása csengett a fülében: *„Fiam, ha valaki segítséget kér tőled, és te tudsz segíteni, akkor ez kötelességed.”* Nem tehetett másként, adott. Aztán egyre több emberen segítettek a cseppek. S egyre többen álltak sorba, a feltaláló pedig az otthoni laboratóriumában mindenféle hatósági engedély nélkül gyártotta a készítményeket.

Béres Józsefet sarlatánsággal vádolták, majd 1975-ben kuruzslás vádjával bűnvádi eljárás alá került. Házkutatást tartottak nála, felforgatták a lakását, munkahelyét. 1975-ben *Kósa Ferenc* filmet forgatott róla, *Az utolsó szó jogán* címmel, de bemutatásával 10 évet kellett várni. Közben háza előtt áramlottak hozzá a betegek, volt olyan nap, hogy hatszázan álltak a kapujában. Legfőbb célja volt tehát, hogy cseppjei hozzáférhetőek legyenek. Így kötött szerződést a *Herbáriával*, s lett a találmány neve Béres csepp.

Még Béres József életében létrehozták a *Béres Alapítványt*, és a *Béres Rt-t*. A Kósa-film aztán megtette a hatását, országvilág előtt híressé lett a Béres csepp feltalálója és a Béres csepp. Később, sajnos Kósa Ferencben is csalódnia kellett a tudósnak, aki a részvénytársaság tagjaként ki akarta használni a feltalálót. De ez már egy másik szomorú történet... A kötetben olvashatunk róla. Mindeközben Béres József nevét a róla elnevezett cseppek feltalálásával tette világhírűvé. Rájött ugyanis arra, hogy nagyon sok betegséget okoz az anyagcsere zavara, melyet a szervezet számára létfontosságú nyomelemek hiánya vált ki. Az általa készített csepp ezek pótlásával visszaállítja a szervezet biológiai rendjét és erősíti aktív, passzív immunitását.

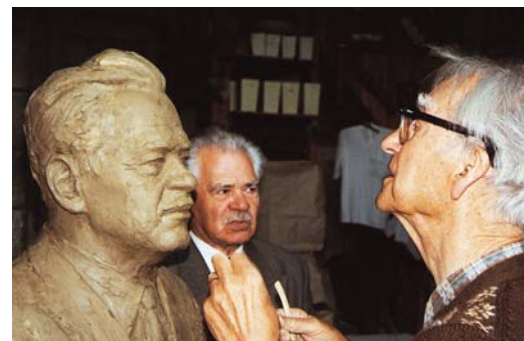
S ha egy nagyot ugrunk előre az időben, ma már a Béres cégből az ország legnagyobb, magyar tulajdonban lévő gyógyszergyára lett, a vállalkozás vállalat-csoporttá terebélyesedett, a sikertörténet pedig folytatódik – írja Béres Klára, a kötet szerkesztője.

Béres József az üldöztetés és meg nem értettség után még életében számos díj, elismerés birtokosa lett. A Béres-cseppet 1976-ban már szabadalom védte. 1995-ben *Pro Natura et Vita* díjat, 2000-ben *Magyar Örökség* kitüntető címmel ismerték el munkásságát. 2000-ben az *Országos Gyógyszerészeti Intézet* roborálószerként *gyógyszerré* törzskönyvezte a Béres-cseppet. 2002-ben neki ítéltek a *Széchenyi-díjat* az egészségügyi ellátásban fontos szerepet játszó infrastruktúra megteremtése érdekében végzett tevékenységéért, az egészségvédelemért, az immunrendszer megerősítéséért végzett fáradhatatlan munkásságáért. 2002-ben a *Köztársaság Elnökének Érdemérme* kitüntetést tudományos munkásságával és hajlíthatatlan akaraterejével megalkotott életművével érdemelte ki. 2005-ben a *vitézi rend* tagjává avatták a nemzet szabadságáért vívott harcaiért, s a nemzeti érzéseinek kiváló tanúbizonyságáért.

Több szobor készült róla, Szolnokon pedig sétányt neveztek el Béres József feltalálóról. Küzdelmes élete beteljesedett, s igaz rá *Marcus Aurelius* gondolata: „*Légy mint a szírtfok, melyet a hullámok folyton csapkodnak, az pedig rendületlenül áll, s körülötte elcsendesül a habzó forgatag.*”

A magyar kutató születésének 90. évfordulójára megjelent kiadvány különlegessége Béres József három, közelmúltban előkerült fiatalkori írása, melyek most kerültek először nyilvánosság elé.

A *Béres Klára Cseppben az élet Béres József életútja* című kötet az *Akovita Könyvkiadó* gondozásában jelent meg, ára 2700 Ft.

Frigyessy Ágnes :

Hantó Zsuzsa — Kitiltott családok (4. rész)

A „belső ellenség”, a reakciónak, az osztályidegennek bélyegzettek elleni harc”

– Hegedűs András – aki 1949-től volt tagja a *Magyar Dolgozók Pártja* vezető szerveinek, 1952-től az állami gazdaságok és erdők minisztere, földművelésügyi miniszter, majd miniszterelnök helyettes, 1955 áprilisától 1956 októberig a Minisztertanács elnöke volt, 1945-től az úgynevezett *belső reakció* ellen elkövetett törvénysértések három alapfokozatát különböztette meg: 1. a városokból történő kitiltást, a rendőri felügyelet alá helyezést, mint kitelepítést, 2. a jugoszláv határ széléről történt kitelepítést a hortobágyi zárt családi kényszermunkatáborokba, mint deportálást, harmadikként az internálást, a rendőri őrizet alá helyezést és munkatáborokat, amelynek egyik tipikus esete volt Recsk – írja *Hantó Zsuzsa* történész hiánypótló művében. A „belső ellenség”, a reakciónak, osztályidegennek bélyegzettek ellen többféle módon védekezett az akkori diktatórikus hatalom. Lássuk, mit ír a történész asszony „*Kitiltott családok*” című, forrás-értékű munkájában:

Rendőri felügyelet és kitelepítés:

A „rendőri felügyelet a büntetésüket letöltött vagy bűncselekményt el nem követett, de az érdekelt állam szempontjából politikailag megbízhatatlan emberek rendőrhatalom ellenőrzése”.

Erdei Ferenc belügyminiszter 1945. június 21-én kelt máig nyilvánosságra nem került rendelete szabályozta a rendőrhatalom felügyelet és rendőrhatalom őrizet esetében követendő eljárást. A rendelet megalkotását azzal indokolta Erdi Ferenc, hogy a *rendkívüli idők rendkívüli intézkedéseket tettek szükségessé* azokkal a polgári személyekkel szemben, akik „*az állam biztonságára, a közbiztonságra veszélyes, aggályos és gyanús, valamint a gazdasági okokból káros*”ak. E személyek felelősségre vonása olyan eljárás keretében történt, amikor az ítélet meghozatala előtt a rendőrhatalom felügyelet alá vont személy *meghallgatására nem került sor*. E súlyos eljárás érvényesítését magasabb állami érdekek indokolták, melyek nem megtorló, hanem megelőző intézkedések, szögezte le a belügyminiszter.

Az 1950-es évektől a rendőrhatalom felügyelet alá helyezés együtt járt a kitelepítéssel. 1951-ben 13670 főt telepítettek ki Budapestről. A vidéki városokból és községekből kitelepítettek száma 1194 fő egy 1953-as adat szerint.

Deportálás

A deportálás a latin elszállít (deportare) szóból származik, „*személyek vagy csoportok idegenbe, kényszerlakhelyre vagy zárt táborba telepítése büntetésként vagy a szabadságvesztés büntetésének kitöltése után*”.

Deportálásnak nevezhetjük az elhurcolást a *Hortobágyon, Nagyunságban* és a *Hajdúságban* létrehozott 12 zárt családi kényszermunkatáborba. Ez a táborrendszer volt Magyarországon az egyetlen, ahova családokat hurcoltak és különítették el, a tehetetlen aggastyántól a csecsemőig. Nemcsak a felnőtteket, hanem a 12 éven felüli gyerekeket is napi 12 órás munkavégzésre kötelezték kutyás rendőrök őrzete mellett.

Internálás

A latin internálás szó jelentése „*a fennálló társadalmi rendre politikai vagy közbiztonsági szempontból veszélyes, de konkrét bűncselekményt el nem követett egyének őrizetben tartása vagy kijelölt helyen való elkülönítése... Az 1949. évi genfi egyezmények előírják, hogy az internálást fogantató állam köteles az internáltak kellő ellátásáról és emberséges bánásmódról gondoskodni.*”

Az internálási gyakorlattal szemben, amelyet 1945-től fogantatók hazánkban *Bibó István* komoly kritikát fogalmazott meg: – „*Azoknak a nyilasoknak és hasonlóknak a számára, akik népbírósági súlyú vétkeket nem követtek el, de a magyar nép katasztrófájához valamit közvetve hozzáadtak, az elégtételadásnak rengeteg közvetlen, kemény, de konkrét feltételek mellett ledolgozható formáját lehet kitalálni. Ezzel szemben az internálás apparátus úgy, hogy ma előttünk áll, teljesen elszakadt a brutális, de közvetlen és magát hamar kifújó népi igazságtétel bármilyen vonatkozásától. Egy basáskodó főszołgabíró, aki előtt régen az egész járás haptákban állott, nyilvánosan megbüntetni, vagy láthatóan megszégyeníteni forradalmi értékű cselekedet,*

mert demonstrálja az aranykoronák leesését. De ugyanezt a főszolgabírókat hónapokra drótsövény mögé zárni úgy, hogy ne tudja eltemetni az anyját, kiújljon a májbaja, és ne láthassa a skarlátos gyermekét: ebben az égvilágon semmi forradalmi értékű nincsen.”

Az internálás végrehajtása a politikai rendőrség feladata volt. Péter Gábor összesítése szerint 1945. február 1. és április 12. között a fővárosban 1869 főt internáltak, április 12. és április 30. között újabb 2683 főt Budapest hét kerületében és a környezetében lévő hét településen felállított internálótáborokban.

A kommunista párt számára az internálás kiemelt jelentőségű eszköz volt. Gerő Ernő az igazolóbizottságok felállítását követően a közigazgatás megtisztításával foglalkozó vitában kijelentette, ha valaki fasiszta vagy nyilas volt, de nincs elég ok arra, hogy a népbíróság foglalkozzon ügyével, munkatáborba kellene utalni. A sajtó Gerő szavait interpretálva két szóval egészítette ki az elmondottakat, nyilván nem a szerkesztő ötlete alapján. A fasiszta és nyilas mellett megjelent a *reakciós kifejezés, akik a fasisztákkal és nyilasokkal együtt nemcsak munkatáborba vihetők, de internálhatók is.*

1945. június 21-én jelent meg Erdei Ferenc már hivatkozott bizalmas rendelete, amely a rendőrhatalom felügyelet mellett a rendőrhatalom őrízet, internálást is szabályozta. Az internálás szabályozásában a politikai indíttatású kitiltás mellett új elem a *gazdasági jogszabályok megsértőinek internálása*. 11 pontban rögzítették a nyilasnak vagy fasisztának nyilvánított pártok és szervezetek vezetőinek, tisztségviselőinek és tagságának internálás büntetésére okot adó magatartását, majd újabb 10 pontban az internálásra indokot adó gazdasági kihágások formáit. . .

1945 és 1949 között a fővárosban és vidéken 40000-nél több főt internáltak, s e közigazgatási intézkedés még több személyt is érintett, mint a népbírászkodás. Megkülönböztető eszköz lett a kommunista párt kezében, hogy céljait megvalósíthassa. Lehetőséget teremtett a büntető jogrendszer adta törvényes keretek áthágására.

1953 július 16-án készített feljegyzés szerint az internáltak száma 5005 fő, ebből 2318 fő korábban hadifogoly volt. A 2687 fő internált megoszlás az internálás indoka szerint a következő. A legnagyobb csoport a *demokrácia ellen izgatott* (385 fő), 366-an letöltötték a számukra kirótt börtönbüntetést, de különös veszélyességük miatt nem engedték őket vissza korábbi lakóhelyükre. 358-an sikertelenül kísérelték meg, hogy átlépjék a magyar határt. 294-en jobboldali szocdemek voltak. 189 külföldi állampolgár (jugoszláv, amerikai, angol és francia) kémgyanús volt. 207 fő egyéb bűncselekményt követett el, 206 fő szervezkedett. 153 főt egyéb nem megnevezett indok alapján internáltak. 137 főt gazdasági büntett és 131 főt egyéb háborús büntett miatt. 71 fő korábbi ÁVH ügynököt azért internáltak, mert áruló lett. 63 fő besúgó és 46 pap volt. A többiek internálási indoka: szabotázs 30, trockista 27, fegyverrejtegetés 24.

Az internáltak szociális megoszlása szerint a *legnagyobb csoport az értelmiség*, 714 fő (műszaki értelmiség, pedagógus, tudós). 499 fő munkás, 373 horthysta (tiszt, törzstiszt, rendőrnemzet, rendőr, csendőr). A birtokos parasztság 339 fő (134 kis- és középparasz, 205 kulák). 183 kisiparos és kiskereskedő, 201 külföldi állampolgár, 156 alkalmazott (MÁV, tűzoltó), 81 volt ÁVH-s, 76 tőkés, földbirtokos, arisztokrata, 65 pap és egyéb egyházi személy.

Munkaszolgálat

A munkaszolgálatos alakulatok, amelyeket a hivatalos katonai zsargon „*hadtáp*” egységeknek nevezett, feladata körébe katonai létesítmények és infrastrukturális beruházások építése tartozott. A *Honvédelmi Minisztérium Kollégiuma* 1950. június 27-én tárgyalta a kulákok és ellenséges elemek szerepéről a magyar néphadseregben. Janza Károly vezérőrnagy azt javasolta, hogy a kulák és egyéb megbízhatatlan elemeket és azok fiait is be kell hívni, de nem lehet fegyvert adni a kezükbe, hanem kemény építőmunkára kell fogni őket. A sorozásnál az Osztályhelyzetet Megállapító Bizottság döntötte el, hogy ki a megbízhatatlan és kit kell munkaszolgálatra vinni.

Rabmunkáltatás

Magyarországon 1949 és 1953 között alakult ki a rabmunkáltatás rendszere, amikor nemcsak az elítéltek végeztek rabmunkát, hanem a bírói eljárás nélkül lakóhelyükről kitelepített személyek és családok, akiket kényszerintézkedéssel rendőrhatalom felügyelet alá helyeztek, vagy zárt táborokban rendőrhatalom őrízet alá. A rabmunkával a hatalomnak kettős célja volt. Egyrészt megkísérelték a rabmunkát beilleszteni a szocialista tervezési rendszerbe, másrészt személyiségükben kívánták megalázni az úgynevezett „*ellenséges elemeket*” ...

A rabmunkáltatás alapvetően a személyes szabadságuktól megfosztott letartóztatott, internált és katonai elítéltek állampolgárok nagy részének a munkakényszerére épült, és kiegészült a személyes szabadságukban korlátozott állampolgárok, a javító-nevelő munkára ítélt, lakóhelyről kitelepített munkavégzésével. A „*rabok*” tömeges foglalkoztatására az apparátus nem készült fel. Keleti Ferenc a rabmunkáltatással kapcsolatos őri szempontokról feljegyzést készített 1951. november 10.-én, mely szerint a közel 15 ezer főnyi elítéltek foglalkoztatásának felügyeletét, akik 42 külső munkahelyen dolgoznak, az

örsemélyzet nem tudja ellátni. Javasolta a büntetés végrehajtás rendszerének megváltoztatását és azt, „*hog addig ne szállítsanak ki külmunkára letartóztatottakat, amíg az őrzés feltételei nincsenek megteremtve.*”

Kihágási büntett

Az ötvenes évek társadalmi-politikai gyakorlatának volt még egy sajátos eljárása a megbízhatatlan, és más ellenséges kategóriába sorolt személyek elkülönítésére és állandó rettegésben tartására, az úgynevezett „*kihágási büntett*”. Rendkívül nagy számukat mutatja az is, hogy 1953-ban Nagy Imre amnesztiarendeleete több mint *hatszázezer* ember kihágási büntetését oldotta fel. A kihágási bíróságok 4697 személy elzárásbüntetése végrehajtását és 188790 személy pénzbüntetését törölték. A pénzügyi kihágási bíróságok 217784 személy pénzbüntetését és 229263 személy ellen indított kihágási eljárást szüntettek meg...

A kihágás lehetett: közlekedési, erkölcsrendészeti, bejelentési, közrend elleni, tűzrendészeti, erdei, rádió, sajtórendészeti, köztisztasági, állategészségügyi vagy egyéb. Arra vonatkozóan nem találtam fogalom-meghatározást, hogy mit takartak az egyes kihágási büntettek. Az egykori elítéltekkel készült interjúk során derül némi fény az egyes kihágások tartalmára. *Ha valaki nem jelentette fel szomszédját, azért, mert volt rádiója, vagy olyasmért, amiről nem is tudott, azaz nem lett önként besúgó, a feljelentési állampolgári kötelezettség elmulasztása miatt bejelentési kihágást követett el.*

Ha valaki az erdő vad gyümölcséből fogyasztott, vagy azt összegyűjtötte, hogy családtagjaival elfogyassza erdei kihágást követett el. Köztisztasági kihágást azok követtek el, akik nem tartották tisztán a járdát és az úttestet, vagy vidéken a trágyadomb és a kút között szükséges távolságot nem tartották be.

1952 júliusában 15790 embert ítéltek el kihágási büntett miatt Budapesten és 22029 főt vidéken. Az elítéltek száma havonta tíz és negyvenezer fő között ingadozott.

Kihágásokat az követett el, akit el akartak ítélni... A sajtórendészeti kihágás azt jelentette, hogy nem rendelték meg a Szabad népet, pedig az volt a párt hivatalos lapja. Az erdei kihágás azt takarta, hogy az erdőben begyűjtötték a rőzszt és fűtésre használták, leszedték az erdei gyümölcsöt és hasznosították a mézet anélkül, hogy abból beadási kötelezettségüket teljesítették volna... A kihágási büntettek bár mindenkit félelemben tartottak elsősorban az *osztályidegenek ellehetetlenítését* szolgálták, közülük is a „*kulákok, a horthysták és a horthysta üzemtulajdonosokét*”.

Halmazott büntetések

Egy család több törvénysértés áldozata is lehetett: kitelepítés, internálás, munkaszolgálat, deportálás a Hortobágyi zárt családi munkatáborok egyikébe, munkára kötelezés idegen országban – málenkij robot –, börtön, rabmunka.

Hantó Zsuzsa példaként bemutat néhány tragikus sorsú családot is kötetében. Íme: – A második világháborúban hősi halált halt Farkas László feleségét Hazslinszky Margitot, egyetlen fiát, Farkas Lászlót és anyósát Hazslinszky Karolát, felesége testvéreit, Hazslinszky Tibort, Hazslinszky Gézőt, Hazslinszky Karlát, Karla férjét Morvay Pált és két gyermeküket Kiskörére telepítették kulákcsaládokhoz, majd 1952 nyarán Borsós tanyára deportálták. A felnőtt férfiak munkaszolgálatot is teljesítettek.

Dadányi Miklóst orosz fogság és többszöri internálás után egy házkutatást követően budapesti lakásukból Miskolcra telepítették feleségével és lányával. A Dadányi fiú Pesten maradhatott, de lakásukat el kellett hagynia. A három Miskolcra telepített családtag együttélése sem tartott sokáig, mert Dadányi Miklóst élelmiszer és végvásznak rejtegetésének vádjával három évi börtönbüntetésre ítélték. Dadányi Miklós szabadulása után az egész családot – mivel fiuk a nyári szünidőt otthon töltötte – a hortobágyi Borsós tanyai zárt családi kényszermunkatáborba vitték.

J. Gyula Abauj vármegyei földbirtokos család sarja. 1945-ben 200 kataszteri hold kivételével a családi birtokot felosztották a falu parasztjai között. 1949-ben 110 kataszteri holdat leadott az állami gazdaságnak, 1950-ben maradék földjétől is megvált, hasonló módon. 1950 végén a családi kúriából átrakták őket egy falubeli kulákcsaládhoz. 1952 júniusában 15 hónapra kitelepítették a hortobágyi Borsós tanyára...

Pallavicini-Andrássy Borbála férje bár beteg volt 1943-ban, mégis elvitte magát a főrendiházba, hogy a zsidótörvény ellen felszólaljon. Legidősebb fia, György 1945 és 1946 között a németek fogságában volt Pesten, majd a Dachau koncentrációs táborba került. Kiszabadulása után 1945. május 6-án délután három órakor egy orosz autóra lökték és bevitték a Vilma királynő útja 33. szám alatti fogdába. Onnét 1946. október 16-án elszállították a Conti utcai gyűjtőbe, majd pár hét múlva egy nagyobb szállítmánnyal Lembergbe vitték. 1947 tavaszán Szverdlovszkon keresztül az észak-szibériai Tejsedbe szállították. Ott halt meg 37 éves korában, 1949. július 21-én. Antal fia nevét Pálinkásra változtatta és a Néphadsereg tisztje lett. 1956-ban Rétságban szolgáló társaival együtt kiszabadította Mindszenty hercegprímást. 1957. december 10-én ellenforradalmi tevékenysége miatt kivégezték.

Széchenyi Éva apját, Bálintot annak idején orosz fogságból Rákosiért cserében engedték haza. Édesanyja Romanov család sarja, azért maradt Magyarországon, hogy férje sírját gondozhassa. 1945 után mindenüket elvették, Budán éltek egy albérletben, ahová még bútorokat sem vihettek. Mégis kitelepítették őket. Széchenyi Évát elvitték rabmunkára. Széchenyi Bálintné egy távoli tanyán, szörnyű körülmények között lakott, egyedül, magatehetetlenül, jóindulatú befogadóinak és kitelepített társainak köszönhetően, hogy életben maradt...

Nádasdy Nikolits Andrea édesapja, Nikolits Mihály Baranya vármegye főispánja volt, s mivel nem foganatosította a zsidóság ellen hozott intézkedéseket 1944-ben letartóztatták és egy német koncentrációs táborba vitték, valahol a *Mecsek*ben. Kiszabadulása után azzal a váddal tartóztatták le, hogy szökött náci. A bűvőhelyükről előmerészkedő zsidók igazolták édesapját, és így elejtették az ellene szóló vádakot.

Anyai nagyapja Széchenyi Baghy Gyula ötezer holdon gazdálkodott. Az ostromot Budapesten vészelték át, majd visszamentek a Baghy majorba, ahol mindkét házat kifosztva, üresen találták, még a téglákat is széthordták. Ezért az anyai nagyszülők Pécsre mentek, abba a házba, amit a főispán papa számára a vármegye bérelt az Inczedy Dénes utca 4. szám alatt. Egy ideig Batthyány Charly és családja is náluk tartózkodtak, de rövidesen elhagyták az országot és Dél-Amerikában kötöttek ki. Az anyai nagyszülők is elhagyták Pécsset, s mivel a két kastélyukból semmi sem maradt a Szolnokon lévő házuk három szobájába költöztek. A házat ÁVÓ-s tisztt foglalta el a családjával. Ő megvédte a vandalizmustól és megengedte az egykori tulajdonosnak, hogy a ház három szobáját igénybe vegye. A három szoba egyikébe Nikolitsné húga, Zsófia költözött öttagú családjával miután férje felvidéki kastélyából kitelepítették őket és minden ingó és ingatlan vagyonukat kisajátították. A mellette lévő szobába a nagyszülők költöztek és a harmadik szobát az anyai dédmama foglalta el, mert őt is kiebrudalták a házból....

Folyt. következik

BOOK REVIEW

In this selection one encounters the following reviews:

- ✚ *Cahiers of Hungarology*: The World Federation of Hungarians launched in 2010 a monograph series on Hungarology, targeting in the first instance the students. The series, to be published monthly, will be accomplished in four years and will cover all relevant topics related to the history and identity of Hungarians. In this column we present briefly the topic of the first three booklets: 1. *How Hungarians became Finno-Ugric?*, 2. *Our Victorious Battles*; 3. *Scythian Reader*.
- ✚ Ágnes Frigyesy: *Life in a Drop*. Ms. Frigyesy reviews a recently published biography of the Hungarian inventor József Béres.
- ✚ Ágnes Frigyesy: *Banned Families — Part 4*. Ms. Frigyesy continues her in-depth review of the book *Banned Families* by Zsuzsa Hantó. An English summary was published in the October-December 2009 issue of our journal, pp. 154-155.

KLASSZIKUS ÍRÁSOK EURÁZSIÁRÓL

Friedrich Hirth :

Attila családfája^{1 2}

Az 1899-ben tartott római Orientalista Congressus «közép-ázsiai» és «kinai-japáni» szakosztályainak közös ülésén előadást tartottam e címmel: Attila családfája Thúróczi János krónikája szerint. Ugyanis RADLOFF orosz akadémikussal, a török nyelvek kitűnő ismerőjével együtt kísérletet tettem, hogy megállapítsuk ama legrégebb török nyelvtörédek hangértékét, melyek a Kr.e. 3-ik században a Pekingtől északra elvonuló kínai-fal mentén lakó Hiung-nu törzsének, a törökök és ujugurok ez ősnépének nyelvéből kínai átírásban fennmaradtak. E kísérlet a régi török személyneveknek az eddigtől merőben eltérő olvasására vezetett. A Hiung-nu nép hatalma első megalapítójának neve, melyet a kínai krónikák ismertebb fordításai többnyire Mau-tun, Mo-te vagy Mede alakban adnak, s a melyet SCHOTT pusztán a jegyek modern olvasása alapján *Mutum*-nak olvasott és a mandsu *muten* (hatalom, képesség) szóval vetett egybe, módszeres elemzés révén töröknek tekintendő. Hogy ez eredményhez juthassunk, előbb az átírásnál használt kínai szótagokat régi hangértékükre kell visszavezetnünk. Ez úton pedig, ha tekintetbe vesszük a középkor elején a szövegekhez csatolt hangtani magyarázatokat, a Mak-tun, Mak-tut és Mak-tuk alakokat kapjuk.

Az első szótag oly hangcsoportozáshoz tartozik, mely későbbi átírásokban a török *bag*-nak (v.ö. *Mo ho-ta-kan*, régi hang *Mak-ho-tat-kan* a török *Bagatarkhan* helyett ó-török felírásokban) felel meg. A második szótagnak kétféle alakja maradt fenn (*tun* mellett a scholiastoknál: *tut* és *tuk*), a miből következtetem, hogy a kínai szótagkincsben nem létező véghangzóról, még pedig hihetőleg a kínai nyelvben akkor még teljesen ismeretlen *r*-ről van szó. A valószínű ősalaknak azért *Baktur*-t ajánlom, mivel szóvégi *r* helyett a kínai átírásokban épügy szóvégi *n* vagy *k*, és igen gyakran *t* állhat. A *Baktur* alak megfelelne a mongol *baghatur* vagy tsagataj *bator* és a mandsu *baturu* szavaknak, melyek a különböző középpázsiai nyelvterületeken megtszélő jelzőként használatosak és a melyek cím gyanánt *pa-tu-lu* kínai átírásban még ma is sűrűn előfordulnak.

Ez eredményhez már nyelvészeti okoskodás révén eljutottam volt, midőn Thúróczi Jánosnak 1490 körül írt *Chronica Hungarorum*-jában a Hiung-nu népének a volga-hunnokkal való azonosságát kutatva, ráakadtam Attila őseinek több mint harmincz névből álló jegyzékére. E neveket Thúróczi meglehetősen elcsontított alakban írja, a mi már Attila apjának nevéből is kitűnik, a kit majd *Bendekucz*-nak vagy *Bendeguz*-nak, majd *Bendeguck*-nak nevez, mely nevet azonosnak tartom a Jornandes és Priscusnál található *Mundzuk* (= *Bundzuk*) és Μουνδιούχος nevekkal.

Habár a közvetlen forrást, melyből a magyar krónikás Attila családfáját merítette, egyelőre meg nem állapíthatjuk, annyit biztosan tudunk, hogy számos olyan okmányt használhatott, melyekhez most már nem férhetünk. Bármennyire hajlandók vagyunk is, kivált a Noahra és Nimródra visszamenő legrégebbi ősök miatt, Thúróczi névsorának hitelességében kételkedni, mégis lehetséges, hogy ama góth, byzanci és más szerzők elveszett feljegyzéseiben, kiknek a nagy hún király életéről szóló legrészletesebb tudósításokat köszönhetjük, meg volt Attila őseinek jegyzéke is. Miután a húnoknak a Hiung-nu néppel való azonosságára a kínai irodalomban még pozitív bizonyítékokat is találtam, önkénytelenül az a gondolatom támadt, hogy a Thúróczi-féle családfát egybevessem a Hiung-nu uralkodóinak a kínai történetíróktól közölt névsorával. Ennek az egybevetésnek az a körülmény is kedvez, hogy a legrégebbi idevágó történeti művek, a Schi-ki. (írója: Ssi-ma Ts'ién) és a Ts'ién-han-schu, melyek a Hiung-nu népről is szólnak, az uralkodók rokonsági viszonyait és haláluk évét nagy gondal jegyzik föl. Ez által képesek vagyunk a Hing-nu uralkodóinak nemzedék-rendi tábláját megállapítani, melyből a nemzedékek pontos egymásutánja könnyen kivehető. Elhagyva az uralkodásban időnként következő fítestvéreket, unokatestvéreket stb., a következő sorozatot kapjuk:

1. *T'ou-man* (meghalt Kr.e. 209-ben); 2. *Mau-tun* vagy *Baktur* (209—175); 3. *Lau-schang*, azaz a «Fenséges agg», a «Főtisztelendő» (175—160); 4. *I-tschü-schö* (120—114); 5. *Tsü-ti-hóu* (101—96); 6. *Hu-lu-ku* (96—85); 7. *Hü-lü-k'üan-kü* (68—60); 8. *Tschü-tschü*, a ki a kínai fenhatóság alatt tovább uralkodó főágtól elvált, hogy az alánok szomszédságában új birodalmat alapítson (meghalt Kr.e. 36-ban).

¹ Az írás eredetileg a Keleti Szemlében jelent meg 1900-ban. — *Mikes Int. Szerk.*

² Folyóiratunk munkatársa Hirth, müncheni tanár 'Die Ahnentafel Attila's nach Johannes Thúróczi' címen egy terjedelmesebb tanulmányt írt, mely a maga egészében a szentpétervári orosz akadémia kiadásában fog megjelenni. Szemléneknek Az itt közölt kivonatot készítette, melyben a tanulmányából levont eredményeket foglalja össze. E kiváló tudós, a kinek kínai forrástanulmányai már sok adattal gazdagították a húnokról való tudásunkat, a volga-húnokról is küldött be hozzánk egy nagyobb tanulmányt. Alkalom adtával rátérünk ennek ismertetésére. — *Keleti Szemle Szerk.*

Most már arról volt szó, hogy megállapítsuk, vajjon a Thuróczi közölte 37 névnek egyike vagy másika, hangzásban rá vall-e a kínaiaknál fenmaradt regensnevekre. Minthogy a magyar krónika semmiféle segítő adatot sem tartalmaz a chronológiára nézve, a statisztikai módszerhez kellett fordulni, hogy megtaláljuk a családfa ama pontját, melynél a kutatás megkezdhető. RÜMELIN híres értekezése szerint («Über Begriff und Dauer einer Generation», Reden und Aufsätze, Tübingen 1875) egy nemzedéknek élettartama Németországban $36\frac{1}{2}$, Angolországban $35\frac{1}{2}$, Franciaországban $34\frac{1}{2}$ évre becsülhető. RÜMELIN hozzát teszi, hogy gyermekekben gazdag népeknél, a hol korán lépnek házasságra, valamivel kisebb középszámot kell vennünk. Egy korábbi alkalommal megkísértettem annak a kimutatását, adataimat a kínai irodalom néhány példájából merítve, hogy a nemzedékszám 31 évre is leszállhat, a minek alapján a soknejűsége jóval kevésbé hajló, bár gyermekekben nem szegény Hiung-nu népnél a nemzedék élettartamát 33 évről vettem.

Ismervén Attila halálának évét (Kr.u. 454), képesek vagyunk minden őserre nézve egy hozzátvetőleges halálévet (ideelles Todesjahr) kiszámítani. A krónikásnak családfája e szerint a 37. őssel, Abae vagy Noë-val (Noah) visszavezet ennek hozzátvetőleges halála évéig, Kr.e. 767-ig, vagy ha a legrégebbi ősök bibliai neveit a régi krónikások önkényes, elkerülhetetlen szokásból eredő pótlékának tekintjük, a 32. vagy 33. őssel a Kr.e. 7-ik század kezdetéig. Itt csak az a kor érdekel bennünket, melyre nézve a kínai feljegyzésekben találunk regensneveket. Ezek pedig a fent közöltek. Legelső alkalmat az egybevetésre a *Baktur* (= Mau-tun) név adott. Baktur Kr.e. 175-ben halt meg. Szerencsés véletlen folytán Attila 19-ik őseinek a hozzátvetőleges számítás szerint csak 2 évvel később kellett meghalnia, t.i. Kr.e. 173-ban. Ennek a 19-ik őseinek a neve Thúróczinál *Bezter* vagy *Beztur*. Ennek a nevezetes találkozásnak felfedezése arra bírta, hogy a *Mau-tun* névnek nyelvészeti okokból már előbb megállapított *Baktur*-nak való olvasását a *Beztur* névvel hoztam kapcsolatba. Hogy a krónikás írásmódjában *z* került az eredeti *k* hang helyére, könnyen megmagyarázható néhány megelőző esetből, mely Thúróczinál előfordul, a ki, mint láttuk, *Bendekwz*-t ír *Bendeguck* (= Mundzak) mellett. Ha még megemlítjük, hogy Porphyrogenitusnál *Μάζαροι* áll *Magar* helyett, vagy *Ulzinzures* mellett *Ulzingures*, nagyon elfogadhatjuk *Bagtur*-t a *Beztur* ősalakja gyanánt, ha csak nem magyarázzuk inkább a *Beztur* alakot a *Baktur*-nak félreértett zetacismusból keletkezett elferdítésének.

A két név feltűnő hasonlatossága, és Baktur igazi halálévének megegyezése Bezter valószínű halálévével, elég ösztön adhatott további kutatásokra. Ha csupán különös véletlenről lenne szó, minden további analógiát kizártnak kellene tekinteni. De ha a kölcsönösen megfelelő nemzedékek valamelyikénél csak egyetlen példára is akadunk még, melyben a két név nyelvészeti azonossága kimutatható, bizvást állíthatjuk majd, hogy Thúróczi családfája, a sok névcsonkítás mellett is, oly forráson alapul, mely a Hiung-nu uralkodóinak genealógiájában teljesen járatos volt. Mert alig hihető, hogy a kínai irodalom révén a régi Hiung-nu valamelyik fejedelmének híre közvetlen úton eljutott volna akár a *Chronica Hungarorum* szerzőjéhez, akár valamely elődjéhez Attila idejéből. Ha Thúróczi több, vagy csak két nevet is ismer a Hiung-nu uralkodók családjából, okvetlenül oly forrásokból merített, mely végső sorban magára Attilára vagy ennek őseit jól ismerő kortársra vezethető vissza.

Összehasonlítva a kínai feljegyzésekben található és a Thúróczi krónikájában közölt neveket, és elfogadva *Baktur* és *Beztur* azonosságát, a következő táblázathoz jutunk:

A kínai krónikák szerint T'ou-man, elsőnek említett uralkodótól kezdve				Thúróczi János szerint		
Nemzedékek	Az uralkodók sorában	Átírt neve	Valódi halálév	Attila előtti nemzedék	Hozzátvetőleges halálév	Név a krónika írása szerint
I.	1	T'ou-man	209	20	206	RUDLI vagy BUDLI
II.	2	Baktur (Mau-tun)	175	19	173	BEZTER vagy BEZTUR
III.	3	Lau-schang (= fennsége agg)	160	18	140	MIKES
IV.	5	I-tschī-schö	114	17	107	MISKE
V.	9	Ttsü-ti-hóu	96	16	74	OMPUD
VI.	10	Hu-lu-ku	85	15	41	KULCHE
VII.	12	Hü-lü-k'üan-kü	60	14	8	LEUENTE
VIII.	—	Tschī-tschī	36	13	Kr.u. 25	LEEL

Ssi-ma Ts'ien szerint ezen uralkodók állítólagos legrégebbi ősétől Tschun-weï-től egész T'ou-man-ig jó ezer év mult el, de a kínaiak nem igen tudtak e korszakra vonatkozó bővebb tudósításokhoz jutni. Ebből azt következtethetjük, hogy a Kr.e. első század kínai történetírói a Hiung-nu birodalom kezdetét a Kr.e. 13-ik századba tették. T'ou-man tehát csak az első ismert ős volt, a kit megelőzött az ismeretlen uralkodóknak hosszú sora. Hogy a kínai krónikásoktól feljegyzett nevek között oly kevés egyezik a Thúróczinál közltekkel, abban leli magyarázatát, hogy a Hiung-nu fejedelmek többféle névvel, melléknévvvel, megtisztelő címmel bírtak, mint pl. a rómaiaknál Cæsar Octavianus Augustus.

Mau-tun vagy Baktur fiának neve tulajdonképp Ki-yuk volt, de a történelemben mindig *Lau-schang*-nak hívják. Ő volt az, a ki meggyilkoltatta Ta-yüé-tschī királyt és ezzel az első indoskytha népvándorlás közvetett okozója lett. Már korábban állapodtam meg RADLOFF-fal abban, hogy Lau-schang semmiképp sem tekinthető átírásnak, hanem egy török kifejezés fordításának. Lau-schang névszerinti jelentése: «fenséges agg». Az idevonatkozó török kifejezések közül legalkalmasabb az ujjur *mängi* vagy *mingi*, azaz «magas, fenséges, örök, halhatatlan», mely ily jelentéssel több török nyelvjárásban előfordul, pl. a jakut: *mängä tangara* = «mérhetetlen ég», mihez BÖHTLINGK megjegyzi: «az igazi jelentése *múlhatatlan, örök*». Beztur fiát a magyar krónika *Mike*-nek nevezi, a miben a krónikás ingadozó írásmódját tekintve, könnyen ráismerünk a *mingi* török ősalakra.

A következő két nemzedék nevei teljesen különböznek, de a 6-ik nemzedéknél már nyelvészetiileg feltűnően egyező neveket találunk: *Hu-lu-ku* és *Kulche* azaz Kulke, mert a *ch* és *k* váltakozására Thúróczinál sok példát mutathatunk. Hogy a kezdő hangzó a kinaiban *h*, a krónikában *k*, onnan eredhet, hogy a török ősalakban egy gutturalisatio által módosult, nyelvjárásenként ingadozó *k* állott, mint pl. *khalga* (= ür, oltalmazó), VÁMBÉRY szerint a krimi tatároknál élő cím. megfelel a magyar «ür»-nak, a német «Herr»-nek. Ha e két név a táblázat más helyén állna, hasonlatosságuk nem sokat nyomna a latba, de hogy a Baktur és Beztur, valamint a Lau-schang (= *mingi*) és Mike azonosságára vonatkozó hypothesis után, ugyanaz a két név épen abban a nemzedékben kerül egymás mellé, a melynek az elmélet szerint megfelelnek, nem tekinthető pusztán harmadik véletlennek.

Hu-lu-ku fiának neve is mutat némi, bár nagyon távol hasonlatosságot a két hagyományban. A *Leuente* alak hihetőleg úgy keletkezett, hogy egy eredetileg valamivel másképp hangzó, török ősalakot átváltoztattak egy ismert, a krónikában is említett magyar vezér nevére. Minthogy szókezdő *l* és *r* a török nyelvjárásokban úgyszólván nem fordul elő, joggal gyaníthatjuk egy szókezdő magánhangzó elhagyását. E feltevés szerint, melyet ismert hasonló esetek igazolnak, *Leuente* helyett bizvást *Eleuente* olvasható, a mi a kínai alakhoz: *Hü-lü-k'üan-kü* már jóval közelebb jár, ha az utolsó szótagban mutatózó különbséget képző változással magyarázzuk. De ha nem is sikerülne e két név azonosságát kellően bizonyítani, a 2. 3. és 6. nemzedék neveinek kölcsönös vonatkozása annyira szembeötlő, hogy a véletlent teljesen kizárják. Ehhez járul még, hogy nemcsak a nevek hasonlósága és a kínai történetírásból vont általános következtetések, hanem kétségbe nem vonható, eddig kellően meg nem értett kínai feljegyzések alapján is a húnokat teljes biztossággal úgy kell tekintenünk, mint a régi Hiung-nu nép egy elszakadt ágát. Mi sem természetesebb tehát, mint hogy a hún fejedelmek a régi Hiung-nu dynastia egyenes utódainak tekintették magukat. Noha a Thúróczi-féle családfa nevei jórészt tökéletesen el vannak fordítva, úgy hogy török eredetüket alig lehet felismerni, mégis úgy látszik, hogy Attilától vissza egész Beztur vagy Baktur-ig minden nemzedék képviselője meg van benne, ha a nemzedékek élettartamának középszámáról szóló törvényt ezen egy nemzedékre alkalmazzuk.

A történetíró számos következtetést vonhat le Thúróczi családfájának hitelességéből és a Hiung-nu uralkodóházával való összefüggéséből. Minthogy e népről és fejedelmeiről a kínai történetírás részletes tudósításokat tartalmaz, már egyes ősök azonosságának bizonyítéka is feljogosítana, hogy mindazt, a mit a Hiung-nu fejedelmi házáról tudunk, Attila nemzetsége őstörténetének tekintsük. Egyebek közt az is bizonyossá válnék, hogy Attila nem tisztán török elődök származéka, elődeinek kínai királyleányokkal való házassága folytán; és hogy ha T'schī-tschī volt az őse a 13. nemzedékben, akkor sogdi és ind-skytha anyák vére folyt ereiben. Talán épen a fajok keresztesítésének köszönhetette, hogy saját népéből oly magasan kiváló fejedelem lett belőle.

CLASSICAL WRITINGS ON EURASIA

This paper was originally published in 1900 in the periodical *Keleti Szemle (Oriental Review)*. It analyzes the genealogical tree of Attila based on the Thúróczi Codex and Chinese chronicles.

ÍGY ÍRTUNK MI

~ Válogatás a XX. századi nyugati magyar emigráció sajtójából ~

Katolikus Szemle

1960.

XII. évfolyam 2. szám

Kállay Miklós :

Trianon

Szokatlan, hogy a Magyar Tragédia évfordulóján Marx-Engels idézettel kezdem, de az igazságot jó az ellenség tanúságával megvilágítani. Ez így szól:

« A pánszlávizmus olyan mozgalom, amely meg akarja semmisíteni, amit ezer év történelme alkotott s csak úgy tud megvalósulni, ha Európa térképéről letörli Magyarországot, Törökországot és jelentős részét Németországnak. Ennélfogva le kell igáznia Európát, hogy biztosítsa ezen eredmények állandóságát, ha azokat valaha eléri. A pánszlávizmus most már hitvallásból politikai program lett és 800,000 szurony támogatja. — Európának csak két lehetősége marad: alávethnie magát a szláv igának, vagy mindörökre elpusztítani annak központi támadó erejét. » (Marx-Engels: *Deklaration*, Neue Oder-Zeitung, Breslau 1885, IV. 21).

A pánszlávizmus politikai programja az első világháború után, a központi hatalmakat bekerítő politika segítségével kezdett érvényre jutni. Az alternatíva pedig ma, miután a bolsevizmus vezető szerephez jutott, még döntőbben áll előttünk, mint valaha.

Ne higyük, hogy gondolkodó államférfiaink, különösen az erdélyiek, ne láttak volna tisztán. Kossuth federációs terve is előrelátás volt, csak nem megoldás, mert ha esetleg békés eszközökkel, vagy valamivel enyhébb feltételekkel is, de ötven évvel hamarabb hozta volna Trianont.

A monarchia zavarai és Magyarország 1867-ben visszacapott nagysága azonban másra terelték a figyelmet. A politika, irodalom, közvélemény alig foglalkozott vele és, akik szavukat hallatták, azokat lehurrogták, hogy ne fessék az ördögöt a falra. Végzetes volt az is, hogy a magyar nép közömbös volt ebben és a választásokon a nemzetiségi kérdés sohasem szerepelt, nem érdekelt, nem tüzelt fel tömegeket.

Trianon csak akkor és úgy lett volna megelőzhető és elkerülhető, ha önállóságunk első napjától kezdve tisztában vagyunk helyzetünkkel, a világpolitikai irányzatokkal, megmaradásunk feltételeivel és ezért küzdünk, ennek él a nemzet. Míg mi aludtunk, mind elterjedtebb lett a nemzetiségi kérdések vitája, felvetődött az önrendelkezési jog követelése a tudományban, publicisztikában egyaránt és a kisebbség jogait — míg mi hallgattunk — elébe tették a többség jogainak. A mi nacionalizmusunk feudális, antidemokrata volt, a nemzetiségeké azonban demokratikus lett.

Vitézségünk, geopolitikai helyzetünk mindig megmentett bennünket az ellenség végleges megszállásától, de nem tudott megvédeni a nemzetiségek beszivárgásától, sőt elősegítette azt minden határunkon, ami az ország védelmi vonalainak megszállását is jelentette. Nagy-Magyarország fennállt tatár — török — osztrák hódítások és uralmak, a nyugati kultúra és civilizáció befogadása dacára, nem adta fel magyarságát. Ám mindez kívülről jött, rendíthetetlenül megállottunk vele szemben, a harcok idegen felé nem disszimilálódtunk, nem adtunk fel területet, de a nemzetiségekkel szemben, akik nem karddal, nem kultúrával jöttek, hanem a szolganépek alkalmazkodó természetével és kitartásával, feladtuk a magyar népet, területet, vallást, kultúrát. Csak a magyar népi erő szállhatott volna szembe velük, de az elgyengült a porlázadások leverésében, a török pusztításaiban, a jobbágy sorsban. És sajnos a betelepülő nemzetiségi csoportok fajilag egységesebbek voltak, mint mi magunk.

Mi csak mint nagyhatalom maradhattunk meg, állhattunk ellen a töröknek; Mohács óta a magunk ereje nem volt elég ezért kellett a Habsburgok. Vállalni kényszerültünk függetlenségünk és jogaink folytonos csorbítását, népünk gazdasági kihalását, a nagy dinasztikus politikában a másodrendű szerepet, hogy részesei legyünk a kor legnagyobb hatalmának. Ez

nem volt irreális politika; odajutottunk, hogy a független magyar államiság lett volna az. Ez a lépés nemcsak a török elleni védekezés egyedüli lehetőségét jelentette; mint kis állam sem tudtuk volna magunkat tartani semmi irányban, hiába mutattunk fel csodálatos keresztényi harcos erőket.

Nem rendelkezünk azokkal a tulajdonságokkal sem, mint a balkán népek. Mi a másfél százados török harcok idején a Mátyás alatti négy millós népességről lecsökkentünk másfél millióra, amelynek a fele sem volt magyar. A balkán népek a török igában, a legrosszabb gazdasági helyzetben, szaporodtak. Mikor mi négy milliónyian voltunk, az ő számuk alig egy millió; ma fordítva áll a számarány. Lehet, hogy ha mi sem állunk ellen, kard helyett a megalkuvást választjuk, meglenne az álmodott harminc millós magyarság. De mi ezt nem tehattük, nekünk hivatásunk volt.

Most azt mondjuk, hogy a monarchiával pusztultunk. Ez igaz, de mint Trianon mutatja, a gyűlölet a magyarság ellen volt a legnagyobb, mi voltunk imperialistáknak és elnyomóknak kikiáltva. A kiegyezéstől kezdve mi voltunk a monarchia és az uralkodóház fenntartója. Nem hiszem, hogy a monarchiában elfoglalt helyzetünk idézte elő Trianont, inkább megakadályozhatta volna, de mindenestre determinálta. Ha Trianont vizsgáljuk, ebből kell kiindulnunk. A 67-es kiegyezés, az osztrák-magyar monarchia megalkotása volt az utolsó lehelőség a megmaradásra, sőt a monarchia összeomlása után az önálló Magyarország megteremtésére. Utoljára adta az isteni gondviselés kezünkbe nemzetünk létét vagy nem létét. Ma már látjuk, hogy milyen keveset oldottunk meg ezen hosszú korszak alatt, amikor mindent meg lehetett volna oldanunk. A magyar gondolat, erő elsikkadt az országot megosztó 48-as és 67-es párt közötti meddő vitákban. Ebben az időszakban sem a kormány, sem az ellenzéki pártok nem jöttek konstruktív, szociális és gazdasági javaslatokkal; ha felmerült valami, az elsikkadt a közjogi vitákban. Minden kérdés mögött az a fikció állott, hogy a közösséget Ausztriával lazítani kell, de homályba vezetett, hogy mi lesz azután.

Az ország megmentéséhez, hogy el ne sodródjék a monarchiával, az kellett volna, hogy ez alatt az ötven év alatt az ország hatalmas, egységes erőt mutasson fel, népességében gyarapodjék, gazdagodjék, következetes legyen a nemzetiségi kérdés kezelésében és társadalmilag egyenes magyar fejlődést építsen fel. Demokratizálódjék: nem idegen eszmevilágú, hanem magyar népünkre felépített demokráciát valósítson meg.

A társadalom körei 67 után valóban kitágultak, a kornak kötelező gazdasági liberalizmusával megnyíltak a szociális emelkedés lehetőségei. Ez volt a nagy pillanat, amikor a felszabadult jobbágyok, kismeseknek meg kellett volna indulnia felfele. Senkisé nem törődött velük, segített nekik, hogy ők menjenek be az élet kapuján, hanem a felkészültebb, kitűnő képességű németek és zsidók jutottak el mindenüvé. Más kérdés, hogy hasznosak voltak és jó magyarok lettek. Míg Werbőczy törvénye szabta meg, hogy ki van fenn és ki van lenn, ez kényszerhelyzet volt, csak lázadni lehetett ellene, de hogy a szabadság, egyenlőség megindulásával úgyszólván az egész magyar nép kimaradjon, ez többé jóvá nem tehető nemzetellenes vétség maradt végig. A földjuttatást akkor könnyebb lett volna megcsinálni, mint a Trianon után megkészszerződött földműves népünkkel, de az 5-10 holdas kisgazdaság sem akkor, sem azután nem jelentett egymagában sem gazdasági, sem szociális emelkedést és a falut még falubbá tette volna. Míg félmillió magyar vándorolt ki, sokan földjüket adták el, Galiciából, Romániából, Bulgáriából, Szerb- és Horvátországból, ugyanannyi idegen jött a helyükbe.

Sokat alkothatott volna a kiegyezés kora, Magyarországot nagyon erőssé, gazdaggá, műveltté tehetné volna. És semmi akadálya nem volt, hogy demokratizálódjék, ahogy például minden császárság, rangkorság, katonáskodás, nagybirtok és nagyipar ellenére megtörtént Ausztriában, ahol pedig kevesebb alkotmányosság volt, mint minálunk. Csak magunkon múltott. De az Ausztriával való viszonyunk, ami pedig az egész korszakot foglalkoztatta, nem múltott rajtunk. Semerre sem volt barátunk. Szomszédaink között Ausztriát kivéve nem is lehetett. Közös célunk csak vele volt: a monarchia fenntartása.

Az Ausztriával való együttélés haszonélvezői minden szempontból az osztrákok voltak, de egyformán egymásra voltunk szorulva. A kiegyezés nélkül az osztrák birodalom szétbomlik. Szétvitte volna a nemzetiségi kérdés, a szociáldemokraták aknamunkája, a minden előnyt élvező csehek árulása, az ál-konfederációs államszerkezet. A stabilitást Magyarország jelentette. Trianon azonban nemcsak Magyarország sorsát pecsételte meg, okozója lett Európa tönkretételének és a bolsevizmus diadalának is. Akik az első világháborút kihívták — nem mi voltunk azok, hanem akik már akkor gondoltak a konstruktív erők eliminálására — viselik a felelősséget a történelemért. Akik az első világháború előtt a monarchiát és lényegét, bennünket meg akartak semmisíteni, felelősek a második világháború Európájának békenélküli odadobásáért. Trianont megteremtették, válótlanságokkal, ferdítéssel, történelmi-földrajzi hamisítással és igazságtalansággal. Az első háború utáni békekötések meggyengítették Európát: az egységes monarchia helyébe egyetlen dunai államokat tettek; a második háború szerződésai a kommunisták zsákmányává dobták oda őket.

Minden meg nem oldott probléma, mint átokfelhő lebegett azután a trianoni ország felett. Vége az ezeréves nagyhatalmi létnek, a Kárpátok térségében a legnagyobból a legkisebbek lettünk. Amivel vádoltak: imperializmus, sovinizmus, türelmetlenség, az valóság lett — ellenünk.

Mit menthettünk át a múltból — Szent Koronát, alkotmányt, királyságot? Üres térben látszott mozogni minden, királysághoz is csak a győzőnek volt joga. Földrajzilag, gazdaságilag csonk lettünk, oda népünk színe-java.

De megláttuk, hogy a legfontosabb az, ha megmenthetjük népünk lelkét! Nehéz volt remélni veszített háború után, vörös vagy fehér terroron keresztül, de a magyar élniakarás minden csapás és pusztulás után, a pragmatikusan gondolkodók ellenére a magyar lelket újra gazdagon megtöltötte.

Az irredentizmus, a revízió, a « nem, nem, soha! » — veszített háború után merész, de százszor is jogos indulata mentett meg! A magyar lélek ürességét, célnélküliségét kitöltötte, pozitívvá varázsolta egyik napról a másikra. Ha ez nem történik meg, elpusztulunk, — így hinni kezdtünk az életben.

Rákóczi és 48 óta nem volt nemzeti ideálunk, közös lelki élményünk, amely még a jogra, az igazságra is hivatkozhatott és gazdasági, szociális alappal is alátámasztható volt. Nem a 67, nem a világháború, hanem egyedül a revízió indította meg a magyarságot. Ha nem jön, jön az osztályharc, felekezeti harc, kommunizmus, vörös vagy fehér embertelenség, és nem lett volna nyugalom a Duna völgyében. A revízió államformáló, Európa figyelmét felhívó, a világ lelkiismeretét megmozdító tett volt. Életjelét adtuk, hogy vagyunk, az életért küzdeni fogunk. Ha nincsen, a körülöttünk dühöngő nacionalizmusok biztosan a megmaradt rész után is kinyújtották volna kezüket, ahogy azt meg is kísérelték.

A magyar nemzet végig irredenta maradt, a szövetségesek teheráni értekezletén ott volt a magyar kormány memoranduma, amelyet ők kértek. Abban a magyar igazság volt leszögezve és az, hogy ha Magyarországot a Nyugat elejti és nem elég erős, nem marad semmi Közép-Európában, ami megállítsa a kommunizmust. Annyira súlyosnak látszott érvelésünk, hogy ettől kezdve elvakult erővel indult meg az árulók és Trianon alkotóinak nagy harca ellenünk, létünk ellen. Tudták, hogy ha Magyarország megmarad, akkor kitart múltja, kereszténysége, nyugati kultúrája mellett és megingathatatlan bástya a kommunizmus ellen.

Trianon és 1944 között mivel a nemzet hitt önmagában és jövőjében — újrainduló életkedvvel és tehetséggel kitöltött 25 év telt el. Halálra voltunk ítélve teljesen: alapjaiban látszottunk megfosztva állami, népi, gazdasági, emberi lehetőségeinktől. Megmaradtunk! A magyar nép még soha ilyen jelét nem adta fiatalságának és életerejének.

Csak vessünk egy pillantást magunk körül, hogy mit fejlődünk és alkottunk abban az időben, mit a körülöttünk levő agyontámogatott, zsákmányban dúskálódó államok. Mit fejlődött például Budapest és hol maradt el Belgrád, Bukarest és a többiek? Hová süllyedt gazdaságilag és kulturálisan Erdély, Bácska az ő kezükön? Melyikük adott Nobel-díjasokat a világnak? Mily nagyszerű volt a mi irodalmunk, zenénk, tudományunk világviszhangja. Kinek voltak a sportolói az első három között az olimpiászokon? Soká lehetne folytatni. Három új egyetemet, iskolák ezreit létesítettük, iparunk, mezőgazdasági termelésünk jelentős része exportba került, szociális intézményeink jól működtek és előtte jártak a legtöbb nyugati demokráciának.

Trianon azonban akkor mutatja meg igazi romboló hatását, ha népünknek, elsősorban a falusiaknak gazdasági helyzetét nézzük. Ez volt első napjától kezdve a ragyogónak látszó negyed század nagy és nem orvosolt problémája. Ennek a problémának sem a múlt, sem a háborúk közötti korszak nem találta a megoldását.

Trianon Magyarország történelmi folytonosságát akarta elpusztítani; a magyarság lelkében ez nem következett be, a nemzeti értéktermelésben sem, megrázkódtatásunk elsősorban népi létünk alapjaiban érezte hatását. Az akkori helyzet súlyosságát mi sem mutatja jobban, mint az, hogy fel sem merült reális, keresztülvihető reformterv akár a politikai életben, akár a szakirodalomban.

A magyar nemzeti vagyon lett a legkisebb Közép- és Nyugat-Európa országai között, s lassan tudott csak emelkedni. A fejlődés általánossága dönti el a népek gazdasági és szociális helyzetét. Mi ebben a tekintetben mindig ott voltunk és vagyunk változatlanul, ahová geopolitikai elhelyezkedésünk sodort. Nem változtathatott ezen Mátyás ragyogása. Széchenyi és a reformkorszak, s a 67 lehetőségei.

Trianontól kezdve az ország gazdagodott, de a nép nem tartott lépést vele. Olyan hajszálon függött Csonka-Magyarország gazdasági egyensúlya, hogy azt elébe helyeztük a munkásság életszínvonalának. Az a gazdasági elmélet uralkodott, hogy első a nemzeti vagyon és jövedelem emelkedése, abban azután a munkás megtalálja vas törvényszerűséggel a maga részét. Az orosz kommunista és minden más gazdasági rendszernek ez az alapja. Elméletileg helyesnek látszott, de a mi bizonytalan helyzetünkben nem volt az, mert elodázta a szélesebb körök módosodását, nem javult a szegények életszínvonala, — a gazdagság pedig odalett. Bizonyosan lehetett volna másképpen, jobban: való, hogy nem tudtunk nagy elhatározásokat végrehajtani, nem tudtuk megoldani a földbirtokkérdést sem. De tudtuk, hogy ha az történik, ami az összeomlás után jött, — ez pontosan ki volt számítva — másfélmillió koresőnek kell elhagynia a falut, mert annyinak nem jut föld és nem marad kereset. Ez be is következett.

Trianon és irredentizmus egy méhben fogantak. Addig él nemzetünk, míg az ellenállás, a bele-nem-nyugvás lelke él. Az irredentizmus nemcsak azt jelenti, hogy a népek önrendelkezésének joga alapján területeket követelünk vissza, hanem jelenti a magyar történelmi fejlődés folytonosságát, a szociálisabb berendezkedésű jövőt, a vallás, a jó és nemes helyét az ember szellemében és föltétlen tisztességet.

Magyarországot a nemzeti erők tartották fenn ezer éven keresztül, ellenség ellen, idegen befolyás ellen, ha kellett királya, vagy saját pártoskodó széthúzása ellen. Ennek a nemzetfenntartó erőnek ma vége, elmúlt, soha vissza nem jön.

Ma új nemzetfenntartó erő kell, új, meg nem hurcolt, mindenkinek tetsző, mindenkit befogadó, mindent felülmúló! Ez megszületett négy évvel ezelőtt, az októberi napokban, megjelent, ami még nem volt, ami hiányzott egész történelmünkben: a magyar népi erő!

Új honfoglalás kell — és jönni fog; még akkor is, ha az ország még nem szuverén, de a magyar nép már az, — és megmutatta, hogy nincs és nem lesz lelki Trianon.

Katolikus Szemle

1980.

XXXII. évfolyam 2. szám

Yves de Daruvar :

Gondolatok egy birodalom bukásáról

A Saint-Germain-i és a Trianoni békeszerződés hatvanadik évfordulójára.

A magyar származású jeles francia közíró, Yves de Daruvar a párizsi *Le Monde* 1979 szeptember 11-i számában rendkívül érdekes cikkel írt a Saint-Germain-i és a trianoni békediktátumok végzetes következményeiről. Az eredeti cikknek ez volt a címe: *Réflexions sur la fin d'un empire*. A tanulmányt a szerző engedélyével közöljük.

Az Entente-államok és Ausztria 1919. szeptember 10-én írták alá a Saint-Germain-i békeszerződést. Kilenc hónappal később, 1920. június 4-én került sor, Magyarország részvételével a trianoni békeszerződés aláírására. Ez a két okirat letörölt Európa térképéről egy négy évszázados birodalmat és megfosztott uralkodójától egy ezeréves királyságot.

Hatvan évvel a kontinensünk sorsát oly nagymértékben meghatározó események után, eljött az ideje annak, hogy kérdéseket intézzünk önmagunkhoz az osztrák-magyar birodalom megsemmisítésének következményei felől. Fogalmazzuk meg egy mondatban: katasztrofálisak voltak ezek a következmények. Még mindig, az 1980-ik év Európájában is ezek hatása alatt vagyunk, s ezért csak jóváhagyhatjuk Anthony Eden ítéletét, amelyet a második világháborút követően hozott nyilvánosságra: «Az osztrák-magyar birodalom összeomlása nagy szerencsétlenség volt az európai békére. Mennyire megnyugtató lenne az, ha azok a nemzetek, amelyek ezt a birodalmat alkották, egy napon újra egymásra találnának egy harmonikus közösségben.» (New York Times, 1950. október 6).

Valóban mi is történt Közép-Európában az első világháborút követő években? Az az óriási egység, melyet a Kettős Monarchia alkotott (1914-ben ötvenkétfélmillió lakossal 676 250 négyzetkilométer területen), lecsökkent egy hat és fél millió lakosú és 80 000 négyzetkilométer területű Ausztriára, egy gazdaságilag nehezen életképes « torzszülőltre »; egy tizenhárom és fél millió lakosú és 140 000 négyzetkilométer területű Csehszlovákiára, mely mesterségesen összevonta a cseheket és a szlovákokat, akiket nyelvi rokonságukon kívül semmi egyéb sem egyesített, és bekebelezett egy jelentős német (hárommillió, azaz több mint a szlovákok száma), valamint magyar (hétszáznegyvenezer) kisebbséget; s végül egy nyolcmillió lakosú és 93 000 négyzetkilométer területű Magyarországra, mely elvesztette területének kétharmad részét: óriási számú magyar kisebbséget (összesen három és fél millió személyt) csatoltak Csehszlovákiához, Jugoszláviához és főleg Romániához (kétfélmillió). Az 1921-ben Sopronban megtartott népszavazáson kívül más sem szentesítette ezt az önkényesen, a párizsi, a londoni és a washingtoni minisztériumi hivatalokban eldöntött feldarabolást. Ne feledjük, hogy a háború alatt éppen az Entente hangoztatta a nemzeteknek azon jogát, hogy szabadon döntsenek sorsukról. Ezt a jogot ugyanez az Entente nyíltan megsértette, amikor arról volt szó, hogy a békéről tárgyaljanak.

Vádak az osztrák-magyar monarchia ellen

Melyek azok a vádak, amelyek jogossá tehetnék az osztrák-magyar monarchia ellen hozott döntéseket?

— Hogy Németország oldalán egyike volt a háborús uszítóknak?

Közelebbről kellene megvizsgálni a Szövetségesek és a Központi Hatalmak felelősségét ebben a nagyon is vitatott kérdésben. Egy biztos, hogy Versailles-ban nem határozták el Németország feldarabolását, mint ahogy megtörtént ez az osztrák-magyar monarchiával Saint-Germain-ben és Trianonban, sőt egyes német területi rendezést még a népszavazás is jóváhagyott. (Schleswig, Saar-vidék, Szilézia).

— Hogy reakciós állam volt, mely egy « korhadt monarchiára », a hadseregre és az egyházra épült? (Ez a nézet igen elterjedt Franciaországban).

A demokratizálódás azonban már folyamatban volt. Egyébként a későbbiekben egyes Közép- és Kelet-Európa-i diktátorok, akik az Entente támogatásával kerültek hatalomra, képviselik a bizonyítékot arra, hogy ez utóbbiaknak nem volt központi problémája az, hogy megszűntessenek egy reakciós államot. S végül ez a birodalom, amelyről azt hirdették, hogy teljes szétesésben van, négy évig képes volt teljes erőfeszítéssel arra, hogy négy háborús fronton harcoljon.

— Hogy időben nem szabadította fel a nemzetiségeket?

Ez kétségtelenül az egyetlen vád, amelyet az osztrákok és a magyarok ellen fel lehet hozni, (bár óvakodni kell az olyan közhelyek használatától, mely az osztrák-magyar monarchiát a « népek börtönének » nevezi). Mindennek ellenére azt mondhatjuk, hogy a szövetségi államrendszer kialakítása már kezdett kifejezésre jutni a Habsburg birodalom fejlődésében, s ez meg is felelt a különböző nemzetiségek elitje által hangoztatott nézeteknek, mert megvolt bennük talán még zavarosan, de vitathatatlanul az az érzés, hogy egy olyan nagy egységbe szeretnének tartozni, amely híven képviseli közös érdekeiket. Ezt akarta egyébként Ferenc Ferdinánd főherceg is, akit Szarajevóban megöltek. Minden bizonnyal azért, mert létre akart hozni a birodalom déli területén egy szláv államot, mellyel lehetővé vált volna, hogy a szlávok figyelme elforduljon Szerbiától. De ezt akarta Károly király is, aki a háborús harcok közepén megkísérelte, hogy birodalmát szövetségi állammá alakítsa (« Október 18-i Kiáltvány »), de sajnos, erre már túl késő volt.

Véleményünk szerint, az osztrák-magyar egység eltűnése nem volt szükségszerű. Fennmaradása egyáltalán nem volt összeegyeztethetetlen azzal, hogy Lengyelország újjászülessék, hogy az irredenta vidékek Olaszországhoz kapcsolódjanak, de azzal sem, hogy létrejöjjön Jugoszlávia (igaz, hogy e kérdésben a horvátok őszinte érzelmeit csak egy népszavazás útján lehetett volna megismerni), vagy hogy Románia kiterjedjék a nagy-részen románok által lakott területek hozzácsatolásával (az Erdélyben és a Bánátban megtartott népszavazás becsületesen oldotta volna meg ezt a problémát). Egy újja alakított állam, amely magába foglalta volna az osztrákokat, a magyarokat, a cseheket és a szlovákokat (és talán még más, hozzájuk tartozni kívánó nemzeteket is), egy demokratikus és szövetségi rendszerrel, a Habsburgokkal vagy nélkülük (a nemzetekre lett volna bízva, hogy ezt eldöntsék; egy köztársaságok szövetsége is elképzelhető lehetett), lehetővé tette volna, hogy fennmaradjon Európában egy lényeges egyszülvi egység, amely gazdaságilag is teljesen életképesen biztosította volna népei harmonikus és békés egymásmellettélését, valamint a kisebbségek védelmét. A cseh történész, Palacky jobban fejezte ki, mint bárki más, azt a szükségszerűséget, hogy ez a nagy egység fennmaradjon, amikor 1848-ban így írt: « Ha Ausztria nem léteznék, ki kellene találni. »

Az Entente végzetes elvakultságának katasztrófális következményei hamarosan megnyilvánultak: polgárháborúk, diktatúrák, a kisebbségek elnyomása, antiszemitizmus, kiutasítások és nyomor jellemezték a két világháború között a Duna menti országok helyzetét. Ezekkel a megosztott és ellenségeskedő államokkal szemben, egy olyan nélkülözhetetlen ellensúly hiányában, mint amit az osztrák-magyar monarchia képviselt, Németország Közép-Európa legnagyobb hatalmává vált, s kiterjesztette hatását az egész területre: Ausztria nem látta másképp biztosítottnak a jövőjét, mint a Németországhoz való csatlakozásban; Magyarország úgy tekintette Németországot (és Olaszországot), mint az egyetlen tárgyilagos szövetségesét a Trianoni szerződés revíziójára irányuló törekvéseiben; ami Csehszlovákiát, Romániát és Jugoszláviát illeti, gyorsan kiderült a Franciaország és a Kis-Entente által feljűjtött védelemről, hogy csak illuzórikus volt. Mindezek az államok végül is az időközben náciává vált Németország függésébe kerültek. És megtörtént az Anschluss, München, és kitért a háború.

Úgy véljük, hogy ebben a katasztrófális folyamatban a korabeli francia vezetőket, de elsősorban Clemenceau-t óriási felelősség terheli. Szórták a « legnagyobb » (annál is inkább, mert az Osztrák-magyar ellenség rovására irányult), de egyben a legfelelőtlenebb ígéreteket, hogy biztosítsák az olaszok, a románok, a szerbek és az emigráns csehek elkötelezettségét a Szövetségesek oldalán. Így kerültek saját maguk kialakított megmásíthatatlan helyzetbe az osztrák-magyar monarchiával kapcsolatban. Éppen ezek a meg gondolatlan ígérek okozták a vereségét azoknak az őszinte és ésszerű békeajánlatoknak, melyeket Károly király tett 1917 márciusában. Ami még ennél is sokkal súlyosabb, az az a tény, hogy ezek a vezetők szakítottak azzal az elvvel, amely mindig főirányítója volt a francia külpolitikának, s amely az osztrák-magyar egység megőrzésére irányult. Már 1805-ben, röviddel Austerlitz után, az éleslátású Talleyrand így írt Napoleonnak: « Felsőged most összezúzhatja vagy felemelheti az osztrák monarchiát. Szétzúzva nem lesz többet képes arra, hogy szétszórt maradványait

megmentse és újra szilárd egységgé kovácsolja. Márpedig ennek az egységnek a létezése szükségszerű, sőt nélkülözhetetlen a kulturált nemzetek jövőbeli üdvéhez. Ugyanannyira elégséges, mint amennyire szükséges védőbástya ez a barbárok ellen. »

Francia politika a németek javára

A francia vezetők hatvan év leforgása alatt másodízben hajtották akaratlanul is a német terjeszkedés malmára a vizet, betetőzván azt a téves lépést, melyet III. Napoleon tett, amikor 1866 júliusában, a königgräzi (sadvai) csata után nem volt hajlandó a mozgósításra. Valójában ez az ütközet volt a német egység felé vezető út döntő állomása; ennek az egységnek egyetlen és valódi akadálya, eddig csak Ausztria volt. Saint-Germain és Trianon eltüntette a Habsburgok birodalmát, s lehetővé tette, hogy Németország kiterjessze fennhatóságát Közép-Európára. Néhány év leforgásával a franciák minden alkalommal szörnyű és megalázó vereségeikkel drágán fizették meg e tévedéseik árát. A történelem igen gyakran kíméletlen logikájú.

A náciizmus összeomlása, Jalta és Potsdam még csak súlyosbította a közép-európai országok helyzetét. Csodálatos módon egyedül Ausztriának sikerült megőriznie a függetlenségét az 1955. évi Államszerződés által. A többi kialakult állam rendszert változtatott. Egy másik, ugyancsak imperialista állam, a Szovjetunió váltotta fel Németország politikáját, s kiterjesztette politikai, gazdasági és katonai befolyását Közép- és Kelet-Európa legtöbb országára, biztosítva magának ezzel egy olyan területi jelentőséget és hatalmat, amely eddig ismeretlen volt az orosz nép történelmében. Az 1956-os magyar forradalom és a « prágai tavasz » ellenére ez a több mint harmincéves uralom látszólag véglegesnek tűnhet. A történelem azonban azt bizonyítja, hogy a világon semmi sem örökkévaló, de legfőképp nem egy olyan birodalom, amely a katonai erőre épül.

Egyébként az osztrák-magyar monarchiát felváltó államokban a nemzetiségek problémája jelenleg is égető aktualitású: mint például a csehek és a szlovákok között lappangó antagonizmus, a horvátok különválási mozgalma, s főleg a Romániában élő magyar és német kisebbségek elnyomása és sanyargatása.

Vannak olyan tények, amelyeket az európai olvasó talán kevésbé ismer. Idézzünk csak két lényegest:

Ismert-e az a tény, hogy 1919 óta, Európát tekintve, ezekben az országokban a legnagyobb a kivándorlási arányszám? Ezek és ezek hagyták el hazájukat a visszatérés reménye nélkül, akiket a különböző politikai pártokhoz való tartozásuk miatt üldöztek el, vagy az idegengyűlölet, az antiszemitizmus, a kiutasítás és a nyomor kényszerített erre a lépésre. Erre a letragikusabb, s a legszembeötlőbb példát Magyarország szolgáltatta. Különböző hullámokban, a magyarok ezrei kényszerültek emigrációba: a húszas években Kun Béla hívei, a liberálisok, a zsidók és az 1929-es válság áldozatai; 1945-ben a Németországgal szimpatizálók, a németajkú magyarok; 1948 és 1954 között azok, akik ki akartak szabadulni a rendszer elnyomásából és Rákosi terrorjából; s végül 1956-ban azok, akik résztvettek a budapesti harcokban, vagy elmenekültek az újabb terror elől (1956-1957 között kétszáz ezer személy). Az életkorra vonatkozó magyar grafikonok jellemzőek ebből a szempontból, a lakosság időelőtti elöregedéséről tanúskodnak, melynek oka nagyrésztben a kivándorlás.

Vajon a véletlen közjátéka-e, hogy az osztrák-magyar monarchiát követő három állam tartja a rendkívül szomorú rekordot az európai statisztikában: itt a legmagasabb az öngyilkosságok száma (az 1970. évre vonatkozóan: Magyarországon az öngyilkosok száma 100.000 lakosra 35, Ausztriában 23,1 és Csehszlovákiában 23)? Mindez azt bizonyítja, hogy ezekben az országokban, bármilyen legyen is a politikai rendszerük, kétségtelenül rossz közérzet uralkodik, amelynek előidézésében nagy szerepe volt az utóbbi hatvan év alatt itt lefolyt eseményeknek.

Talán reménykedhetünk, vagy legalábbis álmodhatunk egy olyan Európáról, amely Keleten végre megszabadul a szovjet igtától, Nyugaton pedig az amerikai védnökségtől. Talán reménykedhetünk abban is, hogy kontinensünk valamennyi nemzete, az Atlanti-óceántól az Uralig, egyszer végre szabadon élhet, olyan politikai rendszerben, amelyet saját maga választott önmagának. Valóban nagyon utópisztikus volna ez a kép? Ki látta volna tíz évvel ezelőtt a spanyol, a portugál vagy a görög diktatúra végét, s a helyükbe lépő valódi demokráciákat? Milyen jövő vár ezekre a Duna-menti európai országokra, amelyeknek röviden áttekintettük tragikus sorsát?

A Duna-menti Európa helyreállítása

Meg vagyunk győződve arról, hogy eljön az idő, amikor a Duna-menti Európának fel kell élednie. Ennek a területnek az országai, az utóbbi hatvan évben, de főleg a második világháború után elszenvedett súlyos megpróbáltatásokból tanulva, végre megértették, hogy közösek az érdekeik, s bizonyára azt is, hogy együttélésük szükségszerű. Ebből a szempontból ma a feltételek sokkal jobban megvannak arra, mint a második világháború előtt, hogy őszintén egyezkedjenek, s békés úton intézzék el maguk között a területi vitákat. De ezzel még nem kellene véget érnie a rekonstrukciós törekvéseknek. Az osztrák-magyar monarchia múltján okulva, létre kellene hozniok azt az összetartó erőt és azt a szerves összetartozást, amely szövetségi és demokratikus módon egyesítené a Duna-medence népeit egy gazdaságilag is életképes egységben, figyelembe véve a gazdasági, a szociális és a demográfiai változásokat és biztosítva a résztvevő nemzetek mindegyikének valóságos egyenlőségét a másikkal szemben. Semmi kétség afelől, hogy amint az adandó alkalom elérkezik, bármilyen legyen is

politikai-gazdasági rendszerük, a Duna-menti népek és vezetőik, okulva a kiállt próbákon, bátorsággal és bizalommal fognak hozzákezdeni ehhez a nemes vállalkozáshoz: megalakítják a duna-menti nemzetek federációját.

Ez a federáció-terv egyébként már régi gondolat, amely benne foglaltatik a történelem logikájában. Száműzetése alatt már Kossuthot is foglalkoztatta ez a megoldás. Újra meg újra felvetődött a birodalom szétbomlása előtt és után is, anélkül, hogy célt ért volna (említsük meg a Károlyi kormány minisztere, Jászi Oszkár tervét a Duna-menti nemzetek egyesítésére vonatkozóan). Ebben a helyreállítási folyamatban, úgy véljük, hogy Ausztria lényeges szerepet játszhatna, az alkalom elérkezével, amennyiben ez megegyezik az állampolgárai és vezetői akaratával is. Dicsőséges múltja által, mely felelősségre kötelezi a történelem előtt, az európai elhivatottsága által, melyet ugyancsak ebből a múltból örökölt, földrajzi fekvése és semlegessége által, mely kiváltságos összekötővé teszi Kelet és Nyugat között, úgy tűnik, hogy Ausztria van a legjobb helyzetben ahhoz, hogy a Duna-menti népek egyik katalizátora és összetartója legyen. Az osztrák vezetők közismert óvatosságát és bölcsességét, úgy véljük, ki kellene, hogy egészítse az a merész törekvés, hogy megkíséreljék újra megerősíteni valamennyi Duna-menti nemzettel a kapcsolatukat, amelyek egykor Bécs hatáskörébe tartoztak. Ebből a szempontból igen sokatígérők azok a kapcsolatok, amelyek az utóbbi években jöttek létre Magyarországgal az ipar és a kereskedelem terén.

Reméljük, hogy ez a tragikus mérleg, melyet a Saint-Germain és Trianon óta a Duna-menti népek történelmében lezajlott eseményekről készítettünk, hozzá fog járulni ahhoz, hogy eloszlasson néhány közhelyet, de ahhoz is, hogy újjáélesszen egy olyan reményt, amelyet az idő látszólag már teljesen megsemmisített. Valójában az 1980-as Európa képe nem teljesen sötét, sőt néhány tény még csak jobban megerősíti a jövőbe vetett hitünket. Idézzük példaként Nyugat-Európa egységre való törekvését, Franciaország és Németország végleges kibékülését, a Földközi-tengeri diktatúrák megsemmisülését. Sőt Keleten egy óriási reménysugár is felragyog, amely annak köszönhető, hogy egyre több disszidens hallatja mind erősebben bíráló hangját. Mindezek a tények csak kedvezőek lehetnek Közép-Európa számára, amelynek felemelkedése előbb-utóbb be fog következni. Saint-Germain és Trianon meggyorsították Európa hanyatlási folyamatát. A Duna-menti nemzetek újjászületése lesz megújulásának a kezdeti szakasza.

Szabad Európa Rádió

1961. november 15.

Sulyok Vince :

Egy norvég ifjúsági regény a magyar forradalomról

Narrátor: A norvég ifjúsági könyvpiac egyik újdonsága, Olaf Rynning-Tønnesen. Hemmelig sender, azaz 'Titkos leadó' című könyve. Ifjúsági műsorunk oslói tudósítója írja az új könyvről:

Hang III: A koradélutáni órákban megveszi az ember a szépkötésű, kellemes külsejű, kékfedelű könyvet, melyről feltűnően jó kritikát olvasott az egyik napilapban. Aztán dolgai után futkos, késő estébe nyúló egyetemi előadásokat hallgat. Akkor eszmél csak újra a vételre, mikor fáradtan kirakodik otthon a táskájából. Annyian írtak már idekűnn azokról a fájdalmasan gyönyörű hetekről-hónapokról, magyarok és nem-magyarok, őszinte, igaz, emberi vallomásokat, meg remek üzleti haszonnal kecsegtető műveket egyaránt. Bánjunk hát takarékosan a bizalommal velük szemben, ezzel a kis könyvecskével szemben is, legalább is így előlegként.

Mert hajnali négy tájban eszmél rá aztán az ember, a könyv utolsó szavai után, hogy a gyanakvást időközben teljesen elfeledte. A szeme ég, talán a hosszú órák megerőltető olvasásától az olvasólámpa fénykörében, — vagy talán mástól, talán attól, hogy a könyv kis főhősére, Szigeti Péterre gondol, meg a többi száz és ezer kis szigetipéterre, akik annakidején, az őszi esőben vagy a téli fagyban úgy néztek vissza a határon utolszor még Magyarország felé, hogy az első elszakadó-távolodó lépésükben már benne remegett a vágy a hazatérés órája után is, mely talán nagyon sokára jön el, de aminek mégis el kell jönnie, el kell, ha egyáltalán valami értelme van ennek az életnek.

S ezek már a norvég író szavai, a könyv utolsó sorai. Hibátlanul nyomtatva még az is itt áll: Magyarország. S a

nevek, a magyar nevek is mind sajtóhiba nélkül, íráshiba nélkül. Az első oldalon pedig a Nemzeti Dal kezdő versszaka áll norvég fordításban, alája írva a legszebb magyar név: Petőfi Sándor. — Miért örül a lélek annyira ezeknek az apróságoknak? Mert általa fiatal kis norvégek tíz- és tízezeinek szívét nyerjük meg. Norvégiában ma naponta százával bújnak takaróik alá estéknként fiatal fiúk és lányok, akik elalvásuk előtt még elszoruló lélekkel gondolnak a könyv kis hőisére, Szigeti Péterre, vele vonulnak az őrtornyoktól, határőrktutyáktól, ávosoktól még iszonytatóbbá és kietlenebbé vált őszi, mocsarak között, bújnak, osonnak, lapulnak hidak alá, bokrok közé, kapuk árnyékába az üldöző autó fényszórója s a vasaltcsizmában döngve közeledő őrzáratok elől, s emberien és szépen vele félnek nagyon.

A könyv mindenfajta elnyomás, terror, gonoszság együttes elutasítására és megvetésére tanítja meg kis olvasóit, s mivel az elnyomók ez esetben orosz katonák és magyar ávosok, így a regény félreérthetetlenül leleplezi a rendszert. Nem szólamokban, kommunista tételekkel és frázisokkal szemben fölvonultatott ellentételekkel és ellenfrázisokkal, hanem egy szegényszármazású magyar fiú életén és hétköznapjain keresztül, aki a német megszállás és a világháború nehéz éveiben született, s az orosz-kommunista elnyomás alatt nőtt fel.

A kritikus szeme talál persze néhány kisebb hibáit is a könyvben, téves értesüléseken alapuló elírást vagy eltúlzást. A maga egészében azonban, mélyen igaz, emberi és szép írás. Szolgáljon örömeinkre, hogy a magyar szabadságharcra kapcsolatban íródott könyvek sora ilyen lebilincselően izgalmas ifjúsági regénnyel bővült.

A könyv norvégiai fogadtatására mi sem jellemzőbb, mint az, hogy az egyik legjelentősebb norvég kiadó pályázatán megnyerte a húszszeres koronás első díjat.

Narrátor: Oslói munkatársunk írását olvastuk fel egy most megjelent ifjúsági könyvről. [...]

Szabad Európa Rádió

1961. december 25.

Sulyok Vince :

Karácsony a magány keresztjén

Narrátor: [...] Hontalan, fiatal magyaroké a most következő félóra, amelyben megszólal a költő, az író, a néprajzos, a tanuló diák, az étellel küzdő fiatalember, hogy hazatekintő gondolatait elküldje rádióink hullámain keresztül az otthonmaradottaknak.

Szinte balladai feszültség és mélység szakad fel falusi gyermekkorának karácsonyi emlékei nyomán Sulyok Vince most következő verséből. Norvégiában telepedett meg 56-os menekülése után. Azonban az ország lakosságának segítőkészsége, a szabad továbbfejlődés és alkotás lehetősége nem pótolta benne azt, amit szüleitől, otthonától kapott fejlődő emberségének legfogékonyabb korszakában. Hallgassuk meg versét. Címe: „Karácsony a magány keresztjén.”

Hang I: Jobbomon fehér gyertyaszál,
balomon fehér gyertyaszál,
két lobogó sárga láng közt függök
magányom keresztjén fölfeszítve — —

Néhány fenyőág
s papírangyal az asztalomon.
Fiatal arc em
szentelt viaszgyertyáknál fehérebb —

Ablakomon át
örvénylik, dől be a holdfény,
pendül a tűleveleken,
szikrázik az égi hideg fény —

Ma született,
ma született
jászolyban az Isten;
Nézik az együgyü pásztori népek,
s térdreborulva örvendeznek.

Picike Gyermekek,
isteni Gyermekek,
Ellened boldog nem lehettem.
Itt függök, jaj, megfeszítetten,
s még ezen éjjel
meghalok Érted e kereszten.

2.

Karácsonyfánk az asztalon állt
a tiszta szobában.

A konyhában mindannyian megmosakodtak,
s felöltötték az ünnepi ruhákat.

Akkor meggyújtottam a gyertyákat és csillagszórókat,
s a kitárt ajtón
elsőnek apám lépett a szobába,
nyomában anyám s kistestvéreim,
s álltunk a sercegő, pattogó fényhullásban,
fenyőszagban, gyertyalobogásban,
a régi csodától meghatottan,
s főlsvivárványló szemmel — szívvél —
"Köszönjük meg a ma született Kisjézusnak,
hogymindnyájan együtt lehetünk,
s békessépen és szeretetben ünnepelhetünk,"
mondta meghatott hangon apám,
s elénekeltük a Mennyből az angyalt,
ügyetlenül és szégyenkezve —

Üvegdiszkek és szaloncukrok:
be szép volt minden azon a fán —

3.

Szépséges, fénylő ablakok
sziporkáznak fel hozzám a völgyből,
tűzűktől majdnem megfagyok.

Jobbomon fehér gyertyaszál,
balomon fehér gyertyaszál,
két lobogó, sárga láng közt függök
magányom keresztjén fölfeszítve,
s homlokomon Jézust jelentő
csillag áll.

Narrátor: Hazájukból elüldözött, elmenekült magyar fiatalok ezrei gondolnak ezekben az órákban az otthoni karácsonyokra, arra a szülői otthonra, hazai légkörre, amelynek igazi értékét valójában csak az idegenség és a távolság mutatja meg. [...]

Szabad Európa Rádió

1962. január 10.

Sulyok Vince :

Észak fénye alól

Narrátor: [...] Most oslói munkatársunké a szó: Észak fénye alól című írását olvassuk fel:

Hang II: Életem legfeledhetlenebb élményeinek egyike az a pillanat volt, amikor Norvégia fővárosa, Oslo, először ragyogott felém a júliusi reggel sugaraiban. Félévi reménytelen szenvedés után érkeztem akkor tizedmagammal a jugoszláviai menekülttáborok szennyéből, bezártságából, elhagyatottságából. A puha párnájú, csupa ablak skandináv gyorsvonat a város fölötti hegyekre ért. Alattunk a mélyben a kelő nap fényeiben fürdő fjord zöldesüzt vize égett, nyüzsgő hajókkal, játékos lepkeként vergődő szép vitorlásokkal, s körül karéjban ragyogtak a hegyek, csupa fa minden, s lélegzőzöld növény tengerben leírhatatlan színeivel úszott a hajnal könnyű párájában a város. Igen, a színek talán sehol a világon másutt nem ilyen tiszták, zavartalanok, élénkek, mint itt Skandináviában.

Oslo nem egészen félmillió lakosú város. A nyugalom és a tisztaság fővárosa. Európa, de talán az egész világ egyetlen más fővárosához sem hasonlítható. Az üzleti negyed néhány utcából áll mindössze. Aztán a kertés villák világa kezdődik, a polgári kényelemmel és az északiak világhírű lakásművészetével berendezett családi otthonoké, melyekből reggelente zümmögő autóikon indulnak munkahelyeikre — a dolgozók. Mert Norvégia a társadalmi egyenlőségnek és a gazdasági jólétnek a fellekvára. Idestova 30 éve a Munkáspárt az ország kormányzó ereje. Hogy valamikor nyomorban és szegénységben is éltek itt emberek, arról csak Knut Hamsun "Éhség" című regényéből értesülünk. Lépten-nyomon tágas, levegős, modern iskolákra bukkanunk, tele egészséges, szép gyermekekkel. Demokrácia. Emberi társadalom. Nyugalmas, tempós, kevészavú emberek, — akik azonban gyűlölni is tudnak: fölháborodni mindenfajta embertelenségen, a faj gyűlölet lobogóját kitűző náci megszállókén éppúgy, mint az 56-os Budapest utcáin öldöklő szovjet csapatokén.

Az a mintegy másfélezer magyar, aki 1956 után érkezett Norvégiába, bizonyára soha életében nem vágyakozott éppen ide, erre a hazánktól nagyon is távoleső, ismeretlenül titokzatos és tévesen zord-hidegnek tudott földre. Magam se. Talán a nyugati partvidék fjordjai és az éjféleli nap vonzottak volna. S az elmúlt évek folyamán mégis, talán kivétel nélkül mindannyian mélyen megszerettük ezt a kis országot, melynek elnyomatással, idegen

uralommal tele történelme is olyannyira rokon Magyarországéval. Meg aztán egy kicsit a mi októberi álmunk volt ez a szép, megbékélt, rendezett világ, amit itt találtunk.

Az idekerült magyaroknak mintegy fele Oslóban él, de egymásután költözködnek fel ide az ország más vidékéiről is. — Vidéken Magyarországon is élhettem! — mondja egy piros arcú legény, s úgy mondja, mint valami ötlet ért súlyos sérelmet, amiért dolgos reggelein nem az Emke mellől indulhatott, apró ökreivel, a határba. Hajlamainkban — úgy látszik — nagyon is városi nép vagyunk mi, magyarok!

Talán a világ egyetlen más országában sem ilyen egységes a magyar emigráció, mint itt. Nem gondolunk mi sem egyet múlttól, jelenről, jövődőről, — Isten őrizzen bennünket attól, hogy egyformán kelljen gondolkodnunk! — De mi itt valahogy azt keressük, amiben egyek vagyunk. S mivel hogy naponta járunk a megvalósult tiszta demokrácia iskolájába: emberségünkben, türelmünkben naponta tisztulunk mi is a norvégokhoz hasonlókká.

Legcsodálatosabbak itt a nyári éjszakák, amikor a város, a hegyek, a tenger fölött egyetlen órácskára se sötétedik be az égbolt, csak valami hideg, zöld tüsszel lobog napnyugvástól napkeltéig. A világos, fehér éjszakákban, szűrt, finom fényeivel olyan itt a világ, mint a mesében. — De októberben elfeketedik a világ. A háztetőkön és a bádogszatornákban peregni, pattogni, kotyogni kezd az eső. Ködbe fulladnak a kertek, a házak, a fjord, a színek s fárasztóan szürke lesz minden. Igen; talán az éghajlat az, amit itt sosem tudunk megszokni egészen.

Narrátor: Sulyok Vince írását olvastuk fel a norvég fővárosról. Az írás tehát egy 56-ban menekült fiatal lelkéből fakad. Ezzel természetesen nem azt akarom mondani, hogy az ő nemzedékének különleges a látása, de ez sem volna meglepő, hisz azok, akik ma a nyugati egyetemeken tanulnak, akik 56-ban hagyták el az országot annyi mindent megélték, amennyi sokszor egy emberöltőre is elegendő lenne. Mégsem csalódtak, legfeljebb koraérettek, akiknek szíve tele van vágyódással egy emberibb, kiegyensúlyozottabb világ után. Sulyok Vince ezt találta meg Norvégiában oslói környezetében.

És most a hideg északról, amely ezek szerint nem is oly hideg, mint inkább ködös és nedves menjünk ismét a napos délre, Nana Mouskouri hazájába. [...]

HIGHLIGHTS FROM THE 20th CENTURY HUNGARIAN PRESS IN THE WEST

Five writings are presented in this column, the first two related to the peace treaties of Trianon, in 1920, the other three are writings of Vince Sulyok that were broadcasted by the Radio Free Europe in 1961 and 1962. These writings of Vince Sulyok come from his personal archives and are of great cultural-historical value.

- ✦ Miklós Kállay analyzes the internal Hungarian developments that led to the tragic, total collapse of the Hungarian Kingdom, following WW I. The writing entitled *Trianon* was originally published in the *Katolikus Szemle (Catholic Review)* in 1960.
- ✦ The second writing is signed by Yves de Daruvar, the Hungarian born French writer and columnist. He analyzes in broad context the consequences of the peace treaties of Saint Germain and Trianon. His writing is entitled *Thoughts on the Fall of an Empire* and was originally published in the *Katolikus Szemle (Catholic Review)* in 1980.
- ✦ Vince Sulyok: *Norwegian Youth Novel about the Hungarian Revolution*. (Broadcasted by Radio Free Europe on November 15, 1961).
- ✦ Vince Sulyok: *Christmas on the Cross of Solitude* — poem. (Broadcasted by Radio Free Europe on December 25, 1961).
- ✦ Vince Sulyok: *From under the Light of the North*. (Broadcasted by Radio Free Europe on January 10, 1962).

